OBSERVATIONVM SELECTARVM

AD

REM LITTERARIAM SPECTANTIVM.

TOMVS III.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITT. ... III" NAPOLI

HALÆ MAGDEBVRGICÆ An. 1701.

Proſtat in officina Libraria Rengeriana.

Digitized by Google

[illegible]

[illegible]

Digitized by Google

PRAEFATIO.

Lectori Beneuolo,

S.

NOn dubito fore pleroſque, quibus aut mirum iam videatur, aut videri ſane poſſit, has ſelectas, quas cernis obſeruationes ſine præſidio prodire, nec Principis cuiuſdam nomine, nec alio quodam dedicationis elatæ titulo ſuperbire. Eſt enim hæc conſuetudo ſic communis ac inueterata, vt illi nullam decori rationem habere videantur, qui libros, quos in vulgus emittunt, hoc ornatu denudant; & ſine nuptiali, vt ita loquar, veſtimento ad publica Virorum eruditorum ſubſellia ablegant. Quamobrem non incongruum forte fuerit, Authorum illorum rationes, quibus ab hoc in-

ſtituto abſterrentur, paulo laxius exponere, ne nihil commemorando adfectatæ cuiusdam obſtinationis aut maioris alicuius vitii rei peragantur. Nam-quantum mihi quidem perſpicere datum eſt, multa ſunt, quæ eos impediunt; & plura multo, quæ iis contrarium perſuadent; licet non ſit diffitendum, multos clariſſimos Viros eruditione præſtantes, authoritate ſummos, aliam hic viam calcaſſe, iisque, ſi inanibus commoueri poſſent, ad imitationem quaſi præluxiſſe. At enim hoc ipſum maxime fuerat, quod nonnihil ſcrupuli iniiciebat. Sunt enim illi in ea opinione dudum confirmati, non conuenire Viris honeſtis immodice laudare eos, qui in excelſo ætatem agunt, tum quod ex illis laudibus adulationis quædam ſuſpicio ſubnaſcatur; tum quod ſatius omnino ſit ab omnibus Panegyricis abſtinere, quippe qui paruın veritatis, multum autem mendacii ac vanitatis in ſe continere deprehenduntur. Iam vero iudicet æquus Lector an non pleræque dedicationes ita conceptæ ſint, vt nauſeam creare legentibus

pos-

poſſint, quibus adhuc aliquid candoris eſt, vel ſinceritatis. Sane ſi in ipſam hominis naturam penitiꝰ inquirere velimus, deprehendemus credo talia indicia, ex quibus tuto inferre poſſis, omnes & ſingulos mortalium adeo corruptos eſſe, vt nunquam aliquid boni ab iis proficiſcatur, niſi quidem minorem malitiam virtutis titulo commendare, aut fictam probitatem ſub veræ honeſtatis ſpecie obtrudere auſis. Meo iudicio auaritia, ambitio, voluptas pari paſſu ambulant, nec vel huius, vel illius conſtantiæ attribuendum eſt, quod nullis auaritiæ vel voluptatis ſtimulis vrgeatur. Natura eum aliorſum rapit, & prædominans ille affectus; non virtus, aut voluntas aliqua recta, quæ vbique deficit; & non niſi inter cœlites, ac beatiſſimarum animarum conſortia reperitur. Igitur, ſi dicendum, quod res flagitat, laudare prope mentiri eſt: ſed quod tamen in omnibus dedicationibus ita inualuit, vt is officio ſuo minus recte videatur functus, qui ex pumilione Atlantem, ex Sardanapalo Herculem, & ex Mida A-

pollinem formare vel fingere neglexit. Neque enim putandum eſt, has delicias ſolis Poetis eſſe proprias, qui grallis incedendo meras hyperbolas proiiciunt, & ex parua ſcintilla ſolem vel incendium facere conſueuere; cum longius hoc malum ſerpſerit, ac in eorum etiam animis egerit radices, qui ſacro umbone tecti nil niſi candorem ac pietatem præ ſe ferunt. Exempla ſunt odioſa, ſed quorum inſignis numerus ſuppeteret, niſi anathemata metueremus, vel ſanctas iras, quas non guttatim effundunt Miniſtri Dei, ſed pleno modio aliis admetiuntur, quos diuerſa ſaltem ſentire ſuſpicantur. Quapropter, ne nos quoque tali periculo ſubiiciamur, *Philippum Melanchtonem* primum nominaſſe ſufficiat, qui ob variatam Confeſſionem Auguſtanam communem iam Theologorum Lutheranorum odium ſuſtinet, quiue libro III. epiſt. ad *Iohannem Heſſum* inſigne moderationis ſuæ ſpecimen videtur edidiſſe. Ita enim ille p. 216. *Orationem Tibi dedicaueramus; ſed officii gratia Legatus quidam Cæſareanus intercepit, cui inſcribenda*

fuit,

fuit Oratio, aulæ ſtudio, hoc eſt, adſentandi gratia NB. Sic enim ſenſim & nobis Theologis faciendum videtur iuuandæ publicæ cauſæ ſtudio. Iam ſi ea adhuc eſſet Melanchtonis authoritas, quæ teſte *Camerario* in vita eius p. 12. ſuperiore ſeculo fuit, non dubitarem profecto, quin ſtudioſi vel alii etiam hunc dedicandi morem ſint imitaturi, quemadmodum & eiusdem inceſſum, & linguæ balbutiem, & neſcio quem palpebrarum motum, aliasque geſticulationes ac defectus corporis in exemplum ac imitationem ſibi ridicule propoſuere. Sed enim, cum iam multi ad eam lucem peruenerint, vt vitia Philippi ab eiusdem virtutibus probe norint diſcernere, intempeſtiuus ſane metus eſſet; ſi viros ſapientes ad has ineptias prolapſuros denuo exiſtimaremus. Minimum Authores obſeruationum ſelectarum tanti hæc non æſtimant ſed potius firmiſſime ſibi perſuadent, nihil pernicioſius eſſe, quam ſtolidam adulationem, quæ plerumque magnæ fortunæ comes, inanes Principum ac Regum ſpes ita inflare apta eſt,

vt naſcentibus virtutibus oppreſſis ambitionis oeſtro agitentur, *cœloque ſibi aperto & Herculem, & Patrem Liberum & cum Polluce Caſtorem nouis Numinibus ceſſuros cum Alexandro* M. ſuauiſſime interdum ſomnient (*Curt.* lib. 8. c. 5.). Eſt enim exiguus illorum Principum numerus, qui propitias aures Gnathonibus denegant & pinguem alapam præmii loco impingunt; quod de *Sigismundo Romanorum* Imperatore Maiorum annales teſtantur. Plerique hodie a teneris occæcati veritatem non vident, poſteaquam ſemel ad ima præcordia immodicæ adſentatorum laudes deſcenderunt. Hinc facile ſibi perſuaderi patiuntur; Phœbum ad ipſorum præſentiam Lyram deponere, gloriamque quam acquiſiuerunt, non in Meridionali plaga, ſed in Vrſæ maioris confiniis, vel ſi quid vlterius eſt, terminari. Miſeros mortales quos Pædagogus, Migdilybs, biſulcilingua, adulator ita decipit ac in gyrum agitat, vt nec næuos ſuos animaduertere, nec originem ſuam poſſint agnoſcere, quæ terreſtris eſt, non cœleſtis, humana non divi-

vi-

vina. Sed ita tamen eſt. Eo audaciæ proceſſit hoc hominum genus, vt iam *Appion* apud Plinium publice iactari non erubuerit, *ſe immortalitatem donare illis, ad quos aliquid commentaretur*, quaſi ſcilicet homo nihili ab interitu vindicare alios poſſet, cuius ſcripta æterna obliuio dudum ſepeliuit. Quis autem foret tam amens, vt ſempiternis ſe florere laudibus ſomniaret, niſi ipſe animum excitauerit e veterno? An aliena forte mendacia tanti roboris erunt? An pauxillum chartæ tantæ efficaciæ? ſic quidem ſentit ad hæc vsque tempora puluerulenta ſchola, ſic Magiſtri credidere atque Doctores, qui ius atque normam alienæ famæ penes ſe eſſe fingebant. Sed fingebant tantum ex inani quodam faſtu, quo in transuerſum acti nil rectum exiſtimarunt, niſi quod cum ipſorum moribus, vel ſyllogismis in Barbara, & Celarent, vel Doctrina de ſtillicidiis, vel ſyſtemate de Hæreticis perſequendis, vel alio quodam Medicæ fictionis Magnetiſmo, conueniret. Vnde etiam eſt, quod quilibet ſectæ ſuæ homines

tantum laudet aut iis opera ſua inſcribat, qui vel hypotheſibus ſuis fauent, vel ſeculari potentia turbulentis conſiliis adſiſtunt, vel alia quadam ſpe Ludimagiſtrorum ora hiantia ſuſtentant. Notabilis hic *Iacobi Cuiacii* dedicatio eſt, quam Paratitlis in Pandectas ad *Gregorium Lomellinum Patricium Genuenſem J. C.* præfixit, vbi ingenue: *quem colo, inquit, quem laudo, cui lucubrationes dedico meas eum oportet opinione mea omnem honorem, & cultum inſigniter promereri*, plane ac ſi Lomellinus nihil tale fuiſſet promeritus, niſi magni nominis IureConſultus *Cuiacius* opinionem ſuam de illius eruditione publice declaraſſet. Sed eſt hæc Viris Eruditis vana Philautia; ſuo Iudicio ſtare & cadere volunt alios, quos pedibus pulſare terram arbitrantur; ipſi Pegaſi, volantes in aere, circumſpicientes, prouidi, ne quid detrimenti in his terris bonæ artes capiant; aut Orthodoxia ſubſidat, quæ Reipublicæ Chriſtianæ fulcrum eſt, aut certe ingens coloſſus. In hunc cenſum niſi fallor *Theodoricus Schnepſius* referendus eſt,

Brentii gener, Theologus Suevus, qui ad *Johannem Fridericum II. Johannem Guilielmum*, & *Johannem Fridericum III.* Fratres Saxoniæ Duces a. 1555. confeſſionem ſuam de Euchariſtia transmittens, inter alia ſic præfatur: *Nuper vero cum Zvvinglianorum quidam lucubrationum ſuarum dedicationibus vulpino quodam aſtu vel longius remotis fucum facere, vel poſteritati naſcituræ, quaſi & Veſtra Clementia Zvvinglianorum dogma amplexa fuerit, perſuadere ſunt conati; viſum mihi eſt, hunc qualemcunque libellum veſtræ Celſitudini dedicare, ut hic veſtra etiam conſtantia, quam in tuenda doctrinæ puritate hactenus declaraſtis, cum inter præſentes, tum apud piam poſteritatem teſtimonium ferret.* Nemo autem non videt, quo prætextu hæc talia dicantur; cum, ſi ex dedicationibus foret augurandum Zwingliani non minus de horum Principum adſenſu poſſint gloriari, quam Lutherani, vel bonus ille Schnepfius, cuius ſcriptum non niſi Wittebergæ, aut Tubingæ amplius colitur, vel etiam, quod temporum iniuriæ imputandum eſt, in publicis taber-

nis

nis inter piperis ac zingiberis odores vltimum ſpiritum trahit. Noſtris Authoribus neque hic ſcopus eſt, neque iſte finis. Norunt quippe Viros Principes tum demum ad æternam gloriam poſſe graſſari, ſi virtutis via incedant, nec Orthodoxorum teſtimoniis habere opus, ſi probitate ſua commendentur. Doctrinæ vero vel honeſtatis laudem tantum abeſt vt a dedicatione aliqua deriuari in alios poſſe credant, vt potius firmisſime animum inducant, non leui eos ignorantiæ, aut vitiorum ſuſpicione grauari, qui non niſi aliorum Panegyricis volunt inclareſcere. Itaque non poteſt illis *Iuſti Reuberi ſimplicitas probari*, vel inanis amor ſui, dum ipſe a *Franciſco Hottomanno* petiit, *vt ſui mentionem publice iniiceret, ſeque, quod ridiculum* eſt, encomio quodam dignaretur. Verba eius in Epiſtola quæ eſt inter Hottomannianas 181. pag. 231. adhuc hodie leguntur: *Primo quod etiam mei in præfatione tua honorificam mentionem facis gratias ago. Vellem etiam de integritate, animiq; can-*

do-

dore, & continentia aliquid additum fuiſſet; cui iungenda eſt epiſt. 164. p. 211. vbi vel paria habentur, vel certe non minus inficeta. Sed fuit hic temporum illorum genius, quem imitari hodie abſonum adeo foret, quam ſi quis Lutheri ſtilum, qui interdum a manſuetudine deflectit, velit exprimere.

Interim fateor eſſe adhuc cauſas alias, quae Viros Doctos ad hunc morem conſeruandum impellunt; imprimis ſpes numorum, qui ab illorum beneficentia exſpectantur, qui in lauta parte poſiti ſunt, & vel laude aliqua inſulſa, vel gnome ex Homero, Ouidio, aut Cicerone deſumta intempeſtiue ſaepe titillantur. Vnde ampliſſima ingenia videas deſudare, ac meditari diu, cuinam potiſſimum libros ſuos inſcribant, quos & immortalitate, & ſimul non exiguo praemio iudicant dignos. Norunt enim Viri ſagaciſſimi non eodem omnes animo eſſe, nec etiam eadem liberalitate; poſteaquam ſcriptitantium multitudo nimium excreuit, & tam Principum, quam aliorum Diuitum homi-

minum oſtia impudentius paulo pulſantur. Sponderem ergo vel omnes, vel certe plures cum dedicationes ſcriptis ſuis præfigunt eandem vel ſimilem intentionem habere; ſiue Theologi ſint, ſiue Iure-Conſulti, ſiue etiam Philoſophorum nomen mentiantur. Habet quippe horum hominum natura aliquid peculiare. Nihil pene agunt ſine ſpe alicuius lucri, licet innocentisſimus animus oſtendatur. Latet vbique auri ſacra fames; latent prætenſa commoda, quæ honeſta ſæpe ſpecie involuuntur; ne cuiuis ex Vulgo, Eruditorum artes pateſcant. Quare ſi qua inter illos differentia eſt, ea ſola videtur, quod quidam cautius occultare affectus ſciant; nonnulli vero veluti ſorex ſuo ſe indicio prodant. Quam vellem vero vt ex hac claſſe eximere liceret Viros authoritate pollentes; quosque Orbis Eruditus inter ſapientisſimos huc vsque collocauit, ne in eam ſuſpicionem videar incidiſſe, ac ſi illorum famæ atque gloriæ aliquid vellem detractum. Sed ipſa loquitur

veritas, etiamſi mihi exiſtimarem tacendum; nec ſcio an ex proprio ingenio fingere quidquam ſit conſultum, cum talia in eorum libris magno numero legantur. Quæ quidem nec occultanda cenſeo, quia publice ſcripta ſunt, nec minuenda, ne ii ſolum, qui rus colunt, vitiis repleti exiſtimentur. Ergo ignoſcat mihi quem ſupra nominavi *Franciſcus Hottomannus* cui *Iuſtus Reuberus* conditionem, quod libros Obſeruationum ſuarũ ei dedicare voluerit propterea remiſit, *ne magno ſibi encomium eius conſtaret; ille vero egregio alibi munere privaretur*, quod hiante ore diu exſpectabat, & tantum non exigebat. (vid. Epiſtolæ *Hottom*. p. 164.) conf. *Iacobus Bernhardus dans ſes nouvelles de la Republique des lettres Mens. Mart. 1701. p. 274.* ſeqq. Eſt quippe hoc ipſum aliquibus niſi fallor Iure Conſultis proprium, vt quadam animi paupertate laborent, hoc eſt, vt in divitiis inopes ſint, nihilque grauius quam legem Cinciam ferant, quæ

improbus es, cum poſcis, ait.

Non mirum, cum omnibus diebus titu-

tulos de rerum dominio acquirendo pertractent, & de Emtione, Venditione, Locatione, Conductione, lucro, vſuris, fœnore ſine intermiſſione loquantur. Cui accedit, quod ampla interdum familia ſit alenda, nec conueniens videatur, bruma ſpirante male veſtitis ſeruis dicere:

- - *Durate, atque exſpectate cicadas.*

Quo ipſo ſe excuſare forte cum Hotomanno ii poſſunt, *qui cum penſio clamat, poſce*, in ſupplementum de libro nouo, ac dedicatione cogitant. At enim vero, quid de Clericis ac Theologis heic ſit ſentiendum pace illorum videbimus. Sunt enim pauci, qui velut Iouis Antiſtites apud Nepotem in Lyſandro cap. 3. pecunia oſtenſa corrumpi non poſſunt; aut ad exemplum *Brentii pro dedicatione munus a Principe oblatum recuſant.* (*Rudolphus Agricola in opuſc. epiſt.* ad Alex. Heigium p. 61.) *Plerorumque animos habendi cupido veluti tabes inceſſit*, inquit, *Sulpicius Seuerus* hiſt. Sacr. l. I. non ego, qui multum adhuc Epiſcopis ac Theologis tribuo, quibus aut probi-

tas

tas venerationem conciliat, aut modeſtia. Miſeret me potius iniquæ ſortis, qua vivunt, dum nec vitam ſæpe honeſte ſuſtentare, nec ab iis artibus, etiamſi velint, poſſunt abſtinere, quæ aliis non admodum videntur laudandæ. Sic *Flacius Illyricus egeſtate* coactus, ut in *funebri eiusdem concione habetur* p. 83. *libellum dedicauit, ut donum ad ſui ſuſtentationem acciperet.* Sic ipſi *Wolffgango Musculo*, cum Baſileæ degeret, erat penitus viuendum; ſic *Ludouicus Viues*, cum Louanii doceret, Auguſtinum de Ciuitate Dei Henrico IIX Magnæ Britanniæ Regi inſcripſit, ut aliquam laboris ſui gratiam iniret non contemnendam. Sic alii denique fecere, & ad huc hodie faciunt, quorum virtutibus obſtat res anguſta domi. Sed enim quod commiſeratione in his dignum eſt, in aliis tolerari neutiquam poteſt, qui hic etiam aliquod fœnus quærunt, & ne quid dedecori deſit, cum ſacco, ut ita loquar, procedunt. Nihil eſt enim tam alienum a bonis moribus, quam iisdem vitiis conſpurcari, quæ in aliis publice taxantur; cum tamen ab omni æuo conſuetudo

inualuerit, ut *loripedem rectus derideat, Æthiopem albus*. Ego vero exiſtimauerim in Theologis etiam minima apparere, mediocria cerni, maxima palpari, licet nunquam defenſores deficiant, qui abſtergere maculam, & contractam obtegere labem annitantur. Valebit ergo apud Poſteros *Georgii Cæleſtini, Præpoſiti olim Berolinenſis*, Theologi ſatis celebris, memoria; nomenque atro carbone notabitur, quod *Chytræo hiſtoriam Auguſtanæ Confeſſionis* ſurripuit, ut nova dedicatione præfixa munus captaret. Habebunt aduerſarii nunquam non cauillandi cauſam, quod *Senatui Argentoratenſi pecuniam remiſit*, quæ pro eleganti, ut putabat, dedicatione, nimis ei exigua apparebat: neſcio an exſtingui unquam illa ſordities poterit, *dum ſacros Codices Francofurti ad Mœnum magno* numero coemit, ut Electoris Brandenburgici imagine præ fixa, & noua epiſtola dedicatoria elaborata opulentior fieret. (vid. *Hodœporicon Cœleſtini apud Fechtium P. Supplem. Hiſt. Sec.* XVI. p. 593. ſeq. Arnolds Ketzer hiſtorie part. 2. lib. 16. cap. 9. §. 17.) Rem refero, uti reperitur, nihil fingo, aut-

aut mentior,cum mentiri non ſit meum. Sed tamen ſcapha appellanda ſcapha eſt, nec ſi veritas debeat vincere adullius hominis authoritatem eſt reſpiciendum. Æſopo permittimus, ut *fabulas ſuas Cræſo Lydorum Regi dedicet*; (Carol. Steph. Dictiōn. p.103.) Theologis non item, niſi forte Comœdiam ſcribant, qualis eſt *Zachariæ Riuandi Lutherus Rediuivus*, quem Electoris viduæ ac hæredibus propterea inſcripſit, ut ſumtus in impreſſionem factos recuperaret. De reliquis aliter ſentimus, nec *Dauidis Chytræi* querelam approbamus, qui cum à *Friderico II. Daniæ Rege* nihil pro dedicatione retuliſſet, *ſibi tantum, & Muſis ſuis fore cantandum ſcripſit* (vid. eiusd. epiſt. p.222. ſeq.) Neque enim exiſtimandum eſt perfectam Principibus, aliisque obligationem incumbere, uti quidem temere credidit *Hieronymus Wellerus* II. Annal. p. 157. ut quævis chartacea munera auro argentoque remunerari debeant; cum omne quod mendicis erogatur, beneficii naturam induat; Beneficia autem ita comparata ſint, ut non debeantur, ſed ex liberrima voluntate in eos, quibus bene

cupimus transferantur; quicquid etiam *Polycarpus Lyſerus* dixerit, cuius verba quia aliis impudentiæ quidpiam continere videntur, huc tranſcribam: vorzeiten/ inquit, ſind ſo wol die Dedicationes an groſſer Herrn Höffen reichlich vergolten worden; und hat mancher Herr ſelbſten angehalten/ daß man ihme etwas in öffentlichem Druck zuſchreiben ſolle: Dann ſie den ſtudiis günſtig/ und der Meinung geweſen ſind/ daß ſie dadurch einen unſterblichen Nahmen bekommen. Aber nun iſt es ſehr davon kommen. Der Urſach halben habe ich mir längſtens fürgenommen/ daß ich entweder niemand/ oder nicht leicht iemand anders/ dann meiner genädigen Herrſchafft / von der ich ohne dem meinen Sold und Auffenthalt habe/ dedicirren wolte. Dann allda verſehe ich mich/ ſeye es nicht unangenehm/und weil es mir bereits bezahlet iſt/ darff ich nicht auff andere belohnung warten: So ſiehet meine Herrſchafft zugleich auch/ daß Koſt und Brod bey mir nicht gantz unnütz angewendet ſeye. (in dedicatio-

cation deß Regenten Spiegels) Hæc magnæ famæ Theologus: cuius veſtigiis non raro minorum gentium Apoſtoli ita inſiſtunt, vt quauis concione publicata vel fœminam Illuſtrem, vel quod frequentius eſt, decadem Mercatorum conquirant, qui cum nonniſi ab inſtitoribus ſuis extollantur, magni admodum æſtimant a Viro plurimum Reuerendo laudari, a cuius ore ſingulis feriis pendentes, inter fraudes ac dolos, inter auaritiæ ac vitiorum Bacchanalia verorum, nihilominus Chriſtianorum nomen publico teſtimonio tuentur; illuſtri admodum documento, hic etiam veriſſimum eſſe quod iam olim *Petronius* iudicauit:

Quiduis numis præſentibus opta, eueniet.

Ex quibus omnibus clariſſime pateſcit, Authores Obſeruationum iuſtiſſimis rationibus non deſtitui, quod a dedicationibus adeo abhorreant. Eſt enim Viri ſapientis ſuæ, quantum fieri poteſt parcere famæ, nihilque committere, ex quo alii non ſine ſpecie poſſint inferre, aliquid lucelli exſpectari; quod certe eui-

tari nequit,ſi communis ſemita calcetur, & in libri frontiſpicio auaritiæ hedera, hoc eſt, ieiuna dedicatio ſuſpendatur. Nam quod *Eraſmus* alicubi aduerſus eos ſolam præſcriptionem ſufficere exiſtimat, qui morem dedicandi rationibus quibusdam in dubium vocare auſi ſunt, id hominis illius ingenio imputandum eſt, quippe qui non alio fine Viris Primatibus opera ſua inſcripſit, quam vt aureas pateras acciperet, chartisque pallentibus pro ſeculi iſtius genio ditaretur. Sed vtinam & ipſe e librorum ſuorum nuncupationibus tantum ſemper gratiæ retuliſſet,quantum ſpe ſæpe deglutiuerat. Refert enim ille in *Epiſt. ad Petrum Curſium* tam atrocem ſibi iniuriam ab Impreſſore quodam veteratore, cui *Xenia nondum perſoluerat*, fuiſſe illatam, vt aureis numis trecentis eam redimere voluiſſet. *Nam cum*, inquit, *in vidua mea, quam Sereniſſimæ Hungariæ Reginæ dedicaueram ad laudem cuiusdam ſanctiſſimæ fœminæ inter alia liberalitatem illius in pauperes referrem, hæc verba ſubiunxi: Atque mente illa vſam eam ſemper fuiſſe, quæ talem fœminam deceret.*

Vnde

Vnde ſceleſtus ille animaduertens ſibi vindictæ occaſionem oblatam eſſe ex mente illa, Mentula fecit. Peſſimum ſane factum, ſi Eraſmum audias, qui auaritiæ ſtimulis non leuiter agitatus hic ingentis cuiusdam ſummæ naufragium fecit. Alii vero non admodum deteſtabuntur impoſtorem, quia plerumque cum auarus deluditur, cæteri, quos cura hæc non tangit, ſecure rident. Sed dicat aliquis, vtut in quibusdam dedicationibus macula ſit, nec honeſta forte intentio, eſſe tamen aliquas, quæ laude ſua non deſtituuntur. Quid enim,aiunt: An tu Veteres culpabis omnes, qui Imperatoribus ac Principibus libros ſuos deſponderunt, vt eorum præſidio,ac tutamine vterentur? an Calumniatores forte noſtris temporibus deficiunt? Caue, addunt, ne petulantiæ fræna laxes, teque & Authores obſeruationum periculo inimicorum exponas; aut, quod ipſe nolis, diſſertationibus, quæ ab illis eduntur, celerem interitum concilies. Sed me miſerum, inquam, aut meticuloſum,

b 4 ſi

ſi fulgure ex pelui commoueri poſſem, aut hiſce rationibus terreri. Tenuit Veteres, non ignoro, hæc dementia, vt, quod æternum, cunctisque venerandum eſſe volebant, Numini cuidam conſecrarent: Quod ipſum a lucis ac templis ad ſtudia paulatim demigrauit, maxime cum Poetæ inciperent prurire, & æmulatio etiam inter Philoſophos invaleſceret. Hinc ergo ad *Alexandrum M.* aliosque Græcorum Principes factæ προσφωνήσεις; ita vt ipſe *Diogenes Laertius in Chryſippo* reprehendere pene videatur, quod *cum tam multa ſcripſerit, nulli vnquam Regi quidquam adſcripſerit.* Romani vero apud quos commutatione rerum facta, ſtudiorum denique gloria erat, pari paſſu incedentes ad Imperatorum ſuorum limina, quicquid in buccam venerat, deponebant, ſub inaniſſimo hoc prætextu, vt velut ſub Aiacis clypeo tuti eſſent. Ita *M. Vitruvius de Architectura* ſcripſit ad Octauium Auguſtum. *Julius Pollux dictionarium ſuum* dicauit *Commodo Cæſari; Oppianus* τὰ ἁλιευτικὰ *Antonino L. Septimii Seueri*

Fi-

Filio; alia alii, ſed eo tamen exceſſu vt iam Octauius *epigramma redderet pro eprigrammate, Prætoresque admoneret, ne paterentur nomen ſuum commisſionibus, hoc eſt ineptis Poetarum carminibus, obſoleſieri.* (vid. *Suet. in vita eius cap. 89.*) Iam vero quemadmodum multa ſunt, quæ licet ab antiquitate vſurparentur, a nobis tamen impune negliguntur; ſic rationes ego, cauſas, atque pondera non deeſſe arbitror, quæ ab hac conſuetudine eximere Viros eruditos posſint; aut niſi hoc ſufficiat, ad oculum oſtendere apta ſint, hoc quicquid eſt, nil niſi vanum figmentum videri, ſub quo vel mendicitas aliqua, uti ſupra eſt oſtenſum, vel occulta ambitio lateat. Fac enim eſſe aliquid in eorum libris, qui Principum fauorem dedicationibus ſuis ambiunt, quod aut bonis moribus aduerſetur, aut legibus rectæ ratiocinationis, an vitiis quæſo patrocinium præſtabunt, illi? an ſtultitiã protegent? aut oppreſſa veritate erroribus atque mendaciis præſidium ſuam impertientur? Quid eſt, ſi hoc non lædere iuſtitiam Principis, ſi

hoc non contemnere Maieſtatem eſt? Qui maleficiis ac ſcelere paſcuntur ad Imperantium clementiam confugere non poſſunt, quæ innocuos defendit, nocentes non item, qui ſine ulla particula iuſtitiæ vivunt. Sin autem inconditum ſit quod tuentur, ſin erroneum, ſin falſum, quæ inſania eſt obtundere Principem? qui furor, allicere eum ut erret? quæ malitia, abſtrahere eum ut inter ſyrtes ac ſcopulos nauiget? At fabulæ ſunt quæ ab hiſce hominibus excogitantur. Hinc, neſcio quos ſibi inuidos fingunt, quos Lemures, quos maleuolos. Altercantur cum nemo adeſt, clamant, cum nemo terret, agunt, contendunt, pugnant, ſed cum laruis, ſed ſecum tantum, eo magis ad huc ridendi, quod tam lepidæ pugnæ immiſceri etiam eum velint, cuius iuſſa alias venerari fas eſt. Sed finge tamen adeſſe aliquos qui oppugnent veritatem, an illa aheneo propterea muro opꝰ habebit? an tot excubiis erit defendenda? tot circumſtantibus telis firmanda? Veritas ſibi ipſi præſidio eſt; non alieno indiget auxilio,

non

non vi, non authoritate quæ omnia eam magis impediunt, quam promouent; magis confundunt quam explicant. *La Philoſophie*, inquit quidam, *ne doit point chercher d' autre azile, que la verité, ny d' autre ſauvegarde, que l' authorité du bon ſens, & de la raiſon.* Quid ergo impediet, quo minus Authores obſeruationum hoc etiam firmamento vtantur? Eſto enim, diſpliceant illorum dicta imperitis, ſtomachentur ſuperſtitioſi; recedat maxima horum hominum pars ab illorum opinionibus, quid erit Viris bonis cum ſaliua vulgi? Illi, notes velim, ad paucorum approbationem reſpiciunt, nec quod victi ſolent, Quiritium fidem implorant. At quam exigua illis patientia, quæſo, foret, ſi Magiſtellorum in Germaniæ Academiis peruerſam conſuetudinem ſufferre non poſſent; aut omnem illis anſam vellent eripere, ſcribendi, loquendi, diſputandi? Pergant illi, ſi velint, per nos licet; refutent, quod poſſunt, non repugnamus, Dialecticam ſuam defendant, non contradicimus, non intelligant, quos adoriuntur; bene

eſt:

eſt: turpiter ſe dent; ſat eſt: A nobis ſane non impetrabunt, nec a noſtris Authoribus, vt illorum cauſa vel Imperatoris, vel Electorum, vel Principum nomina præfigamus, cum ſine hoc etiam umbone viuamus admodum tranquille. *B. Rhenano* illam curam præcipuam relinquimus merito, qui *Eraſmi* famam atque gloriam tum demum illibatam fore poſt fata credebat, *ſi Inuictiſſimus Imperator Carolus V. ſtudiorum oſoribus ſe opponeret, & re ipſa oſtenderet, nonſolum imminutæ Maieſtatis reum eſſe, qui in eum Principem Romanum, ſed & qui in conſiliarios ipſius conſpiraret.* vid. eiusdem præf. in opera Eraſmi) Hodie, vbi liberioribus oculis omnia intuemur, talia non admodum ſectamur; non ignari, hoc ipſum nonniſi ab inſigni quadam credulitate proficiſci, dum aut Principibus tantum otii ſupereſſe fingitur, vt ad Scholaſticas diſputationes velint deſcendere; aut temere iis perſuadetur, omnia, vel tamen pleraque, quæ in lucem intempeſtiue protruduntur, ad eos maxime pertinere, qui Reipublicæ gubernacula gerunt.

In-

Inde ad nauſeam repeti cernas, tum *de-mum florere ciuitates, ſi aut Philoſophi impe-rent, aut Imperantes philoſophentur.* Sub Philoſophia vero nihil eſt, quod non comprehendunt; ita vt etiam funambuli habeant, ex quo ſuam Magnatibus artem ſub ſanioris Philoſophiæ nomine commendare queant. Adeo mundus etiam eruditorum opinionibus decipitur; ſed quas detegere ruſtici, ac opifices poſſent, niſi Ciceronianis interdum Phraſibus inuoluerentur. Alterum vero, quod iis imminere periculum dicitur, qui dedicationes omittunt, tam parum noſtros Authores adficit, quam primum. Ad memoriæ æternitatem illis ara virtutis eſt; non dedicatio; quæ *Ariſtotelis, Vitruuii, Horatii, & Virgilii* nomina difficulter conſeruauit; alia vero & forte infinita in ſempiternis tenebris reliquit. De librorum bonitate penes Lectores iudicium eſt, qui ſi ſolidi quidpiam videant ſubeſſe, literas commendatitias, parui habent, quæ iis ſolum dari conſueuere, qui alienæ magis authoritati, quam recte factorum con-

conſcientiæ innituntur. Sed pone tamen, & finge Authores obſeruationum mutauiſſe mentem, eaque nunc decurrere ſemita velle, quam indocti ac docti, ſapientes & inſulſi non ſine applauſu huc vsque iniuere, ecce tamen nouus qui emergit ſcopulus! Hærent enim ac ambigunt, ad quemnam potiſſimum dedicatio dirigenda ſit, cum varia hic iudicia occurrant, diuerſæ opiniones, multæ ſententiæ. *Tholoſanus libros de Re-publica DEO conſecrauit.* Eodem modo *Friedlibius medullam ſuam Theologicam* inſcripſit, Ita *Tarnouius exercitationes ſuas biblicas* adornavit, ita Theologi non pauci fecere, etiam ii, quibus, quam parum reuerens de Deo ſenſus ſit, ipſa nominis ſubſcriptio, ſatis ſic dirigentibus, indicat. At enim, cum Deo, quicquid ſumus, ac poſſumus totum debeatur, inconcinnum ſane foret, id velut peculiare ſub initium libri profiteri, quod omnibus hominibus, non dicam Chriſtianis, incumbit, qui in Atheorum claſſe nolunt comparere. *Militantem igitur Eccleſiam nomi-*

na-

nauit Johannes Wigandus Theologus Lutheranus cum libellos de *antinomia veteri, & noua, ac de claue ligante* ederet; ſed oratorie magis, quam ex animo, vel ſi hoc tibi rigidum nimis videatur, vt Eccleſiæ ſuæ omnibus diebus memor eſſet, quæ quam magnum adhuc idolum ſit, boni omnes & norunt, & ingemiſcunt. Scriptores Pontificii adhuc magis inſipidi ſunt, ac inſolentes. *Cornelius a Lapide Comment. in XII. Prophetas* minores *ſanctiſſimæ Trinitati* increatæ, & creatæ in Chriſto Ieſu (ea eſt Chriſti anima, caro, & ſanguis) ſacrum eſſe voluit; merito propterea caſtigatus a *Dorſchéo*, cui facile erat, ex locis Theologicis ſuis oſtendere, tales locutiones & Sacris literis contrariari, & Patrum teſtimoniis. Sed hoc vt miremur, neceſſe non eſt, cum ſuperſtitio in Papatu maxima ſit, & tam mirificæ ſæpe inuentiones compareant, quæ non poſſunt non riſum mouere iis, qui ab hac caligine longius remoti ſunt. Eiusdem furfuris *Philippi Bosquierii dedicatio* eſt, qui *Brocardi Palæſtinam Deo, Domi-*

nico,

nico, & Fratribus Prædicantium natis & naſcituris adſcripſit, mirum quod non etiam DEO præpoſuerit *Dominicum*, qui fidem ſuam Innocentio III. contra Albigenſes plus quam humane probauit. Sed eſto hoc imperite; *Philippus Pareus* imperitior eſt. Hic *Lexicon ſuum Criticum nouem Muſis & Mercurio deuouit*, dignus; vt ex Chriſtianorum ordine expunctus inter Petronii ſales, Catulli delicias, Ethnicorumque ſcriptorum inania contabeſcat; niſi cum Scaligero, aliisque diuina pectora, cœleſtia ingenia, inexhauſtæ doctrinæ fontes atque Theſauros eos appellare auſis, qui in hiſce ſterquiliniis dies noctesque ſe volutant. Nobis magis volupe eſt cum Auguſtino, quem *Petrus Poiret* de eruditione ſolida *lib.3. §.18.* allegat, exclamare: *O flumen tartareum! iactantur in Te filii hominum cum mercedibus, vt hæc diſcant: magna res agitur, cum hoc agitur.* Quanto igitur rectius agunt Authores Obſerationum ſelectarum; qui cum *Chryſippo Chæronenſi* abſtinere a dedicationibus malunt, quam cum *Seneca*, qui *acu-*

men eius exagitat *lib.1. de Beneſ.*cap. 4.Liberalem adire vel Nouatum. Principum palatia nimis excelſa iis videntur, vt inde demum præſidium, & tutamen ſit petendum. Patriæ ſi vellent, non poſſunt addicere labores ſuos, quia non vna iis patria eſt,niſi quidem totamGermaniam alloqui fas eſſe putes. Tempori & immortalitati *Forcatulus Necyomantiam* ſuam conſecrauit; quod tamen, quia inſignem ambitionem oſtendit, imitari nolunt. Eccleſiam ad Theologos pertinere publice confitentur, ne falcem in alienam meſſem immittere dicantur. *Auguſtinum*, *Hieronymum*, *Lactantium* non audent affari,cum,quia iam *Aloyſius Nouarinus adagia ſua* iis dicauit, tum quia non raro auctoritatem illorum veritati poſtpoſuere. *Bernhardum* vero *Abbatem Claræ Vallenſem* libris *Cardinalis Bonæ* contentum eſſe iubent,ne,quod factu ſibi difficillimum foret, res eius laudare cogantur. Reliquas, quæ circumferuntur dedicationes,& quæ ſatyram parumper olent, aut animi leuitatem præ ſe ferunt, Lectoribus diiudicandas re-

c lin-

linquunt. Vnam maxime, quæ *Philippi Boſquierii* eſt, de quo antea, *qui tertiam naufragii tabulam, ſeu Echo Concionum Iohanni Guarino Subulco* inſcripſit; alteram quæ *Furretierii*, qui ad *Carnificem* dedicationem ſuam direxit; tertiam quæ *Scarronis*, qui caniculam ſuam publica nuncupatione ſalutauit; & quartam denique quæ *Socinanorum*, qui *Catechiſmum Racouienſem Theologis Wittebergenſibus* dicarunt, quem etiam maſcule, vti ſolent, refutarunt. Noſtri, quod breuiter dictum ſit, grauiſſimis rationibus commoti, nec dedicant, nec dedicare volunt. Interim Tu B. L. antequam hinc abeas, parumper adhuc ſubſiſte. In compendio tibi librum exhibebo, qui licet videatur fictus, aliqua tamen, vti ſpero, habebit, quæ recreare mentem tuam poſſint. Excerpta eius in Gallico quodam libro habentur; cuius titulus eſt: *Roman Bourgeois*: Tomi IV. ſunt, quorum primus vndecim capitibus abſoluitur, in quibus de dedicationibus ingenere, earumque vtilitate, neceſſitate contra communem tam veterum, quam recentium Authorũ opi-

opinionem aliqua adferuntur. Prima dedicationum inuentio *mendico* attribuitur, ex coniecturis Hiſtoricis non admodum improbabilibus. Deinde disquiritur, an diſputationes primum ceperint dedicari, an integra volumina, cum refutatione *Balthaſaris Moncornet*, qui dedicationes profanaturus eas imaginibus ſuis peſſime cælatis ſubiecit. Similem cenſuram Hortenſius experitur, qui librum ſine dedicatione ἀκέφαλον appellauit; adiecto ſimul iudicio de ſatyricis inſcriptionib9, cani, ſimiæ, nemini factis. Reliqua, quæ ſequuntur communem eorum errorem refutant, qui libros ſuos Magnatum nomine contra aliorum inuidiam ac caluminas defendi arbitrantur. Dedicationes autem amicis factæ cum vnguento comparantur, quod nec prodeſt, nec nocet. Lepidum eſt quod de *Ranguſio* additur, cuius literæ totidem quaſi dedicationes ſunt. Hunc Author propterea Magis adſimilat, qui numis vtuntur, ad primum poſſeſſorem ſemper redeuntibus. Curioſa itidem quæſtio eſt, an & quo tempore conſultum ſit ſe-

rere, & plantare elogia, vt fructus inde ſperati proueniant; vna cum Catalogo, in quo fauſtos videas notari dies, ac infauſtos, quibus cum ſucceſſu libri dedicantur. Optimus autem ille pronunciatur, quo Mæcenas nonnihil ex luſu lucrifecit. Tomus II. naturam ac affectus Mæcenatum depingit. Hinc regiones indicantur, vbi meliores naſcuntur; & Flandria imprimis ac Germania laudantur, vbi tantus munificentiſſimorum Mæcenatum numerus eſt, quantus in agro *Turonenſi aſinorum*, & in *Mirobolenſi peponum*, qui reliquos quarumuis gentiũ longo interuallo poſt ſe relinquunt. Sed quemadmodum difficile admodum eſt, veros Mæcenates diſtinguere ab illis, qui ſacrum hoc nomen mentiuntur, ita Author adhuc dubitat an verum inuenerit lydium lapidem, quo illorum probari liberalitas poſſit. Vnde de ſterilitate præcedentium ſeculorum, ac noſtri præcipue conqueritur; vbi aut rari admodum literarum Patroni ſunt, aut non munifici: nec diſplicet ea, quam fecit obſeruatio: *Poetarum antiquitatem exinde maxime*

me conſtare, quia vetuſtiſſimæ illorum de infelicitate temporum, & ingratis bonarum artium Oſoribus, querimoniæ ſunt. Ad quod illuſtrandum exempla Homeri, & Torquati Taſſi aliorumque adferuntur, qui aut fame mortui ſunt, aut in Noſocomiis extincti. Poſthæc accurate expenditur comparatio Veri Mæcenatis cum Phœnice. Ea quoad raritatem dicitur iuſta; non item quoad durationem; quia nec 500 annos Mæcenates viuunt, nec ex eorum cineribus alii renaſcuntur. Et quoniam non raro contingit, vt ii, qui ad aliquem ſapientiæ gradum peruenere, ſcopum dedicantium facile peruideant, hinc *maxime inſulſi commodis eorum aptiſſimi perhibentur*; hac tamen ſub cautela: Aulæ Miniſtros probe diſtinguendos eſſe ab iis, qui lites in foro ſequuntur. Hi vltimi enim per quam faciles ſunt in promittendo, ſi fauſtum proceſſus tui exitum ſperes, in ſoluendo non item. Sequuntur deinde Elogia *Montoronii Mæcenatis* huius nominis primi, vna cum faſciculo Epiſtolarum dedicatoriarum a melioribus ingeniis exa-

ratarum; quibus adduntur querimoniæPoeticæ de iniquo Viri iſtius contemptu. Eſt enim hoc Paradoxon veriſſimum, Viros Primates, ac opulentos non raro ad rem eſſe attentiſſimos: nec de nihilo videtur, quod Author de certa paralyſi adiicit, quæ illorum manus cohibere cernitur, quoties de liberalitate quæſtio eſt. Eo fine 50 commenta recenſentur, quibus ex caſſibus mendicorum ſeu dedicantium, liceat euadere. In eo vero malitioſus pene eſt, dum neſcio, cuius hominis meminit, qui ad laudes Viri eruditi, capitis laborare vertigine cepit. Tandem ne quid ſatyræ deſit ad Carnificem ſe parare dedicationem innuit; iisque non parum iraſcitur, qui ſua inſcripſere eleganti dedicatione indignis. Tomus III. varias quæſtiones pertractat, easque ludicras, quarum argumenta breuibus ſubiiciam. Prima eſt an remuneratio ex Iure Naturali, Gentium, aut Ciuili deſcendat? 2. an ad illius qui dedicat, animi dotes ac virtutes reſpiciendum ſit, aut an ille maiori munere dignus

qui

qui cum paupertate luctatur, an qui divitiis abundat. Rationes vtrinque in contrarium allatæ. 3. An ſumtuum etiam ratiohabenda, qui impenduntur in Ligaturam, Literas Maiores, Typorum elegantiam, & alia eius generis, quæ imaginem Mæcenatis, qui laudatur, referunt, Symbola, arma gentilitia. &c. Notabilis obſeruatio, omnia hæc artificia luculento indicio eſſe, librum non eſſe magni momenti. 4. An iuſtum ſit perſoluere impenſas, quæ ſcriptoribus interdum faciendæ ſunt, ſi iter longinquum ſit ad Mæcenatem. 5. An libri pondere ſint æſtimandi, an doctrinæ magnitudine, an materiæ ſublimitate. Tota quæſtio propoſita ſub dramate, vel figura aſini laborioſi, & aſtutæ vulpis. 6. An plus dandum ſit pro libris vt aiunt, in folio, an pro iis, qui in 4ta aut 12ma forma comparent. Certamen Calepini & Velleii Paterculi. 7. An liber qui in duodecima forma minuto charactere impreſſus eodem adhuc pretio ſit taxandus, ac ſi forma eſſet ampla, literæ Maiores. Oſtenſa differentia inter libe-

ros corporales, ac ſpirituales. Illi perexigui ſunt, cum naſcuntur; ſed cum tempore augentur; horum vero prægrandis primum ſtatura eſt, poſt modum exilis. 8. Quid pro ſecundis ſeu iteratis editionibus ſit perſoluendum. Lepidum Mæcenatis facinus; qui *veſtimentum vetus, ſed redintegratum* pro dedicatione dedit. 9. Iudicium de iis, qui Veteres Authores Claſſicos edunt, ſub prætextu alicuius emendationis, illuſtrationis, commentationis, caſtigationis. &c. 10. quidnam præmii illis concedendum ſit, qui MScripta Veterum nondum viſa in lucem emittunt. Idem illis deberi dicitur, quod *Obſtetricibus, quæ infantibus naſcituris auxilio ſunt.* 11. Quonam loco habendi Bipliopolæ, qui aliena opera, aut ſcripta ſine eius, ad quem pertinent, conſenſu dedicant. Comparantur cum iis, qui liberos mutuo ſumunt, vt tanto ſecurius ſtipem colligere queant. Huc refero ego, quem antea eram oblitus *Fröſchelii impudentiam*, qui cum *Philippi Melanchtonis Commentarium* in Matthæum contra Scri-

ptoris

ptoris voluntatem vulgaret, hac potiſſimum ratione vſus eſt: *ſe illum pro ſuo vſurpare, ac etiam dedicare, quia Author huius ſcripti proprietatem ſibi vindicare nolit; quæ autem nullius ſunt, fieri occupantium* (vid. *Oper. Melancht. Tom. III.* fol. 250.) 12. Quid de illis cenſendum, qui ſpicas in Parnaſſo colligunt, hoc eſt qui varias epiſtolas, ac Carmina pro ſuis venditant. Modus hic, tanquam exactio improbisſima, reprobatur. 13. An agi contra eum ciuiliter posſit, qui pro libro ſibi inſcripto nullum grati animi ſignum oſtendit. Quæſtio deciſa tam ex conſuetudine, quam titulo de *his quæ ſine cauſa.* 14. An qui pro libro nullius vſus præmium dedit, aut ex poſt facto cognouit, nihil, aut parum laudibus ſuis datum fuiſſe, habeat *condictionem indebiti.* 15. An ad hæredes defuncti emolumentum dedicationis tranſeat? 16. An qui nomine Biliopolæ epiſtolam dedicatoriam compoſuit, posſit agere ad communicationem lucri percepti. 17. Caſus in facto citatus, vna cum libellis Aduocatorum, vbi elegantes deſcri-

 ptio-

ptiones occurrunt miſeriæ Authorum, & aſtutiæ Bibliopolarum. 18. An Stellionatus crimen ei imputandum, qui Tragœdiam ſeu Comœdiam Hiſtrionibus primo vendidit; deinde Bibliopolæ, & poſtea Mæcenati. Quæſtio ſoluta in fauorem Authorum, qui ſe in Iure Conſuetudinario fundant. 19. An Domeſticus ſeu Commenſalis excluſis cæteris omnibus ſoli Mæcenati dedicare teneatur: item, an præter conuictum, & ea quæ cohabitationi ſunt adnexa peculiari remuneratione opus ſit. Tituli de ſeruis excusſi, qui quod acquirebant, non ſibi, ſed Dominis acquiſiuere. Caput vltimum remedium ſuppeditat, quo difficultates fere omnes, quæ circa dedicationes emergunt facili negotio ſuperari queant. Illud conſiſtit: in nihil dando. Hac occaſione auaritiæ vitium depingitur, quod cum olim in tabernis, ac opificum collegiis ſedem ſuam habuerit; nunc in Principum ac Magnatum Palatiis habitat. Tomus IV. Controuerſias ac quæſtiones circa elogia præcipue occurrentes exhi-

exhibet. Hinc primum eſt, de elogiorum natura, diuiſione, & affectionibus. 2. Ea dedicationum eſſentia dicuntur. Experimentum euidens contra Medicos, aliosque qui purgationibus viuunt; ab his enim capitis dolorẽ præcipue originem ſuam habere. 3. An præmia pro dedicationibus ſint aptanda ſecundum proportionem laudum, quas Mæcenas accipit. Artificium ſingulare conficiendi libram, qua eædem poſſunt ponderari. 4. An laudes quæ in reliqua libri parte quauis occaſione obueniente adſperguntur, duplicata præmia expoſcant; Vel an id quod ſoli epiſtolæ deſtinatum erat, ſufficiat. 5. Num alii quorum in tranſitu, & ex accidenti ſaltem mentio facta, eadem obligatione teneantur. 6. De Valore ac bonitate interna elogiorum. Vbi oſtenditur ea ſi accepta eſſe debeant, aliquem habere oportere exceſſum. 7. An Author qui Patronum ſuum immortalite donauit maiori præmio ſit afficiendus, quam alter, qui ſemideum eum appellauit, Heroem, Angelum. Exempla complurium apo-

apotheoſium, quæ fortunatæ magis agentibus, quā patientib9 accidere. 8. Paradoxon veriſſimū, Laudes mediocres eſſe optimas, contra opinionem noſtri ſeculi, & plerorumq; Magnatū. Adiecta eſt Tabula graduum conſanguinitatis in Adulatione. 9. de laude euidenter falſa. Ea duplo magis remuneranda ſtatuitur quam vera, ob rationes duas: Prima eſt, quod æquum ſit compenſare laborem, quem quis ſibi impoſuit; mentiendo impudenter. Secunda, quod alias ipſe falſitatem proderet Mæcenas, niſi ei magnificentia ſua pondus adiiceret. 10. An fœminæ quibus gratis interdum adulamur, quæue iure perfecto omnes ſibi deberi laudes exiſtimant, ad eadem officia ac Maſculi adſtringantur. 11. An maius congiarium ſit exſpectandum pro laude, quæ in vera hiſtoria tribuitur, quam in carmine, aut ficta narratione, quam Galli Roman appellant. 12. Variæ Prærogatiuæ quæ Hiſtoricis competunt præ Poetis: & an licentia in mentiendo hos poſſit æquare primis? 13. An hiſtorici

ſa-

ſalario ſuo debeant eſſe contenti; aut an honeſte annales ſuos magno nomini conſecrare posſint,ad munuſculum pro laude inibi reperiunda captandum. 14. Quænam penſio ei ſit ſoluenda,qui certæ familiæ Hiſtoriam, vel Genealogiam deſcripſit. De numero eorum pene infinito, quos Scriptores nobilitarunt, & quid proprie ſit la nobleſſe de lettres. 15. An permiſſum ſit ei, qui ne teruncium quidem pro dedicatione accepit, mutare illam,& dirigere ad alium. Quæſtio deciſa eſt affirmatiue ex regula Iuris, quæ reuocare donationem ob ingratum animum concedit. 16. An ſuſpenſo Mæcenate,vel alio quodam infami mortis genere obeunte,ſupprimere liceat dedicationem, aut mutare, aut transmittere denique ad poſteros. 17. Quid circa ſecundam impresſionem eiusdem libri iuris ſit. 18. Apologia Doctorum Italorum, qui nec eos vacare crimine volunt, qui perſonas quas libidini ſuæ ſubiecere, promiſſo pretio defraudant. Argumentum ſimile inde du-

ducitur ad Mæcenates, dum pari dolo Authores decipiunt, qui alienæ famæ inſeruientes, proprio nomini ac famæ maculam inurunt, calamumque diuulgant. 19. Conſpectus certi proceſſus Mæcenati, qui elogia ſibi vendita non perſoluit,intentati; vna cum decreto, quo litigantes ad eos iudices ablegantur, quibus alias impoſitum eſt de rebus ad Mercaturam ſpectantibus pronunciare. 20. An Bibliopegus, qui corium ad ligaturam, vel Mercator, qui ſericum ad imprimendum dedit, habeant actionem realem an perſonalem: item,an cedere Author donum futurum poſſit, quod exſpectat, & ſic debitum compenſare. Opiniones contrariæ Curiæ in Parnaſſo, & Tribunalis, quod Caſtellæ eſt. 21. Commentum acutum cuiusdam Authoris,qui Patrono ſuo librum charta cærulea inuolutum obtulit, quod *hic Orphanorum habitus ſit, aliorumque qui in Xenodochiis viuunt.* 22. De lege Talionis, & an illa ſit recepta, e. g. an elogiis elogia compenſari poſſint, quæ communiter in dedicationi-

nibus profunduntur. 23. Examen facti, quod Auguſto ttibuitur, dum epigramma dedit pro epigrammate. Probatur, hoc non poſſe trahi in imitationem. 24. An Mæcenas, qui chartas ſcriptoris commendauit, vt quærerentur, liber ſit ab obligatione, quæ ei alias compenſationem iniunxit. Rationes dubitandi & decidendi. 25. Varia conſilia, quibus obſeruatis felix dedicationum ſucceſſus ſperari poſſit. De neceſſitate frequenter compellandi Mæcenatem, vt aliquid tandem ei extorqueatur. 26. Aliud conſilium maxime ſingulare, quo ſuadetur vt & famulis ciuiliter tractatis, aliqua munera ferantur, quo eorum commendatio apud Dominos proſit. 27. Digreſſio de pernionibus, queis non raro laborare ſolent ii, quibus cũ dedicant diu ante fores eſt exſpectandum. 28. Axioma multa exemplorum inductione probatum: Authores omnes qui aliquam Magnatum gratiam obtinuere, non propria virtute, ſed vel aliorum commendatione, vel dolis, vel alio quodam officii genere eam obtinuiſſe. His omnibus vlti-

vltimo additur totius operis concluſio, & ſimul Index exquiſitus, vbi elogiorum diuerſa pretia conſpiciuntur.

Hæc itaque ſunt B. L. ad quæ videnda te inuitaui antea. Si quæ ad ſatyram pertinere tibi videantur, homini Gallo imputa, non mihi, qui Germana ſimplicitate commendor. Tibi, ſi velis dedicare nihil interdictum eſt; ſcribe, quantum potes; pulſa fores, quas noſti; Vrge, non impedio;

Adhuc tua meſſis in herba eſt. Vale.

OBSERVATIO I.

DE EXCIDII TROIANI FABVLA ET DE EIVSDEM SCRIPTORIBVS VSQVE AD HOMERVM IVDICIVM.

§. I. D*E ſyſtematum antiquitatis Romanæ ſcriptoribus, breue iudicium* §. II. *Romanorum originem ex Troiæ ruinis eſſe petendam, inter ipſos veteres eſt incertum.* §. III. *De Siſypho, Corinna & Syagro disquiritur, quis primus Troianas res ſcripſerit, & Ioannis Malalæ auctoritas improbatur.* §. IV. *Dares Phrygius & Dictys Cretenſis primi Troianarum rerum ſcriptores quibusdam dicuntur.* §. V. *Daretis Phrygii ſcriptum quod circumfertur, ſuppoſititium eſt, & Ioſephum Iſcanum agnoſcit auctorem.* §. VI. *De Dictyos ſcripto & Guidone Columna iudicium.* §. VII. *de Demodoco & Phantaſia Memphitica agitur* §. VIII. *Homerus Troianæ fabulæ pater, ſcripſit Iliadem & Odyſſeam.* §, IX. *Veterum Græcorum de Homero iudicium, quod ſenſus arcani ſub eius poemate lateant.* §. X. *arcanos in Homero ſenſus agnoſcunt & ſcriptores latini.* §. XI. *multa Chriſtiana ſub Homeri verſibus latere agnovere Patres.*

§. XII. Pöetarum proprium eſt mentiri, vel vera ſub fabularum inuolucro tradere, quod auctoritate veterum probatur. §. XIII. *Quod etiam ex nomine* Ποιητὴς *concluditur, quod fictorem notat.* §. XIV. Ποιηταὶ *notant & factores, ſic et chymici adpellati.* §. XV. *Pöeta vel in Græcorum ludis vel in conuiuiis ſuas olim aliorumque fabulas & pöemata canebant & recitabant.* §. XVI. *Concluſio obſervationis.*

I.

INter tot ac tam coaceruatas librorum editiones, celeberrimi ſemper viri defectum a longo abhinc tempore, doluere iuſti ſyſtematis antiquitatum. Nec vota ſolum fuere orbis litterati, acceſſere & conatus, nec inanes iſti & vani, ſed tales, qui defectum iſtum ſi ad effectum perducti,facile&ſufficienti modo ſupplere potuiſſent. Ad laborauit in eodem,quantum ad Romanas, iam olim *Paulus Manutius A. F.* qui omnem rem Romanorum antiquariam decem libris abſoluere ſibi propoſuerat, cuius vero quatuor tantum, de ciuitate ſcilicet, ſenatu, legibus & comitiis vidimus, reliqui cum eodem interiere. Conterraneus eiuſdem *Franciſcus Robortellus* maiori adparatu opus de vita & victu populi Romani venditauit, quo omnem rem implere conſtitu-

erat

erat, cuius tamen nil niſi argumenta cum diſſertationibus aliquot breuiſſimis prodiere. † Ex Belgis teſtante id Miræo, †† de componendis Ritualium libris meditatus fuerat *Iuſtus Lipſius* (cuius memoriam adhuc ſeruat albus Profeſſorum noſtrorum, contra quod vulgo creditur, nomen eſſe eraſum) ſed fata prævertere propoſitum. E Gallis *Guilielmus Choulius* in ſuo de religione tractatu, decem antiquitatum libros, in hiſce omnem rem abſoluturus promittit, opus tamen nondum vidimus. Germania gloriatur de *Georgio Hieronymo Velſchio*, inſigni olim apud Auguſtanos medico & Polyhiſtore, qui ipſe ... antiquitatis ideam omnibus numeris eſſe perfecturum, inter edenda ſua teſtatur; ſed idem quod priores fatum expertus. Conatus ergo ſunt, ſicut & ea quæ edita ſunt, inter hoſce tantum referenda. Vt enim taceam de breuioribus Romanarum antiquitatum compendiis *Kippingii, Caroli, Hildebrandi*, facis hiſtoriarum, quæ *Antonii Thyſii* nomen præfert, ſed vere eſt *Ioannis Thuilii*, aliiſque, leuioris iſta ſunt momenti, & vix primas antiquitatum attingunt lineas, niſi quod Thuilii labor epitome operum Lipſii, quæ ad antiquitatem ſpectant, ſit dicendus. Inter hæc tamen adplauſum quidem merentur *Thomæ*

A 2 *God-*

† *Bononiæ* 1559.
†† *elog. Belg. p.* 171.

Godwini anthologia anglice conſcripta, nec quantum norim, latine adhuc verſa, & *Petri Ioſephi Cantelii* de Romana republica compendium, ſed præter quam quod compendia tantum ſunt, quæ in multis ſuppleri poſſunt, alias antiquitatum cognitionem nonniſi in ſuperficie præbent. De maioribus ergo quæ edita ſunt, ſyſtematibus, vt dicamus, nil niſi conatus & in iis reperiemus. *Ioannis Baptiſtæ Caſalii* enim ſplendor orbis & vrbis imperfectus eſt, & quod notes, ex Lipſio, Panuinio aliisque pro ratione materiæ abſque iudicio conſarcinatus. *Wolfgangi Latzii* de Republica Romana vaſtum opus, maioris molis eſt quam iudicii. *Roſino-Dempſterianum corpus*, vel ipſo Morhofio † iudice, mutilum & inane eſt, addimus & in multis infidum. Conatus ergo ſunt, qui vel in optimis rebus deficiunt. Hinc cum a teneris in ſcholis adhuc agens & gymnaſiis, per ſedulam ſcriptorum veterum lectionem animadverterem multa ſcriptoribus noſtri æui, in antiquitatibus Romanis, ut de aliis taceam, nondum eſſe obſeruata, ſæpe adnotaui, nec etiam tum temporis ſatis intellecta. Hæcce igitur quæ adnotaveram, relegendi anſam ante biennium dederunt iuuenes quidam ornatiſſimi, Muſarum filii ingenui, qui raro in Germania noſtra

† *Polyhiſt. c. XXI. p. m.* 247.

ſtra exemplo, cui nil ſapit, quod vltra Ariſtotelem eſt; vt lucem ipſis in Romanorum antiquitatibus præferrem, expetebant. Quibus deſideriis tam honeſtis cum deeſſe nollem, in ordinem redegi quæ ſparſim collecta, & ſingula non recentiorum ſcriptis vti alias moris eſt, ſed probata veterum auctoritate confirmaui, addita & antiquitatum tum ex veteribus tum recentioribus conſtante bibliotheca. Hic poſtea labor nunc immutando, nunc adnotando, nunc elimando varie excreuit, ita vt celeberrimorum virorum ſuaſu eundem in iuſti antiquitatum Romanarum ſyntagmatis formam componere & publici iuris facere iam ſollicitus ſim. Huic autem labori dum inhæreo, hanc de rebus Troianis, & quæ inde petitur, Romanorum origine & de eadem ſcriptoribus obſeruationem, prodromum quaſi eſſe volui, quo ab eadem eo felicior ad reliqua daretur progreſſus.

§. II. Conſtans fere inter recentiores eſt opinio, Romanorum originem ex Troiæ ruinis eſſe petendam, ita vt accuratiſſimi etiam ſcriptores licet antiquitatis hac in re incertitudinem introſpiciant, conſenſui tamen maioris inter antiquos partis aliquid dandum eſſe velint. Sed ſi rem penitus conſideremus, incerta res eſt apud ipſos antiquos, incertior ſane apud nos, ita vt potius iam dice-

re liceat, vnde non petenda Romanorum origo, quam vnde vere petitur. Et vbi res hæc inter veteres certa, fide nititur poetica, ſatis vacillante. Quare ſi iuſtum aliquid elicere velimus, ſingulorum ſcriptorum opiniones, quas de Romanorum origine tenent, bene prius erunt ponderandæ. Ad binas autem claſſes referendi erunt iſti, ita vt primam conſtituant ii, qui de rebus Troianis agunt, alteram qui originem Romanam inde vel aliunde repetunt.

§. III. Res inter ipſos veteres incerta eſt, quis primus Troianas res deſcripſerit. Ioannes Tzetzes † quidem ex Ioannis Meleli, ſiue vti aliis dicitur, Malalæ, chronographia, ad tempora Troiana refert Siſyphum Coum, Corinnum, Daretem Phrygium & Dictyn Cretenſem. *Siſyphum* Teucri, qui e rebus Troianis notiſſimus eſt, ſcribam facit, qui res ad Ilium geſtas & a ſe viſas, primus litteris conſignauerit, ex quo etiam & Dictye Cretenſi Homerus ſua hauſerit, quæ cecinit. De Corinno autem teſtatur Suidas †† πρῶτος γράψας τὴν Ἰλιάδα ἔτι τῶν τρωϊκῶν συνισταμένων, additque Homerum totum poëſeos ſuæ argumentum τῆς ποιήσεως πᾶσαν ὑπόθεσιν ab hoc Corinno hauſiſſe. De Siſypho præter Ma-

† *Chil. V. hiſt. XXIX.*
†† *voce* Κόριννος

Malalæ auctoritatem nihil conſtat, quæ tamen futilis eſt. Reineſius † quidem auctoritate Seldeni †† ductus, eundem putat cum Ioanne Antiocheno, clare tamen diſtinguit Henricus Valeſius, dum inter alia excerpta Conſtantini Porphyrogeneti, Ioannis Antiocheni quidem exhibet, Ioannem Malalam autem conſulto ſe miſſum feciſſe teſtatur ††† eo quidem, quod præter tres quatuorue fabulas de Minoë, Antiopa ac Bellerophonte easque illepido ſermone textas, nihil bonæ frugis contineat, vtriusque itaque & Antiocheni & Malalæ codicibus manu ſcriptis vſus fuit Valeſius. Fabuloſus ergo ſcriptor eſt & nihili æſtimandus, quare & Richardus Montacutius † vocat blennum, fungum, fatuum. Cadit ita Malalæ auctoritas. Quare nec pro certo adſerere audet Tzetzes, nec ipſe adeo probatæ fidei, Teucri ſcribam fuiſſe Siſyphum , ſed vtitur verbo λέγουσι, quod ipſum incertitudinem eius ſatis arguit. Aelianus †† quidem mentionem facit Siſyphi poëtæ ſatyrici, quem tamen Olympiade nonageſima ſexta ſecundum emendationem

† *ep. ad Hofmannum LXVI. p 584.*
†† *de iure Nat. ſec. Ebr. c. VI. f. 588.*
††† *in præf. ad excerpta Conſtant. Porphyrog.*
† *diatr. pro Caſ. contra Bulengerum.*
†† *var. hiſt. II. c. VIII.*

Schefferi, & ita vltra octingentos annos poſt excidium Troiæ, vixiſſe memorat, quem cum poëtis τοῖς πρώτοις ſtatim ſubiungat & cum iis copulet, rem Troianam ſcripſiſſe putem; hunc forſan Malala cum alio Siſypho, quem circa Troiana tempora vixiſſe credit, confundit. Quippe vel Siſyphorum nomen in fabulis illorum temporum non ignotum, quod & exemplo conſtat Siſyphi Heoli filii, qui cum Atticam latrociniis infeſtaſſet, a Theſeo occiſus, pœnas æternas luere poëtis creditur. De *Corinna* res clarior eſt, fuiſſe pöetam, idque ex Athenæo, † licet dubitanter de eo loquatur, an & illud pöemation, quod ſub Corinnæ nomine circumferebatur, ipſius ſit, an alterius. De vtrorumque ætate dubitatur, an circa tempora excidii, quod putatur, Troiani, vixerint, an poſt. Et quid ſi vixerint, pöetæ fuere, qui fidem non merentur, de quo infra. Novum eumque primum Troiani belli ſcriptorem *Syagrum* pöetam exhibet Aelianus, † quem poſt Orphea, & Muſæum ſcripſiſſe teſtatur. Cui & adſtipulatur Euſtachius †† Sed quæ incertitudo! alius Siſyphum, Corinnam alius, alius denique Syagrum pro primo belli Troiani ſcripto-

† *lib. VII. cap. VII. p. 283. ed. Caſaub.*

† *hiſt. var XIV. c. XXI.*

†† *in præf. ad Homerum p. m. 4. ed. Rom.*

ptore habet, ex qua incertitudine ſi non rem plane incertam, fide tamen ſatis vacillante eam niti concludimus.

§. IV. Non pro primo ab omnibus, inter primos tamen habetur *Dares Phrygius*, ſacerdos Troianus ab Homero † celebratus, cuius Phrygiam Iliada ad ſuam ætatem vsque ſeruatam fuiſſe, teſtatur Aelianus. Pöeta is æque fuit, vti ex Aeliano diſcimus, qui eiusdem carminibus Oræbantii & Meliſandri alia coniungit. Eius quoque mentionem facit Photius in excerptis ex Ptolemæi Hephæſtionis hiſtoria nova, eumque ante Homerum ſcripſiſſe teſtatur. De *Dicty Cretenſi* res eſt incertior. Tzetzes quidem ex auctoritate Ioannis Malalæ, de qua ſupra, res ad Troiam geſtas eum ſcripſiſſe docet, ex quibus poſtea ſua transtulerit Homerus. Contrarius eſt Suidas, qui de eo, quod ſcripſerit *μεθ' ὅμηρον poſt Homerum* & quidem *τὰ περὶ τῆς ἁρπαγῆς de raptu, περὶ Μενελάου de Menelao, καὶ πάσης Ἰλιακῆς ὑποθέσεως & omni argumento Iliaco*, ſiue vniuerſa hiſtoria Troiana. Hiſtoricum autem dicit, qui ſcripſerit *καταλογάδην* in proſa, atque eius ſyntagma hiſtoricum belli Troiani geſta continens, Claudio Imp.

A 5 re-

† *Iliad. E. ineunte*
†† *hiſt. Var. XI. c. II.*
††† *Cod. CXC.*
†††† *ebil. V. hiſt, XXX.*

regnante, multis ſepulcris apertis, in horum quodam repertum teſtatur idem.

§. V. Circumferuntur quidem hodienum ſcripta, quæ Dictys Cretenſis & Daretis Phrygii nomen præferunt, † ſed ſuppoſititia eſſe & recentiora, ab aliis iamdudum eſt demonſtratum. Quantum quidem ad Daretem, inducit auctor Cornelium Nepotem ad CriſpumSalluſtium in præfatione loquentem, quaſi ipſe Cornelius Daretis autographum nactus, idem ſtatim transtulerit. Sed non opus eſſe verbis putem, cum ex collatione & vitarum Nepotis & huius, quam de Darete habemus, translationis, ſtyli difformitas primo ſtatim intuitu adpareat. Ita vt plane non videam, qui factum fuerit, quod & Raphael Volaterranus in anthropologia †† ſe induci paſſus fuerit, vt & Cornelio Nepoti adſcribat hanc tralationem. Immo quoque ligato ſermone latino conſcripta de bello Troiano narratio, perperam olim Cornelio Nepoti adſcripta & ſub eius nomine edita. † Sed vero iſta auctori ſuo *Ioſepho* ſcilicet *Iſcano*, ſcriptori Anglo ſeculi decimi tertii reſtituta

† *prodiere Pariſiis* 1528. 4. *Lugduni* 1598. 12. *Amſtelodami apud Guilielmum Blaeu*66.

†† *ſub initium libr. XV. p. m.* 535.

† *Et in editione Baſileæ* 1541. 8. *facta, ſtatim in titulo conſtanter Cornelio Nepoti adſcribitur.*

tuta & vindicata per Samuelem Dreſemium. ††

§. VI. Scripti quod *Dictys* nomen præfert, auctor vt commento fidem faceret, fingit quendam Q. Septimum Romanum vitam Dictys efferentem, in qua idem fere, quod ante e Suida vidimus, tradit, ſcilicet vi tempeſtatis aperta ſepulcrorum monumenta, in inſula Creta, & in horum vno reperta in arca plumbea, tilias punicis litteris conſcriptas, quæ ad Neronem (quem pro Claudio ſubſtituit) adlatæ, in Græcum ſermonem ipſius iuſſu fuerint tralatæ. Sed ne vnicus quidem e Romanis Græcisque ſcriptoribus, qui res ſub Nerone geſtas narrant, huius rei aliquam facit mentionem, quæ tamen non ſine momento eſſet, ſi ita accidiſſet: exinde cum Ioanne Ludouico Viue † figmenta hæc eſſe eorum, qui de bello famoſiſſimo voluerunt ludere, putamus. Fuit tamen qui in hoſce commentaretur *Guido de Columna* natione Siculus, patria Meſſanenſis, aliis Guido de Columiis dictus, qui ſecundum Boſtonum Burienſem cum Eduardo I. ex bello Aſiatico reduce, in Angliam ſe contulit, ibique præter Chronicon magnum librorum ſex & triginta,

†† *in noua editione quam procurauit ſub titulo Ioſephi Iſcani de bello Troiano libri VI. Francofurti* 1620.4.

† *lib. V. de trad. diſcipl. p. m.* 379.

ta, de rebus Troianis hiſtoriam condidit ex Darete & Dicty, vti ipſe profitetur, potiſſimum deſumtam. Cuius MStum codicem Cantabrigiæ, Oxonii & penes ſe extare teſtatur Voſſius ** quod & de ſe Barthius in Claudianum. ††† in publicam demum lucem prodiit Argentorati 1489. 4.

§. VII. Quantum ad alios, qui ante Homerum Iliada ſcripſere, de Demodoco Corcyræo, muſico & poëta prædicat Plutarchus * iſtum πεποιηκέναι Ἰλίου πόρθησιν, καὶ Ἀφροδίτης καὶ Ἡφαίστου γάμον *carmine expresſiſſe Ilii excidium & Veneris cum Vulcano nuptias*. Photius ** ex Ptolemæo Hephæſtione Demodoci pöematis mentionem quoque facit, inſcripti Ἰλίου ἅλωσις. Sicut & eiusdem mentionem facit Homerus ††† Alias quidem ante Homerum adhuc memorant, Orœbantiū Trœzenium, cuius mentionem facit Aelianus. *** Antipatrum Acanthium citatum a Photio **** & quæ ab eodem adlegatur Helenā, * ſed ex eo quod ante Homerum vixiſſe dicuntur, non ſtatim agunt de bello Troiano. Sed præter hoſce

** *de hiſt. lat. lib. II. c. LX. p. m.* 491.
††† *p. m.* 776.
* *de muſica haut procul ab initio p. m.* 1132.
** *p. m.* 243.
††† *od.* θ. ϐ. 62.
*** *hiſt. var. lib. XI. c. II.*
**** *p. m.* 244.
* *p. m.* 248.

hoſce fuiſſe quoque dicitur fœmina quædam Memphitica nomine Phantaſia, Nicarchi filia, quæ conſcripſiſſe dicitur bellum Troianum & Vlysſis errores, librosque poſuiſſe in delubro Vulcani, quod eſt in vrbe Memphis, ibique Homerum a ſacro quodam ſcriba nactum exemplaria iſta, ad illorum ductum compoſuiſſe Iliadem & Odyſſeam; quæ tradit Euſtachius * Quod & confirmat Photius ** qui ſcribæ nomen Phanitem fuiſſe indicat, omnia tamen a Ptolemæo Chenno, fabuloſo ſcriptore, & mendacibus Aegyptiis conficta eſſe iudicat Theodorus Ryckius *** eaquidem ex ratione, vt haberent quod opponere Homeri apud Græcos antiquitati poſſent Aegyptii.

§. VIII. Omnis ergo res redibit ad Homerum, qui inter omnes qui ſuperſunt vetuſtisſimus, pater ergo merito hiſtoriæ Troianæ habendus. De certa eius ætate iam non diſputamus, ſufficit nobis vixiſſe poſt bellum Troianum & primum, vel ipſo Ioſepho * teſte, eſſe, cuius carmina ex Græcis habemus. Nec de auctoritate eius, quam a longisſimo tempore adeptus, quidpiam de-

* *in proœm ad Odyſſeam*

** *p. m. 251.*

*** *diſſ. de primis Italiæ Colonis p. 431.*

* *contra Apionem libro I. haut procul ab initio p. m. 1034.*

derogare cupimus, ſed potius eam euehere. Iliada & Odyſſeam Homerum ſcripſiſſe vel pueris notum eſt. Argumentum etiam, quod titulus præfert, ſatis clarum; quippe Iliade ſua non more hiſtorici agit, ſed virtutem poëmatis epici bene expresſit, ita vt iram Achillis deſcribens, & ex ea ſecutas Græcorum clades integram tamen decennalis temporis hiſtoriam exhibeat; pro more poëmatis epici, qui eſt a media vel vltima parte incipere & in progreſſu demum initium rei geſtæ narrare, vti ex veteribus Scholiaſtis in hiſtoria ſua critica Homeri † bene prodidit eruditisſimus Ludolphus Küſterus, vel ſi mauis Neocorus. Odyſſea vero Vlysſis continet errores, eiusque in patriam reditum.

§. VIII. Sed tantum abeſt, vt ea omnia quæ expresſis verbis proponit Homerus, tanquam vera & certa capiamus, vt potius ſub plerisque arcanos & abſconditos ſenſus latere dicamus. Optime enim de Homero iudicat Plato dum inquit: ȣ̓ δεῖ τȣ̀ς ἀμήτȣς σοφίας Ὁμηρικῆς ἐμπίπτειν ποιήμασιν, ἵνα μὴ μύθȣς οἰήσαιντο γράφειν τὸν ἥρωα, *non oportet ſapientiæ expertes in Homeri poëmata incidere, ne fabulas putent ſcribere heroem.* * Eadem quo-

† *p. m. 70.*

* *locum debeo Kuſtero hiſt. crit. Homeri p. m. 54. Sic & de Homeri fabulis iudicat Euſtachius non eſſe confictas* πρὸς γέλωτα *ad riſum ſed* ἐννοιῶν ἐν-

quoque eſt ratio, cur in republica ſua Homeri lectionem plane prohibeat, & deorum pugnas, quas Homerus finxerat, in ciuitatem ſuam plane non admittat, ὄυτ᾽ ἐν ὑπονοίαις πεποιημένας, ὄυτ᾽ ἄνευ ὑπονοιῶν, *ſiue figurata locutione, ſiue propria eæ conficta ſint*, ** ne ſcilicet ciues ſui Homeri dicta ἀπόῤῥητα pro veris habeant, & omni religione plane excidant. Non enim Homerum ſolum e ſua republica φυγάδα ſeu exulem facit Plato, ſecundum Heraclidem Ponticum *** ſed & de fabulis in genere iudicat, non quaſuis quibuſuis eſſe permittendas, dicit enim: ἆρ᾽ ὄυν ῥᾳδίως ὄυτω παρήσομεν τὸυς ἐπιτυχόντας ὑπὸ τῶν ἐπιτυχόντων μύθους πλασθέντας ἀκόυειν τὸυς παῖδας, καὶ λαμβάνειν ἐν ταῖς ψυχαῖς ὡς ἐπιπολὺ ἐναντίας δόξας ἐκείναις, ἃς, ἐπειδὰν τελεσθῶσιν, ἔχειν οἰησόμεθα δεῖν ἀυτὸυς, ὀυδ᾽ ὁπωςιοῦν παρήσομεν: *an ergo facile permittemus, quaſuis a quibuſuis conficta fabulas pueros audire, & animis concipere opiniones, iis vt plurimum contrarias, quas poſtquam perfectiores facti, habere debere putamus? neutiquam permittemus.* Hæc de fabulis iudicat Plato *

in-

γενῶν σκιὰς ἢ περιπετάσματα, ſed ingenuarum cogitationum vmbras & quaſi cortinas ſeu inuolucra.

** *de republica lib. II. p. m. 430. ed. Marſ. Ficini.*

*** *alleg. Homer. p. m. 92.*

* *lib. II. de Republica p. m. 429.*

in genere, non de ſolo Homero, quem alias ἄριϛον καὶ θειότατον τῶν ποιητῶν appellat,* cuius non verſus tantum ediſcendos ſed & latentes ſenſus ſcrutandos τὴν τȣ́τȣ διάνοιαν ἐκμανθάνειν, μὴ μόνον τὰ ἔπη commendat. Ex quibus iam dictis luculenter adparebit, Platonem conſtanter velle alia ſub Homeri verbis latere, quam externis oculis intueamur. Immo etiam omnes artes, ſiue diuinæ ſiue humanæ illæ ſint, in vnum Homeri poëma, velut in proprium receptaculum confluxiſſe adfirmat. Nec ſolus hæc agnouit Plato, ſed etiam alii. Plutarchus quidem ſiue quisquis alius auctor ſit, in vita Homeri, omnium artium phyſicæ, medicinæ, politicæ, ethicæ, eloquentiæ, rei militaris ſemina Homeri poëmatibus ineſſe adfirmat. Sic & Heraclides Ponticus in eo totus eſt, vt allegoricas Homeri locutiones exhibeat: eosdem etiam qui τὰ μυχία σοφίας καὶ τὸ φιλοσόφως ῥηθὲν penetralia ſapientiæ, & philoſophice dictum in eo non agnoſcant, ab initio ſtatim tractatus ſui valere iubet. Tatianus in ſua contra Græcos oratione Lampſacenum adlegat Metrodorum, qui in libro de Homero omnia ad allegoriam referat. De Lycurgo etiam teſtatur Plutarchus, quod παιδῶν ἐν τοῖς Ὁμήρȣ ποιήμασιν τῆς πρὸς ἡδο-

* *in Ione ab initio.*

ἡδονὴν διατριβῆς τὸ πολιτικὸν ϗ παιδευτικὸν ἀναμεμιγμένον videns in Homeri poematibus iucunda regulis politicis & moralibus intermixta, ea primus in Græciæ vſum introduxerit, confirmante id quoque Aeliano; * ergo ſub Homeri fabulis latent politica & moralia. Quare de Homeri fabulis iudicat Euſtachius ** non eſſe confictas *πρὸς γέλωτα ad riſum,* ſed *ἐννοιῶν εὐγενῶν σκιὰς ἢ περιπετάσματα ingenuarum cogitationum vmbras & inuolucra.* Conſtantinus Manaſſes in Annalibus *** laudat quidem Homerum, quod *μεθόδοις χρώμενος σοφαῖς οἰκονομεῖ τοὺς λόγους, iuſta methodo diſponat dicta ſua*, multa tamen addit eum vertere & immutare. Durius autem de Homero ſentit Pythagoras, qui omnia pro figmentis venditauit, & cum ad inferos deſcendiſſet, ſe vidiſſe ait Homeri animam columnæ æneæ vinculis adſtrictam, ſerpentibus illam circumdantibus, propterea, quæ de diis finxerat, teſte Laertio. **** Sic & Lucianus eum refert inter *τοὺς ἀοιδίμους ἄνδρας ἐγγεγράφω τῷ ψεύσματι κεχρημένους viros celebres, ſcripto mendacio vſos.* *****

* *hiſt. Var.* XIII *c.* 14.
** *ſub init. præf. in Homerum*
*** *p. m.* 45.
**** *in Pythagora lib.* VIII *ſegm.* 21. *p. m.* 505. *ed Menagii.*
***** *in Philopſeude ab initio.*

§. X. Agnouere autē hæc Homeri ἀπόῤῥητα non Græci ſolum ſcriptores, ſed & latini. Claris verbis id teſtatur Macrobius * qui de Homero, quod ſit diuinarum omnium inuentionum fons & origo, qui ſub poetici nube figmenti verum ſapientibus intelligere dederit. Quid clarius? Plinius † eum adpellat primum doctrinarum & antiquitatum parentem, immo ingeniorum gloriæ ſi quis agere vellet delectum, per tot diſciplinarum genera & tantam rerum operumque varietatem neminem felicius extitiſſe Homero, ſiue operis fortuna ſiue materia æſtimetur. ** Quare & Ptolemæus Aegypti Rex, hunc poetarum parentem & Philologiæ omnis ducem adpellat, auctore Vitruuio.*** Bene quoque de Homero ſentit Seneca **** quod in eo inſint omnia, quod philoſophus ſit & ſapiens. Quid plura?

§. XI. Nec ἀπόῤῥητα ſolum profana, ſed & ipſam Chriſtianorum σοφίαν in Homeri verſibus latere ipſi volunt eccleſiæ chriſtianæ patres. Iuſtinus quippe Martyr in ſua ad Græcos cohortatione diſerte id teſtatur τὸν ποιητὴν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς θείας τῶν προφητῶν

* *lib. XXV. c. II.*
** *lib. II. c. XXIX.*
*** *præf. libri VII. de architectura*
**** *ep. LXXXVII*
* *p. m. 27.*

τῶν ἱϛοϱίας πολλὰ εἰς τὴν ἑαυτȣ̃ μεταβαλόντα ποίησιν *poetam multa ex prophetarum libris in ſuum opus transtuliſſe*, atque hæc ex Moſis præſertim ſcriptis in Aegypto, quippe ab Aegyptiis ſacerdotibus multa didiciſſe Homerum docet Diodorus Siculus Bibl. Hiſt. lib. I. p. m. 12 ed. Rhodom. Addit, eum illius de creatione mundi libris admodum fuiſſe delectatum, vt quod Moſes ab initio ſcripſerit, *in principio creauit Deus cœlum & terram: deinde ſolem & lunam & ſtellas*, idem expreſſerit ſequentibus * vbi de fabrefactis a Vulcano, Achillis armis:

ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ' ἐνδ' ȣ̓ϱανὸν, ἐν δὲ θάλασσαν,
Ἠέλιόν τ' ἀκάμαντα, σελήνην τε πλήθȣσαν.
ἐν δὲ τὰ τείϱεα πάντα, τά τ' ȣ̓ϱανὸς ἐϛεφάνωται

ibi quidem terram effinxit, & cœlum, mare,
ſolem quoque infatigabilem lunamque plenam:
ibique ſidera omnia, quibus cælum coronatum eſt.

Eadem ratione quæ de Alcinoi hortis tradit Homerus, a paradiſi deſcriptione; quæ de adſcenſu gigantum in cœlum, ab hiſtoria turris Babelis eſſe deſumta; & quæ de Ate dicit de diabolo intelligenda, idem vult Iuſtinus. Quid quod & contra Platonem de-

 fen-

* *Iliad.* Σ. v. 501.

fendit Homerum* quod Deum non faciat mutabilem, ſed potius vnum tantum eumque verum agnoſcat, a cuius diuinitate reliquos omnes procul abeſſe cenſeat, & vna cum hominibus nominandos. Sic & Tatianus** in ſua contra Græcos oratione, Moſis & Homeri philoſophiam combinat, tanquam hanc ex illa deſumtam. Hoc quidem his quæ dicta ſunt, euincere non volumus, Homerum veræ eccleſiæ fuiſſe adſeclam, cum de cacozelia gentilium ſatis conſtet, ſed hoc tantum, ſub inuolucro fabularum Homeri verſibus propoſitarum, latere alia & quidem certiora.

§. XII. Patet hoc non ſolum ex antedictis, ſed & ex genio poetarum veterum. Monſtret mihi quis poetam, qui ſine fabularum inuolucro vera ſcripſerit. Quam abſurda enim pöetarum figmenta, quam abſtruſæ deorum genealogiæ, obſcœnæ etiam commixtiones, quæ cerebri figmenta! ita vt non abs re e Iouis cerebro nata fingatur Minerua. Hæcce autem Homerum, ſcriptorem ſublimem, Heſiodum, virum grauem, Orpheum, Aeſchylum, Pindarum, Sophoclem, Euripidem ita pro veris habuiſſe quis tam abſconditæ mentis eſſet, vt credat? Legat quis Enii

* *p. m.* 22. 23.
** *p. m.* 60.

nii fragmenta, legat Ciceronis tertium de natura deorum, an non omnem theologiam gentilium euertant & pro poetarum figmentis habeant. Omnes enim gentiles vnum tantum idemque ſupremum agnouerunt Numen, vel ſub Ioue vel ſub alio quolibet, cui vero ob varias hominum neceſſitudines, diuerſa quoque attribuerunt nomina. Omnem ergo deorum genealogiam pro fabulis habebant, ſi ergo pro fabulis, cur tam operoſe ſuam Theogoniam ſcripſit Heſiodus? cur in fingendis deorũ genealogiis tam ſollicitus Homerus? Scilicet poetarum proprium erat mentiri: quod poetæ, nec hodiernos excludo, magis conuenit, quam ridere homini, quod cum animali etiam commune habet: vbi tamen vera ſcribunt, ſub inuolucro fabularum & variis ænigmatibus ea tradunt. Nec meum hoc eſt, ſed ipſa veterum ſapientia, qui communi ore a poëtarum figmentis veritatem diſtinguunt & poëtas mendaces eſſe volunt. Audiamus Ariſtotelem,* qui vbi poëtam inſtruit, totus eſt in eo, vt doceat, quod inter poëtam eſt & hiſtoricum, illum quidem ait res narrare, quemadmodum geſtæ, hunc fabulas narrare & res quæ facta quidem non ſint, quales tamen vel fieri poſſint, vel fieri oporteat. Plutarchus in ſuo de

B 3 au-

* *de arte poetica c. X.*

audiendis poëtis libello, vtramque paginam eo implet, vt probet, non niſi figmenta eſſe poëtarum. Ita ait: * τῇ ποιητικῇ μὲν ȣ̓ πάνυ μέλον ἐςὶ τῆς ἀληθείας *poeſi non admodum curæ eſſe veritatem*, quod iisdem fere verbis confirmat Lucianus: ** & alibi Plutarchus *** poëſin a multiplici varietate laudat, ἄνευ τȣ͂ ἀληθȣ͂ς *remota veritate*, & clarius adhuc, **** προσαναχρώννυνται τὸ ψεῦδος ἡμῖν *mendacium nobis pro vero inducunt:* & per totum fere librum nullam ſine fabulis & commentis poëſin eſſe probat. Sic & τὴν ποιητικὴν περὶ μυθοποιΐαν εἶναι *poeticam artem circa fabularum confictionem verſari* idem auctor eſt. ***** Magnus iſte Plato, ſanioris philoſophiæ promus condus, quid de poëtis ſentiat, in propatulo eſt. Quod ſi enim eiusdem inter Socratem & Ionem dialogum inſpiciamus, totus in id redibit, vt poëtices naturam commonſtret, ſolo ἐνθȣσιασμῷ conſtantis. Ita & fabulas poëtis convenire teſtatur idem dum ait: τὸν ποιητὴν δέοι, εἴπερ μέλλοι ποιητὴς εἶναι, ποιεῖν μύθȣς, ἀλλ' ȣ̓ λόγȣς *poetam, ſi poeta futurus ſit, debere fabulas facere non ſermones.* Clarius adhuc mendaciorum

* *de audiendis poetis p. m. 17.*

** *in Ioue Tragoedo p. m. 150. ed. Graec.*

*** *p. m. 25.*

**** *p. m. 16.*

***** *de gloria Atheniensium p. m. 348.*

rum poëtas arguit, dum de Græcis ait : *τοῖς μὲν ποιηταῖς ἐπιτρέπουσιν ὅ τι ἂν θέλωσι, ψεύδεσθαι καὶ φασὶν ἐξεῖναι αὐτοῖς. Ὅμως δὴ πιστεύουσιν οἷς ἂν ἐκεῖνοι λέγουσι, καὶ μάρτυρας αὐτοὺς ἐπάγονται ἐνίοτε, περὶ ὧν ἀμφησβητοῦσι*, *poetis quidem concedunt mentiri quidquid voluerint, quod ipſis prodeſſe aiunt. Nihilominus tamen credunt omnibus iis quæ dicunt, eosdemque in teſtimonium vocant circa omnia de quibus dubitant.* Nec tamen ſimpliciter mendaces facit poetas Plato,* ſed *αἰνίττεσθ*[illegible]ait, addens, *ἔστι τε φύσει ποιητικὴ* [illegible]*σα αἰνιγματώδης, καὶ οὐ τοῦ προτύχ*[illegible] *ἀνδρὸς γνωρίσαι. eſt enim* inquit, *vniuerſa poetica ænigmatum inuolucris obtecta, vt non cuiusuis hominis ſit, eandem intelligere.* Inde & Horatius de arte poetica:**

Ficta voluptatis cauſſa ſint proxima veris.

& Cicero *** imperite eos facere putat, qui ex poëmate non vt a poeta, ſed vt a teſte veritatem exigunt. Sic & Lactantius toto capite vndecimo libri primi mendaciorum poetas arguit. Optime rem declarat Petronius : **** *non enim res geſtæ*, inquit, *verſibus comprehendendæ ſunt, quod longe melius hiſtori-*

* *Alcibiade II p. m. 42.*
** *p. 338.*
*** *de LL. lib. 1. c. I.*
**** *p. m. 60. ed. Gonſ. de Salas*

ci faciunt: ſed per ambages, deorumque miniſteria & fabuloſum ſententiarum tormentum præcipitandus eſt liber ſpiritus: vt potius furentis animi vaticinatio adpareat, quam religioſæ orationis ſub teſtibus fides, hinc & poëtica leuitate iocari paullo ante idem dixerat. Quare & nonnulli ſunt, qui Lucanum & Silium Italicum e poëtarum numero plane exterminent, quia nudam tantum hiſtoriam ſine commentis ſcribunt. Quod idem de Empedocle, Parmeni[illegible]icandro & Theognide iudicat Plutarc[illegible]æc veterum de poëtarum fide ſententia, [illegible] taceamus Pſeudo-Plutarchi in vita Homeri, Simplicii in præfatione ad Categorias & Eunapii in philoſophorum vitis * aliorumque teſtimonia, cum illa quæ adduximus, ad inſtitutum noſtrum ſufficere putemus.

§. XIII. Rem vlterius conſiderantes, qualitas & fides poëtarum patet ex ipſo nomine: Ποιητὴς enim fictorem notat, vti vocem ποίημα per figmentum & commentum explicat gloſſarium græco-latinum Stephani. Sic enim veteres vocem ποιεῖν, ποιεῖσθαι in re poetica ſæpius vſurpant, vt Ariſtophanes ** ἑρμιππος αὖθις πεποίηκεν εἰς ὑπέρβολον inde &

* *p, m. 58.*

* *quæ adducit Kuſterus in hiſt. critica Homeri p. m. 58.*

** *νεφέλαις act.* I. *ſc.* III.

& de Thamyri Plutarchus * eum *πεποιηκέναι εἰς ὑπέρβολον Τιτάνων πρὸσ τὰς θεὰς πόλεμον*. Vbi enim latini dicunt, poeta canit, ibi Græci per *ποιεῖ* illud exprimunt, quod & agnouit doctiſſimus græcus Guilielmus Budæus, †† qui *ποιεῖν* pro poetice ſcribere dici probat ex ſcriptoribus, licet in eo erret, quod actiuam tantum vocem in vſu eſſe putet, cum & paſſiuam mediamque eſſe vſitatam, exempla quæ adducimus, doceant. Hac tamen voce vtuntur veteres alias pro fingere, vti Athenæus *** de iudicio Paridis iudicat *ὑπό τῶν παλαιοτέρων πεποιῆσθαι ἡ ὁδος πρὸς ἀρετὴν ὖσαν σύγκρισιν a veteribus fictam veluti voluptatis cum virtute comparationem* Quare etiam *λογοποιοὶ* dicti, qui ſæpius fabulatores vel mendaces notant, vt apud Syneſium. Sic enim *λογοποιεῖν* Lucianus dixit pro fingere, & Iſocrates de poetis *ϰ̀ πολλὰς ἄλλας ἀνομίας ἐλογοποίησαν κατὰ τῶν θεῶν* ** & Plato *ϰ̀ τὰς ποιητὰς ἐγγὺς τὰτων ἀναγκαςέον λογοποιεῖν*. Heſychius *λογοποιήσαντες* explicat, quod ſint *πλασάμενοι λόγὰς ψευδεῖς*. Atque eodem ſignificatu *λογοποίημα* Plato apud

B 5 Pol-

† *de muſica p. m. 1132.*
†† *in Comment. linguæ græcæ p m. 414.*
*** *initio libri* XII.
* *ep.* XLIV.
** *Sid Budæus p. m. 245.*

Pollucem* pro figmento dixit, qui & voces λογοποιὸς, λογοποιΐα, λογοποιοῦσιν & ſimiles de fabulis dici adſerit. Λόγοι enim quod conſtat, Græcis dicuntur pro fabulis vt apud Platonem ††† ὁ τοῦ Αἰσώπου λόγοι. Concordant ita Græci cum latinis quibus poetarum figmenta ſæpius dicuntur. Nec de ſcriptoribus ſolum, ſed & de antiquis Græcis in genere iudicat Ioſephus apud Euſebium †††† ὅτι μηδὲν εἰδότες βεβαίως συνέγραφον ἀλλ' ὡς ἕκαστοι περὶ τῶν πραγμάτων εἴκαζον, *quod nihil conſtans exploratumq; ſcripſerint, ſed quod quibus viſum.*

§. XIV. Fateri tamen etiam neceſſum habemus, non nude ποιητὰς notare fictores quin & notent κατασκευαστὰς factores, qui aliquid faciunt. Quare & ſequiori tempore illi, qui artem chymicam profesſi, dicti ποιηταὶ, qui alias φιλόσοφοι καὶ διδάσκαλοι τῆς μεγάλης καὶ ἱερᾶς τέχνης dicuntur, & ipſa ars χρυσοποιΐα quod ex veterum codicibus manuſcriptis probat Reineſius.* Varia autem ex ratione dicti videntur ποιηταὶ, partim quod artis oſoribus habeantur tanquam fictores, partim quod ipſam artem poetarum inſtar ſub

* *lib.* II. *c.* IV.

††† *Phœdone p. m.* 376.

†††† *de præparat. euang. lib.* X. *p. m.* 478.

* *Var. lect. libro* II. *c. V. p. m.* 155.

ſub fabularum inuolucris propalent, partim quod artem ligato ſermone proferant, cuius exempla inter ipſos veteres haut rara inuenimus, partim denique quod ipſi tanquam factores & κατασκευάσθαι haberi velint, vnde & hodienum nobis dicuntur *die Goldmacher*. Quare male recentioribus quibusdam οἱ ἐργαζόμενοι τὸν χρυσὸν Hippocrati dicti, habentur pro ποιηταῖς ſeu artem chymicam profesſis, cum tales ſint iſti, qui in metallis operantur, de quibus in tractatu *de auro fluuiatili* propediem edendo pluribus.

§. XV. Nec mirum eſt, poetas finxiſſe fabulas, cum idem horum ſit officium, idem inſtitutum. Poetæ enim tales erant, qui iucunditatis cauſſa adhibebantur in ludicris vel ſolennibus, vel priuatis etiam, & conuiuiis. In publicis quidem & feſtiuis & congresſibus, mercatibus, ludis & ſimilibus publice recitabantur poemata. Primis temporibus ipſi poetæ laudis & gloriæ cupidi, tragœdias ſuas comœdiasque agebant: de quo Ariſtoteles * ὑπεκρίνοντο γὰρ αὐτοὶ τὰς τραγῳδίας οἱ ποιηταὶ τὸ πρῶτον *agebant ipſi poetæ tragoedias ſuas primum*. Et quidem vel agendo vel recitando ipſi inter ſe in ludis Græcorum ſolennibus, Olympicis maxime & Pythiis de victoria concertabant, quod ex Græcorum anti-

* III *Rhetor cap.* I.

tiquitatibus notum eſt. Sic Chium Ionem Athenis in agenda tragœdia victoriam eſſe adeptum auctor eſt Athenæus.† Sacadem Argiuum odis ſuis fidibus accommodatis in Pythiorum certamine ter viciſſe tradit Plutarchus.†† Terpandrum vero in Pythiis quater viciſſe idem adſerit. ††† De Xenocle & Euripide in Olympiis certantibus, exemplum legimus apud Aelianum.†† Sic & vel vicies octies Aeſchylum viciſſe Suidas perhibet. Idque vocabant *μȣσικὸν ἀγῶνα* certamen muſicum. ††† Sic & in *ἱερακῶν* certamine talem *ἀγῶνα* factum teſtatur Plutarchus †††† Heroum ſæpe, quos vel bellum celebrabat vel ludorum palmæ, victoriam verſibus ſuis canebant; vt Alcibiadis in ludis Olympicis victoriam cecinit Euripides, Leophronis Ceus Simonides, aliorum alii, teſte Athenæo ††††† Quid Pindari poemata aliud volunt, quam vt victorum laudes canant, quæ dum ad lyram canerentur, carmen lyricum dictum. Singularem quoque in Olympiorum agone poetarum claſſem memo-

† *lib.* I *cap.* III
†† *de muſica p. m.* 1134
† *de muſica p. m.* 1132
†† *Var. lib.* II *c.* VII.
††† *Plutarchus de muſica p. m.* 1134
†††† *de muſica p. m.* 1140
††††† *lib.* I *c.* III

morat Aelianus † quos Troianos adpellat, loquitur enim de certamine muſico in Olympiis, & dicit, Euripidem ſuperiorem factum Alexandro, Palamede ϗ Τρωσὶ ϗ Σισύφῳ qui nulli mihi alii videntur, quam qui in certaminibus hiſce res Troianas cecinerunt. Nec etiam ſine cauſa fuiſſe mihi videtur, cur tam multi poſt Homerum in hoc de bello Troiano argumento fuerint verſati, tum quod inuentum ob præclara heroum geſta eſſet egregium, ad ludos etiam optime accommodandum, tum quod complexus in eo fabularum contineretur. Sic autem diſtinguebantur poetæ veteres, vt alii eſſent μελῶν, qui carmina componebant, quæ tantum canebantur †† alii ποιηταὶ κυκλίων χορῶν ††† qui variorum mythologias ſuo carmine exprimebant, vti explicat Salmaſius, †††† alii denique ποιηταὶ τῆς κωμῳδίας ϗ τραγῳδίας ††††† qui comoedias tragoediasque componebant, in quo conſiſtebat omnis veterum poetarum ratio. Poſteriori tempore factum, vt poemata illa, quæ adplauſum inuenirent apud veteres, recitarentur publice inter ſolennia, longe licet præmortuis auctori-

† *lib.* II *c.* VIII
†† *Aelianus hiſt. var. lib.* IV *c.* XXVI.
††† *Aelianus l.*X.*c.* VI.
†††† *Salmaſius ad Solinum p. m.* 846.
†††††*c.* XI. *&* XCVI.

ctoribus. Poetæ quidem aliorum recitantes carmina dicebantur ῥαψῳδοὶ, vt videre eſt apud Platonem paſſim in Ione, & ſtatim ab initio ῥαψῳδῶν dicit ἀγῶνα. Homeri quidem libros ex inſtituto Hipparchi Panathenais, feſto Mineruæ ſacro a Rhapſodis ad ſua vsque tempora publice fuiſſe prælecta teſtatur idem - † Terpandrum & ſua & Homeri carmina in agonibus ceciniſſe auctor eſt Plutarchus. †† Simile de eodem Homero tradit Heraclides Ponticus ††† quod ἐν ταῖς περὶ θεῶν προτρεπόμενος ἑορταῖς διὰ ςόματος ᾄδων *quod in deorum feſtis ore caneretur*, quod & confirmat Dio Chryſoſtomus. † De Euripidis, Sophoclis, Aeſchyli, aliorumque tragoediis idem produnt veteres. Nec tamen inter publica ſolum ſolennia poetæ agebant, canebant, vel recitabant ſuas fabulas, ſed & inter priuata ſæpe conuiuia. Exemplum in Demodoco præbet vel ipſe Homerus quem ἐρίηρον ἀοιδὸν vocat, †† Suidas vero ſimpliciter ἀοιδὸν, oculis priuatum tamen, quem inter conuiuia vel ab ipſo Vlyſſe ad canendũ inuitatum & omni honore exceptum exhibet: & modo contentionem Vlyſſis cum Achille, mo-

† *Hipparcho p. m. 2. ed. Ficini*
†† *de Muſica p. m.* 1132.
††† *in allegoriis Homer. ab initio.*
† *oratione* XXVII
†† *Odyſſea θ* 6. 62.

modo de Martis & Veneris † amplexu fabulam, quam alias belle explicat Athenæus, †† modo ipſum equum Troianum canentem. Quod ſi Athenæum euoluamus, frequentiſſima reperiemus exempla, poetas cantores adhibitos fuiſſe in conuiuiis. Quid multa, ipſe Homerus talis cantor fuit, qui cœcitate, paupertate, & indigentia eo adactus, vt in Græcia mendicaret, & ad gratiam erogantium poemata ſua caneret. †††† Teſtatur id ſæpius in vita Homeri Herodotus, ſiue quisquis ſit alius, quod coecus fuerit, pauper & vitæ neceſſariis deſtitutus ἄποϱος ἐὼν τȣ̃ βίȣ † Ideoque Cumæ a coriario quodam ob carmina receptus, vbi & ἐν ταῖς λέσχαις τῶν γεϱόντων in ſenum conuenticulis, carmina ſua recitauerit, †† quod & Phocææ quoque feciſſe eum teſtatur, ††† cum a Cumano ſenatu de victu publico repulſam tulerit: & clarius quod apud Phocenſes, ἀπὸ τῆς ποιήσεως τὴν βιωτὴν ἔσχε a poeſi ſua victum habuerit. Adnectemus, quæ de Homero prædicat Ioannes Tzetzes † dum canit:

Γέ-

† *od. θ. ϐ. 262.*
†† *lib* I. *cap.* II.
††† *od. θ ϐ.* 5
†††† *Dio Chryſoſtomus. de Ilio non capto p.m.* 143.
† *cap.* IX.
†† *cap.* XII.
††† *cap.* XV.

Πένης τελῶν δὲ ὁ ἀνὴρ κ̓ γε τυφλὸς ἐκ
γήρως,
τὰ μυθικὰ ληρήματα τίς γὰρ φορνῶν ἐγ-
γράφοι:
ἀπανταχȣ̃ διήρχετο τὰς χώρας τῆς ἐλ-
λάδος,
λέγων αὐτȣ̃ ποιήματα, δεχόμενος ἐντίμως.

pauper autem exiſtens vir & coecus præ ſenectute, fabuloſas enim nugas quis ſapiens ſcribat? quocunque peragrabat regiones Græciæ recitans ſua poemata exceptusque magnifice. Ex quibus locis non fabuloſum ſolum ſcriptorem, ſed pauperem, cæcum & pro ſtipite poemata ſua recitantem diiudicamus Homerum, & talem quales hodienum ſunt cantores iſti rythmici, qui in foris publicis miraculoſa ſua ad gratiam erogantium propalare ſolent; non obſtante quod contra Homeri coecitatem Rhetorum more opponit Andreas Wilckius. †

§. XVI. Patet ergo ex antedictis, quænam poetarum, quænam Homeri fides, quo tamen omnis res Troiana nititur. Euerſa ergo Homeri auctoritate tanquam excidii Troiani baſi, omnis res concidet, cum anteriores nihil adferant momenti, quia de illis nihil amplius ſupereſt, & quidnam de Troianis rebus

† *ſub titulo Coeci Homeri curatio, prodiit Lipſiæ 1605. 8.*

bus ſcripſerint, non conſtet, præterquam quod ſolo Dicty excepto, poetæ ſint omnes, id eſt ſcriptores nullius fidei. Vt ergo de reliquis cum ad Homerum ſeſe referant omnes, agere ſuperſedere poſſimus, quo tamen promiſſis noſtris ſatisfaciamus, de iisdem quoque ſubſequenti obſeruatione breuiter iudicabimus.

OBSERVATIO II.

DE EXCIDIO TROIANO, ET EIVS SCRIPTORIBVS POST HOMERVM, IVDICIVM.

§. I. D*e Cointho Smyrnæo, Pindaro Thebano, Tryphiodoro & Colutho, qui adhuc ſuperſtites, iudicium.* §. II. *de auctore* τῶν κυπρίων, μικρᾶς Ἰλιάδος *& Leſcho Lesbio diſceptatur.* §. III. *De Acato Argiuo, Steſichoro, Arctino, Pigre & Idæo* Rhodio, *Timolao Lariſſæo, Demetrio Stepſio, Hegeſionacta & Alexandrino, Calliſthene &* Philoſtrato *agitur.* §. IV. *Hipparchus, Neſtor Larandenſis, &* Polemo *Euergeti filius male inter ſcriptores belli Troiani referuntur.* §. V. *E* Rhetoribus *græcis Libanius & Dio Chryſoſtomus de excidio Troiano egere, vt & Iſaacus* Porphyrogenetus. §. VI. *E latinis de rebus Troianis agunt Virgilius, Aemylius Macer, Didymus grammaticus, & ex re-*

recentioribus Iacobus Hugo. §. VII. *Fabulæ Troianæ mentio quoque fit in marmoribus, gemmis & nummis & aliis monumentis quæ congeſſit & illuſtrauit celeberrimus Begerus.* §. VIII. *Auctoris de excidio Troiano iudicium, falſa intermixta eſſe veris.* §. IX. *Ipſi veteres multa ex rebus Troianis pro fabulis habent.* §. X. *Theodori* Ryckii *argumenta pro excidii Troiani veritate refelluntur.*

§. I.

TRoianarum rerum ſcriptores vsque ad Homerum eorundemque auctoritatem ſuperiori obſeruatione conſiderauimus; reſtat nunc vt & de iis dicamus, qui poſt Homerum ſcripſere Iliada. Ex iis autem, quos adhuc reliquos habemus, primum facimus *Cointhum Smyrnæum*, alias perperam Calabrum dictum, ab eo, quod Beſſarion Cardinalis, extra Hydruntem maritimum Calabriæ oppidum, codicem eius in peruetuſta B. Nicolai æde reperit, cum de patria ſua Smyrna ipſe teſtetur Cointhus, ſe ibi illuſtribus Muſarum ouibus paſcendis operam dediſſe. Homeri continuator merito dicitur, cum ab Hectoris interitu, in quo iſte deſierat, exordiatur, & poema ſuum ad finem vsque belli pertexat, & vltimo quoque libro Græcorum in patriam reditum exhibeat.

at. Inde & anonymus Homeri interpres, hoc poema vocat τὰ μεθ' ὅμηρον. Quatuordecim libris hæc paralipomena, vti inſcribuntur, conſtant, græco carmine alias conſcripta, ſed a Laurentio Rhodomanno, olim quoque apud nos græcarum litterarum profeſſore, latine reddita & correcta, qui & periochas tum in Homerum, tum in Cointhum addidit, & Τρωικὰ ſiue Troianæ hiſtoriæ epitomen ex variis auctoribus decerptam ac græco-latino carmine expoſitam. † Proximum facimus *Pindarum Thebanum* quem Suidas ſub Xerxis expeditionem vixiſſe ait, cuius epitomen Iliados Homericæ adhuc reliquam habemus. Huic ſubnectimus *Tryphiodorum* Poetam Aegyptium, cuius poematis inſcripti, Ἰλίȣ ἅλωσις *Ilii excidium*, Suidas etiam mentionem facit, latine verſum prodiit cura Michaelis Neandri, ††† Breue hoc eſt, & ipſum potius excidium, quam bella alia inter Troianos Græcosue geſta deſcribens. Eiusdem Neandri curæ quoque debemus *Coluthum Lycopolitam* Thebæum poetam, cuius item Suidas mentionem quoque facit, ſed particularis tantum eſt, & primas res, quas bello Troiano originem dediſſe fabu-

† *prodiit Hanouiæ apud Wechelios, 1604. 8*
†† *prodiit Baſileæ 1541. 8.*
††† *Baſileæ per Ioannem Operinum 1559. 4.*

bulantur, continet, vtpote hiſtoriam de nuptiis Pelei, pomo Eridos, iudicio Paridis, & raptu Helenæ. † In tres hoſce, Cointhum, Tryphiodorum, & Coluthum Claudius Dausqueius ſua publicauit adnotamenta. ††

§. II. Inter Iliados quoque ſcriptores habentur *οἱ τὰ κυπριακὰ καὶ τὴν μικρὰν Ἰλιάδα ποιήσαντες* & eo ab Ariſtotele †† referuntur. De horum *Cypriorum* auctore varie diſputatur. Photius enim ex Proclo hæc adnotat ††† *λέγει δὲ καὶ περὶ τινων κυπρίων ποιημάτων, καὶ ὡς οἱ μεν ταῦτα εἰς Στασῖνον ἀναφέρουσι κύπριον, οἱ δὲ ἡγήσιον τὸν Σαλαμίνιον αὐτοῖς ἐπιγράφουσιν. οἱ δὲ Ὅμηρον. δοῦναι δὲ ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς Στασίνῳ καὶ διὰ τὴν αὐτοῦ πατρίδα, κυπρία τὸν πόνον ἐπικληθῆναι.* Sic alii Hegeſio Salaminio adſcribebant ea, alii Homero, a quo dotis loco conceſſa fuerint Staſino Cyprio & ab huius patria ſic cognominata. Vltimum hoc confirmat & Tzetzes, † qui hæc *κύπρια συγγράμματα* vocat. Et Aelianus, †† vt & Athenæus, ††† vocat *τὰ κύπρια ἔπη* de quorum auctore dubitat an Hegeſias an Staſinus, an Halicarnaſſenſis quidam

† *prodiit cum priori.*
†† *Francofurti 1614. 8.*
†† *de arte poetica cap. XXIII.*
††† *p. m. 521.*
† *chil. XIII. 6. 640.*
†† *Hiſt. var. lib. IX. c. XV.*
††† *lib. XV c. VIII*

dam, Homeri quidem eſſe hæc κύπρια plane, negat Herodotus. †††† Sic & denominationis ante adductæ ratio Proclo plane diſplicet, apud Photium, μηδὲ γὰρ, inquit, κύπρια προπαροξυτόνως ἐπιγράφεσθαι τὰ ποιήματα. Ergo ſecundum Proclum Κυπρία titulus libri, non τὰ κύπρια; qvare etiam Cariſio Soſipatro Grammatico ex Næuio, poeta vetuſtiſſimo, qui eam latine vertit, dicitur Cypria Ilias. Licet antiquis ſemper τὰ κύπρια, vel κύπρια ἔπη vel τὰ κυπριακὰ vt Ariſtoteli † & Clementi Alexandrino †† dicantur: Tractabant ergo iſta non res Cyprias, vti videri quidem poſſit, ſed res Troianas, de Helenæ raptu, hiſtoriam Dioscurorum & alia, vti ex Grammaticis veteribus probat Salmaſius, ††† qui & multas adfert coniecturas, cur Κύπρια inſcriptus fuerit liber. Ab hac *Cypria Iliade* differt ἡ μικρὰ Ἰλιὰς, licet vnum idemque poema eſſe, ſunt qui velint, †††† aperte tamen a ſe inuicem diſtinguit Ariſtoteles † & hoc quidem adſcribit Dicæogeni. Verius ergo eſt huius auctorem fuiſſe *Leſchum Leſbium*, cum de eo Euſebius in Chronico teſte-

C 3 tur

†††† *Euterpe c. CVII*
† *c. l.*
†† *admonit. ad gentes p. m. 19.*
††† *ad Solini polyhiſt p. m. 853.*
†††† *Ios. Scaliger caſtig. ad Catullum p. 21.*
† *l. c.*

tur †† quod paruam condiderit Iliadem: & Scholiaſtes Pindari aliqua ex *Λέσχȣ μικρᾶς Ἰλιάδος* citat: ſæpius quoque eius teſtimonio vtitur Pauſanias, ††† qui eundem Pyrrhæum facit, cum vti ex Plinio **** diſcimus, Pyrrha Lesbi vrbs fuerit. Sed cum Pauſanias Leſchi *Ἰλίȣ πέρσιδα* citet, dubii hærent etiam eruditisſimi viri an hæc *Ilii Perſis* eadem ſit cum *parua Iliade*. Nihil plane decidit Scaliger ***** veteres ſcriptores hac in parte loquentes ſe conciliare haut poſſe concludens. Adfirmat omnino Salmaſius * & pro vno eodemque habet. Tertiam ſententiam amplectitur Theodorus Ryckius ** *Ἰλίȣ πέρσιδα* eſſe quidem Leſchi non vero *μικρὰν Ἰλιάδα*. Sententiæ baſin adducit Pauſaniam *** qui Leſchi poema ab *Iliade parua* clare diſtinguit, & vbicunque de *Iliade parua* loquitur, de auctore ſemper tanquam incerto dicit, vti de eo ſub finem libri tertii *ὁ τὰ ἔπη ποιήσας τὴν μικρὰν Ἰλιάδα*, Ita Leſchi quidem *Ἰλίȣ πέρσιν* facit, non vero *μικρὰν* Ἰλιά-

†† *ad ann. 1360. p. m. 21.*

††† *in Phocicis p. m. 658.*

**** *lib. V c. XXXI.*

***** *animaduerſionibus ad Euſebium ad l. c.*

* *exerc. Plin. p. m. 854.*

** *in diſſert de primis Ital. Colonis p. m. 446.*

*** *lib. X. p. m. 658.*

**** *c. XXIII.*

Ἰλιάδα. Sic & Ariſtoteles *de arte poetica**** de auctore ita ὁ ποιήσας τὴν μικρὰν Ἰλιάδα. Exindeque concludimus, *Iliadis paruæ* auctorem veteribus fuiſſe incertum, ita tamen vt *Leſcho* a quibusdam attribueretur hoc poema, vti ex Euſebio & Pindari Scholiaſte ſupra vidimus. Licet enim quibusdam videri posſit, eo quod Ariſtoteles ſcribit, *paruam Iliada* in octo diſtingui poſſe tragœdias, quarum vna quoque dici posſit Ἰλίου πέρσις i. e. Ilii Perſin partem conſtituiſſe paruæ Iliados, non tamen quod in tragœdias ita inſcriptas ab auctore ſic diſtincta fuerit, ſed quod ſic diſtingui posſit, probat Ariſtoteles, vti quoque dictum eius locum belle explicat eruditisſimus Ryckius. Citatur alias hic Ioſephus ab Lycophronis interprete Tzetze, & aliis Græcis interpretibus, atque ſine dubio ille ipſe eſt, quem λεσχίδην adpellat Suidas, & ſub Eumene vixiſſe teſtatur. Cum hac *parua Iliade* eadem mihi videtur, quam auctor vitæ Homeri* Ἰλιάδα τὴν ἐλάσσω adpellat, quam conſcripſerit, cum penes Theſtoriden eſſet, qui eam dein pro ſua venditauerit. Confundit quidem hanc Ἐλάσσω Ἰλιάδα Scaliger**& Salmaſius*** cum *Cypria*

* *c. XV*
** *notis ad Catullum p. m.* 112.
*** *ad Solinum p. m.* 852.

Iliade, & pro vnis iisdemque habet, ſed Herodotus, vti diximus, hanc Homeri non fuiſſe ait, illa vero Homero tribuitur; ita clare diſtinguuntur, cum alias etiã *parua Ilias* Theſtoridi nunquã adſcribatur. Manẽt ergo diuerſa τὰ κύπρια, *Ilias parua* & *Ilii Perſis*, quod etiam late demonſtrauit Theodorus Ryckius *

§. III. Ex deperditis *Acati Argiui* Ἰλίȣ πέρσιν ſeu *euerſionem Ilii* memorat Athenæus. * *Steſichori* quoque poema ſub eodem titulo citat Pauſanias. * Varie titulum libri efferunt ſcriptores, modo accentum in vltima, modo in penultima ponendo; potius tamen παροξυτόνως collocandum putem, ſecundum Ariſtotelem qui conſtanter ſcribit Ἰλίȣ πέρσις. Eundem *Steſichorum* in rebus Troianis citat Athenæus** & Harpocration *** cuius Steſichori fragmenta, pauca tamen, inter alia Lyricorum carmina congeſſit Henricus Stephani.* *Arctinum Mileſium*, poetam, Homeri fuiſſe diſcipulum ex Artemone Clazomenio docet Suidas. Quod & confirmat Tzetzes, ** Euſebius eiusdem *Ilii Perſin* citat, Clementi etiam Alexandrino *** viſam & vixiſſe aucto-

* *l. c. p. m. 447. 448.*
* *phocicis lib. X p. m. 659.*
** *lib. X c. XXI*
*** *voce* κηδελῶν
* *prodiere 1566. 12.*
** *chil. XIII v. 643.*
*** *Stromatum l. I. p. m. 333.*

ctorem Olympiade III dicit, cum tamen Suidas ad nonam eum reiiciat. Communiter quidem de Arctino loqui putant Dionyſium Halicarnaſſenſem : **** Sed præterquam quod optima Sylburgii editio ita legat Αϱατῖνος, eidem quoque dicitur παλαιότατος, ὧν ἡμεῖς ἴσμεν, ποιητὴς quod ſane Arctino noſtro non conuenit. Sic & *Phemium Ithacenſem* de reditu eorum, qui cum Agamemnone fuere profecti ποιῆσαι *verſus feciſſe*, ait Plutarchus. ** *De Pigre* & *Idæo Rhodio* teſtatur Suidas, quod verſibus Homeri heroicis pentametros inſeruerint: idem feciſſe dicit *Timolaum Lariſſæum*, qui heroicos inſeruit & opus hocce σύνταγμα τϱωϊκὸν inſcripſerit. *Demetrii Scepſii* τϱωϊκὸν διάκοσμον ſeu *Troianum adparatum* Athenæus ſæpius citat, multis quidem libris conſtantem cum eiusdem etiam vigeſimum ſextum librum adleget.* *Hegeſionacta Alexandrinum* idem Athenæus auctorem facit libri, qui inſcribitur *Cephalionis Troice*,** *Calliſthenem* quendam Troicum bellum ſcripſiſſe diſcimus ex Cicerone,*** quem alias Alexandri comitem fuiſſe ſcribit ****

**** *lib. I. p. m. 55. & 56.*
** *de muſica haut procul ab initio p. m.* 1132.
* *lib. III c. XIII & lib. X c. VII.*
** *lib. IX. c. XI.*
*** *V ad Famil. ep.* XII
**** *II de Oratore c.* XVI.

ab eodem Alexandro etiam necatum* Sic & *Philoſtratus* ille *Lemnius* heroum belli Troiani memorias inter icones ſuas celebrat, qui tamen, iudice Ludouico Viue, ** Homeri mendacia maioribus mendaciis corrigit.

§. IV. Inter Troiani belli ſcriptores etiam *Hipparchum* refert Neander *** auctorem *Aegyptiacæ Iliadis*, ſed ſi loca ab Athenæo ex Hipparcho citata inſpiciamus, potius de rebus Aegyptiis eundem ſcripſiſſe putem. *Neſtorem Larandenſem* ex Lycia, qui ſub Seuero imperatore vixit *Iliadem* ſcripſiſſe λειπογράμματον *litteris quibusdam carentem* teſtatur Suidas, ita vt primus liber nullum habe*ret A, alter nullum B & ſic porro. Similem & ſuperſtitioſam induſtriam in Tryphiodoro Aegyptio adnotat, quod Ὀδυσσείαν λειπογράμματον ſcripſerit. An autem hæc ſcripta, ad res Troianas faciant, adſerere non audeo, cum de eo non teſtentur veteres, & ad ſolum Homericorum verſuum imitationem ſcripta eſſe videantur. De *Polemone Euergeti filio*, Ilienſi teſtatur Suidas, quod ſcripſerit περιηγήσιν Ἰλίου, libris tribus, ad ſitum ergo vrbis potius facit, quam ad bellum Troianum, quare & Athenæus qui eiusdem varios geogra-

* *pro Rabirio c.* IX.

** *V de tradendis diſciplinis p. m.* 379.

*** *in præfatione ad Tryphiodorum*

* *lib.* III *p. m.* 101. & *lib.* IX, *p. m.* 393.

graphicos libros citat, eum vocat Periegetem. Taceamus iam tragœdos veteres, qui nec ipſi rerum Troianarum inter alia obliti ſunt.

§. V. Ex Oratoribus bini adhuc commemorandi erunt, qui vti anteriores, poetica licentia, falſa pro veris ſuppoſuere, & in hiſce Troianis rebus facundiam ſuam exercere ſibi propoſuerunt. *Libanii* quidem *Sophiſtæ* extat declamatio, ſub perſona Menelai pro concione Troianorum, Helenam repetentis, & bellum denunciantis, ni reddant, quæ inter alias eiusdem habetur.* Oratorium eſſe exercitium, primo ſtatim patet intuitu. Altera maioris ob argumentum eſt momenti a *Dione Chryſoſtomo* inſigni rhetore conſcripta. Inſcribitur Τρωϊκὸς ὑπὲρ τȣ̃ Ἴλιου *μὴ ἁλῶναι quod Ilium non ſit captum* * Primus hic eſt qui rem ſolo antiquitatis conſenſu potius, quam firmo aliquo fundamento ſubnixam, inuertere auſus fuit. Rem autem ita adgreditur: Cum omnis fabulæ primam baſin & fundamentum noſſet Homerum, eiusdem auctoritatem euertere conatur, eundem

* *Tomo II Operum p. m. 729. ed. Morelli, titulus declamationis eſt ἔκφρασις Τρώαδος ἀπεσραμμένης.*

* *prodiit cum Q. Calabro latine verſa, & cum notis Laurentii Rhodomanni Hannouiæ 1604. 8. & Northuſæ 1652. 8.*

dem mentiri arguens. Mendicaſſe quidem apud Græcos Homerum certum eſt, & ad gratiam erogantium ſua poemata ceciniſſe, alii eum furore captum putant, vtrumque poematis veritati obſtare dicit, cum adſentationes mendicorum notæ, furioſorum deliria certa. Immo cum ipſe Vlyſſem introducat mentientem, eundem tamen egregie laudet Homerus, mendacia eum non improbare conſtat. Progreditur ad exempla, deſumta a falſis de diis narrationibus, quas facit Homerus ab arcanorum inter deos ſcientia, quam ſibi arrogat, & deorum lingua quam intelligere putat Homerus. Pergit ad methodum, quam pro more mendacium hominum inuerſam iudicat, cum non a principio exordiatur, ſed vndecunque ſors tulerit, nec etiam iuſtum doceat exitum, quod plane contra ordinem veræ eſſet hiſtoriæ. Immo etiam ex ipſa fabula minora tantum & tritiora ſæpe & plane aliena elegerit, grauiora aliis relinquens, quibus præmiſſis argumentis, Homerum *ἀγνώμονα, ἢ φαῦλον κριτὴν τῶν πραγμάτων indoctum plane & ignarum rerum iudicem* facit. * Iuſtiorem ergo adfert narrationem, quam hauſiſſe ſe dicit a ſacerdote quodam Aegyptio, qui vniuerſam ſuperiorum ætatum hiſtoriam templorum parie-

* *p. m.* 154.

rietinis & columnis (pro more veterum, Aegyptiorum præcipue, vti conſtat) inſcriptam eſſe adfirmauerat, & inter hæc ipſas res Troianorum, quæ magnis precibus ab eo impetrauit. Narrationem vero ita complectitur, Helenam Tyndarei Spartani regis filiam a præcipuis Aſiæ Græciæque proceribus iuſto fuiſſe matrimonio expetitam, Alexandro vero Priami Troiani regis filio iuſtis nuptiis coniunctam, qua occaſione etiam, quæ de raptu Helenæ proponuntur, multis inde deductis abſurdis, refellit. Græciæ inde principes ab Atridis concitatos ex mera erga Alexandrum inuidia, & creſcentis Troianorum potentiæ metu, cum Helena repetita denegaretur, bellum Troianis feciſſe ſubiungit, res tamen belli aduerſas fuiſſe Græcis, peſte, fame & variis disſidiis diuexatis, proſperas autem Troianis, quod etiam variis comprobat argumentis. Inde perfractis Græcorum munimentis, & nauibus plerisque ab Hectore incenſis, Achillem etiam ab Hectore in caſtrorum defenſione confoſſum fuiſſe. Recuperatis vero Græcorum viribus cum Neoptolemi & Philoctetæ auxiliis eſſent firmati, Troiani vero Aethiopum & Amazonum copiis, acerrimum inter vtrosque coortum prælium dicit, vtrisque quidem ob caſum heroum luctuoſum, ita tamen, vt Græci pa-

pacem petere coacti fuerint. Poſt varias inde diſceptationes, pacem concluſam memorat, iis quas Troiani vellent, conditionibus, ita vt Græci ſtatuerent equi ligneum monimentum, cum hac inſcriptione *ἱλαςήριον Ἀχαιοὶ τῇ Ἀθηνᾷ τῇ Ἰλιάδι*, quem equum Troiani cum ob molem per portas in vrbem ducere non poſſent, muri quendam partem demoliti fuerint, ita vt ioco dictum ſit: *vrbem Troianam ab equo captam.* Inde concluſa pace vtroſque exercitus diſceſſiſſe dicit, & cum Troiani ex hoc bello ſuperiores diſceſſerint, colonias inde in varias orbis partes miſerint. Et quidem Aeneam in Italiam cum claſſe miſſum ait, alia tamen abſurde ab Homero tradita ſollicite refutat. Hoc argumentum eſt declamationis Chryſoſtomi, quod publice auſus proponere, & primus eſt, quem nouerim, qui auctoritatem Homeri euerterit. Sed & Helenam ab reprehenſionibus, quas ab aliis experitur, defendit, & quod Iouis fuerit filia, ſingulari oratione rhetorum more laudat Iſocrates. * Præter hoſce qui in ſpecie de rebus Troianis agunt, ſcriptores, alii quoque vniuerſalis hiſtoriæ ſcriptores eandem commemorant, inter quos præcipui ſunt chronographi Byzantini qui conſtanti fere ore Homerum ſecuti, Tro-

iam

* *or. II p. m. 300.*

iam captam adſerunt. Ab eodem tamen aliquo modo deflectit *Conſtantinus Manaſſes* in Annalibus, licet in circumſtantiis potius variet quam in ipſa re. Non prætereundus quoque hic eſt *Iſaacus Porphyrogenetus*, alias Comnenus, e ſeculo vndecimo, Orientis imperator, qui in Studienſi ſine dubio monaſterio, quod palatio prætulerat, hiſtoriã Troianam compoſuit & characteres ducum tum Græcorum, tum Troianorũ, qui ad Troiã conuenerunt, *paralipomena Homeri* alias inſcriptã. Latuere hæc paralipomena per tempus aliquod in bibliothecis illuſtrium, quippe & in regia Pariſienſi ea adſeruari teſtatur Labbeus; ** poſt, vltimam partem ſiue caracteres ducum Ianus Rutgerſius ex codice Amſtelodamenſi variarum lectionum libro quinto inſeruit, *** verſione & notis illuſtrauit. Integrum vero Iſaaci ſcriptum Leo Allatius inter excerpta varia Græcorum Sophiſtarum ac Rhetorum Romæ publici iuris fecit. **** E recentioribus notus eſt *Iacobus Hugo*, qui ſub Ilii euerſione Solymarum deuaſtationem latere oſtendit, ſed quilibet eius abſurda ſtatim videt, vti & eadem detexit Eberhardus Rudolphus Roth in diſſertatio-

** *bibl. noua manuſcriptorum, part. I p. m. 70. & 154*

*** *cap.* X.

**** *anno 1641.*

* *anno 1672.*

tione hic loci habita; plenior de iisdem dabitur diſſerendi materies ſub origine Romanorum.

§. VI. Sunt & ex poëtis latinis, quos ad Troianas res adlegemus. Primus, ni fallor, eſt *Virgilius*, cuius Aeneadum libri duodecim in omnium ſunt manibus, quibus tum Aeneæ, tum triſtia Troiæ fata deſcribuntur. Eiusdem contubernales fuere Varius & Tucca, qui Aeneadum poſtea libros emendarunt ſub ea lege, vt nihil adderent.* Iisdem temporibus vixit *Aemilius Macer*, Iliacus Ouidio ** dictus, eo quod *παραλειπόμενα* Homeri ſcripſit, de quibus idem Ouidius: ***

Tu canis æterno quidquid reſtabat Homero;
Ne careant ſumma, Troica bella, manu.

Veronenſis fuit poëta, teſte Euſebio. **** Quatuor millia librorum *Didymum Grammaticum* ſcripſiſſe docet Seneca, ***** & in his quoque de patria Homeri & Aeneæ matre vera, disquiri teſtatur, talia tamen quæ dediſcenda iudicat, ſi quis ſciret. Eſt autem iſte Didymus Alexandrinus apud veteres ſatis clarus; quem etiam grammaticorum em-

* *Euſebii chronicon Olymp. CXC.*
** IV. *de Ponto el.* XVI.
*** *II de Ponto el.* X.
**** *Olymp.* CXCI.
***** *ep.* LXXXIII.

omnium, quique ſint, quique fuerint, inſtructisſimum vocat Macrobius, ob adſiduitatem alias χαλκέντερος dictus, ſecundum Suidam. Multas etiam quæ inter Troianos res occurrunt, ſub communi fabularum nomine expresſit *Hyginus*, vt taceamus *Senecæ* Troada & aliorum ſcripta, quibus non ex profeſſo, ſed quaſi aliud agendo, res Troianas memorant.

§. VII. Nec tamen ex libris ſolum petendæ res Troianæ, ſed & ex aliis vel artis vel ingenii monumentis. Extat enim* inter alia antiquitatis monumenta Arundelliana, Chronicon quoque iſtud Marmoreum, doctisſimis Thomæ Lydiati, Ioannis Seldeni, & Humphridi Prideaux notis illuſtratum, quod Troianam quoque expeditionem epocha 25 memorat. Si veterum gemmas & nummos inſpicimus, inuenimus, quæ ad rem Troianam faciunt. Veterum quidem heroum, quos Troianum bellum celebrat imagines omnis refert antiquitas, quas etiam Græcarum antiquitatum theſauro ſuo præmiſit Gronouius. Sic & Alexandri Paridis ſtatuam ab Euphranore extructam laudat Plinius * ab eo maxime quod omnia ſimul intelligantur de Paride, quod iudex

(3) D dea-

† *V. Saturn. c.* XXII.
* *hiſt nat. l.* XXXIV *c. VIII.*

dearum, amator Helenæ & Achillis interfector. Nec gemmis deſtituuntur cimeliarchia, quæ ſpeciales quasdam heroum geſtas res referunt. Singularis plane eſt nummus Græcus Antonini Pii, quem ex theſauro Maurocenico deſumptum erudito commentario illuſtrauit Carolus Patinus, typus nummi vti rarior, ſic egregius eſt. Exhibet tres matronas in monte, quæ ex figuris cognoſcuntur, quod ea, quæ media, ſtolata cum capite velato haſtam manu gerens, ſit Iuno; quæ a dextra ſeminuda, pomũ gerens, Venus; a ſiniſtra, quæ cum galea criſtata & ægide adparet, dextra clypeum gerens, cui inſertum Meduſæ caput, ſiniſtra haſtam, quæ Minerua eſt ſiue Pallas. Infra montem adparet Mercurius, qui ex caduceo ſuo & petaſo alato cognoſcitur, ſtans coram paſtore, qui ſub arbore recubat, qui galerum Armeniacum in capite, dextra pedum gerit, binis angelis cum ſerto Veneris figuram ſuperuolitantibus; ſic enim nummum ex theſauro Chriſtianiſſimi regis exhibet clariſſimus Morellus, † licet ſimilem quidem, in quibusdam tamen mutatum exhibeat Patinus. Idem iudi-

† *titulus eſt: iudicium Paridis de tribus deabus latum, in numiſmate Imp. Antonini Pii expreſſum Carol. Patini Patauini 1679. 4.*

† *in ſpecim. vniu. rei numm: antiq: tab.* XI.

iudicium in Achate orientali maxima & elegantiſſima expreſſum in plane regia Potentiſſimi Electoris Brandenburgici gaza adſeruatur, cuius typum etiam exhibet qui ab antiquitatibus eſt, Laurentius Begerus. Celeberrimus enim vir iſte, ſingulare quiddam praeſtitit rei litterariae, dum ad intelligenda quaecunque de rebus Troianis ſuperſunt antiquitatis monumenta, bellum & excidium Troianum ex antiquitatum reliquiis, tabula praeſertim quam Raphael Fabrettus edidit Iliaca, delineatum, adiecto commentario eruditiſſimo illuſtrauit. † Vir iſte eximius, id ſibi curae eſſe voluit, vt poetas, qui de rebus Troianis agunt ex monumentis, monumenta ex poetis illuſtraret, quo omnis res clarior fieret. Nec tamen ideo haec ſcripſit, vt omnia prò veris venditaret, ſed vt fabuloſam hiſtoriam, antiquitatis conſenſu munitam explicaret & illuſtriorem redderet.

§. VIII. Demonſtrato nunc, quibus auctoritatibus res Troiana nitatur, proximum erit, vt coronidis loco addamus, quid & nos de rebus Troianis ſentiendum putemus; & concludimus vera intermixta eſſe falſis, ſiue hiſtoriam contaminatam eſſe fabulis. Praeterquam enim quod omnis res vel nulla vel

D 2 va-

† *tab. VII.*

† *prodiit Berolini* 1699. 4.

vacillante ſatis auctoritate nitatur, ipſum Troiani belli initium eſt fabuloſiſſimum. Optime fecerimus ſi rem Hygini verbis qui eã breuiter deſcripſit, exhibeamus. † *Iouis enim* inquit, *cum Thetis Peleo nuberet, ad epulum dicitur omnes deos conuocaſſe, excepta Eride, id eſt diſcordia: quæ cum poſtea ſuperueniſſet, nec admitteretur ad epulum, ab ianua miſit in medium malum, quod quæ eſſet formoſisſima attolleret. Iuno, Venus, Minerua formam ſibi vindicare coeperunt: inter quas magna diſcordia orta. Iouis imperat Mercurio, vt deducat eas in Ida monte ad Alexandrum Paridem, eumque iubeat iudicare. Cui Iuno, ſi ſecundum ſe iudicaſſet, pollicita eſt in omnibus terris eum regnaturum diuitẽ, præter ceteros præſtaturum. Minerua ſi inde victrix diſcederet, famoſiſſimum inter mortales futurum, & omni artificio ſcium. Venus autem Helenam Tyndarei filiam formoſiſſimam omnium mulierum ſe in coniugium dare promiſit. Paris donum poſterius prioribus antepoſuit. Veneremque pulcherrimam eſſe iudicauit. Ob id Iuno & Minerua Troianis fuerunt infeſtæ. Alexander Veneris impulſu Helenam a Lacedæmone ab hoſpite Menelao Troiam abduxit, eamque in coniugio habuit cum ancillis duabus Aethia & Thiſaide, quas Caſtor & Pollux captiuas ei adſignarant aliquando reginas.* Hæc Hygi-

† *fab.* XCII. *inſcripta Paridis iudicium.*

Hyginus. Quis crederet hiſce? Deorum nuptiæ, dearum contentiones: dii atbitrio hominis paſtoris ſe committunt, deæ vt arbitrum ad ſuas partes trahant, omnia quæque promittunt, quæ commenta? Quale ergo exordium, tale medium, talis & finis. Nec tamen hæc ita fabuloſa eſſe crediderim, vt non ſenſus quidam arcani inde elici poſſint. Concordes enim animorum iunctus ſi ſeiunxerit diſcordia, oriuntur contentiones, hæ fouentur ambitione, quæ ex adrogata quadam prærogatiua oritur. Ad has autem contentiones promouendas nihil pronius eſt quam muliebres animi; fœminis primatum ſibi vel ob formæ venuſtatem, vel ſapientiæ cultum, vel diuitiarum cumulum, inter ſocias ſibi vindicantibus. Concitantur mulierum illecebris etiam viri, qui amatarum adfectibus indulgentes, nimium ipſi quoque inter ſe commouentur & irritantur; inde diſſenſus primum, mox rixæ, quæ vltimo in bella deſinunt. Quod ſi ad rem propoſitam, forſan eo res redibit. Sub Phrygum nomine olim non Græci ſolum, ſed & plerique Aſiæ minoris incolæ comprehendebantur, quod pasſim videre eſt apud Virgilium & alios. Horum vnanimis olim conſenſus variis contentionibus turbatus fuiſſe videtur, accedente fœminarum arroganti ni-

ſu, cum Græcarum alias mulierum laus non maxima ſit. Bellum ita Troianos Græcosque inter credo, clades ab vtraque parte acceptas negare non audeo, tot geſta vero heroum quos modo Veneris, modo Palladis, modo Vulcani auxiliis ſubnixos credebant, Troiam dirutam, Vlyſsis errores, Aeneæ aduentum in Italiam adſerere non audeo. Hiſtoriam ergo credo, ſed multis fabulis intermixtā, non ſolum quantum ad circumſtantas, ſed & in ipſa rerum geſtarum narratione.

§. IX. Agnouere id ipſi veteres, qui geſta multa ex Troianis rebus negare non dubitant. Athenæus ſub finem fere libri decimi Τρωϊκὸν μῦθον claris innuit verbis. Lucianus † *in Gallo ſuo* omnes rerum Troianarum fabulas ſubſanno naſo ridet. Iudicii Paridis de quo modo diximus, veritatem non omnes ex antiquis agnoſcunt. Plutarchus †† enim ſiue quisquis is eſt, iſtos verſus Homeri, ††† quibus de Paridis iudicio agit, pro genuinis non habet, addita ratione, quod neque deos hominum ſubmittere ſe iudicio decorum ſit, neque huius rei Homerus alibi meminerit. Quare & rem mitigare

re

† *p. m. 173.*
†† *de Homero haut procul ab initio*
††† Ἰλιαδ. ω. ϐ. 27.

re conati fuere alii, quaſi ſomnium fuerit Paridis. Sic & hanc Θεῶν κρίσιν †††† ſuis deorum dialogis ridet Lucianus. Mythicum vero fabulæ ſenſum innuit Athenæus, *ἐγὼ δέ φημι, καὶ τὴν τοῦ πάριδος κρίσιν ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων πεποιῆσθαι ἡδονῆς πρὸς ἀρετὴν οὖσαν σύγκρισιν, ego vero ſic aio, Paridis iudicium ueluti comparationem quandam virtutis cum voluptate priscos olim commentos fuiſſe.* Sic & quæ de Vlyſſe prædicantur, fabulas agnoſcit Suidas* dum de Tryphiodori poemate *ἔστι δέ ποίημα τῶν ὀδυσσέως καμάτων, καὶ ὅσα μυθολογοῦσι περὶ αὐτοῦ, καὶ ἄλλα, eſt poema de Vlyſſis laboribus & quæ de eodem fabulantur & reliqua.* Sic etiam patebit ipſos veteres licet rem alias pro vera habeant, omnia tamen non adprobare, quæ a Troianis ſcriptoribus perhibentur, ita vt neque antiquitatis conſenſu munita, nec auctoritate ſcriptorum de excidio Troiano ſententia ſit comprobata.

§. X. Occupati fuimus huc vsque, vt adſertionem noſtram de excidii Troiani fabula firmiter adſtruamus, & firmemus. Nihil nobis amplius ſupereſt, quam vt & argumenta, quibus pro veritate huius excidii vtitur Theodor9 Ryckius, vir magnæ alias æſtima-

 tionis

†††† *habetur tomo* I. *operum p. m.* 218. *ed. Graeuianæ.*

††† *ineunte libro* XII *p. m.* 510.

tionis, euertamus ac deſtruamus. Adfert illa in ſua de primis Italiæ colonis diſſertatione, capite nono, & primum quærit in conſenſu ſcriptorum ante Homerum: ſed ex eo nihil poſſe concludi, iam in ſuperioribus dictum fuit. Quippe præterquam quod circa ſcriptores eosdem vbique hæreant, nihil quoque de iis amplius ſupereſt, ex quo iudicemus, quænam ſcripſerint, & an cum iis Homerus concordet. Alterum ſumit a ſcopo Homeri, qui fuerit captare beneuolentiam apud Græcarum vrbium principes, quod vacillat admodum argumentum, vt ſupra iamdum eſt demonſtratum. Cum ſcilicet poëtarum proprium ſit fabulis ſua inuoluere, Homerus quoque pro genio ſæculi talibus vſus eſt, quæ adplauſum auditorum invenirent. Tertium tale facit, quod creditu haut ſit facile, memoriam iſtius belli apud Græcos fuiſſe oblitteratam, cum multis poſt Homerum ſæculis, de eo extiterint monumenta; ſed eo petitur id quod eſt in principio, cum de iisdem monumentis an ſint genuina, omnino diſceptandum veniat. Quartum argumentum prioribus adhuc grauius eſt, conſenſus ſcilicet ſcriptorum, qui talis, vt etiam de anno & die captæ Troiæ fuerint ſolliciti: ſed conſenſum hunc non ſine diſſenſu eſſe, falſa etiam niti & ſolius Homeri

poe-

poetica auctoritate ſupra itidem demonſtrauimus. Nec dies & annus quem adnotant, quidpiam facit, cum etiam chronologiam expeditionis argonauticæ & aliarum rerum curent veteres, quæ tamen extra omnem controuerſiam non ita intelligenda, prout in fabulis proponuntur. Vltimo adducit doctisſimus vir, conuerſiones rerumpublicarum, migrationes gentium & deductiones coloniarum, quæ per longa tempora Troiani excidii memoriam in Aſia Græciaque conſeruauerint. Argumentum tamen nimis eſt generale, cum rerumpublicarum, gentium & vrbium conuerſiones in quorumlibet temporum hiſtoria ſint obuiæ. Nihil præterea eſt inconſtantius, quam gentium origines, vt ex illis nihil plane certi in hiſtoria concludi posſit. Exemplum ſit vel in ipſa gente noſtra Germana. Maxime cum de deductis Troianorum Græcorumque coloniis poſt captum Ilium res nondum ſit decertata. Concludimus potius, maiorem rei falſitatem ex eo quod Strabo ait, nulla ſuo tempore priſcæ Troiæ amplius extitiſſe veſtigia, cum, licet cum Ryckio quidquid lapidum fuerit Iliacorum, ad vicinarum vrbium refectionem abſumptum fuiſſe velimus, vix tamen credendum, tantæ vrbis molem ita corruiſſe, vt poſt mille tercentos

D 5 an-

annos, ne veſtigium quidem extaret, cum rudera vrbium vltra ſeſquimille annos dirutarum hodienum etiam monſtrentur. Res ergo de excidio Troiano incerta manebit & fabuloſa.

OBSERVATIO III.
DE ORIGINE ROMANA ET SCRIPTORIBVS DE EADEM IVDICIVM.

§. I. *Introitus quo inſtituti ratio proponitur.* §. II. *Q. Fabius* Pictor *ſcriptor antiquiſſimus, fragmenta autem eius, quæ ſuperſunt, ab Annio ſuppoſita.* §. III. *M. Porcius Cato, A. Poſtumius, L. Cincius, S. Gallius, Q. Ennius, Q. Lutatius, M. Varro, Diocles Peparæthius, Cephalo Gergithius & alii qui de hac origine ſcripſerunt, recenſentur.* §. IV. *De Sexto Aurelio Victore an auctor ſit libelli de origine gentis Romanæ disquiritur.* §. V. *De Octauiani Ferrarii de origine Romana libro, iudicium.* §. VI. *De Samuelis Bocharti epiſtola, Aeneam nunquam veniſſe in Italiam, & ad eandem reſponſione Theodori Ryckii iudicium.* §. VII. *De Iacobi Hugonis origine Romana iudicium.* §. VIII. *Communis ſententia de Romanorum origine adducitur.* §. IX. *Quæ ab incertitudine veterum reprobatur.* §. X. *Quid de origine Romana verius ſentiendum, deciditur.*

I. Si

§. I.

SI quæ vnquam res inter veteres pluries tractata, excidii Troiani ſane eſt fabula & Romanorum origo exinde petita. De priori iamdum quid ſcriptores ſentiant, declarauimus, de poſteriori ergo nunc eſt agendum. Mittimus autem in præſenti, eos qui in generalioribus tantum hærent, & hiſtoriam Romanam deſcribendo de origine aliqua proferunt. Non minus publica Romanorum ſcripta, vt annales maximos, pontificum commentarios, magiſtratuum libros & linteos libros augurales & aruſpicum, tabulas cenſorias, aliaque, quæ communiter huc referunt, cum vix credam, ſi ſolos annales maximos excludam, tale quidpiam exhibuiſſe, ad ipſos ſcriptores me vertam, qui ex profeſſo de hac origine agunt.

§. II. Primus ni fallor, eſt *Q. Fabius Pictor* ſcriptorum antiquisſimus Liuio dictus † & Dionyſio Halicarnaſſenſi. †† Ex Liuio diſcimus, vixiſſe eum circa bellum Punicum ſecundum, & æqualem temporibus huiusce belli potisſimum auctorem haberi ††† quod etiam & qua ratione ab aliis Fabiis Pictoribus ſit diſtinguendus erudite commonſtrat Gerar-

† *lib.* I. *c.* XLIV. & *lib.* II. *c.* XL.
†† *lib.* VII. *antiqu. Rom. p. m.* 475.
††† *Liuius lib.* XXII. *c.* VII.

Gerardus Ioannes Voſſius.†††† Eiusdem annales omnes citant rerum Romanarum ſcriptores veteres, nihil autem quidpiam ex iis amplius ſupereſt. Propalauit quidem huius Fabii Pictoris aliqua Ioannes Annius, Viterbienſis, ſed doctus iſte impoſtor ſatis omnibus eſt notus, quod de ſuo finxerit hæc & alia. In duos autem quæ Pictori adſcribit libros, diuiſit Annius; primum facit de aureo ſeculo, originem Italiæ Romæque tradens, a Iano ad Romulum vſque; alter Roma qua ratione a Romulo condita ſit, docet. Sed breuiores ſunt æque ac leuiores, quæ guſtum aurei ſeculi non ſapiunt, & pro figmentis omnino habenda.

§. III *Marcus Portius Cato* ob prudentiam morumque grauitatem non minimæ apud Romanos auctoritatis, ſatis etiam ex originum libris, quos edidit, notus eſt. Septem autem Originum libros ſenex conſcripſit, cum adoleſcens orationes conficeret, quorum primus res geſtas regum populi Romani continebat, quarum ſine dubio partem fecit origo generis Romani, cum Sextus Aurelius

†††† *de hiſtor. latin. l. I. c.* III. *p. m.* 15.

† *prodiere primum cum aliis Annianis ſub titulo antiquitatum variarum volumina* XVII. *Pariſiis* 1512. *fol. Poſt cum aliis ſub titulo, hiſtoria antiqua e Commeliniano* 1599. 8.

† *p. m.* 436.

lius Victor † ſiue quisquis ſit Catonem adleget in origine generis Romani. Secundum autem & tertium librum vrbium Italicarum originibus deſtinauerat, quod dein occaſionem tituli dedit, vti innuit Cornelius Nepos. †† Idem Victor *Auli Poſthumii* ſingulare volumen citat de aduentu Aeneæ. † Fabio Pictori & Catoni Dionyſius Halicarnaſſenſis †††† accenſet quidem in hiſtoria Romuli *Lucium Cincium* & *Calpurnium Piſonem*, ſed annales horum quidem noti ſunt, non autem quod ſingulare quid de origine Romana ſcripſerint, conſtat. *Sexti Gellii* originem Romanam adhuc citat Victor, †††† de cuius vero ætate nihil habemus certi. Libros ſeptem hiſtoriarum compoſuit *Ennius*, quibus Romanorum res inter bellum Punicum primum & ſecundum deſcribit, quorum primus ſolam comprehendit gentis Romanæ originem. *Q. Lutatius* Romanarum rerum ſcripſit libros quam plurimos quos ſæpius citat Victor, in quibus de Antenore agit & Aenea. *M. Terentii Varronis* librum quo initia vrbis Romæ enarrat, citat Quintilianus, † qui ille ipſe videtur de gente

†† *Catone c.* III.
††† *p. m.* 440.
†††† *lib.* I. *p. m.* 64.
††††† *p. m.* 441.

te populi Romani eidem alias attributus: vti & de familiis Troianis alium ipſi attribuit Voſſius.†† Ex Græcis fuit *Diocles Peparethio* quem de origine Romana ſcripſiſſe perhibet Plutarchus, atque ex eo ſua fere omnia hauſiſſe Pictorem teſtatur. *Cephalonem Gergithium* Feſtus putat de aduentu Aeneæ in Italiam ſcripſiſſe: Gergithius autem dictus, quod ex Gergitho Troadis vrbe ortus, Halicarnaſſenſi †† dicitur συγγραφεὺς παλαιὸς πάνυ. Vt taceam Vulcatium, Sempronium Vennonium aliosque a Victore citatos quidem, quos vero expreſſe de origine Romanorum ſcripſiſſe non conſtat.

§. IV. Ab incertis hiſce ad alia veniamus & certiora, ad librum ſcilicet, qui inſcribitur *Sexti Aurelii Victoris* origo gentis Romanæ a Iano & Saturno conditoribus. De vero huius libelli auctore inter eruditos ſatis fuit diſceptatum. Auſonius Popma quidem † auctorem huius libri Q. Aſconium Pedianum prodit, his verbis: *eum auctorem eſſe Q. Aſconium Pedianum adducor vt exiſtimem, primum quia de Virgilio & Liuio vt æqualibus & familiaribus ſuis loquitur, quod ipſum & facit Pedia-*

† *Inſt. Orat. libro* c. IX.
†† *de hiſtor. lat. l.* I. c. XII.
† *in vita Romuli.*
† *lib.* I. *p. m.* 58.
† *ad Sall. coniur. Catilin p. m.* 206.

dianus in commentariis ad orationes Ciceronis: deinde dic●ſe feciſſe librum inſcriptum de origine Patauina: at Pedianus fuit Patauinus, vt ex Euſebii Chronico conſtat: poſtremo ſtylus optimus auctorum index commentatori magis quam hiſtorico conuenit, nec a Pediani ſtylo abhorret. Tribus ergo vtitur argumentis: primum quod Virgilium & Liuium ſui æquales faciat auctor, quod tamen nullibi reperi; alterum a patria quilibet videt non ſatis probare; tertium a ſtilo petit, qui tamen mihi non in omnibus conuenire videtur, cum Pediani omnino floridiorem iudicem. Recentior ergo mihi ſcriptor videtur temporis Conſtantiniani: patebit id ex vnico loco in quo noſter cum Macrobio qui vti notum, ſub Theodoſio vixit, conuenit. Ait enim: † *vnde hodieque aleatores poſito nummo opertoque, optionem colluſoribus ponunt enuntiandi quid putent ſubeſſe, caput aut nauem.* Eundem puerorum luſum ſuo quoque rempore vſitatum fuiſſe Macrobius † ſcribit, dum ait: *pueri denarios in ſublime iactantes, capita aut nauim, luſu teſte vetuſtatis exclamant.* De vnico more agunt vtrique ſuis temporibus conſueto, coæui ergo fuere & eiusdem ætatis ſcriptores. Cum Voſſio †† ita potius facimus,

† *p. m.* 425.
† *Saturn.* I. c. VII.
†† *de hiſce lat. lib.* II. c. 8.

mus, qui autorem libelli de origine gentis Romanæ poſt Aurelium Victorem vixiſſe putat, ea inductus ratione, quod titulus præ ſe ferat ex fontibus illis petitum eſſe, ex quibus ſua hauſerint iuniores, Liuius & Victor Afer. Ipſe ergo liber de viris illuſtribus & Cæſaribus eſt Victoris, cui dein editor, quisquis ille ſit, Italum tamen fuiſſe putem, cum de origine Patauina ſe ſcripſiſſe quoque teſtetur, hanc de origine Romanorum tractationem præmiſit, hoc ſine dubio inſtituto, vt completum eſſe poſſit rerum Romanarum compendium. Inde in vnum titulum redactum, *origo gentis Romanæ a Iano & Saturno conditoribus per ſuccedentes ſibimet reges, vsque ad conſulatum decimum Conſtantii,* qui factum vt dein pro vnius ſcriptoris labore haberetur & Sexto Aurelio Victori, quia is maioris partis auctor, adſcriberetur.

§. V. Sunt & inter recentiores aliqui, qui in ſpecie de origine Romanorum egerunt. Singularis extat *Octauiani Ferrarii* hac de re liber quem exorſus quidem eſt, ad finem vero non perduxit. Tractat ibi de primis Italiæ incolis, quos Siculos primos fuiſſe contendit, quos ſecuti fuerint Aborigines a rege Oenotrios dictos, inde Pelaſgi Arcades, Epæi, demum Troiani, ita vt a

Græ-

Græcis procreati fuerint Romani; vbi vero ad ſpecialem tractationis partem venit, quæ plusquam vnam fuiſſe Romam probat, abrumpit telam, dum morte præuentus abſoluere non poſſet. Finem tamen imponit Bartholomæus Capra ICtus Mediolanenſis, qui ad Troianos Romanorum refert originem, quod & ex ipſis Ferrarii verbis anterioribus haut obſcure concluditur. Scriptum alias in quo ſummum adparet ingenii acumen. †

§. VI. Poſt hunc *Samuel Bochartus*, in republica litteraria ſatis clarus; de quæſtione *num Aeneas vnquam fuerit in Italia*, diſſertationem ſeu epiſtolam ſcripſit, ad dominum de Segrais, quam ex gallico in latinum ſermonem vertit Ioannes Schefferus Argentoratenſis.†† Hic autem Bochartus præter inconſtantiam ſcriptorum & incertitudinem ſepulcri Aeneæ binis præcipue argumentis vtitur, Aeneam nunquam veniſſe in Italiã. Primum petit a religionis diuerſitate, quod Venus, Apollo, Cybele aliaque Troianis culta numina a Romanis ab initio non fuerint recepta, ſed longe poſt vrbem conditam demum introducta. Alterum a lingua Phry-

(3) E gia

† *præmiſſus eſt primo tomo theſauri antiquitatum Grauiani.*

†† *prodiit Hamburgi 1672. 12.*

gia, quam nihil cum latina commune habere probat, & haut facile credendum indicat, ſi Italia a Phrygibus fuerit petita, nullum eius linguæ veſtigium in eadem remanſiſſe. Egerat id iam ante eum *Philippus Cluuerius* † qui non aduentum ſolum Aeneæ in Italiam negat, ſed & omnem antiquorum Regum hiſtoriam fabuloſam cenſet. Vtrosque tamen refellendos ſibi propoſuit *Theodorus Ryckius*, in ſua de primis Italiæ colonis & Aeneæ aduentu eruditiſſima diſſertatione,†† qua capite præſertim duodecimo ſingula eorundem argumenta refellit, incerta tamen per æque incerta explicat.

§. VII. Vltimum facimus *Iacobum Hugonem*, canonicum Belgam, qui ibrum primum (reliquos tamen non vidimus) edidit ſub titulo, *vera hiſtoria Romana, ſeu origo Latii vel Italiæ ac Romanæ vrbis e tenebris longæ vetuſtatis in lucem producta.* ††† Nugas tamen potius quam hiſtoriam ſcripti argumentum dixeris, quare & ſingulari diſſertatione eundem refutauit *Eberardus Rudolphus Rothius*. †††† Quo autem de Hugonis nugis plenius conſtet, paucis easdem delineabimus. Primum qui-

† *Italia antiqua p. m.* 832.

†† *prodiit cum Lucæ Holſtenii notis in Stephanum Vltraiecti* 1691. *folio.*

††† *prodiit Romæ* 1655. 4.

†††† *diſſertatione ienæ habita* 1672.

quidem varia;&| veterum & recentiorum congeſſit teſtimonia, quibus diſſenſum de vrbis Romæ origine & Romam ante Romam conditam, probet. Poſt hæc omnia quæ de Troiæ euerſione cecinit Homerus, ad duplex Hieroſolymitanum excidium, alterum ſub Nebucadnezare factum, alterum ſub Tito, cogit, quaſi vtrumque poeta præſagiens præviderit; ſub Iliade Seruatoris noſtri vitã, geſtas res & mortem contineri ait, Romulum & Remum eſſe Petrum & Paulum: ſub Aeneæ in Italiam aduentu nihil aliud notari quam Petri aduentum in vrbem Romam; Homerum quoqueMohammediſmum, multa ſchismata, ſectas & eccleſiæ corruptelas præuidiſſe; ſub Harpyiis Batauos quaſi eccleſiaſticorum bonorum raptores intendiſſe, ſub lotophagis Lutheranos, immo Lutherum quoque & Melanchthonem ad viuum ab Homero depictos contendit. Quis non primo ſtatim intuitu Hugonis abſurda videt ita vt & cenſor libri ipſe pontificius nihil quidem continere eum quod fidei chriſtianæ aduerſum ſit, teſtetur, hiſtoriæ tamen ſiue alluſionum fidem penes ipſum auctorem collocat.

§. VIII. Sed vt quid de origine Romanorum iudicandum cenſeam, exponam, communis primum ſententia erit adducenda.

Romano imperio originem dediſſe putant, populos antiquiſſimos, & quidem Lycaonem Arcadiæ in Hellade regem, adſumtis Oenotriis, teſte Iuſtiniano.† Sed incertiora ſunt hæc, propius prima Romanorum principia ad Aeneam referuntur, ex quo Aeneadæ, ſecunda ad Romulum ex quo pure Romanorum nomen ortum. ††Romulum quidem ex Aeneæ poſteris fuiſſe ferunt, qui euerſo Ilio tranſumtis ſecum Ilienſium diis tutelaribus, in Italiam hoſpes venerit, ſed a Latino rege in ſocietatem adſumptus poſt eius mortem in Latio regnaverit. Aeneæ filius Aſcanius Albam longam, caput tunc Imperii extruxit: a quo Latii imperium vsque ad Numitorem propagatum. Huius filia Rhea Syluia virgo Veſtalis a Marte, vt ferunt, compreſſa, gemellos edidit, Amulii iuſſu in Tiberim proiectos, quos tamen vndarum vis in ripam expoſuit, accurrente ad puerorum vagitum lupa, mammas illis præbente. Inuentos autem hoc ſtatu Fauſtulus regii pecoris magiſter Laurentiæ vxori nutriendos dedit.† Licet & commune paſtorum fuiſſe ſcortum Laurentiam velint, exinde dictam Lupam. Dicti hi gemelli Romulus & Remus ; cum adul-

† *præf. Nouellæ* 25.

†† *præf. Nouellæ* 27.

† *Liuius lib.* I, *ab initio. Dionyſius Halicarn, lib.* I. *ab initio. Florus lib.* I, *c.* I.

adultiores facti eſſent occiſo patruo Amulio, reſtitutoque auo Numitore, nouæ condendæ vrbi animum adplicuere, cui nomen ille daret, cui per augurium ſors cecidiſſet. Condita ita vrbe a Romulo dicta Roma, cuius moenia fratris Remi ſanguine & polluta & firmata. Conſtans hæc vere veterum de Romanorum origine traditio.

§. IX. Rem iſtam ſi altius examinemus, totam excidio Troiano, aduentu Aeneæ in Italiam, & Roma a Romulo condita niti reperiemus. De primo ſuperiori obſeruatione dictum, fallaci fundamento niti: de altero iam dubitatum fuit a Bocharto. Si etiam euoluamus Dionyſium Halicarnaſſenſem, conſtabit ex eodem, aduentum Aeneæ in Italiam, ſcriptoribus partim fuiſſe ignoratum, partim inuidia diſſimulatum. † Poſtea cum ex quorundam ſententia Aeneæ proditione Ilium eſſe captum tradidiſſet †† diuerſorum diuerſas de Aeneæ ex vrbe Troia exceſſu ſententias ſubiungit, dum ait: *ἄλλοι δέ τινες ἐπὶ τȣ̃ ναυςάθμȣ τȣ̃ Τρωϊκȣ̃ τυχεῖν ἀυτον τηνικαῦτα διατρίβοντα λέγȣσιν. οἱ δ' εἰς Φρυγίαν ἀπεςαλμένον ὑπό πριάμȣ μετὰ δυνάμεως ἐπί τινα χρείαν ςρατιωτικὴν, εἰσὶ δ' οἱ μυ-*

 θω-

† *lib. I. p. m. 36.*
†† *lib. I. p. m 38*

θωδεϛέραι αὐτȣ̃ ποιȣ̃σι τὴν ἔξοδον. ἐχέτω δ᾽ ὅπητις αὐτὸν πείθει, alii dicunt; eum tunc commoratum apud Troianam ſtationem nauium: alii cum copiis a Priamo in Phrygiam miſſum ad militaris cuiusdam negotii procurationem. Nec deſunt qui fabulis propiora narrent de eius ab Ilio exitu, integrum ſit cuique quod libet credere. Et licet poſtea Troianorum in Italiam aduentum ab omnibus Romanis, Sibyllinis etiam libris & Pythicis oraculis confirmari teſtetur, ex ſuperiori tamen loco ſcriptorum diuerſitatem accurate notat, ita vt receptam quidem apud antiquos fuiſſe opinionem pateat, non autem inter omnes conſtantem. Sibyllina enim oracula licet ea ȣ̓κ εὐπρεπείας ἕνεκα *ad ſpeciem* conficta velit Halicarnaſſenſis, tantæ auctoritatis non ſunt, vt me ad fidem habendam commouere posſint, vt potius Romanorum originem a Romanis hiſce primum proditam crediderim. Quod ſi tertium inſpiciamus, tantus & fere maior ſcriptorum eſt numerus, qui Romam longe ante Romulum fuiſſe conditam adſerunt, quantus eſt, qui Romulo Romanæ vrbis originem adſcribant. Modo enim ab Aeneæ comite, modo a filio vel nepote Romo, modo ab Aſcanii filia Roma, vrbem ſic adpellatam produnt, adlegante ſcriptorum ſententias Fe-

† *p. m. 39.*

Feſto † Immo etiam ante Aeneæ Troianorumque in Italiam aduentum, antiquiorem fuiſſe Romam contendit Halicarnaſſenſis†† quam deſolatam dein reædificarint Romulus & Remus; de qua Roma etiam ante Romam conditam agit Octauianus Ferrarius.

§. X. Vt dicam quod res eſt, Romanorum, Numæ præſertim erat inſtitutum, vt qui cquid omnium ore celebraretur, licet etiam fabulæ eſſent, ſuis adſcriberent, quo auguſtiora redderent eadem. Proſtant huius rei exempla in ipſa rerum Romanarum origine paſſim, gemellorum Romuli & Remi pater miles erat abiectæ ſortis, Martem tamen incertæ ſtirpis patrem nuncupabant, quia ſcilicet, vt inquit Liuius ††† *deus auctor culpæ honeſtior.* Lupa vtrorumque nutrix dicebatur, vt miraculo locus eſſet, cum tamen nec diſſimulantibus ſcriptoribus Romanis, ſcortum eſſet commune. Romulum manibus patrum diſcerptum, inter diuos receptum credebant. Numa Egeriæ nymphæ fingebat congreſſum, quo ſibi pararet auctoritatem. Nec gens fere erat inter Romanas, quæ non diuinitati cuipiam originem adſcriberet. Sic in rebus Troianis tot geſta cane-

E 4 ban-

† *Voce: Roma.*
†† *lib. I. p. m. 59.*
††† *lib. I. cap. IV*

bantur heroum, quorum pleroſque a diis or-tos fabulabantur, & tot facta præclara, quibus & lucem ſuæ genti comparare voluerunt. Vt ergo credam ex Phrygibus atque Troianis aduentaſſe quidem quoſdam in Italiam, non vero ſub Troiani excidii circumſtantiis; nec Aeneam aduentaſſe velim in Italiam, cum Neptunum Aeneæ prædicentem inducat Homerus, † fore, vt ipſe cum poſteris extincto Priami genere, Troianis imperitaret. Quæ verba Halicarnaſſenſis quidem ita mitigat, quaſi Aeneas, inſtituta licet in Italia republica, nihilominus Troianis, quos ſecum adduxerat, imperauerit: & Euſtathius vatem facit poetam, quaſi ad imperium Romanum reſpexerit, cuius notitiam ex oraculis habuerit Sybillinis. Clarius tamen dictum Homeri locum explicat Strabo †† ſcriptor antiquior, ita, quod Aeneas manſerit in terra Troianorum, quod ſucceſſerit in imperium, ſucceſſionemque reliquerit ſuis poſteris, extirpata Priami progenie; ipſum quoque in vrbe Berecynthia prope Troiam ſepultum adſerit Agathocles Cycizenus, teſte Feſto: quæ ſane cum Aeneæ aduentu non concordant. Concedo ergo Troianos aduentaſſe in Italiam, ibique ſedem poſuiſſe, for-

† *Iliados* Υ *v.* 305.
†† *lib. XIII. p. m.* 418 *ed. Cauſab.*

forſan Romanis rebus originem dediſſe, ſed nec fuiſſe Aeneam cum ſociis, nec ex Ilii excidio profugis, ſed ignobilioris ſortis homines puto, quos vt pro more celebriores redderent, talia adfinxere, quæ in epulis & ſolennibus communi adplauſu celebrabantur.† De Romulo & Remo nihil ſupereſt quod dicam, quam a Rhea matre ſacerdote & incertæ ſtirpis patre, milite quodam fuiſſe prognatos & a Laurentia communi paſtorum lupa ſeu ſcorto nutritos, adultiores vero factos prædatoriam egiſſe vitam, & adgregata malorum quorumlibet colluuie, dediſſe originem potentiæ Romanæ.

† *cuius moris ex Catonis originum libris meminit Cicero in Bruto c.* XIX. *& Tuſculan. quaeſt. I. c.* II.

OBSERVATIO IV.

BONIFACIVS VIII. E FAMILIA CAIETANORVM PRINCIPVM ROMANVS PONTIFEX R. P. IOHANNIS RVBEI CONGREGATIONIS ANGLIAE, ORDINIS S. BENEDICTI MONACHI, ATQVE OLIM IN ROMANA CVRIA PROCVRATORIS AD ILLVSTRISSIMVM ATQVE EXCELLENTISSIMVM D. FRANCISCVM CAIETANVM SERMONETAE DVCEM EIVSDEM BONFACII GENTILEM.

ROMAE.

TYPIS HEREDVM CORBELLETI M. D C LI.

CONSPECTVS.

§.I. S*Tructura operis & ſubſidia indicantur.* §.II. *Bonifacii familia, ſtudia, Legationes.* §.III. *Petri Moſori in Coeleſtinum V electio, eiusdemque renunciatio.* §. IV. *Bonifacii electio; & cauſa cur Coeleſtinum V detinuerit in cuſtodia.* §. V. *Encyclica de Electione Bonifacii IIX.* §. VI. VII. VIII. IX. *motus Siciliæ, Franciæ & Angliæ, Scotiæ; Pannoniæ &c recenſentur.* §. X. *Studium Bonifacii circa amplificandam Eccleſiam.* §. XI. *Circa Cardinalium dignitatem.* §. XII. *Inſtitutio Iubilai a centeſimo anno.* §. XIII. *Libri Bonifacii, Academiæ fundatæ.* §. XIV. *Calumniæ in Bonifacium ex inuidia.* §. XV. *fontes disſidii inter Regem Galliæ & Pontificem.* §. XVI. *Authoris de eo iudicium.* §. XVII. *Bonifacius priuilegia Philippi ſuſpendit.* §. XVIII. *Literæ Bonifacii ad* Philippum. §. XIX. *Discordiarum maius incrementum.* §. XX. *Bonifacius* Philippum *excommunicat* §. XXI. *Bonifacius capitur.* §. XXII. *Innocentia Bonifacii per Concilium Viennenſe declarata.* §. XXIII. *Libri ſecundi argumentum.* §. XXIV. *Cauſa communis in Bonifacium odii* §. XXV. *Varia mendacia reteguntur.* §. XXVI. *Conuitia de vulpino Bonifacii introitu refelluntur.* §. XXVII. *An Bonifacius* Pontificis *dignitatem ambiuerit?* §. XXVIII. *An leonis inſtar imperitarit?* XXIX. *An in publicum coronatus prodierit?* §. XXX. *Aulicis* Philippi *diſſi-*

ſidiorum origo adſcribitur. §. XXXI. *Bonifacii beata mors.* §. XXXII. *Duo eius indicia* §. XXXIII. *Iudicium de toto libro eiusque Auctore.*

§. I.

OPus hoc in duas diuiſum eſt partes. Altera vitam & res à Bonifacio geſtas illuſtrat; Altera defendit. Præfatio Lectorem cupit veritatis amantem; non vile cuiusquam opinionis mancipium. Teſtimonia promittuntur non multa; ſed tamen fidelia; quæ accepta potisſimum feruntur *Oderico Rainaldo* Congregat. Orat. in Vrbe Moderatori; *Conſtantino Caietano*; cuius alias laudes a *Leone Allatio* celebrantur; *Martino de Gigliis* Patricio Lucenſi; *Franciſco Albizio* ſacræ Romanæ & vniuerſalis Inquiſitionis Adſeſſori & denique Cardinali *a Balneo*, cuius beneficio Acta Archetypa attribuuntur. Nos ea qua fieri poteſt breuitate ea quæ notatu digna videbuntur, recenſebimus, iudicium tandem ingenuum ſubnexuri.

§. II. Liber primus XXII. capitibus abſoluitur; ex quibus primum agit de nobilisſima *Caietanorum* familia; vnde tot tantiq; prodiere principes, quos inter *Gelaſius II. &* *Bonifacius IIX*, quem defendendum ſuſcepit Au-

Auctor, Sedis Romanæ Pontifices. Hic Bonifacius dictus primum Benedictus maxime ſe ad Iuris ſcientiam applicuit; in qua quantos fecerit progreſſus, liber decretalium VI. oſtendit. Canonicus primum Eccleſiæ Tudertinæ factus, Romæ tandem per omnium dignitatum gradus ad ſummum maieſtatis apicem adſcendit. A *Martino IV.* purpura dignisſimus habitus eſt; ſed quam per *Nicolaum III.* demum obtinuit, variis interim legationibus prudentisſime functus, fauſto plerumque ſucceſſu, raro aut nunquam infelici. Quæ omnia cum Author ordine recenſuiſſet, ad Electionem *Coeleſtini V.* demũ progreditur; vbi futurus Benedicti in defendenda Eccleſia zelus prælufit, Carolo Siciliæ Rege, morantibus in electione papæ patribus fruſtra quempiam deſignante, in quem vota coniicerent.

§. III. Cap. II. exponit *Petri Moſori in Coeleſtinum V.* electi patriam, innocentiam, ſanctitatem; Viri cætera laudatisſimi niſi quod neceſſariis ad Pontificatum virtutibus deſtitueretur. Hinc ergo a Cardinalibus vrgebatur vt dignitatem acceptam deponeret, Benedicto interea quaſi Domino Curiæ ſolo rerum potito. Coeleſtinus ſanctæ ſimplicitatis exemplar conſulit Benedictum, an licitum ſibi ſit ſummas habenas moderanti Ponti-

tificatui renunciare. Benedictus rem plenam periculi credens primum diſſuadet. Iterum interpellatus conſentit, ſiquidem conſentaneam Coeleſtinus cauſam habeat. Vbi obiter monet Auctor immerito apud poſteros vapulare Benedictum, quaſi faſcino induxiſſet Coeleſtinum ad renunciandum. Aliud enim ex *Stephaneſio* patere, qui vitam Coeleſtini carmine deſcripſit; aliud ex *Aegydio Columna* de renuntiatione Papæ cap. 23. & aliud denique ex ipſa Coeleſtini prouida cura, qui huic nondum acquieſcens reſponſo ſacri ſenatus concilium conuocauit, in quo vnanimi decreto permiſſum ei eſt, quod petiit. Quæ res miraculo comprobata eſt. Coeleſtinus enim claudam ſanauit *ingenti* vt noſter ait *exemplo, diuinam prouidentiam peculiari ac præſtantiori modo ſuæ adeſſe Eccleſiæ ac præeſſe.*

§. IV. Tertium caput enarrat, *Benedictum* communi Purpuratorum conſenſu ſupremas infulas acceptaſſe, ſed oblatas doluiſſe; *adeo procul,* inquit Author *fuerat, vt per malas artes ambiret.* Quod autem *Coeleſtinum* arctæ cuſtodiæ incluſum adſeruauerit, id ſchiſmatis metu factum eſſe contendit; ne *Coeleſtinus* ſingulari innocentia, continuisque miraculis clarus, quorundam hominum audacia ad ſuprema inſignia repetenda repelleretur

tur. Falſum igitur eſſe, quod aliqui de Bonifacii in Cœleſtinum ſævitia confinxere, qui benigno eum carcere detinens mortuum luxit. (*vt forte Pompeium Cæſar*)

§. V. Encyclicam exhibet Author, quam de ſua electione ſcripſit Bonifacius; huic adiiciuntur quædam ex literis ad Philippum, Galliæ Regẽ datis excerptar quibus ad regias virtutes eum exhortabatur Pontifex, non omisſis ſanctioribus conſiliis, quibus ad rempublicam bellis laceram componendam tum temporis opus erat.

§. VI. Prima ergo vt cap. V. oſtendit, Bonifacii cura fuit Sicilia, vbi motus inter Iacobum Arragonium & Carolum Valeſium, componebantur: Sed qui breui reuiuiſcunt poſtquam Siculi Iacobi fratrem Fridericum in Regem popoſcerant. Hunc Bonifacius pollicitationibus, nuptiisque Catharinæ Imperatoris Conſtantinopolit. filiæ aliorſum, flectere fruſtra conatur; cum interim Siculi legatum Pontificis ſalubriora ſuadentem vi expuliſſent; Vnde anathemate percutiuntur cum Friderico ſuo; fortuna belli ancipite aliquandiu manente.

§. VII. Bonifacius Odoardum Angliæ Regem monet; vt ſenectutis ſuæ memor a bello contra Philippum Galliæ Regem abſiſteret, literis inſimul ad Adolphum Imperatorem, exa-

exaratis, *ne vellet tanquam gregarius miles facere ſtipendia ſub Anglo.* Cumque difficiles aliquantum ſe præbuiſſent belligerantes, ſub anathematis pœna belli ferias indixit; omniaque ſuæ permitti voluit cenſuræ. Reges obtemperant. Romæ pax concluditur A.1298. cuius conditiones recenſet Author. Nouum deinde exarſit bellum; Adolphum inter, & Albertum Auſtriacum; cæſo Adolpho Albertus eligitur Imperator; Bonifacius improbata prius electione, eum tandem confirmat ſubmisſisſimis Alberti literis commotus.

§. IIX. Cap. VII. De motibus Scotiæ tractat; vbi Alexander Scotorum rex vitam finiens vnicam neptem heredem regni reliquit. Hæc deſponſata Odoardi filio moritur, antequam in thalamum eſſet traducta. Odoardus ſupremus Scotiæ Dominus Iohanni Baliolo regnum ea lege decernit, vt ſe Beneficiarium Angliæ profiteretur. Annuit Baliolus, ſed cum iuſtitiæ non rite adminiſtratæ reus poſtularetur, fœdere Gallorum ſuperbiens, Angliam inuadit; moli autem impar imperio exuitur, & ad turrim Londinenſem ablegatur. Bonifacius ſuadet Odoardo, vt Baliolum libertate data reſtitueret; in quo obſequitur; ſed cum denuo Pontifex, Odoardum literis incuſatum ob raptum Scotiæ regnum ad rationes reddendas ob-

obſtringeret,ille tam diu ſe defendit donec Bonifacius *æqui obſervantisſimus victoriam dediſſet ei, penes quem ius ſtabat.*

§.IX. Cap.IIX.multa memoranda de turbato Hungariæ aliarumque prouinciarum Statu comemorat.Ladislao enim Hungariæ Rege cumanorũ inſidiis ſublato, regnoq; ad Carolũ Martellum deuoluto Andreas,dictus alias Venetus iniuſte faſces intercipit;quodBonifacius ægre ferens Carolum Martelli filium in Purpuratorum conſeſſu Regem creat,qui tamen rebus ſic expoſcentibus, regio nomine contentus eſſe iubetur, donec mortuo Andrea in Strigonienſi eccleſia commode poſſet coronari Hungari rebus nouis intenti Wenceslaum Bohemiæ Regem euocant; qui regnum recuſans filium mittit Vladislaum. Inde ira Bonifacii immanis ob ſpretam ſui authoritatem. Wenceslaus monetur,vt alieno abſtineret; regno Hungarique ſeuero interdicto Sacris prohibentur. Obediunt Præſules non pauci; alii refragantur; Pſeudo-Clerici propterea dicti; quod Bonifacium eiusque ſuffraganeos excommunicaſſent. Sed vincit tandem Bonifacii authoritas; deſertoque Wenceslao Carolus accipitur. Poſt hæc noui in Polonia tumultus exoriuntur; Ladislao Loctoco in Poloniæ Comitiis depoſito; & Wenceslao Bohemiæ Rege in locum eius electo. Ergo Bonifacius graui-

uiter in hoc facinus invehitur, agit, molitur, ſed moliente mors opprimit; dum Templarios interim Regi Cypri, Genuenſes Venetis, multos Italiæ populos Eccleſiæ conciliauerat; & Florentiæ præcipue Alborum & Nigrorum factiones oppreſſerat. Vnde diuerſarum ciuitatum grati in eum animi monumenta, quæ ordine leges apud Authorem, ſtatuasque quas poſuerunt æri inciſas videbis.

§. X. Caput IX. Bonifacium magnum ſiſtit in amplificando Eccleſiæ ſplendore. Nam miſſis Ordinis S. Dominici religioſis Viris ad Tartaros, Saracenos, &c. aliosque Septentrionis incolas ad veritatis & fidei lumen eos vocauit. Nec minori zelo in hæreſes inuectus Hermannum Pongiluppum, & Gvilielmam quandam ficta ſanctitatis ſpecie vulgo imponentes, hæreſeos poſt mortem conuictos effodi e terra iuſſit, & comburi. Fratricellos & Biterrenſes infamia notatos Aprutinis montibus & Italia exegit; & ne quidpiam ornandæ Eccleſiæ deeſſet Decretalium VI. edidit, magnis propterea encomiis a diuerſis ſcriptoribus celebratus. Quas inter conſtitutiones eam maxime laudat Author, qua ex ſubiectione Romanam Eccleſiam vindicauit; *eique & eius capiti creaturam*

omnem humanam, omnemque poteſtatem ſubiici declarauit.

§. XI. Caput X. oſtendit quantum incrementi adiecerit ad eminentisſimam Cardinalium dignitatem Bonifacius; qui vſum purpuræ conceſſum ratum iis habuit; puniendos ſimul decernens, qui ipſis iniuriam inferrent; cumque a Laico magiſtratu iniuſtus ſæpe titulus prætenderetur, ad Clerum exhauriendum, ſanxit tandem Bonifacius ne ab Eccleſiaſticis perſonis tributa exigerent Principes; neue eccleſiaſtici iniuſſu Papæ ſoluerent, quoue efficacia ſua huic decreto conſtaret, clericos ſemper ab iniuſta aliorum oppresſione defendit. Exempli loco Author affert Ericum Daniæ Regem, qui Iohanni Grandis Archi-Epiſcopo Lundenſi in carcere detento IL Marcas ſoluere tenebatur, poſteaquam prius ſupplices Regis literæ *nobilisſimum Bonifacii pectus* ad remouendum anathematis fulmen commouerant. Adeo nihil intermiſit Pontifex, quod ad vſum & immunitatem eccleſiæ ſpectabat.

§. XII. Caput XI. mentionem iniicit iubilæi, quod a. 1300. ſplendidisſimo apparatu propterea celebrauit Bonifacius; vt ex tot peregre aduentantium multitudine conſtaret, in Romana, ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſia quærendam, & inueniendam fidem

fidem eſſe. Vbi notatu imprimis dignum eſt, quod Rubeus euincit; *Bonifacium videlicet primum fuiſſe qui a centeſimo anno Iubilæum inſtituit, & celebrandum poſtea conſtituit.*

§. XIII. Caput XII. inſigniter laudat Bonifacium, quod tot neceſſitudinibus implicitus, libris tamen ſcribendis vacauit. Scripſit enim ([a]) de Chriſtianæ fidei & Romanorum Pontificum perſecutionibus; de regulis iuris; de Indulgentiis anni Iubilæi; Epiſtolas plures; quarum duæ extant apud Matthæum Weſtmonaſterienſem; orationem Aue Virgo glorioſa, VI. Decretalium librum doctorum aliquot opitulatione peractum publicauit; Regeſtique illius volumina in Bibliotheca Vaticana adſeruantur. Duas prætera compoſuit Panegyricas orationes in laudem S. Ludouici Francorum Regis. Itaque doctiſſimus ipſe doctis fauit. Inſtituit Academias Apameenſẽ, Firmianam, & Auenionenſem; Romanam ornauit, cumque & amplificandæ & defendendæ Eccleſiæ ſupra humanam pene fidem inuigilaſſet, tam gratum ſtudium illius cœlo extitit, vt ſancta illa ædes, in qua verbum caro factum eſt angelorum mani-

F 2

([a]) *Vereor ne Bonifacius Papa confundatur cum Bonifacio Simoneta, qui circa A. 1490. claruit, cui hic liber alias tribuitur. conf. Olearii Abac. patrolog. p. m. 92. item Henrici Whartoni Append. ad Hiſt. lit. Cauei p. m. 120.*

nibus e Syria poſt diuerſa itinera in Picenum deuecta, ſtabilem fixamque ſedem in Recinatenſi colle, Bonifacio ſedente, & toto orbe mirante ceperit.

§. XIV. Quemadmodum vero vmbra, corpus, ita inuidia virtutem Bonifacii ſequebatur; quod toto capite XIV. demonſtrare ſatagit reuerendus pater. Inde quippe, ait, eſſe illa conuitia, intraſſe eum vt vulpem, & regnaſſe vt leonem. Inde tot calumnias, quibus alienior ab eo factus Philippus Franciæ Rex, quem tamen tantis, & tam ingentibus meritis deuinxerat. Quapropter in eo totus eſt, vt veras disſidii huius cauſas ex authenticis documentis, Pontificiis bullis, actis Bonifacii, & Philippi coram Clemente V. produceret, & falſas refelleret.

§. XV. Capite XV. igitur diſſenſionum Bonifacii cum Philippo Rege fontes aperiuntur. Alter doctorum Sorbonæ Pariſienſis iudicium de renunciatione inualida Coeleſtini, & electione friuola Bonifacii. Alter, ſanctio Bonifacii iubentis clerum immunem eſſe a vectigalibus perſoluendis; neue dubii quidpiam ſupereſſet, ipſius Bonifacii literæ ad Philippum datæ adnectuntur, vnde paternus amor, paſtoralis cura, & prudentia ad huc ſingularis elucere dicitur.

§. XVI. Poſt alias diſſenſionis cauſas enume-

meratas Author capite XVI. bona lectoris venia ſuum iudicium interponit, conaturq; defendere, Bonifacium & Philippum, dum alter alterum e fictitio verum hoſtem credit, pernicioſo disſidio & materiam & incrementum dediſſe.

§. XVII. Capite XVII. Bonifacius ſuſpendiſſe dicitur priuilegia Philippi, quorum tantus fauor erat, vt decimas exigere a clericis licite poſſet. Eum in finem Romæ concilium indictum eſt, cuius argumentum ex bulla pontificia, quam Auctor ex bibliotheca Cardinalis a Balneo adducit, clarum eſt. Inſeruntur quoque literæ Bonifacii ad Philippum datæ longisſimæ, & vt noſter credit, *maieſtatis plenæ*.

§. XVIII. Has autem propterea ſe adiecisſe affirmat Auctor cap. XVIII. quod eas ipſas exiſtimet fuiſſe quas tam infenſo calamo proſecuti fuere Bonifacii hoſtes. Et ne quisquam interpolatas eas fingeret; aut alias quas aduerſarii ſubſtituerant, genuinas fuisſe, crederet; tribus probationibus opinionem ſuam ſtabilire tentat; quarum prima eſt: quia Nogareti & Plaſiani inimicisſimæ accuſationes nusquam meminerunt aliarum. 2. quia ratio temporis conſpirat, quo literæ illæ ſcriptæ; Archidiaconus Narbonenſis eas detulit; & Atrebatenſis flammis conſumit.

quia Prælati in ſua ad Bonifacium reſponſione eadem quæ ſuperius tradita fuere repetunt, & vnum eundemq; diplomatis ſenſum ſeruant. Poſtea reſpondet obiectioni, qua prælati alia recitaſſe verba dicuntur, quæ in citatis literis non extant; ea maxime: *Philippi regnum quod a ſolo Deo ipſe & prædeceſſores ſui tenere recognouerunt temporaliter, Bonifacio ſubeſſe, illudque a Bonifacio tenere ipſum debere.* Ipſos enim inquit, fateri Prælatos, ſe iſta ſuis non legiſſe oculis, ſed accepiſſe ex parte regis. Literas vero ipſas paucisſimos inſpexiſſe, quas Comes Atrebas e manibus Narbonenſis raptas Vulcano deuouit; nec Philippus ipſe legit, ſed male intellectas flammis permiſit.

§. XIX. Cap. XIX. enarrat lenisſima remedia quibus iracundiam Regis emollire fruſtra Bonifacius laborauerat. Archidiacono enim Narbonenſi e Gallia exire iuſſo, Philippus comitia regni conuocabat. In his Petrus Flota grauiter in Bonifacium inſurgit, prælatique Galliæ in verba regis iurare coguntur, quorum tamen quidam cum vitæ periculo Romam euadunt, cæteris ſe apud Pontificem excuſantibus. At dum rex commercium cum Romana curia interdicit, veritus ne Bonifacius Eccleſiaſticum iacularetur fulmen; Flandri inſurgunt nimiis tributis vexatii

xati Philippum clade ad Cortracum afficiunt; & Comitem Atrebatenſem, & Flotagm. præcipue maledictis inſanientes in Bonifacium vicarium DEi occidunt. Sub idem tempus Bonifacius comitia Romæ celebrat, in quibus illa conſtitutio procuſa: Vna, ſancta, Catholica eccleſia &c. quæ grauisſimos in Gallia motus exciuerat. Et ne nihil eorum præteriret, quæ regem poſſent reducere, articulos dedit regi proponendos, quoob fidem aliis faciendam integros refert Auctor.

§. XX. Cap. XX. literas Bonifacii producit ad Iohannem Cardinalem Monachi datas, in quibus oſtenditur regias reſponſiones idoneas non eſſe. Ea propter iusſit Bonifacius Regem extorrem fidelium communione denuntiari, cum interim Philippus a Bonifacio ad futurum Papam ſeu concilium prouocaret & Nogaretus adſereret, *Bonifacium Papam non eſſe, eſſe autem hæreticum manifeſtum, horribilem Simoniacum &c.* Hinc Bonifacius crimina obiecta per literas purgat; Academiam Romanam, quæ in partes Bonifacii ſeceſſerat præmiis, Pariſinam, quæ regis cauſam defenderat, pœnis afficit; rebusque deſperatis Albertum tandem & Odoardum ad bellum Gallis inferendum exhortatur.

§. XXI. Caput XXI. cauſas affert, quæ

Philippum magis magisque in Bonifacium, accenderunt. Sciarra Columna, patruus eorum, quos purpura pontifex & ſtipendiis eccleſiaſticis priuauerat, conſilium Philippo de eo capiendo dediſſe dicitur. Cui Philippus annuit, & Guilielmum Nogaretum & Muſciatum Franceſium in Italiam mittit, vt Bonifacium prehenderent; qui proditus tandem ab Anagnienſibus capitur, ſed breui liberatus Romam reuertitur, pie ibidem & catholice ſpiritum reddens. Memoratu imprimis dignum videtur, quod aſſerit Auctor; corpus Bonifacii, inuentum hoc ſeculo (A. 1605.) integrum & incorruptum fuiſſe, manifeſto ſatis indicio deliria eſſe, & fabulas, quæ de corroſis digitis, & capite parieti illiſo nonnulli confinxerunt.

§. XXII. Caput XXII. & vltimum disſidia declarat, quæ poſt obitum Benedicti XI. Bonifacio ſuccedentis gliſcere cœperunt inter Cardinales, quæ ſedata denique Clementi V. locum dedere, induſtria Cardinalis Pratenſis, & arbitrio Philippi in pontificem certis ſub conditionibus, quæ ab Auctore recenſentur, electo. Hic præter omnium opinionem Bonifacium innocentem declarauit, approbante concilio, cuius damnare memoriam Philippo vrgente debebat. Anagnini ſeuera etiam conſtitutione damnauerunt impium

faci-

facinus, aqua ignique proditoribus interdicentes. Ipſa vero Anagnia ſceleris horrendi ſcena diuinæ tandem vindictæ patuit, peſtilentia, fame, & plurimum ciuilibus odiis dilacerata. Nogaretus obiit intempeſtiua morte: ceteri coniurati a Catulanis militibus fuere interfecti; illuſtri apud bonos omnes argumento *initum Bonifacii pro iuſtitiæ defenſione certamen, cœlo & ſuperis gratum fuiſſe.*

§. XXIII. Liber ſecundus, vti ſupra innuimus, defenſionem Bonifacii continet; cuius ampliſſimas laudes exhibet Rubeus, clariſſimeque oſtendere conatur, viles propter ea aduerſariorum quaſcunque accuſationes videri debere, quod apud omne æuum ſolemne nonnullis fuit, ſummos ſanctiſſimosque eccleſiæ Patriarchas odiſſe, calumniari, damnare. Adductis dein exemplis eum cum Gregorio VII comparat, qui aut paria, aut certe non diſſimilia cum Bonifacio fata habuiſſe fertur

§. XXIV. Caput igitur primum originem proponit ac rationes, quibus plurimi inducti ambitionis eum, auaritiæ, tyrannidis, hæreſeos, & criminum fœdiſſimorum inſimularunt. Quippe iſtud maxime nonnullis commouerat bilem, quod gratias a Cœleſtino factas & executioni nondum mandatas iuſſiſſet irritas haberi. Alios dein miſeri-

ricordia in Coeleſtinum egit transuerſos. Alios ſtudium in Albertum Imperatorem;hos veneratio Philippi, illos amor Friderici, & rurſus alios huius vel illius principis aut reipublicæ prætenſa commoda,vel damna.Quibus acceſſit, quod vniuerſo prope orbe ius dixerit,emergentium autem quæſtionum litigia ſine alterius litigantium læſione definiri nequeant.

§. XXV· Caput II in eo maxime occupatur, vt tot falſiſſima mendacia retegerentur, nec pauciores calumniæ accurate refutarentur. Hinc præter ea quæ ſuperiori libro iam diſcuſſa fuere, Bonifacius a peſtilentiſſimo errore, quem circa immortalitatem animæ fouiſſe dicitur, liberatur,& a Magia, maledicentia, cæteriſque criminationibus,quibus per Nogareti libellum famoſum adſpergebatur, maſcule defenditur.

§. XXVI. Caput III. copioſius aliquid eloquitur de notiſſima illa calumnia, quæBonifacium *vt vulpem intraſſe in ſupremam ſedem, vt Leonem regnaſſe, interiiſſe vt canem falſo conuitiatur*. Ordine hic Auctor procedit, & de ingreſſu primum ſedulo monet, vnanimi orbis chriſtiani conſenſu verum eum Pontificem habitum fuiſſe; nec Bonifacium, ſed Cardinales Coeleſtino perſuaſiſſe vt renunciaret. Quid?quod etiamſi Benedictus vt adver-

verſarii volunt reuera Auctor renuntiationis a Coeleſtino factæ fuiſſet, non dubitat tamen Rubeus defendere eum, & vt prudentem nauclerum commendare, qui licito quodam ſtrategemate eccleſiæ nauim conſeruaſſet, & vt clauus peritiori cederet effeciſſet. Sibi vero ait cauſæ nihil apparere cur talia ſuaderet Cœleſtino; maxime cum, vt Lucenſis ſcribit, *dominus eſſet curiæ, omniaque apud Coeleſtinum poſſet, & regeret.*

§. XXVII. Poſtquam igitur ſatis euictum credidit Auctor, nihil fraudis interueniſſe in renunciatione Coeleſtini, iam vlterius disquirit Cap. IV. an Bonifacius ſupremam ſedem ambiuerit; aut ſi ambiuiſſet, an vulpinus propterea, an fraudulentus, an abominandus foret habendus? Prius ille humanum dicit; poſterius non abſurdum, ſed laudandum potius in Bonifacio, vt qui præſtantia ſua anguſtiis preſſæ & calamitatibus flagellatæ eccleſiæ ſuccurriſſet. De cetero incredibile prorſus exiſtimat, Cardinales omnes priuato ſtudio, Simoniæ, dolo, fraudibus uehementer adeo litaſſe, ut contra omnem eccleſiaſticæ diſciplinæ rigorem errauerint aut ſuccubuerint.

§. XXVIII. Caput V. ſecundum accuſationis caput pertractat quo leonis inſtar ſumma crudelitate eum imperitaſſe crimi-

nan-

nantur. Cumque ex aduerſariorum ſententia duo ſint, quæ accuſationem hanc conficiunt; doctrina videlicet eius, & res per eum in pontificatu geſta; idcirco multis probare tentat Rev. Pater, doctrinam illius ne dum non ſtrauiſſe iter tyrannidi; ſed orthodoxam potius, ſanam ac vtilem eccleſiæ fuiſſe; eaque omnia quæ Bonifacius tum in his conſtitutionibus cum alibi docuerat, Apoſtolicis ac antiquisſimis temporibus conformia videri &c.

§. XXIX. Geſta vero illius non minori luce fulgere Cap. VI. reſtatur; vnde velut delirium videtur Ioh. Cuſpiniani traditio, qui enſe accinctum & coronatum in publicum prodiiſſe Bonifacium affirmat, & inquiiſſe: *Ego ſum Cæſar & Pontifex &c.* Hoc enim figmentum ex Bonifaciano Decreto vbi legerunt, *gladium eſſe ſub gladio*, ortum traxiſſe. Quod autem belligerantibus inter ſe principibus chriſtianis pacem imponere, & ad ſancta ſubſellia eosdem comparere iusſit; *id boni patris officium, aut fidelis paſtoris munus efflagitaſſe*, cui vitioſum *ſanare pecus incumbit.*

§. XXX. Hunc in finem capite VII. amplius deducitur Bonifacii prudentia & paternus animus in cauſa, quam habuit cum Philippo Galliarum Rege, & Coeleſtino V. Philip-

lippum non audet Auctor inſimulare criminis, ſed culpam omnem in aulicos transfert, & eiusdem miniſtros, quoſum opera deluſus ſe ipſum immeritus tanto ſcelere commaculauerit, Pontificiam maieſtatem ad iram prouocando. Coeleſtini vero cuſtodiam ita extenuat, vt crederes eum laute admodum vixiſſe, nec in carcere, ſed in palatio adſervatum laxioribus vti noluiſſe.

§. XXXI. Caput VIII. fatetur Bonifacium breui abreptum morte fuiſſe, non tamen canina vt aduerſarii debacchantur. *Melior enim* inquit noſter, *erat illius vita, quam vt peſſima eam mors exciperet*. Igitur vana eſſe, quæ comminiſcantur alii, quaſi illidens præ inſania caput parieti digitos corroſerit, carnes præ furore lacerarit, cum potius, vt acta illius confirmant, articulos fidei omnes more aliorum Romanorum Pontificum recognoſcens, & confeſſus coram octo Cardinalibus in palatio Vaticano animam Deo reddiderit, fidei, iurium, vnitatis eccleſiæ, Pontificiæ maieſtatis & auctoritatis defenſor, ac propterea Martyr.

§. XXXII. Et ne cuiquam amplius dubium hæreret pretioſam in conſpectu Domini Bonifacii mortem fuiſſe, duo cap. IX. afferuntur argumenta. Vnum eſt concilium Vienneſe, quod Clementis V. auſpiciis habitum in-

innocentiæ eiusdem firmiſſimum teſtimonium exhibuit. Alterum miraculoſa Bonifaciani corporis inuentio, quod diuina prouidentia illæſum propterea ac illibatum adſeruauit, vt aduerſariorum linguas confunderet, & integritatem vicarii ſui demonſtraret. Cætera quæ adnectuntur diplomata pontificia ſunt, aliaque monumenta, quæ rebus Bonifacii illuſtrandis faciunt, & quorum argumenta ſuperius, quantum licuit, fuere indicata.

§. XXXIII. Iam ſi ex me quæris B. L. quo pretio mihi ſit, quoue cenſu veniat Auctor, ecce meum breuibus iudicium! Adulator eſt, aſſentator, encomiaſtes, declamator, ac idoli Romani perpetuus cultor. Hiſtoricum eum appellare non audeo, quia primas hiſtoriæ leges neglexit, quæ ſecundum Ciceronem lib. 2. de orat. cap. 15. eo collimant, *ne quid falſi dicere audeat, deinde ne quid veri dicere non audeat; ne qua ſuſpicio gratiæ ſit, ne qua ſimultatis*. Neutrum hic deprehendes. Quo enim fine talia ſcripſerit dedicatio ad Franciſcum Caietanum ſatis innuit, quo candore Ordo S. Benedicti indicat, qua libertate pontificia religio demonſtrat. In præfatione quidem multa garrit de veritate; ſed medios inter hos ſuſurros nec ipſe ſe ab illorum ſcriptorum numero eximit, qui quantum ad hi-

hiſtoriam pertinet, aliquid ſunt mentiti. Optima confeſſio, quam propter veritatis candorem, qui deſideratur alias, ſuſpicias. Quod enim faſſus eſt, offendes reuera, nec ſcio an quiſquam adulationi plus dederit, aut dare amplius poſſit. Ambitio Bonifacii *generoſus animus eſt*, impietas *pium deſiderium*, malæ artes *prudentia*, *pertinacia*, *fortitudo*, ira *æmulatio* cumque Platina aliique vno ore confirment, ficta eum voce Coeleſtino V. impoſuiſſe, vt pontificias infulas deponeret, noſter, quod mireris, tanta impudentia eſt, vt oblatas doluiſſe Bonifacium affirmet. Si quæris, quo auctore? *Stephaneſium* ſibi citat, hominem poetam, qui coronationem Bonifacii deſcripſit, quiue tantum ſibi permiſit, quantum Horatius huius generis hominibus licere in arte poetica dixit. Igitur optionem tibi relinquo, an cuſtodiam Coeleſtini vt carcerem velis intueri, an vt palatium. Apud Platinam alia deprehendes, ac diuerſa, cui vni ſane plus credo, quam ſeptem Romanæ ſedis mancipiis. Sed ita eſt. Iam diu vera rerum vocabula amiſimus. Inde Rubeo *paternus amor eſt*, quod alii tyrannidē appellant; *paſtoralis cura quod* nos πολυπραγμοσύνην dicimus; *publicæ tranquillitatis cuſtodia*, quod diſſenſiones alii, lites, flammas, tumultus crepant. Itaque cum Regibus Bonifacius illuſit, Impe-

ra-

ratores excommunicauit, principibus inſultauit, eos filialis ſolum obſequii admonuit; cum Philippo pro imperio quædam iniunxit, Philippus eum non intellexit, & cum denique Albertum Auſtriacum ſacris primum interdictum, in imperio confirmauit, paternæ miſericordiæ viſcera commoueri ſibi paſſus eſt. Agnoſce temerarium monachi ſtylum! Iam ſi occurrant aliqua, quæ nulla ſpecie defendi, nullo colore excuſari poſſunt, illa plane omittit. Sic odium in Gibellinos extremis tantum digitis tangit, ſic immutata eccleſiæ verba: *Memento homo quia Gibellinus es & in cineres conuerteris*, doloſe reticet, quibus pronunciatis cineres in oculos, nõ in caput Procheti Archipræſulis Genuenſis coniecit. Quod ipſum & Platina refert, & Natalis Alexander Tom. VII. p. 35. ex Aegydii Cardinalis Viterbienſis MS. In eo vero ineptus plane Rubeus eſt; dum negat, Bonifacium in publico accinctum gladio, & corona imperiali ornatum exclamaſſe: *Ego ſum Caeſar & Pontifex.* item: *Ecce duo gladii hic.* Huic enim rei ampliſſimam fidem facit famoſa illa conſtitutio: *Vna, ſancta, Catholica eccleſia &c.* Vbi aut eadem verba, aut ſane ſimilia expromuntur. Cur autem factum neget Auctor, & verba, eorundemque ſenſum approbet, acutior me iudicet; vt nunc Kranzium ta-

taceam, qui Cuſpiniano in hoc aſſentitur, non vtique hæreticus, aut Pontificiæ ſedis inimicus. At ſcio: Rubeus ſolus ſapit. Authentica enim ſcripta inſpexit, publica monumenta adhibuit, Bullas pontificias in manibus habuit; literas invicem exaratas relegit. Bene! ſi his domeſticis teſtimoniis ſtandum eſt; aut ſi credendum monacho, cui cum primo quod intra coenobium hauſit, lacte iniunctum eſt, Pontificem venerari. Sed vereor non ſine cauſa, ne aliqui, quos veritatis ſtudium tenet, pleraque reiiciant, aut eadem ſaltem, qua ille in Gallicis monumentis excutiendis, libertate vtantur. At quid relinquitur, inquis, ergo? An tantum operæ, fruſtra in hoc libro excerpendo inſumſiſti? An nullius plane vtilitatis eſt? Nullius inquam, aut paruæ, niſi ex invento ſub initium huius ſeculi Bonifacii cadavere, coniecturare velis, circa mortem forte illius fraudi quidpiam datum eſſe, aut mendacio. De quo tamen ſagaciores videant. Spondanus certe & Ciaconius Pontificii ſcriptores contrarium teſtantur; nobis autem non ignotum eſt, quanta iactantia alias de ſanctorum ſuorum corporibus, de quorum inuentione gloriantur, papalis ſuperſtitionis paraſtatæ loquantur. Ego interim hunc recenſendum potiſſimum librum duxi, vt Pontificiorum

ſcriptorum adulatio, ſeruile in Pontificem obſequium, hiſtoricæque declamationes recta paterent.

OBSERVATIO V. DE STILO LAPIDARIO IVDICIVM.

CONSPECTVS.

§. I. *Inſcriptiones hodiernæ non conueniunt cum antiquis.* §. II. *Commendantur Smetius, Gruterus, Reineſius &c.* §. III. *Linguam latinam pro diuerſitate temporum variaſſe oſtenditur.* §. IV. *Archaiſmi Tiberii.* §. V. *Ciceronis oſores.* §. VI. *Mæcenatis cacozelia, Salluſtii breuitas.* §. VII. *Petronii numerus; Lucani tumor.* §. VIII. *Curtii hyperbolicus ſermo.* §. IX. *Notantur Plinii epiſtolæ, Panegyricus.* §. X. *Flori argutiæ, phraſes obſcuræ.* §. XI. *Apuleii affectatæ metaphoræ.* §. XII. *Summa Gothicis temporibus barbaries.* §. XIII. *Fons huius mali Peregrinarum gentium confluxus, & exterorum dominatio.* §. XIV. *Cur homines figurato ſermone vti malint quam ſimplici. Eius pericula.* §. XV. *Græca eloquentia ſub Phalereo decreuit argutias ſectante.* §. XVI. *Latinæ linguæ puritas reducta ſuperiore ſeculo; ſed rurſus amiſſa.* §. XVII. *Cauſa præcipua Iuſtus Lipſius, qui amauit argutias.* §. XVIII. *Notatur Chriſtianus Weiſius,* §. XIX. *Imitatores Lipſii.* *Mor-*

Morboſii de ſtylo acuto iudicium. §. XX. *Taxantur Ieſuitæ potiſſimum Patres.* §. XXI. *Horum ſtylus, & præcipue Bernhardi.* §.XXII.*Exhibetur integra eiusdem epiſtola quæ inſcriptio eſt.* §. XXIII. *Iudicium de libro Ieſuitæ Bouhours: Penſées Ingenieuſes des Peres de l' Egliſe.* §.XXIV. *Reſpondetur Weiſio qui Patrum argutias concionatoribus ſuis commendat. Inſana ex Patrum declamationibus ac argutiis dogmata.* §.XXV. *Scriptorum argutorum aliquot obiectiones.* §. XXVI. & XXVII. *Perſpicuitas ſtyli laudatur. Hinc Cicero reliquis præfertur.* §. XXVIII. *Difficilius eſt ſcribere ſimpliciter, quam elate.* §. XXIX. B*arclaii dictio culpatur.* §. XXX. *Cicero ab obiecta verboſitate defenditur.* §. XXXI. & XXXII. *Reſpondetur ad Salluſtii auctoritatem prouocantibus.* §.XXXIII. *Seneca ingenium laudatur, ſtylus reprehenditur.* §. XXXIV. *Item Taciti.* §.XXXV. *Grotii.* §.XXXVI. & XXXVII. *Quid plurium conſenſus poſſit in mutatione eloquentiæ indicatur. Frigidorum acuminum exempla.* §. XXXVIII. *An cæterorum auctorum Claſſicorum dictio reiicienda.* §. XXXIX. & XL. *Cur Cicero in adhibendis acuminibus parcus?* §. XLI. *Senecæ ac Salluſtii ſenſus interdum obſcuri ac inanes. P. Labbei elogia.* §.XLII. *Examinatur eiusdem Genethliacum Ludouico XIV ſcriptum* §. XLIII. *Poeſis in proſa eſt contradictio.* §. XLIV. *Damna ex ſtylo arguto, ſeu Poetico.* §.

XLV. *Metaphoris quomodo vtendum* §. XLVI. *item homoeoptotis ac homoeoteleutis*, §. XLVII. *Ornamenta ſuperflua ſpernuntur.* §. XLVIII. *Exemplum dictionis exilis.* §. XLIX. *taxatur nimia gracilitas, & nimia ſuauitas.* §. L. *Quando ornatu vtendum & acuminibus.*

§. I.

ETſi ea ſuperſtitio nondum me tenet, vt omnem eruditionem in linguæ latinæ politiori cognitione, aut ſermonis Romani terſiore ſtilo ſitam exiſtimem; tamen ſi quid dicendum de eo eſt, veritati certe plus dandum eſſe videtur, quam aliorum opinionibus, qui hic etiam neſcio quas nugas agunt, cumque contemtu antiquæ puritatis ſordes pro murrina venditant, aut inſipidum quoddam dicendi genus pro acuto, vel ſi mauis arguto. Quod ſi enim hi homines attollere pauxillum oculos, & perluſtrare parumper vel forum Romanum, vel campum Martium, vel Appiam etiam viam vellent, forte non deeſſent aliqui, qui eos ad meliorem mentem reducerent, & peculiarem Romanæ facundiæ grauitatem perdocerent, ne turpiter amplius ſeſe dantes Inſcriptiones intempeſtiue creparent, aut ſuas de ſtilo Lapidario ineptias proderent.

§. II. Sed cum facile perſuaderi mihi patiar

tiar, vix eos tantum patientiæ habituros eſſe, vt ob deponendum aliquod corruptæ mentis præiudicium vel Romam adire, vel antiqua conquirere marmora vellent; ego quantum in me eſt, & *Martini Smetii*, & *Iuſti Lipſii*, & *Iani Gruteri*, & *Thomæ Reineſii* indefeſſi laboris opera iis commendo, vt exinde latinæ ſimplicitatis tenorem cognoſcant nec deridicula ingenii ſui commenta cum maſcula Romanorum grauitate amplius confundant.

§. III. Et licet quidem præfracte negare nolim, in ipſa etiam Vrbe pro diuerſitate morum diuerſam quoque dicendi ac loquendi rationem obtinuiſſe; & ante Ennii quidem ætatem cum ſine luxu atque magnificentia, ad huc ferme omnia eſſent; incultam plane ac pene dixerim rudem; Scipionum vero ævo vsque ad Auguſti tempora cum diuitiis ſuis non vti, ſed frui Roma inciperet, politum magis & excultum ſermonem inualuiſſe; * Sattamen ſcio omnia illa ornamenta ſi cum iis, quæ inſequentibus ſeculis irrepſere comparentur, modica adhuc fuiſſe naturæ conſentanea, ab omni affectatione aliena, totoque cælo ab iis diſtantia quæ poſterior ætas inuexit; & male ſana prurientium ludimagiſtrorum turba in peius formauit,

* Conf. *l' art. de parler de Ms. Lamy liv. 4. Chap. 7.*

§. IV. Vbi tamen neutiquam putandum eſt, nos *antiquos illos foetores ſectari velle*, quos tantopere *Octauius Auguſtus* in Tiberio exagitauit, (vid. Suet. in vit. Aug. cap. 86.) neq; etiam credendum nobis Tullii ſuadam diſplicere, qui ſupremam limam Romanæ eloquentiæ addidit: Miramur enim iſtud tempus, neque optare deſiſtimus, vt veſtigiis illis inſiſtant vniuerſi, qui ad frigide acutum dicendi genus declinant.

§. V. Sed vereor ne ſpes noſtra inanis ſit atque fruſtranea; quippe iam Ciceronis ætate in longe alia itum eſt. Vnde tot in ipſum obtrectationes ex æqualiũ ſuorum inuidia prouenientes: quo pertinet *Galli Aſinii Cicero Maſtix, qui parum integre, improprie, atque inconſiderate eum eſſe locutum volebat*; ſed cuius reprehenſionem *neque dictu neque auditu dignam eſſe Aulus Gellius iudicat* N. A. *lib. 17. cap. 1.* vid. *Morhof. diſſert. de Patauinitate Liuiana cap. 4. p. 499. ſeq.*

§. VI. Poſtea cum maior indies luxuria inualeſceret, venuſtæ illæ translationes, pares ac conuenientes rebus, notæ aptæ ac ſuaves, remque ob oculos quaſi præſentem ponentes ceſſabant; & horridæ, obſoletæ, a rebus ignotis ductæ, diſpares, affectatæ in earundem locum ſuccedebant; adeo vt idem Octauius *cincinnos quosdam in Mæcenate ſuo per* io-

iocum notauerit; (Suet. l. cit.) & *Seneca* epiſt 114. in Salluſtio *amputatas ſententias, verba ante exſpectatum cadentia, obſcuramque breuitatem ſerio culpauerit.*

§. VII. Nerone imperante adhuc magis turbide fluere incipiebat Romana dictio, poſteaquam inſana metaphorarũ dulcedo animos ſemel inuaſerat. Hinc ferrum videbatur Ciceronis facundia, aurum vero *Petronii* ſales, & corrupti eiusdem numeri ad ſeculi guſtum accommodati; qui denique pruritus ad Poetas etiam penetrauit, vt mediocres Virgilii ſenſus faſtidirent, eosque exceſſu quodam augentes in inanem cacozeliam deſinerent, *Lucani* exemplo cuius tumorem & *Scaliger* notauit, & ex eo *Cauſinus* lib. 3. de *Eloqu. ſacra & humana* cap. 10. ad quem lectorem remittimus.

§. VIII. Neque mihi dubium hæret quin ad eandem, aut paulo inſequentem ætatem Q. Curtius Rufus referendus ſit, cuius characterem ac ſtylum ſi quis vnquam certe *Iohannes Clericus* detexit, declamationes eius notando, ac hyperbolas quas iis ſæpe locis adhibuit, vbi talibus ampullis opus non erat; nec ſcio an iniuſtas ſuſpicandi cauſas quidam habuerint, qui eum propius ad noſtra tempora reiecere, ob ſimilem aut ſane non diſparem tumorem, quem in *Barclaii Argeni-*

de vniuerſa pene Criticorum ſchola obſervauit vid: *Art. Crit: pars III. Sectio III. cap. 1. ſeqq.*

§. IX. Quemadmodũ autem Traiani æuo omnia nouis efflorescere auſpiciis incipiebant; ita etiã noua ac inuſitata dicendi forma, brevis ac ludicra quædã dictio exoriebatur, quæ dicteriis, facetiis, & Græcis ac latinis ſententiis reſperſa, Attico dicendi generi locum fecit, cuius elegantia *Plinius Iunior* quoque captus tales nobis epiſtolas reliquit quæ ad Ciceronis ſuauitatem non adſurgunt; vt nihil de Panegyrico eiusdem dicam, qui a priſca ſimplicitate ac perſpicuitate nimium quantum deſciſcit; licet aliis cum *Michaele Neandro* tanta Plinii auctoritas ſit, vt nihil terſius, floridius, concinnius, nitidius, ſucculentius, acutius dici aut cogitari potuiſſe firmiter ſibi imaginentur. vid. *Morhof. Polyhiſt. lit. lib. 1. c. 23.*

§. X. Sed ſentient facile emunctioris naris Critici, hoc quidquid eſt fruſtra, & ex inepto quodam fauore dici; quibus aureæ ætatis ſcripta non incognita ſunt: nec dubito quin eadem æſtimatione *Flori* argutias plerique ſint emenſuri, quibus peregrina translationum copia inuiſa eſt; *Et vallum increpare ſaltu*, aliæque inconditæ phraſes ſtomachum faciunt.

§. XI.

§. XI. Quæ tamen omnia ſi ad *Appuleii* laſciuientem ſermonem comparentur, moderata adhuc videri poſſunt: quippe cuius in ſectandis allegoriis tantus exceſſus eſt, vt totus frigeat; tanta violentia, vt nec ii etiam eius latratus audire ac ſuſtinere posſint, quibus alias parum accuratus de ſtilo ſenſus eſt. Ecce enim inſolentes quasdam metaphoras: *labiis vndantibus affectare roſas; Sorbillantibus ſuauiis ſitienter haurire, punicantibꝰ phaleris in equitare cœlum*; quæ niſi fallor ridicula ſatis ſunt, niſi te magis delectet, *pediculos* ab eo *ſerpentes* nominari.

§. XII. Eſt igitur hæc corruptio maxima, quæ tanto latius ſerpſit, quanto propius ad Gothica tempora peruentum eſt, vbi ſumma barbaries inualuit, & tenebris vndique cincta ignorantia triumphauit.

§. XIII. In cuius mali originem ſi paulo diligentius inquirere, & quo caſu, quoue fato proprietas latini ſermonis, & natiua illa perſpicuitas decreuerit, inueſtigare velimus, non alias aut potiores, profecto cauſas inueniemus, quam peregrinorum confluxum atque colluuiem, exterorumque vt iam dictum, dominationem; quorum *regia*, teſte *Gravina dial. de Lingu. Lat. p. 131. vt peregrinis moribus, ita & verborum inſolentia ſcatebat; Indeque barbaries ſenſim influxit in vrbem, nouaq;*

multa in poſterioris æui ſcripta cum vocabula, tum etiam dicendi genera irrepſerunt, ut ii Scriptores ipſis latinis vocibus adhibitis nouam quandam reddiderint compoſitionem verborum atque commiſſuram, a quibus aures Romanæ, ſermonique purioris ſeculi adſuetæ plane refugiunt.

§. XIV. Quibus accedit quod plerique hominum non tam proprio ac perſpicuo, quam figurato ſermone delectentur; quippe qui & viuidiorem, & elegantiorem, & ampliorem notionem in audientium aut legentium animis excitare creditur; eo pene exceſſu, vt languere, & dormire incipiamus, niſi fulgura, tonitrua, tumultus, plauſus, gaudia ac triumphi mentibus noſtris perpetuo obverſentur. Vnde non poteſt non inſenſibilis quædam obſcuritas oriri, quia pleræque figuræ ita comparatæ ſunt, vt aliunde notum loquentis animum eſſe oporteat, ſi intelligere velimus, quæ ſesquipedalibus verbis inuere ſibi propoſuerit. Semel autem affectibus occupati non dicta rigide expendimus, aut verba perorantis conſideramus, admodum contenti, ſi generalem aliquam imaginem nobis obiiciat; ſi leuem ſimilitudinem, ſi inane phantaſma ſenſibus noſtris occurrere faciat; cuius vaniſſimo adſpectu oculi detinentur, & a veritatis luce quam longiſſime auertuntur. Quod ipſum præclare itidem a

a *Quintiliano* obſeruatum cernimus qui *lib. X. Inſtit. cap. 4. cura verborum*, inquit, *derogat affectibus fidem; & vbicunque ars oſtentatur, veritas abeſſe videtur.* Conf. *Clerici Ars crit. part. 2. Sect. 1. cap. 15. n. 5. ſeqq.*

§. XV. Quo etiam ſpectat, quod alii circa Græcorum eloquentiam adnotarunt, cuius ſuccus & ſanguis incorruptus ferme vsque ad Phaleri ætatem extitit, qui primus inclinaſſe *Fabio eloquentiam* dicitur; (*lib. X. Inſt. C. 1.*) nec tam *armis, quam palæſtra inſtitutus* Ciceroni videbatur. Namque dum ſuauis videri maluit, quam fortis a naturali ad fucatum quendam nitorem deflexit, quo perfuſi animi non perfracti ſola aurium voluptate acquieſcebant. Ex quo non alia ſane provenire dictio poterat, quam affectata; aut ſimilis aliqua confuſio, quæ linguæ Romanæ ſplendorem imminuit, & nil niſi luſus quosdam ingenii reliquos fecit.

§. XVI. Quod forte mirum cuiquam videri poſſet; poſteaquam expulſa barbarie certatim viri eruditisſimi incubuere, vt Ciceronis virtutes denuo adſequerentur, & quod impolitum, rude, ac inconcinnum invenirent, ſine mora eiicerent; nec ſcio an *Manutii, Bunellus, Palearius, Caſelius, Scaliger, Sturmius*, aliique plures a prima illa puritate longius abfuerint, quam modis omnibus qua-

quæſiuere, cupidæque iuuentuti nunquam non ampliſſimis encomiis commendauere. Sed vti eſt; *naturæ quadam iniquitate*, quemadmodum *Seneca* de ſuis temporibus loquitur, *ac ad malum pronitate eloquentia ſe retro tulit, eaq; quæ ad ſummum perducta fuere rurſus ad infimum velocius quam adſcenderunt, ſunt relapſa.*

§. XVII. Vbi non errauerim forte, ſi *I. Lipſium* præcipuum corruptionis huius Auctorem dixero: cuius authoritas circa finem ſuperioris ac initium huius ſeculi prægrandis in orbe erudito fuerat; quiue eo tandem ſe abripi paſſus eſt, vt nouum eloquentiæ genus fingeret, in quo argutiæ, adagia, hemiſtichia, græcæ ſententiæ & id genus alia, diverſa penitus ab ea ſcribendi ratione, quam iuuenis ſecutus eſt; cum adhuc Ciceronem legeret; eaque nondum potentia eſſet, vt ius ac normam dicendi pro arbitratu ſuo mutare poſſet. Ex eo enim tempore demum ruptis quaſi repagulis prurire incipiebant ſcriptores, ita vt epitaphia vbiuis ac triumphales arcus conſpicerentur; nec vlla ferme gratulatio fieret, nec dedicatio, nec laus nec vituperium lucem adſpiceret, quod eiusmodi floribus non reſperſum, vel metaphoris, alluſionibus, parecheſibus, breuiter, cacozelia

lia ac frigida quadam affectatione plenum eſſet.

§. XVIII. Nolo me hic ſine ratione diſtendere, & ex Lipſio aliisque transſcribere exempla, quæ iam *Chriſtianus Weiſius* in ſuo de Argutis Inſcriptionibus libro exhibuit, Vir maioribus forte laudibus dignus, niſi & ipſe adoleſcentiæ ſuæ partem ludicræ dictioni conſecraſſet, & Præceptorum ſuorum vmbras ſequendo, argutiarum lactucas quæſiviſſet.

§. XIX. Sed per me quisque libertate ſua fruatur. Nos rem taxamus non perſonas, certi penitus, penitusque ab hoc die in peius omnia iuiſſe, nec pauciores prope *ſimias Lipſii* fuiſſe, quam noctuæ olim Athenis deprehendebantur. Non enim in Belgio tantum aliqui, *Svvertium* puto, & *Fratres Puteanos*, has amœnitates, ſi diis placent, ſecuti ſunt; verum etiam ex Polonis, Hiſpanis, Italis, Gallis, Germanis multo plures, qui cum *circumductum illud & fuſum dicendi genus exprimere non poſſent, pumilam aliquam dicendi rationẽ commenti ſunt*; quæ Morhofio teſte, *ſententiis argutis, ſed precariis, frigidis, & ineptis tanquam crepitaculis, & cymbalis velut aliqua morionum veſtis vndique ſonaret, & breuibus membris non flueret, ſed ſtillaret.* vid. *diſſ. de Patauinitate Liuiana cap. 4. p. 505.*

§. XX.

§. XX. In quorum cenſum, quicquid etiam aliis videatur, *Emanuelem Theſaurum, Iuglarem, Maſculum, Ferrarium, Matinam, Boldonium, Palatium, Maſenium, Balbinum, Auancinum, Petrum Labbeum,* aliosque huius furfuris homines absque vlla formidine refero; cum dubio pene careat, eos tantum detrimenti linguæ latinæ puritati, ac texturæ attuliſſe, quantum barbaris illis ſeculis homines rudes ac monachi; vel quod prætermittendum non eſt, *Sacro-ſancti Patres*, qui pari turbine afflati plus ingenio, quam veritati tribuere, luſibus quibusdam contenti, ac inanibus acuminibus, ita vt integra interdum pagina, vel etiam homilia nil niſi vana videatur inſcriptio.

§. XXI. In immenſum excurreret noſtra diſſertatio, ſi ex quouis Latinorum ſaltem Patrum arguta notare velimus loca. Declamat enim perpetuo *Hieronymus*; ludit non raro *Auguſtinus*; oſtentat verboſam facundiam *Ambroſius*; fundit orationis delicias *Cyprianus*; in omnibus autem modum plane excedit *S. Bernhardus*, cuius intuitu credo ab Italis ac Ieſuitis cæteris, affectata ac puerilis illa dictio celeriter adeo recepta eſt, quam in *Aloyſio Iuglari, Drexelio*, aliisque ii etiam admirabantur, quibus in tanta luce difficile non fuiſſet has ineptias perſpicere.

§. XXII.

§. XXII. Exhibebo hic integram dicti Bernhardi epiſtolam LIII. quæ ad Haimericum Romanæ ſedis Cancellarium perſcripta de reliquo eiusdem ſtylo exactiſſime lectorem informabit. *Pro multis*, infit, *& per multos memini me ſcripſiſſe ad Vos, ſed nunc ipſe qui loquebar, ecce adſum. Tres in duobus conſpicitis, quoniam absque me eſſe non poſſunt; in quorum iugiter pectoribus requieſco, & quidem ſecurius, atque ſuauius, quam in proprio. Mentiri videor, ſed ei qui amicitiæ vim nunquam ſenſit, qui virtutem charitatis ignorat, qui non credit multitudinis credentium fuiſſe cor vnum & animam vnam. Qui ergo videt eos, videt & me, & ſi non in meo corpore. Et quod loquuntur ipſi, ego pariter loquor ſed eorum linguis. Corpore fateor abſum, ſed hoc eſt exigua portio mei. Porro qui vidit faciem meam tantum, ſine culpa & ſine nota mendacii aſſerit ſe non vidiſſe partem mei, ſed me; cum tamen nonniſi partem, & partem modicam viderit. Quando itaque verius eſſe me dixerim etiam ſine præſentia corporis, vbi meam ſentio voluntatem, meum ſpiritum, & amorem, quæ vtique eſt pars potior digniorque mei. Tribus ergo in corporibus vnum nos eſſe noueritis, non pari ſanctitate, qua ambobus ego inferior ſum; ſed eadem voluntate, & ſumma concordia animorum. Cur enim diuerſitatem hanc inter diuerſos non faciat compago charitatis in vno ſpiritu; ſi carnalis co-*

pula efficit, vt ſint duo in carne vna? Quartum vos addi velim, ſi dignum iudicatis, & in eandem concurrere vnitatem dilectionis. Quod facile, ſi non contemnitis, obtinebitis; tantum id vos nequaquam contemnere, eis cognitum faciatis. Vale. Hæc obſcure ſatis & incongrue in epiſtola, quæ qnotidianis verbis texi debet, non ornatis, ſubtilibus, aut argutis.

§. XXIII. Ex quibus facile colligere eſt, quid de *Dominici Bouhours* Ieſuitæ Galli libro ſentiendum ſit, cui titulum fecit; *Penſees Ingenieuſes des Peres de l' Egliſe.* In eo enim adſtruere non tantum nititur, Patribus Chriſtianis eandem facultatem ingenioſe ſcribendi ac ethnicis ante Chriſtum natum fuiſſe; verum etiam eo deuenit, vt eosdem idololatris ac gentilibus omnibus longe præferat; nec Auguſti etiam æuo quidpiam dictum exiſtimet, quod ſiue argutias, ſiue delicatam dicendi rationem reſpicias, vllo modo ſuperare Patrum ſanctisſimorum facundiam posſit. In quo vera prorſus dixiſſe Ieſuitam arbitror. Non enim illis temporibus ad eam Romani dementiam perducti fuere, vt acutos vbiuis ſenſus ſectarentur. Sana adhuc omnia erant, propria, clara, perſpicua, ſolida: quas virtutes in Patrum ſcriptis quæſiueris fruſtra; cum nec ipſe Bouhours eas oſtendere ſemper potuerit; licet hæc eius intentio eſ-

eſſet, hoc propoſitum. Quod ipſum etiam *Iacobus Bernardus dans ſes nouvelles de la Republique des lettres,* Menſ. Auguſt. 1700. p. 210. obſeruauit. Itaque ſi paulo liberior loquendi poteſtas nobis eſſet conceſſa, non vereremur ſane admonere Reuerendum Patrem, ne impoſterum tantum operæ locis communibus colligendis impendat, ex quibus prædicantium noſtrorum turba, nil niſi ſonos excerpit, & cum contemtu firmisſimarum rationum in his ſolum corticibus hæret. Alterum vero quod proponit conſilium non improbamus; non dubitantes, quin maior etiam virorum prudentum applauſus eum ſit ſecuturus, ſi ea Patrum cogitata publicaret, quæ plus pietatis, quam ornatus, plus ſanctitatis quam acuminis habere videbuntur.

§. XXIV. Neque enim hic adſentiri poſſum Viro clarisſimo *Chriſtiano VVeiſio* qui libro ſupra citato p. 171. ad *excitandam devotionem argutum, ac mirandum in Concionatoribus ſuis* ſtylum deſiderat, Patrum exemplo immature commotus, quos magno ſucceſſu, nec ſine quadam admiratione ad populum locutos eſſe ex communi Theologorum noſtrorum præiudicio concludit. Nam aliter credo animum ſuum induxiſſet, ſi ψευδώνυμον Patrum eloquen-

ſiam, ſi pueriles eorum declamationes, ſi ſententiarum floſculos, ſi verborum lenocinia, ſi intolerandas hyperbolas, paulo attentioribus oculis inſpexiſſet. Pleraque obſcura ſunt, quæ loquuntur, inuoluta, contorta, vt Oedipo opus habeant. Quicquid taxant, illud ita infamant, vt non ferendum ſed abominandum prorſus videatur. Si quid laudant, nulla mediocris virtus eſt; nullum modicum vitium. Quibus fauent eos ad cœlum, & ſi quid vlterius eſſet, extollunt; quibus autē aduerſantur, illos ad inferos deprimunt, aut ſi quid contemptius foret. Adeo declamatoribus nihil temperati ſufficit, qui pſittacum vt heroem; & heroem velut paſſerem deſcribunt! Hinc fruſtra in Patrum ſcriptis claram rerum obſcurarum interpretationem inueſtigaueris; vbi figuris omnia plena ſunt, periphraſibus, ſophiſticationibus, fucis: quod nec ipſi *Hieronymo* ſtrenuo alias declamatori obſcurum fuit; cui præceptor quondam ſuus *Gregorius Nazianzenus* rogatus ab illo *vt exponeret, quid ſibi vellet in Luca Sabbathum* δευτερόπρωτον, *ſincere ſatis reſpondit: Docebo te,* inquiens, *ſuper hac re in eccleſia, in qua mihi omni populo ad clamante, cogeris inuitus ſcire, quod neſcis; aut certe ſi ſolus tacueris ſolus ab omnibus ſtultitiæ condemnaberis.* Iam vero iudicet æquus lector, an tanta, vti cre-

creditur vtilitas ex hoc quod Patres ſequuntur, ſcribendi genere exſpectari poſſit? Sane hoc illud ipſum eſt, quod ſpeciem primi Chriſtianiſmi corrupit; quod natiuam eius pulchritudinem euertit, quod tot myſteria, tot abuſus, quod miſſam, ſanctorum inuocationem, quod exorciſmum, Transſubſtantiationem, & alia plura monſtroſa dogmata in eccleſiæ ſinum introduxit. At quis ad talia ſectanda improuidos quæſo iuuenes incitaret? Quis iam ineptos ſatis Concionatores ad pariter inepta compelleret? Non eſt, non eſt quærendus Papiſmus: mature nimis adeſt, præter exſpectationem appropinquat, repit, ſerpit, hæret in oſſibus, adeo vt nos Euangelicos eſſe ferme neſciremus, niſi interdum fulmen aliquod ex cathedra contra Pontificios emitteretur; aut craſſiſſimum aliquod mendacium cum clamore refutaretur. add. *Clerici Ars. Crit. part. II. Sect. I. cap. XVI.*

§. XXV. Sed ad rem inquiunt ſtili lapidarii defenſores. Age, quæ tibi tandem oratio placebit? qui ſermo? quæ eloquentia? An forte enormis illa Ciceronis verboſitas primas tenebit? an piperata eiusdem facundia? Siccine Salluſtius, Seneca, Tacitus &c. Romana illa lumina e ciuitate latina expellentur? An quicquid verborum eſt ſolus

Tullius poſſidet? Tune Lipſium quem bonarum literarum reſtauratorem appellant, tu Puteanos, tu communem eruditorum conſenſum adſpernaberis? quid hoc eſt? quæ impudentia? quare?

§. XXVI. Sic detonant, & quodam quaſi agmine facto in me irrumpunt; nec dubito quin ſi plures reſciuerint, inſcriptione facta & aqua mihi ſint interdicturi & igni, velut inſcitiæ, hæreſeos omniumque criminum reo. At enim vero non deerunt fortaſſean, quæ me tutum ab his furoribus præſtabunt ac ſecurum. Non enim Oſce meos loqui volo, non Volſce, non barbare: Diſplicet illa ſcabies; nec vllo modo antiquum iſtud pus arridet. Perſpicuitatem quæro ac euidentiam; hinc peregrinas, & Romanis auribus inſvetas voces ferre non poſſum; hinc Appuleianam affectationem reiicio; inde ineptas ac pueriles metaphoras reſecandas exiſtimo; nec ſi ſana eligere ſemper cupiam; permittere aut probare vnquam poſſum, vt eloquentia in quoddam neceſſitatis piſtrinum compingatur; & Atticiſmis, Laconiſmis; argutiis aliiſque acuminibus obſcuretur.

§. XXVII. *Ciceronem* autem non propterea commendo, quia *Cicero eſt*, aut infinitis pene Ludimagiſtrorum noſtrorum Panegy-

gyricis elatus principatum obtinuit; ſed quia communi dicendi genere vſus, nihil inuſitatum attulit, nihil peregrinum, nihil affectatum; quia plana in eo omnia ſunt, propria, non procul accerſita ornamenta, non longius quæſitæ figuræ. At in hoc maxime linguarum omnium nitor conſiſtit. Cur enim amabo te, aut ſermo inuentus eſt, aut ſtlus, aut ſcriptio? An vt ænigmata proponamus, vt ſinuoſas fabulas excogitemus, vt obſcuros ſenſus miremur, & propterea demorſos vngues ſapiamus? an vero vt verba ſenſibus accommodentur, vt clara, rotunda, vſu trita ſeligantur, vt vera, ſimplex, nuda oratio fluat? Sane ſi intelligi velimus, hac potisſimum virtute opus eſt, vt non tam diuinari, quid velimus posſit, quam palpari. At enim qui hoc ſibi facile adeo imaginantur ac fingunt, ii citius ſe, quam putant deceptos ſentient.

§. XXVIII. Quippe minori labore vel *Lucani* tumorem, vel *Senecæ* inflatas periodos imitaberis, quam tenuem *Terentii*, aut *Martialis* ſimplicitatem; quemadmodum & in vernacula noſtra facilius multo erit ad *Lohenſteinii* cothurnum adſurgere, quam humilem aliquam & quæ ſine affectatione ſit epiſtolam adornare. vid. *Parrhaſiana p. 707.*

§. XXIX. Paradoxum hoc videbitur iis, qui ſe argutiis ſuis a vulgo diſtingui volunt,

quique in eo gloriam quærunt, vt non a quouis intelligantur; aut *Barclaii* imitatores audiant; cuius *dictio*, teſte *Scioppio lib. de Rhetor. exercit. generibus circa finem, venuſto hominis ingenio plus, quam latinitatis genere commendatur. Vt enim pergit, de obſcuritate dicere prætermittam, in quam ſæpius eum neceſſe fuit incidere, qui nec maiorum gentium Authores ſtudioſe volutaſſet, & quomodo alius nemo dicere aueret, nec barbariſmi, & ſoloeciſmi apud eum non inueniuntur, νεωτερισμῶν vero iniri vix poteſt numerus quos ipſe calori indulgens, ac nec ſuæ, nec amicorum limæ patiens, ſe ſolo Authore inuexit.*

§. XXX, Illorum autem me penitus tædet, miſeretque qui *Ciceronem* verboſum dicunt, redundantem, tautologum, ſatis hoc ipſo prodentes, ſe neſcire quid redundantia ſit, quid ταυτολογία, quid verboſitas. Nam hoc redundare eſt cum crebræ deſcriptiones, ſynonymiæ, expolitiones ſine delectu adhibentur, & oratio periodis ad plauſum apertis diſtenditur, At quis hanc vnquam in *Cicerone* intemperiem aduertit? *qui non pluvias*, vt Pindarus ait, *aquas colligit, ſed viuo gurgite exundat.* (*Quintil. lib. X. cap. 1.*) Aliud vero eſt βαττολογεῖν, aliud fuſe dicere, vbi nullum verbum excidit, non conſulto poſitũ, & quod ad rem illuſtrandam, aut augendam, aut minuendam non faciat. Notabilis

Quin-

Quintiliani locus eſt, quem, quia huc maxime facit integrum adſcribendum reor. *Tullium,* inquit, *non illum habemus Euphranorem circa plurium artium ſpecies præſtantem, ſed in omnibus, quæ in quoque laudantur, eminentiſſimum. Quem tamen & ſuorum homines temporum inceſſere audebant, vt timidiorem, & Aſianum, & redundantem, & in repetitionibus nimium, & in ſalibus aliquando frigidum, & in compoſitione fractum, exultantem, ac pene (quod procul abſit) viro molliorem. Poſtea vero quam triumvirali proſcriptione conſumtus eſt, paſſim qui oderant, qui inuidebant, qui æmulabantur, adulatores etiam præſentis potentiæ, non reſponſurum inuaſerunt. Ille tamen qui ieiunus a quibusdam atque aridus habebatur, non aliter ab ipſis inimicis male audire, quam nimiis floribus, & ingenii affluentia potuit, falſum vtrumque. Sed tamen illa mentiendi propior occaſio. Præcipue vero preſſerunt eum, qui videri Atticorum imitatores concupiebant Hæc manus quaſi quibusdam ſacris initiata, vt alienigenam, & virum ſuperſtitioſum, deuinctumque illis legibus inſequebantur. Vnde nunc quoque aridi, & exſucci, & exſangues. Hi ſunt enim, qui ſuæ imbecillitati ſanitatis appellationem, quæ eſt maxime contraria, obtendunt; qui quia clariorem vim eloquentiæ velut ſolem ferre non poſſunt, vmbra magni nominis deliteſcunt.*

§. XXXI. Hæc *Quintilianus lib. XII. C. 10.* vere ac ſincere, ſed contra eorum forte opinionem, qui Salluſtium, Senecam, Tacitum crepant, eosque iuuentutis, vt ita loquar, cymbala eſſe volunt. Quantum enim ad *Salluſtium*, iam ſupra credo iudicium meum interpoſui, in quo nihil adhuc muto; licet non neſciam à multis illum inter eius generis ſcriptores reponi, qui nouis argutiarum architectis auctoritate ſua præluſere; quos inter ſæpe *laudatus Weiſius eſt*, qui comparationem *Marci Catonis*, ac *Cæſaris a Salluſtio* inſtitutam diuerſis lineis deſcripſit, eamque a recentiorum elogiis nulla ratione vinci, magna animi lætitia adfirmauit. *libr. cit. p. 49.*

§. XXXII. Sed huic nihil aliud repono, quam hoc: inconcinnum admodum videri, imitari eo exceſſu magna ingenia, vt quod vna vice ab illis dictum eſt, in quauis pagina repetatur, qualem defectum in *Arruntio* notauit *Seneca: Quæ* inquiens, *apud Salluſtium rara fuere, apud hunc crebra ſunt, & pene continua, nec ſine cauſa. Ille enim in hæc incidebat, hic illa quærebat. Epiſt. 114.*

§. XXXIII. Ipſe autem *Seneca*, cuius ingenium non poſſumus non mirari, vix tamen a nobis impetrabit, ac ne vix quidem, vt eius dictionem ac ſtilum iuuenibus commen-

mendemus; qui ad orationis corpus formandum adhiberi non poteſt. Is enim cum eo tempore floreret, quo Romanorum aures perſpicuo verborum ambitu fatigatæ, res, ſententias, acumina deſiderabant, ad eum ſermonem adiecit animum, qui iſto ſeculo ferme omnibus placebat; ne ſi magis circumductum elegiſſet, corruptos ſuorum animos auerteret, & a dogmatum, quos euulgabat, approbatione reiiceret. Hinc ergo conciſa illa breuitas, & ex breuitate reſultans quædam obſcuritas; inde *meræ commiſſiones, & harena ſine calce*; quod ipſum *Caligulæ* tandem, *Fabii, Auli Gellii, Eraſmi, Scaligeri*, aliorumque cenſuras prouocauit, a quibus antiqua puritas ac connexio preſſiori ac ingenioſo dicendi generi non ſine ratione præferebatur.

§. XXXIV. De Tacito non opus eſt, vt ſim prolixus. Politicam ei ſcientiam non denego: Habet bene multa quæ capere lectorem poſſunt: at genus dicendi mutilum eſt, ſiccum, circumciſum; *ſpiritus elatus, ſententiæ audaces*; quod non poteſt non euenire ſi ſupra communem ſortem loqui velimus, & affectatam quandam facundiam quæramus: Inde etiam factum eſſe puto, vt quam plurimi exiſtimarent, Tacitum non tam Imperatorum quam ſuum animum depinxiſſe; hoc

eſt, *quadam ementitum eſſe, vt argutius dicere poſſet.* vid. Ruperti *obſeruat. in ſynops. Beſoldi p. m. 201.*

§. XXXV Neque ſat ſcio, quo caſu, quove fato ipſe *Hugo Grotius* abreptus hunc potisſimum ſtylum in Annalibus ſuis elegerit, cum tamen extra omnem controuerſiam poſitum videatur, non placere hiſtoricum, qui quouis momento obſcuritate ſua Lectorem retardat; veterum vero authoritas non excuſat eos, qui noſtris temporibus ſcribunt: adeoque nec *Grotium*, nec *Lipſium*, nec *Puteanos*, qui vltimi breues periodos, & acumina ſectati in eam difficultatem incidere, vt ſæpe non intelligantur; licet non dubitem eos intelligi voluiſſe. Conf. Parrhaſiana. *p. 128. ſeqq.*

§. XXX. Quamobrem parum me mouet quod de communi eruditorum conſenſu affertur. Plerique enim qui illiberalem hunc ſermonem calculis ſuis primum approbauere, extra Grammaticæ pomoeria pedem non protulere; quod de *Iuſto Lipſio* imprimis obſeruandum eſt, *ne homo Criticus* ac *nullius plane iudicii* in exemplum nobis proponatur. (Conf. *Voſſius Orat. Inſt. lib. 4. c. 5. §. 7. & Theodorus Parrhaſius in Parrhaſianis p. 194.*) aut quod ridiculum foret, ius quoddam gentium effingatur; ſub cuius patrocinio ſtili lapida-

rii

rii tintinabula ſecurius aliquantum debacchari poſſent. In quouis enim ſermone vſus attenditur; Paucorum autem hominum pruritus,non vſus communis eſt ſed aliquis morbus. Sunt Itali fateor ; ſunt ex Gallis aliqui; ſunt Germani, ſunt Iure Conſulti, ſunt Ieſuitæ; ſunt etiam Theologi Lutherani, Reformati,Philologi, quibus hæc arguta, prærupta,& confragoſa dicendi ratio arriſit; ſed hic non eſt omnium eruditorum conſenſus; nec ſcio annon omnes ægre eruditionis titulum ſint defenſuri, niſi aliis ſpeciminibus doctorum ſocietati ſeſe probauerint.

§. XXXVII. Appoſita ſunt quæ *M. Pomponius Marcellus ad Tiberium* : *Tu Cæſar*, inquiebat, *ciuitatem dare potes hominibus*, *verbis non potes*. Iam vero ſi hoc iis etiam denegatum eſt, qui in excelſo ætatem agunt, & de vita ac nece ius dicunt, quonam pacto, quæſo, quo prætextu, qua authoritate homines Pædagogi, ac vmbratici nouum ſcribendi morem introducent? Rideremus ſane Gallos, Hiſpanos,Anglos,ſi ſermonis Germanici proprietatem ad vernaculæ ſuæ genium deflectere auderent. At ſic homines non Latini latinam linguam deformant,audacia vix audita, impudentia inuſitata. Quid enim? inferci re volunt omnia acuminibus, nihil ſine figu-

gura dici, nihil ſine alluſione, mirum quod non etiam panem figurate petant. Hinc ergo huius generis gemmæ: *Bona noua, corona noua*! hinc *Centaurus ſe ipſum equitans*, vt duplex eius natura exprimatur; nec dubito, quin ſi ita perrexerint, Alexandrum M. in certamine Olympico ita tandẽ ſint alloquuturi: *Curre Matris tuæ Nomen*. O frigus! o venuſtatem plane inſulſam!

§. XXXVIII. Equidem non ſum ex iis Iudicibus, qui ad exactam regulam redigere cuncta, aut nullum niſi Ciceronianum admittere verbum volunt. Multa bona etiam apud alios ſunt. Habet *Terentius* ſuas elegantias; non deſtituitur lepore ſuo *Plautus*, non *Varro*, *Criſpus*, *Seneca*, non cæteri, in quos tamen cenſoriam virgulam merito ſtringebamus. Nam quicquid diximus, id eo tantum fine dictum eſt, vt patere omnibus poſſit, quinam *potiſſimum* ad imitationem proponendus ſit, quem *Ciceronem* eſſe, ii ſane non diffiteri poterunt, qui proprietatem, connexionem, ac perſpicuitatem in ſermone maximi æſtimant.

§. XXXIX. Quare non poſſum mihi temperare, quin memorabilem locum ex *Oratione pro M. Marcello* ſubiiciam, ex quo curioſa quædam Ciceronis ſolicitudo apparet, id maxime confirmans, quod in eo nunquam

non

non fui admiratus. Nam cum apud Cæſarem dixiſſet: *Tu ipſam victoriam Cæſar viciſti*, ille verecunde ſe inſinuans, *vereor*, addebat, *vt hoc quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit; atque ego ipſe cogitans ſentio. Ipſam victoriam viciſſe videris cum ea, ipſa, quæ illa erat adepta, victis remiſiſti. Nam cum ipſius victoriæ conditione iure omnes victi occidiſſemus, clementiæ tuæ iudicio ſeruati ſumus.*

§. XL. Ex quo cognoſcis Lector, quam trepide acuminibus ſuis *Tullius* vtatur, ne in obſcuritatem aliquam incideret, quæ eos plerumque conſequi neceſſe eſt, qui ſubtiles ſenſus venantur, & vbi tota nitere oratio debet, in argutiis hærent.

§. XLI. Nolo nunc veteres pertentare ſcriptores *Senecam* puta atque *Salluſtium &c.* in quibus ſane non pauca ſupereſſe arbitror, quæ quoniam ex ingenii quadam indulgentia profecta ſunt, & legentibus crucem figunt; & ſi accuratius conſiderentur, futilia prorſus apparent, Iuuat iam vnum ex recentioribus conſideratius intueri, *Petrum* inquam *Labbeum Ieſuitam Gratianopolitaunm*, cuius elogiis ita capiuntur Iuuenes, vt non *miraculum* ſed *faſcinum* crederes; niſi hoc eorum eſſe iudicium conſtaret, qui minutiſſima admirantes concham ſæpe pro margarita prehendunt. Ego, ſi ex animi ſententia loqui

qui fas eſt, pleraque ab eo dicta otioſa ac puerilia inueni, licet auribus meis primum eblandirentur & ampla ſtructuræ ſpecies oculis ſæpe imponeret.

§. XLII. De quo vt tanto certius tibi conſtet Ludouico XIV. ſcriptum *Genethliacum* tibi commendo, quod quia mirantur alii ipſe videas ac iudices:

* ✝ *

Dederunt primum nomen Parentes, & impetrarunt ſecundum;
Nec tamen dediſſent primum, niſi Deus donaſſet ſecundum
non eſſet Ludouicus XIV. niſi eſſet a DEO datus.
Inter miracula natus eſt, inter vota conceptus erat.
Die Sancto Xauerio ſacra conceptus creditur;
Procurauerat Xauerio honores ſacros Ludouicus;
Procurauerat Ludouico heredem Xauerius.
Orauerat ſæpe Regina & fleuerat
& lacrimæ foecundæ fuere,
Lacrimis ſuis ſeruntur Lilia.
Currente ſeculo natus eſt,
Vt totum cum Patre coronaret.
Menſe Decembri in lucem editus eſt,
Vt menſis idem Parentibus & liberis natalis eſſet;

Lu-

Ludouicus & Anna hoc menſe in lucem exiere
Hoc menſe iniere coniugium,
hoc menſe Parentes fuere.
Nonis S. Victorino ſacris in lucem prodiit
vt nomen & dies victorias prædicarent:
hora de die vndecima,
pene dum naſcitur, meridiem attigerat.
Lucebat interea e Coelo ſignum virginis
& Leonis ac libræ rigorem temperabat.
Excipiebat hos influxus Ludouicus naſcens,
& generoſis ac iuſtis ſpiritibus clementiam admiſcebat;
Non potuit ſub aſtris melioribus naſci.
Nullum in vita portentum eſt,
nullum monſtrum in vita erit.
Plus tamen debet Ludouicus Deiparæ virgini,
quam ſigno cœleſti:
Vix aſſumta erat a Ludouico in Patronum regni, cum Patrem fecit,
adiecit oblatam hæreditatem & dedit:
Id circo inter aſſumtam virginem & naſcentem deditus eſt,
vt debeat naſcenti vitam, & aſſumtæ Coronam.
Timete hoſtes Galliam, ſi timetis Mariam,
ex quo Ludouicus iuſtus deuouit Mariæ Galliam,
Regnum Galliæ eſt regnum Mariæ,

& virgo Deipara eſt pene Regipara.

Aurea hæc videri poſſunt, ſi verba ſpectes, & communem applauſum ſequaris; ſed quæſi acriori examini ſubiiciantur vulgaria ſunt & vnica eaque leui poſitione abſoluuntur: *Ludouicus XIV. conceptus creditur die Xauerii, natus Menſe Xbris, Nonis S. Victorino ſacris, hora XI. in ſigno virginis.* An vero ad tam tenuia deſignanda tanto apparatu opus erat? aut an terra, pontus, ac aſtra propterea commovenda, vt tam inanis ſenſus proueniret? Pleraque certe quæ adduntur nil niſi ineptam loquentiam produnt, quæ non poteſt non cum mendacio eſſe coniuncta; vel ſi modeſtius loqui decet, cum inſigni quadam iactantia, ex qua appareat, ipſum Ieſuitam non crediſſe ea, quæ magno hiatu proloquebatur.

§. XLIII, *At hæc* ais, *poeſis in proſa eſt*; Sed ego apage, dico tam inconditam contradictionem. Pedibus ire ac equo vehi ſimul nemo poteſt. Quod ſi ea tibi peritia ſit, vt eleuato ſpiritu pangere carmen valeas, cur in confiniis quæſo Poetæ ac Oratoris ſubſiſtis? cur ſuſpicione Hermaphroditi, vt ita loquar te ſine cauſa oneras? Sed rectius credo ſentiunt, qui te poetandi facultate deſtitui putant: hinc ranarum more coaxas; & vt cicadæ ſolent, cum ſtrepi-

pitu ſaltas, & repente quieſcis.

§. XLIV. Ego vero fatuus ſim, niſi ex hac impetigine magna mala in Rempublicam literariam redundent. Nam qui hiſce ſemel acuminibus animum adſueuere, ii breui adeo corruptos ſeſe ſentiunt, vt falſis ideis inhærere malint, quam nudæ veritati; ad quam tamen & cognoſcendam & apprehendendam non tam animus humanus videtur eſſe factus, quam natus. Inde etiam eſt, quod illorum tantum ſcripta mirentur, qui ſimiles furores imbibere, qui nullum ordinem, nullum tenorem in ratiocinationibus ſuis tenentes, eo ſæpe prolabuntur, quo eos corruptæ imaginationis æſtus, vel fucatæ Rhetoricæ ἐνθȣσιασμὸς protrudit. Faceta illis alluſio probatio eſt; ſuauis verborum harmonia, certum, ac in concuſſæ veritatis argumentum; adeo vt iis pene ſimiles euadant, qui in comoediis, quas operas appellant, amoeno Muſicæ concentu faſcinati actorum defectus notare non poſſunt, vide Parrhaſiana *p. 8. 9.*

§. XLV, Sed demus latebram hiſce hominibus. Nam metaphoræ aiunt propter inopiam cuiusuis linguæ a noſtro ſermone abeſſe non poſſunt; Homoeoptota, atque homoeoteleuta etiam in ſanioribus Rhetoricæ compendiis commendantur. Illa vero

placere non poteſt oratio, quæ Stoicorum in morem hirta eſt, vulgaris ac ſine ornamento. Verum facile nos hinc quoque expedimus. Fac enim infinitum rerum numerum eſſe, verborum finitum, ita vt neceſſario confugiendum ſit ad voces tropicas; an ad tædium propterea iis vtendum eſt? an qui frigoris depellendi cauſa repertus habitus ad laſciuiam & luxuriam frequentandus? (add. Clerici *ars crit. part. 2. Sect. 1. cap. 15.*) *Quemodmodum*, inquit Voſſius *lib. 4. Inſt. Orat. c. 6. §. 11, offendit ciuem bonum ſi aduenas in ſua vrbe plures videat, quam indigenas; ita probo formandæ orationis iudici diſplicet, ſi plura translata in oratione cernat quam propria.* Quibus addendum inſigni in hoc genere delectu opus eſſe, ne aliena cum puluiſculo in cameras noſtras conuerrentes, neceſſarium hoc *Tullii* monitum negligamus: *Verecunda eſſe debet translatio, vt deducta eſſe in alienum locum, non irruiſſe, atque vt precario non vi veniſſe videatur. lib. 3. de Orat.*

§. XLVI. Pari ratione homœoptota ac homœoteleuta non prorſus repudiamus, immo immodicum etiam ſplendorem in iuuenili ætate ferimus, non quod vitium non ſit, ſed quod luxuriantem dictionem iudicium atque ætas maturior vt plurimum reſecant. *At ſtata inclinataque ætas magis temperare debet*

tum

tum quod, eodem Voſſio dicente *l. 5. c. 5. § 2. nihil grauius ſatietate. tū quia puerilem redolet affectationem oratio, quæ paſſim inuritur calamiſtris, talibusque lenociniis non tam honeſtæ matronæ quam proſtibuli, fuco ceruſſaque obliti ſimilis ſit.*

§. XLVII. Quamobrem eos maxime reprehendimus, qui nunquam ſimpliciter efferunt, quod volunt; & quamcunque orationem, cui rectam eſſe liceret, per ſummam dementiam detorquent. Omnia autem ornamenta, quæ nihil ſolidi ſub ſe habent, nauigiis adſimilari ſolent quæ quo minus onuſta ſunt, eo magis titubant, & cum periculo procedunt. vid. *Rapin dans ſes Reflexions ſur l' Eloqvence p. 42.*

§. XLVIII. Sed eſt hoc proprium magis iuuenibus vitium, vt ad ſatietatem iis oratio ornetur; quam vt ieiuna ſit, vt gracilis, vt vulgaris. Rarius enim tam aridum, & exſangue genus dicendi offendes, cuiusmodi eſt hoc quod *Cornificius* exagitat: *Nam iſtic ad balneas acceſſit; ad hunc poſtea dixit; hic tum ſeruus me pulſauit. Poſtea dixit hic illi: Conſiderabo. poſt ille huic conuicium fecit, & magis magisque præſentibus multis clamauit.*

§. XLIX. Quod ſi tamen eſſent aliqui qui hac fæce delectarentur; (Eſt enim nihil adeo abſurdum quod non baſiatores ſuos

inueniat) ii mihi eodem quo *S. Auguſtinus* loco habentur, qui ab altera parte modum excedens priori contra *Iulianum* libro, quod Tractatorem eumPoenum appellauerat, impudenter, & cum profluentia dixit : *Magna tibi pœna eſt diſputator hic Poenus ; & longe antequam naſceremini, magna pœna hæreſis veſtræ præparatus eſt Cyprianus.* Vtrumque vitium deuitare meos volo ; & friuolam ſterilitatem ; & ſtultam pulchritudinem, ſeu ſuauitatem.

§. L. Quod ſi prius luce veritatis perfuſi credantur animi, tum ornata, non repugno, oratio adhibeatur ; moueantur affectus, diducantur figuræ ; adſpergatur acumen, Sed ita vt intelligant auditores, cur emoueantur; vt cognoſcant cur tripudient; vt ſciant cur contriſtentur. Eſt enim ſatis huc vsque datum furori : eſt decepta plebecula ; eſt ſeducta iuuentus ; eſt inſcriptionibus nullus finis ; creſcit numerus ; inualeſcunt excerpta ; æſtimantur frigida ingenia ; ſubſidit veritas, & Appuleii, Gorgiæ, Mecænates, Poetæ in proſa, tanta copia reuiuiſcunt *vt difficile ſit ſatyram non ſcribere.* Quare hic finem facio, ne acuere calamum ſit neceſſe.

OBSER-

OBSERVATIO VI.

DE INDICE EXPVRGATORIO ROMANO RARISSIMO; QVEM IOANNES MARIA BRASICHELLANVS, SACRI PALATII APOSTOLICI MAGISTER, PRIMVS ET HACTENVS SOLVS EDIDIT.

§. I. *Danielis Franci obteſtatio vt index ille recudatur; fruſtra in Germania quaeſitus:* §. II. *Saepe tamen ab exteris, praeſertim in Bibliotheca Patrum, citatus.* §. III. *Petri Waſtelii memorabilis narratio de ſupreſſa Romana editione, nouaque in Belgio prohibita, & ipſius indicis auctoritate.* §. IV. *Danielis* Papebrochii *ſtrictura in Waſtelium, iudiciumque de illa ſuppreſſione, ac Indice,* §. V. *Excerpta exemplaris e* Belgio *commodati alio tempore promittuntur.*

§. I.

Pridem eſt, quod Danielis Franci Diſquiſitionem de Papiſtarum Indicibus librorum prohibitorum & expurgandorum, Lipſiae an. 1684. recuſam perluſtrans, animo meo altius infixi adhortationem, quae pag. 134. legitur: *Ipſum Braſichellani Indicem habere non potuimus. Iterum ergo iterumque obteſtamur orthodoxos omnes, vt qui*

exemplar poſſidet, publici iuris illud facere digne-tur. Quotieſcunque igitur vel inſtructiorem aliquam in Germania bibliothecam acceſſi, vel cum viris eruditis ſermones de eiusmodi indicibus ore ſcriptoue miſcui, ſemper de Braſichellano cogitaui, mentionemque inieci; ſed vbique fruſtra. Nemo enim librum vel viderat, vel legerat vnquam.

§. II. Creuit interea deſiderium meum, cum Braſichellani Indicem allegatum vidi, apud Gallicos præſertim Anglicosue ſcriptores, vt Labbeum, Dallæum, Vſſerium, Cauium &c. Magis accenſa fuit expectatio, lectis Petri Waſtelii Vindiciis Ioannis Hieroſolymitani, qui libro I. ſect. III. pag. 73. pluribus me docuit, indicem Braſichellani, qui alios purgare voluit, purgatum & ſuppreſſum fuiſſe. Quia Waſtelii Apologia inter rariores hodie numeratur, non pœnitebit, omnia eius verba, licet longiuſcula, attuliſſe et conſideraſſe.

§. III. *Enim vero, quod ſpectat P. Magiſtrum Ioannem a Maria, non vidit ille, vnde Dn. Baronii circa Carmelitas hallucinatio nata ſit; videlicet ex non viſis ordinis monumentis. Bene eſt, quod ſancta Eccleſia Dei, ſuam interea interpoſuit authoritatem; & quæ zelus compegerat fidelis miniſtri ſui, ſale diſpunxerit prudentia. Vnde plera-*

raque illius libri hodie leguntur ad Veterum Patum Bibliothecam abſque Authoris nomine: atque vt dicam, quod noſtri Ordinis incommodorum communis neceſſitas hoc in loco dicere premit; vidi ego, manibus tenui, & legi, indicem illum expurgatorium nouo prælo deſtinatum, omnibus eius probationibus virga cenſoria cancellatis, vt tantum nudæ concluſiones in poſterum vulgarentur. Et vero vbi rationes afferuntur, coniectura, & ſenſa peculiarium Scriptorum, fas eſt illis obuiam eundo afferre remedium: quomodo cum fructu fecerunt multi viri pii & docti. Sed & cum ipſe in illa adhuc eram adoleſcentia; tamquam ſub magiſtro meo eximio, Domino Georgio Coluenerio, Profeſſore tunc Theologiæ regio & ordinario, nunc autem primario, atque æque almæ Vniuerſitatis Duacenſis noſtræ Cancellario, operam dans iudiciis librorum; pro modulo facultatis meæ non pauca in illo libro vidi, quod non irrationabiliter improbarem. Quin & poſt annos non multos prudentiſſime omnia diſponente Eccleſia Dei, feliciterque retardante Belgicam illam impreſſionem; legi item in epiſtola Illuſtriſſimi Dn. Guidonis Archiepiſcopi Rhodienſis, Nuntii per Belgium, *data 21. Ian. anno 1612. quæ nobis vero pro baſi ſint totius noſtræ defenſionis: imo & reparatio illorum ſunt ſcriptorum,* (in margine ſcribitur: *Alluſio ad Ant. Poſſeuinum*) *qui pio metu ſua turbauerant, diffidentes a ſe ipſis. Sic autem habet epiſtola:*

I 4 *De*

De mandato ſanctiſſimi Domini noſtri ſuſpenſus nuper fuit, ob nonnullas iuſtas cauſas expurgatorius librorum index impreſſus Romæ 1607. *Qua de re cognoſcimus per ſpeciales literas ad nos datas, ab illuſtriſſimis Dominis Cardinalibus, qui præſunt Congregationi, in qua de buiusmodi negotiis agitur: Eumdem Indicem cum anno ſubſequenti ad te iſthic imprimendum transmiſerim, nunc te monendum putaui, cures typis non tradi, niſi iam traditus ſit. Si vero impreſſio ſit abſoluta, des operam, vt omnia exemplaria uppr\imantur.* Probo nihilominus, quod Dn. Bellarminus, & alii pro ſui temporis conditione, ſenſum Magiſtri Ioannis a Maria ſecuti ſint. Vere enim cum bonore recipienda fuerunt illa ad Bibliothecam Patrum monita ſeu aduerticula, tamquam profecta a legitimo miniſtro Eccleſiæ, etſi ipſa tantummodo temporanea. Quomodo fere accidit tempore Pauli III. ſummi Pontificis, cum omnibus libris Deſiderii Eraſmi, Abdia Babylonico, & Commentario noſtri Authoris in Matthæum, tituloChryſoſtomi, vt quæ ipſa tunc erant lectioni omnino prohibitæ; ſed poſtea, ne bona damnata habe-

berentur cum malis, cenſura reuocata eſt vel temperata &c. Opponit eidem Braſichellani Indici Waſtelius alia de Ioanne Hieroſolymitano iudicia Hiſpanicæ inquiſitionis, & Nicolai Richardi, Magiſtri ſacri palatii Apoſtolici an. 1635. quæ a noſtro iam ſcopo aliena præterimus, addita tantum Waſtelii concluſione: *Ex quibus cognoſcas, nos nihil hic ſentire contrarium menti Eccleſiæ DEi, non recte tamen feciſſe Commentatorem, dum ſuo multiloquio in eam nos dicendi adduxit neceſsitatem. Itaq; index ille expurgatorius authoritatem nunc dumtaxat tenet priuati Scriptoris: certe quoad ſpectat ipſius diſcurſus.*

§. IV. Hæc omnia ſatis euincunt, quanto in pretio debeat haberi Braſichellani Index, Romæ quidem vulgatus, ſed paulo poſt ſuppreſſus & in Belgio recudi vetitus: quæ arcana inuitus quaſi Waſtelius & importunitate aduerſarii coactus, ſed magno veræ eccleſiæ commodo, prodidit. Operæ igitur pretium eſt audire, quid ipſi reſponderit Daniel Papebrochius, cuius nouisſimæ cum Carmelitis controuerſiæ in vulgus doctorum notæ ſunt. Ita vero ille in Reſponſione ad Exhibitionem errorum per Sebaſtianum a S. Paulo euulgatam p. II. Artic. XIII. pag. 20.

Sacri Apoſtolici Palatii Magiſter, Ioan-

,,nes Maria Braſichellenſis, allegatur etiam
,,a Raynaudo, atque ex tomo I. Indicis libro-
,,rum expurgandorum p. 291. verba eius re-
,,citantur in fauorem ſententiæ negatiuæ,
,, quæ noſtra eſt. Sed huic auctoritati ſuf-
,,ficienter occurrere ſe putat Waſtelius, in
,,Vind. p. 73. docens, quod Index ille ante
,,an. 1612. *ob nonnullas iuſtas cauſas ſuſpenſus*
,,*fuit Romæ*, & reimpreſſio Belgica impedita.
,,Sit ita ſane: ſed quoad Romanam impreſ-
,,ſionem videtur id eſſe relaxatum: ſiquidem
,,in Indice anni 1683. ſolum prohibentur *In-*
,,*dices & Syllabi omnes particulares, extra Vr-*
,,*bem absque auctoritate ſacræ Indicis Congrega-*
,,*tionis impreſſi &c.* Quidquid vero ea de re
,,ſit, aliud non volo, (nec vellem, licet nihil
,,tale accidiſſet) quam quod vltro concedit
,,Waſtelius, quod ſcilicet *index ille auctorita-*
,,*tem tenet priuati ſcriptoris.* Non enim exi-
,,guæ notæ is fuit, ſed *Magiſter S. Palatii*, cu-
,,ius perſpectæ ad eiusmodi diſcernenda ex-
,,perientiæ curam demandauerat Congrega-
,,tio indicem ſcribendi; quique (vt loquitur
,,Plettenbergius in Notit. Congr. & Tribu-
,,nalium Rom. p. 715.) inter *Conſultores* duo-
,,decim iſtius Tribunalis *primarius* erat *& eſt.*
,,Suſpendendi autem Indicis illius expurga-
,,torii *iuſtas cauſas* alias non oportet ſuſpicari,
,,quam quod (ſicut ex poſt facto patuit, &
ſi-

ſicut vidit Waſtelius in præparato ad no-„ vum prælum exemplo) quod, inquam, vo-„ luerit Congregatio, *vt omnibus probationibus*„ *cancellatis, tantum nudæ concluſiones impoſte-*„ *rum vulgarentur*, Concluſio autem in præ-„ ſenti caſu, quo a pag. 63. vsque ad 297. indi-„ cantur expungenda in nouem tomis Bi-„ bliothecæ Patrum, editæ a Margarino de la„ Bigne Pariſiis an. 1583. hæc eſt: *tomo 9. in*„ *Ioanne Hieroſolymitano Epiſcopo, Columna 1241.*„ *in inſcriptione operis* (de Inſtitutione Mona-„ chorum) *& deinceps in titulis paginarum, no-*„ *men diui, præpoſitum Ioanni 44 Hieroſolymo-*„ *rum Epiſcopo auferatur.* Sequuntur ratio-„ nes cur auferendum ſit, ac deinde, cur di-„ ctus liber non videatur poſſe credi eſſe Io-„ annis prædicti. Has tamen rationes non„ improbauit congregatio, ſed noluit eis ſui„ nominis auctoritatem addere, ne & hic &„ alibi cogeretur pro iis reſpondere. Et hæc„ nunc eſt praxis Tribunalis iſtius, libros qui-„ dem ſibi non probatos notantis, improban-„ di tamen rationes nullas reddentis. De„ tali praxi non eſt meum hic legere; ſatis eſt„ intelligere, bonum Waſtelium ex ea nihil„ minus probare, quam quod cenſura Bra-„ ſichellenſis contra librum de Inſtitutione„ fuerit reprobata.

Nec prætermiſerim, quæ Artic. xxiv. p. 469.

469. eam in rem notauit Papebrochius: „*Expurgatorius* tamen ille *Codex* (in Clemen-„tis VIII. inſtructione promiſſus) prodiit „nunquam, imo cum ederetur *Fr. Io. Maria* „*Braſichellenſis, ſacri Palatii Apoſtolici Magiſtri*, „*eiusdem* Codicis *ſiue Indicis in gratiam ſtudio-*„*ſorum confecti Tomus primus, in quo quinquagin-*„*ta auctorum libri, præ ceteris deſiderati, emen-*„*dantur*, (erat in his etiam liber de inſtitu-„tione Monachorum, acrius quam Carmeli-„tæ voluiſſent, cenſuratus,) cum, inquam, „talis indicis tomus primus prodiiſſet *Romæ*, „*ex Typographia Rev. Cameræ Apoſtolicæ 1607.* „*Superiorum permiſſu*; ſuppreſſus modeſte „fuit & recudi prohibitus: nec porro proceſ-„ſum in opere reliquo, quod mox apparuit „futurum ſeminarium litium infinitarum, „quibus ſuſtinendis nec vnus, nec plures fo-„rent pares, quantauis auctoritate ſubni-„xi; vt de labore nihil dicam, nunquam fi-„niendo, licet omnes curiæ Romanæ mini-„ſtri fuiſſent Braſichellenſi pares, eruditio-„ne, ſolertia, aſſiduitate, & faſtidioſiſſimi „ſtudii tolerantia. Interim ſicut illi 50. Au-„ctores manſerunt inexpurgati, & nihilomi-„nus verſantur paſſim in manibus omnium; „ſic etiam ceteri, extra materiam Religionis „quocumque auctore & loco impreſſi, ab E-„piſcopis, in Germania, Gallia, Belgio, In-qui-

quiſitorum perſonam ſuſtinentibus & per„
inſtitutos a ſe librorum' Cenſores exercen-„
tibus, nullo diſcrimine tolerantur, paſſim-„
que inferuntur & exponuntur venales. In„
quo ipſo tamen, ne quod periculum ſit in-„
currendæ cuiuscunque cenſuræ, ſolent bi-„
bliophili timorati petere & facile obtinere„
prænotatam libros prohibitos legendi li-„
centiam. „

§. V. Non deeſſent quædam ſingularia, tam de hac licentia, quam de ipſa in libros cenſura, & modo, quo ea Romæ hodie exercetur. Sed in aliud tempus differemus, cum occaſio dabitur, præcipua Indicis Braſichellani capita, quæ ante biennium, accepto ex celebri bibliotheca Belgica remiſſoque illius exemplari, excerpſimus, inprimis Bibliothecæ Patrum cenſuram, quæ potisſima litium inter Pontificios, ſuppresſionisque cauſſa videtur, vel in hiſce obſeruationum tomis vel alibi, cum debitis ſtricturis euulgandi.

OBSERVTIO VII.

ARISTOTELIS ERROR CIRCA DEFINITIONEM NATVRAE CORRECTVS.

Synopsis.

Quia Philoſophia in vſu rationis poſita eſt §. I. *omni hominum æuo viguiſſe probabile eſt* §. II. *Non*

Non obſtante voluntatis degeneratione apud pleroſque. §. III. *Vnde male Ariſtoteles primus ſapuiſſe videri geſtit.* §. IV. *Quem potius meliora aliqua antiquorum corrupiſſe apparet* §. V. *exemplo definitionis Naturæ.* §. VI. *Quæ præſertim Medicis, imo & aliis, antiquiſſima fuit,* §. VII. *vel ipſo Ariſtotele teſte.* §. VIII. *Sed ab ipſo male explicatur & applicatur.* §. IX. *Definitio ipſa.* §. X. *Explicatur ab Ariſtotele* §. XI. *recte partim* §. XII. *variis argumentis* §. XIII. *quibus tamen mox offendit,* §. XIV. *manifeſtis verbis,* §. XV. *Sed operoſius inuoluit ſeſe in vlterioribus,* §. XVI. *qua re tota definitio implicatur & inutilis redditur.* §. XVII. *Dum peruerſa applicatio prædicati ad alienum ſubiectum ſuſcipitur.* §. XVIII. *Noſtra ordinatio definitionis,* §. XIX. *& inde perſpicuus ſenſus,* § XX. *Ariſtoteles prædicata remotiori ſubiecto perperam applicans,* §. XXI. *non definit, ſed petit principium.* §. XXII. *Motus & quies, dum in ſenſus magis incurrunt,* §. XXIII. *melius ſternunt viam, ad ſubſumtionem alicuius principii & cauſæ ſui* §. XXIV. *quam impoſſibilis certa ſuppoſitio a priori* §. XXV. *Cuius ὕπαρξις vnice a poſteriori cognoſcenda* XXVI. *ad cuius, motus, conditiones quadrant vere iſtæ reſtrictiones:* §. XXVII. *Quæ cum ita ſe habeant* §. XXVIII. *Concluditur, quod Ariſtoteles alienam bonam definitionem, ex inſcitia corruperit.* §. XXIX. *& Sectatores eius errorem κατὰ πόδα propagauerint.* §. XXX,

§. I.

§. I.

PHiloſophia vniuerſa ita in ſana *ratione* poſita eſſe videtur, vt nullum aliud obiectum admittat, niſi *quod*, & *quatenus*, *mentis* acie, ad minimum quoad τὸ ὅτι, *agnoſci*, vel etiam quoad τὸ διότι *pernoſci* atque perueſtigari poſſit.

§. II. Factum hinc ſine omni dubio eſt, vt cum ſana ratio, ita maximopere, *Philoſophiam* pariat, omnibus vtique a mundo condito ætatibus, aliquæ partes Philoſophiæ, ſi non *exculta* atque exhauſtæ, *culta* adminimum atque exornatæ ſint: Siquidem rectæ rationis vſus, omnibus vtique æuis, ſi non ita multos, at *aliquos* tamen excitauit atque exercuit, ad variarum rerum cognitionem, *incboandam* ad minimum, aut *augendam* atque colligendam.

§. III. Quamquam enim nobis quam maxime conſentientibus, moneri poſſit, quod *voluntatis* ſocordia atque negligentia, *rationis* exercitium, operoſum ſane, & tamen communiter ita gratuitum, vt fere nihil, niſi nudam *ſcientiam* vltimo nanciſcatur, potius aſpernata fuerit, carnalibus voluptatibus in promtu poſitis, potius inhians: teſtantur tamen non magis omnium æuorum *hiſtoria*, quam variorum operum reliquiæ, atque monumenta, quod ab antiquisſimis vsque ætatibus

bus primordia huiusmodi *philoſophicæ theoriæ* cœperint, & modo his, modo illis *obſeruationibus* & *ſpeculationibus*, farraginem poſteritati collegerint, è qua partim *imitando*, partim *conciliando* atque *connectendo*, de tempore in tempus, vel maior, vel certior cognitio, formaretur.

§. IV. Nunquam ſane *inuidiæ*, & neſcio, annon *ſtoliditatis* quoque ſuſpicionem effugient aut expiabunt *Ariſtotelis* manes, quamdiu imputationem illam ex antiquis hiſtoriæ traditionibus non abolebunt, quod multorum *antiquorum Philoſophorum* opiniones & placita, per orientem præcipue, & Græciam quoque conquiſita, igne nominumque & memoriæ abolitione, e medio ſuſtulerit, & *ſyſtema* philoſophicum, ſub ſuo tantum nomine atque auctoritate, poſteritati obtruſerit.

§. V. Vt enim taceamus ea, quæ e *Democriti* principiis, ſeculo modo elapſo, quaſi poſtliminio, contra *Ariſtotelem*, vel in lucem reuocata, vel adminimum denuo ſtatuminata atque reſtituta ſunt; certe vna quædam, eaque conſideratu non indigna, *definitio* ab *Ariſtotele* in medium propoſita, ſed minus magiſtraliter explicata atque applicata, huius culpæ ipſum reum agere mihi videtur, quod *ab antiquioribus* prudentius prolatam

rem,

rem, diſſimulando veram illorum ſententiam, & meliorem forte explicationem, inconcinna ſua acceptione,turbare ac confundere ſuſtinuerit.

§. VI. Eſt verò illa,de qua loquimur *definitio, Naturæ*. Cuius quidem dignitatem pluribus argumentis declarare facile poſſem; ſufficit autem vno, aut ad ſummũ duplici, illud præſtitiſſe,quod nimirũ in eo verſatur quod hodie denuo coorta ſit quæſtio: *An detur Natura?* nempè ens tale *poſitivum* & omnino *activum*,quod ab ipſo *Ariſtotele*, imò potius ab omni ante Ariſtotelem *antiquitate*, ſuppoſitum atque agnitum fuit.

§. VII. Cuius quidem quæſtionis tanto dignior noſtro, *Medico, foro* eſt diſquiſitio & quaſi cauſæ cognitio, quia huius appellationis nimium quam familiaris vſus apud ipſos *Medicos* occurrit, non modo propiorum ſeculorum, ſed *antiquisſimos* vſque, vti merito *Hippocratem* noſtrum, appellamus, eiusque anteceſſores, à quibus hanc appellationem ipſum accepiſſe,atque transſumpſiſſe, vel ex eo ſolo patet, quod hac loquendi formula ita libere atque familiariter vtatur, vt quàm maxime cognitam atque tritam illam fuiſſe, optimo iure indeconcludatur.

§. VIII. At vero ipſum quoque *Ariſtotelem, Naturæ* non magis *appellationem*, quam

culcaret, illud, quod *Naturam* vocat, eſſe ita, vt ante notatum, perpetuo *in ſubiecto* ſuo, *cuius Natura eſſe* dicitur: Diſerte enim ita dicit; *Subiectum enim aliquod eſt, & in ſubiecto* (nempe tali) *eſt Natura ſemper.*

§. XIV. Sed offenderat iam, ſi recte perſpicio, antea, & facit illud prolixius in ſubſequentibus, dum implicatur circa aſſignanda ſuo ſubiecto, verba illa, *καθ' αὑτὸ, καὶ ȣ̓ κατὰ συμβεβηκός. per ſe*, vel vt ibi habet, *καθ' ἑαυτα, à ſe ipſis.* Certe enim videtur abruptus ille ſenſus omninò eo flecti, vt verba hæc omni modo ad illud *principium*, ciusque *exiſtendi, inexiſtendi, coëxiſtendi* modum pertinere intelligantur; vt ſit ſenſus, *ibi* dicendum eſſe, quod *adſit vel inſit Natura*, vbi non modo *principium* motus & quietis *inſit*, ſed inſit etiam *primo*, inſit *per ſe, non* inſit *per accidens.*

§. XV. Alium enim ſenſum non poſſum conciliare verbis illis: *ȣ̓δὲν γὰρ (ποιȣ̈μενον) ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀρχὴν τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐν ἄλλοις οἷον οἰκία, καὶ μὲν ἄλλων τῶν χειροκμήτων ἕκαστον. Τὰ δὲ ἐν αὐτοῖς μὲν, ἀλλ' ȣ̓ καθ' ἑαυτὰ, ὅσα κατὰ συμβεβηκὸς αἰτία γένοιτ' ἂν ἑαυτοῖς.* i. e. nullum enim ipſorum (quæ *fiunt*) habet *principium* factionis ſui *in ſe ipſo*: Sed alia quidem habent hoc *in aliis*, & ab *exteriori*, vt domus & manufacto-

ctorum quoduis: Alia vero habent hoc *principium* quidem *inſe*, ſed non *per ſe* ipſa, aut *à ſeipſis*, quæcunque nempe *per accidens ſui ipſorum cauſa* fiunt. Hic, inquam, vltima verba aliter accipere vel interpretari non poſſum, quam vt antea dixi, quod nempe loquantur de *modo* illo, quo *principium* hoc, nempe *Natura*, *in illis ſubiectis ſit*, in quibus eſſe dicitur.

§. XVI. Tanto magis vero operoſius eſt ad hoc vlterius ſtabiliendum, explicandum, illuſtrandum in ſubſequentibus, vbi illas locutiones recte intellectui proponere laborat, quid nempe dicatur, *ſecundum Naturam* eſſe, quid *à Natura* eſſe. Ipſa verba prolixe adducere piget; inferunt vero vndiquaque hoc vnum, quod *Natura* ſit tale motus aut quietis *principium*, quod certo ſubiecto *inexiſtat* ſeu inhæreat *primo*, inhæreat *per ſe*, & *non per accidens*.

§. XVII. Vbi ego quidem minime diſſimulo, aut *Ariſtotelem* non ſatis *vel in theſi*, *vel in hypotheſi* ſeu exemplis, rem hanc deduxiſſe, quomodo conceptus de tali *inhæſione per ſe* aut per accidens, qualem de *Natura* formare aut informare vult, præſertim in allatis illis exemplis, luculenter inſtrui poſſint: aut me ad minimum ipſum nequaquam ſatis percipere atque intelligere. Neque vero

ſolus ego ita hebes hîc ſum, ſed nota ſane ſunt exempla plurium, & inter hos nonnullorum, qui non paruam ſagacitatis exiſtimationem conſecuti fuerunt, quibus tota *definitio Naturæ* hactenus tacta, hoc ſenſu ita obſcura viſa eſt, vt ipſam pro *vana atque irrita* habere non dubitauerint.

§. XVIII. Omnes tamen hi, tum ab ipſius *Ariſtotelis* explicatione huius deſcriptionis, tum *interpretum* eius, quos quidẽ mihi hactenus videre contigit, pari aberratione ſeducti, & in res, quantum mihi videtur, ſatis clara confuſi, & à vero intellectu abducti fuerunt, dum hi quoque dicti *Interpretes*, incongruam applicationem τȣ̃ *ineſſe per ſe, primo &c.* ad indebitum *ſubiectum*, commiſerunt.

§. XIX. Mea itaque ſententia, antiquisſimi definitionis huius architecti, illud voluerunt, quod *Natura* ſit *principium motus & quietis*, non vbi *ipſa Natura* hoc principium ſit per ſe, primo, non per accidens: Sed ibi, vbi *motus ſit primo, per ſe, & non per accidens*.

§. XX. Ita, vt *verus ſenſus* definitionis ſequens ſit: Natura eſt principium motus aut quietis, in quolibet ſubiecto, in quo *motus aut quies* ὑπάρχει, exiſtit & quaſi *inhæret*, *eſſentialiter ineſt*, πρώτως, *primo & primario*, ſine mediata ſpeciali *dependentia*, *tranſſumptione*, *trans-*

tranſcenſu, *communicatione*: καθ᾽ αὐτὸ, *per ſe* & quaſi *ex ſe*, iuxta *propriam* ſui eſſentiam: Non vero *per accidens*, ratione *fortuiti temporis*, *fortuiti gradus*, *fortuitæ directionis*; *fortuitæ* extrinſecæ *proportionis*, *fortuiti*, ſeu nullius certi & deſtinati, *finis* ſiue ſcopi.

§. XXI. Ex ipſa certe definitione innoteſcit affatim, quod vocabula illa, ἐν ᾧ ὑπάρχει, eadem prorſus, imo iuſtiore connexione, reduci poſſint ad τὸ κινεῖσθαι καὶ ἠρεμεῖν, quam perverſa Ariſtotelis acceptione, ad *definitum generale*, τὴν Φύσιν. Aliter enim ipſa conſtructio non ferebat, quam ita: τοῦ κινεῖσθαι καὶ ἠρεμεῖν, ἐν ᾧ ὑπάρχει, nempe illud κινεῖσθαι ἢ ἠρεμεῖν; et propius vtique, imo *proximum* eſt hoc *prædicatum* ὑπάρχειν, huic *ſubiecto*, motioni aut quieti, quam longe *remoto* definito, ſiue *ſubiecto* vniuerſæ definitionis.

§. XXII. Apparet tanto magis rei huius veritas, quod ex illa acceptione & peruerſa explicatione, quam *Ariſtoteles* & ſequaces eius in medium propoſuerunt, inextricabilis *petitio principii*, & inſuperabilis incertitudo reſultauerit, quo *fundamento* aut *argumento* deprehendi poſſit, an in oblata aliqua ſpecie, ante omnia apparentis ſuæ *quietis*, *conſtructionis*, *ſitus* principium ſit aut fuerit vel *intra* ipſam, vel extra ipſam, i.e. an *ſubiecta* talia, vel

naturalia exiſtant, vel artificialia, aut *fortuita*.

§. XXIII. Et ſane ſi quidquam vere *phyſicam*, non modo *materialem* ſed *corpoream*, conſtitutionem & habitudinem mutuæ *dependentiæ*, & *accuratam* eius penſitationem atque *attentionem* poſcit & requirit, eſt illud omnino *quies* in corporibus naturalibus, ſenſibus occurrens. *Motus* vero ſenſibus occurrens, eſt vtique ſubiectum tale, quod *ſcrutinio ſcientifico* iuſtam ſemitam patefaciat, atq; viam ſternat. Profecto enim magno interuallo *facilior* eſt illa indagatio *a poſteriori*, in quo corpore eſt *motus*, an hic motus ſit ab *externo* principio, magis vel minus manifeſto *ſecundario, communicatiue, accidentaliter*, ſubiectum hoc *adoriens* & occupans: Quam *a priori*, an in aliquo ſubiecto inſit *principium aliquod, motum* intrinſece & per ſe ſuſcitandi capax: præſertim, ſi tale corpus *viciſsitudines*, ſiue *gradus* motus habeat, ad magnam vſque remiſsionem deſcendentes, quos vulgo *quietis* nomine denotamus.

§. XXIV. Certe enim longe promptior eſt ſubſumptio: *Hoc corpus habet motum* in ſenſus plus minus exquiſitos incurrentem, ergo habet vel à *principio intrinſeco*, vel *extrinſeco*. Vbi vlterior circumſpecta ſenſualis perueſtigatio, non modo liberum campum,

ſed

ſed egregia etiam *ſubſidia*, inueſtigandi nanciſcitur.

§. XXV. Longe, inquam, promptior eſt hæc ſubſumtio quam altera illa, quæ in inueſtigatione Naturæ per ſe & *à priori* adhibenda eſſet, quæ ita ſonare deberet: Hoc Corpus vel *habet principium motus*, vel non *habet*: ergò *poteſt moueri*, vel *non poteſt*. Si *habet*, habet vel *primo & per ſe*, vel *per accidens*. *Habet* verò . . . . Vnde hoc demonſtrabitur, *à priori*, inquam? Nunquam certe in æternum; Sed vnice à poſteriori, *quia habet motum*: aut propter *ſtructuram* certam videtur *habuiſſe motum*, cuius ope partes in tale totum concretum, aggregatum, ſtructum, inter ſe inuicem admotæ ſint.

§. XXVI. Hac autem ratione luculenter patet, quod agnitio *exiſtentiæ Naturæ*, in aliquo ſubiecto ſubſiſtentis, inhærentis, inexiſtentis, non aliter, niſi *ex motu aut quiete* eius colligi & ſciri poſſit. Vt adeo recte à *motus præſentia, inexiſtentia*, & *dependentia*; vnice *Naturæ* præſentia & exiſtentia in ſubiecto tali concludatur *à poſteriori*, minime vero aliunde.

§. XXVII. Tantò magis verò perſpicua eſſe poteſt ὕπαρξις illa *motus aut quietis* ſecundùm conditiones illas, quæ in definitione requiruntur. Videlicet (1) an in tali ſubiecto,

motus ὑπάρχῃ, πρώτως, *primo, originaliter*, ἢ δευτέρως, non *ſecundo* quaſi *progreſſu* ſiue gradu, vt alibi ortus, huc tranſeat: (2) An inſit καθ' αὑτὸ, *ſecundum illud ipſum*, vt quaſi *immediate* illud ipſum, immediate non niſi *illud vnum* ſubiectum complectatur, afficiat, cum illo *concretum* vnum, & quidem *proprium*, conſtituat. (3) Non vero κατὰ συμβεβηκός: non *ex accidenti*, non *propter accidens*, ſed propter illud *ipſum*, & *in eius ſubiecti ipſius gratiam, vſum, neceſſitatem*, immediate: propter *aliorum* vero vſum, non niſi δευτέρως, & *accidentali* reſpectu.

§. XXVIII. Quæ omnia cum ita manifeſto ſeſe habere compareat, vt nempe ex acceptione & *explicatione Ariſtotelis* & *ſequacium* eius, plane nulla ſcientifica agnitio aut cognitio τοῦ ὑπάρχειν τῆς Φύσεως ἐν ὑποκειμένῳ τινι, formari & erui poſſit, quamdiu τὸ ὑπάρχειν, πρώτως ὑπάρχειν, καθ' αὑτὸ ὑπάρχειν, acceptione Ariſtotelica, ad ipſum *definitum* τὴν Φύσιν, refertur: econtra vero ſenſus definitionis, & totus *ordo cognoſcendi*, dilucidisſime procedat, ſi hæc *prædicata* referantur ad *ſubiectum* illud *proximum*, *motum aut quietem*, τὸ κινεῖσθαι ἢ ἠρεμεῖν:

§. XXIX. Concludimus hinc optimo prorſus iure, quod *Ariſtoteles*, *definitionem* in ſe *bonam*, minime ipſe *formauerit*; Sed aliunde acce-

acceptam, ne quidem *intelligere* potuerit: Imo, abſona interpretatione ita *corruperit*, vt omnium illarum *confuſionum* circa hoc negotium, ipſe non modo primus, ſed & *ſolus*, dux & Autor accuſari mereatur.

§. XXX. Sectatores vero eius, dum κατὰ πόδα verba Magiſtri ruminant, omnibus ſuis in hanc rem commentariis nihil aliud egerunt, quàm vt loci maiorem vmbram offunderent, quo ipſo liberioribus ſpeculatoribus atq; ſcepticis, totam definitionem, imo totam rem, non modo dubiam reddiderunt, ſed eo denique perpulerint, vt tædio altioris indaginis, totam rem ita male adornatam, pro friuolo & otioſo figmento aſpernarentur.

OBSERVATIO VIII.

De

IVRE BELLI ET PACIS STATIBVS IMPERII COMPETENTE.

SVMMARIA.

Pramonenda de tempore ſcriptæ huius diſſertationis & Autore eiusdem. §. I. *Occaſio ſcripti. Ius belli & pacis ſtatibus imperii competere, eſſe extra dubium.* §. II. *Duplex eſt hoc ius. Aliud enim ſtatibus competere iure ſtatuum, aliud iure ſuperioritatis territorialis.* §. III. *De priori prius*

Non obſtante voluntatis degeneratione apud pleroſque. §. III. *Vnde male Ariſtoteles primus ſapuiſſe videri geſtit.* §. IV. *Quem potius meliora aliqua antiquorum corrupiſſe apparet* §. V. *ex exemplo definitionis Naturæ.* §. VI. *Quæ præſertim Medicis, imo & aliis, antiquiſſima fuit,* §. VII. *vel ipſo Ariſtotele teſte.* §. VIII. *Sed ab ipſo male explicatur & applicatur.* §. IX. *Definitio ipſa.* §. X. *Explicatur ab Ariſtotele* §. XI. *recte partim* §. XII. *variis argumentis* §. XIII. *quibus tamen mox offendit,* §. XIV. *manifeſtis verbis,* §. XV. *Sed operoſius inuoluit ſeſe in vlterioribus,* §. XVI. *quare tota definitio implicatur & inutilis redditur.* §. XVII. *Dum peruerſa applicatio prædicati ad alienum ſubiectum ſuſcipitur.* §. XVIII. *Noſtra ordinatio definitionis,* §. XIX. *& inde perſpicuus ſenſus,* § XX. *Ariſtoteles prædicata remotiori ſubiecto perperam applicans,* §. XXI. *non definit, ſed petit principium.* §. XXII. *Motus & quies, dum in ſenſus magis incurrunt,* §. XXIII. *melius ſternunt viam, ad ſubſumtionem alicuius principii & cauſæ ſui* §. XXIV. *quam impoſſibilis certa ſuppoſitio a priori* §. XXV. *Cuius ὕπαρξις vnice a poſteriori cognoſcenda* XXVI. *ad cuius, motus, conditiones quadrant vere iſtæ reſtrictiones:* §. XXVII. *Quæ cum ita ſe habeant* §. XXVIII. *Concluditur, quod Ariſtoteles alienam bonam definitionem, ex inſcitia corruperit.* §. XXIX. *& Sectatores eius errorem κατὰ πόδα propagauerint.* §. XXX.

§. I.

§. I.

PHiloſophia vniuerſa ita in ſana *ratione* poſita eſſe videtur, vt nullum aliud obiectum admittat, niſi *quod*, & *quatenus*, *mentis* acie, ad minimum quoad τὸ ὅτι, *agnoſci*, vel etiam quoad τὸ διότι *pernoſci* atque perueſtigari poſſit.

§. II. Factum hinc ſine omni dubio eſt, vt cum ſana ratio, ita maximopere, *Philoſophiam* pariat, omnibus vtique a mundo condito ætatibus, aliquæ partes Philoſophiæ, ſi non *excultæ* atque exhauſtæ, *cultæ* adminimum atque exornatæ ſint: Siquidem rectæ rationis vſus, omnibus vtique æuis, ſi non ita multos, at *aliquos* tamen excitauit atque exercuit, ad variarum rerum cognitionem, *incboandam* ad minimum, aut *augendam* atque colligendam.

§. III. Quamquam enim nobis quam maxime conſentientibus, moneri poſſit, quod *voluntatis* ſocordia atque negligentia, *rationis* exercitium, operoſum ſane, & tamen communiter ita gratuitum, vt fere nihil, niſi nudam *ſcientiam* vltimo nanciſcatur, potius aſpernata fuerit, carnalibus voluptatibus in promtu poſitis, potius inhians: teſtantur tamen non magis omnium æuorum *hiſtoriæ*, quam variorum operum reliquiæ, atque monumenta, quod ab antiquisſimis vsque ætatibus

bus primordia huiusmodi *philoſophicæ theoriæ* cœperint, & modo his, modo illis *obſeruationibus* & *ſpeculationibus*, farraginem poſteritati collegerint, è qua partim *imitando*, partim *conciliando* atque *connectendo*, de tempore in tempus, vel maior, vel certior cognitio, formaretur.

§. IV. Nunquam ſane *inuidiæ*, & neſcio, annon *ſtoliditatis* quoque ſuſpicionem effugient aut expiabunt *Ariſtotelis* manes, quamdiu imputationem illam ex antiquis hiſtoriæ traditionibus non abolebunt, quod multorum *antiquorum Philoſophorum* opiniones & placita, per orientem præcipue, & Græciam quoque conquiſita, igne nominumque & memoriæ abolitione, e medio ſuſtulerit, & *ſyſtema* philoſophicum, ſub ſuo tantum nomine atque auctoritate, poſteritati obtruſerit.

§. V. Vt enim taceamus ea, quæ e *Democriti* principiis, ſeculo modo elapſo, quaſi poſtliminio, contra A*riſtotelem*, vel in lucem reuocata, vel adminimum denuo ſtatuminata atque reſtituta ſunt; certe vna quædam, eaque conſideratu non indigna, *definitio* ab A*riſtotele* in medium propoſita, ſed minus magiſtraliter explicata atque applicata, huius culpæ ipſum reum agere mihi videtur, quod *ab antiquioribus* prudentius prolatam

rem,

rem, diſsimulando veram illorum ſententiam, & meliorem forte explicationem, inconcinna ſua acceptione,turbare ac confundere ſuſtinuerit.

§. VI. Eſt verò illa,de qua loquimur *definitio, Naturæ.* Cuius quidem dignitatem pluribus argumentis declarare facile poſſem; ſufficit autem vno, aut ad ſummũ duplici, illud præſtitiſſe,quod nimirũ in eo verſatur quod hodie denuo coorta ſit quæſtio: *An detur Natura?* nempè ens tale *poſitivum* & omnino *activum*,quod ab ipſo *Ariſtotele*, imò potius ab omni ante Ariſtotelem *antiquitate*, ſuppoſitum atque agnitum fuit.

§. VII. Cuius quidem quæſtionis tanto dignior noſtro, *Medico, foro* eſt diſquiſitio & quaſi cauſæ cognitio, quia huius appellationis nimium quam familiaris vſus apud ipſos *Medicos* occurrit, non modo propiorum ſeculorum, ſed *antiquiſſimos* vſque, vti merito *Hippocratem* noſtrum, appellamus, eiusque anteceſſores, à quibus hanc appellationem ipſum accepiſſe,atque transſumpſiſſe, vel ex eo ſolo patet, quod hac loquendi formula ita libere atque familiariter vtatur, vt quàm maxime cognitam atque tritam illam fuiſſe, optimo iure indeconcludatur.

§. VIII. At vero ipſum quoque *Ariſtotelem, Naturæ* non magis *appellationem*, quam

acceptionem pariter ab *antiquioribus* ita tranſſumpſiſſe, docere vel illud ſolum poteſt, quod illo maxime loco, vbi famoſam illam *definitionem* quaſi de ſua ſententia efformare videtur, agat de vero ſignificatu illarum, *vſitatarum* nempe, loquendi formularum, quibus variæ res dicantur eſſe vel *Naturâ*, vel *per alias cauſas.*

§. IX. Vbi quidem ſtatim in ingreſſu diſcurſus, qui eſt *Phyſicorum lib. II. Cap. 1. generalisſimam* Naturæ *acceptionem* ad ea applicat, quæ *à Natura* Macrocoſmica fieri atque foveri, priſcis viſa ſunt: Paulo vero poſt, quam *definitionem Naturæ*, quaſi propria ſui ipſius collectione atque concluſione, ſubiunxit, ſtatim ad *explicationem* & applicationem ita *alienam* dilabitur, vt mihi quidem videatur hinc evidenter demonſtrari poſſe, quod hæc ipſa definitio, nequaquam ab *ipſo* ita collecta atque formata ſit, ſeu Ariſtotelem *Autorem* agnoſcat, vt potius à *prudentioribus antiquioribus, ſcite* atque prudenter formatam, ipſe, & hactenus omnes eius *ſectatores* aliena acceptione atque explicatione, deformauerint & *corruperint.*

§. X. Quod ipſum, vt quibus argumentis inductus aſſeuerem, melius diluceſcat, ipſa eius verba ad examen reuocare è re noſtra fuerit: Sunt vero ſequentia: *οὔσης τῆς*

φύ-

φύσεως ἀρχῆς τινὸς καὶ αἰτίας τοῦ κινεῖσθαι καὶ ἠρεμεῖν ἐν ᾧ ὑπάρχει πρώτως, καθ' αὐτὸ, καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός. i. e. exiſtente Natura (ſiue, melioris ſenſus gratia caſum rectum aſſumendo) *exiſtit vero Natura principium quoddam & cauſa motus & quietis, in quo eſt primo, per ſe, & non per accidens.*

§. XI. Verba hæc ſimul atque protulit, aggreditur mox explicationem, ſeu illuſtrationem, & primo quidem *reſtrictionis* illius, *non ſecundum accidens*; Quam inductione ſeu exemplo *Medici* declarare ſatagit: Sed ſane *operose*, & vix non *difficilius* ipſa re demonſtranda. Mox tamen preſſius proſequitur explicationis partes, dum Naturæ eſſentiam ponit in tali *inhæſione in ſubiecto ſuo*, vt illi plane *intrinſece inexiſtere*, inhærere, ineſſe moneat, vt omnino propterea mereatur *principium* iſtius ſubiecti, (nempe in toto *complexu* affectionum ſuarũ *ad motum aut quietem* pertinentium, conſiderati) *intrinſecum*, & quaſi *concretum*, intelligi atque agnoſci.

§. XII. Recte ſane & ordine *hactenus*; Et bene mea ſententia feciſſet, ſi hîc ſubſtitiſſet, quod facere voluiſſe apparet, dum mox quaſi concludendo ſubdit, *eſt igitur Natura, quod dictum eſt.*

§. XIII. Neque vero ſubſequentes aſſertiones carebant vtilitate ſua, vt omni modo in-

culcaret, illud, quod *Naturam* vocat, eſſe ita, vt ante notatum, perpetuo *in ſubiecto* ſuo, *cuius Natura eſſe* dicitur : Diſerte enim ita dicit ; *Subiectum enim aliquod eſt, & in ſubiecto* (nempe tali) *eſt Natura ſemper.*

§. XIV. Sed offenderat iam, ſi recte perſpicio, antea, & facit illud prolixius in ſubſequentibus, dum implicatur circa aſſignanda ſuo ſubiecto, verba illa, καθ' αὑτὸ, καὶ ȣ̓ κατὰ συμβεβηκός. *per ſe*, vel vt ibi habet, καθ' ἑαυτὰ, *à ſe ipſis*. Certe enim videtur abruptus ille ſenſus omninò eo flecti, vt verba hæc omni modo ad illud *principium*, eiusque *exiſtendi, inexiſtendi, coëxiſtendi* modum pertinere intelligantur; vt ſit ſenſus, *ibi* dicendum eſſe, quod *adſit vel inſit Natura*, vbi non modo *principium* motus & quietis *inſit*, ſed inſit etiam *primo*, inſit *per ſe, non* inſit *per accidens*.

§. XV. Alium enim ſenſum non poſſum conciliare verbis illis : ȣ̓δὲν γὰρ (ποιȣ́μενον) ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀρχὴν τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐν ἄλλοις οἷον οἰκία, καὶ μεν ἄλλων τῶν χειροκμήτων ἕκαστον. Τὰ δὲ ἐν αὐτοῖς μὲν, ἀλλ' ȣ̓ καθ' ἑαυτὰ, ὅσα κατὰ συμβεβηκὸς αἰτία γένοιτ' ἂν ἑαυτοῖς. i. e. nullum enim ipſorum (quæ *fiunt*) habet *principium* factionis ſui *in ſe ipſo :* Sed alia quidem habent hoc *in aliis*, & ab *exteriori*, vt domus & manufacto-

ctorum quoduis: Alia vero habent hoc *principium* quidem *inſe*, ſed non *per ſe* ipſa, aut *à ſeipſis*, quæcunque nempe *per accidens ſui ipſorum cauſa* fiunt. Hic, inquam, vltima verba aliter accipere vel interpretari non poſſum, quam vt antea dixi, quod nempe loquantur de *modo* illo, quo *principium* hoc, nempe *Natura*, *in illis ſubiectis ſit*, in quibus eſſe dicitur.

§. XVI. Tanto magis vero operoſus eſt ad hoc vlterius ſtabiliendum, explicandum, illuſtrandum in ſubſequentibus, vbi illas locutiones recte intellectui proponere laborat, quid nempe dicatur, *ſecundum Naturam* eſſe, quid *à Natura* eſſe. Ipſa verba prolixe adducere piget; inferunt vero vndiquaque hoc vnum, quod *Natura* ſit tale motus aut quietis *principium*, quod certo ſubiecto *inexiſtat* ſeu inhæreat *primo*, inhæreat *per ſe*, & *non per accidens*.

§. XVII. Vbi ego quidem minime diſſimulo, aut *Ariſtotelem* non ſatis *vel in theſi*, *vel in hypotheſi* ſeu exemplis, rem hanc deduxiſſe, quomodo conceptus de tali *inheſione per ſe* aut per accidens, qualem de *Natura* formare aut informare vult, præſertim in allatis illis exemplis, luculenter inſtrui poſſint: aut me ad minimum ipſum nequaquam ſatis percipere atque intelligere. Neque vero ſo-

ſolus ego ita hebes hîc ſum, ſed nota ſane ſunt exempla plurium, & inter hos nonnullorum, qui non paruam ſagacitatis exiſtimationem conſecuti fuerunt, quibus tota *definitio Naturæ* hactenus tacta, hoc ſenſu ita obſcura viſa eſt, vt ipſam pro *vana atque irrita* habere non dubitauerint.

§. XVIII. Omnes tamen hi, tum ab ipſius *Ariſtotelis* explicatione huius deſcriptionis, tum *interpretum* eius, quos quidẽ mihi hactenus videre contigit, pari aberratione ſeducti, & in res, quantum mihi videtur, ſatis claras confuſi, & à vero intellectu abducti fuerunt, dum hi quoque dicti *Interpretes*, incongruam applicationem τȣ̃ *ineſſe per ſe, primo &c.* ad indebitum *ſubiectum*, commiſerunt.

§. XIX. Mea itaque ſententia, antiquiſſimi definitionis huius architecti, illud voluerunt, quod *Natura* ſit *principium motus & quietis*, non vbi *ipſa Natura* hoc principium ſit per ſe, primo, non per accidens: Sed ibi, vbi *motus ſit primo, per ſe, & non per accidens.*

§. XX. Ita, vt *verus ſenſus* definitionis ſequens ſit: Natura eſt principium motus aut quietis, in quolibet ſubiecto, in quo *motus aut quies ὑπάρχει*, exiſtit & quaſi *inhæret, eſſentialiter ineſt, πρώτως, primo & primario*, ſine mediata ſpeciali *dependentia, transſumptione,*

trans-

tranſcenſu, communicatione: καθ' ἀυτὸ, per ſe & quaſi *ex ſe*, iuxta *propriam* ſui eſſentiam: Non vero *per accidens*, ratione *fortuiti temporis, fortuiti gradus, fortuitæ directionis*, *fortuitæ* extrinſecæ *proportionis, fortuiti*, ſeu nullius certi & deſtinati, *finis* ſiue ſcopi.

§. XXI. Ex ipſa certe definitione innoteſcit affatim, quod vocabula illa, ἐν ᾧ ὑπάρχει, eadem prorſus, imo iuſtiore connexione, reduci poſſint ad τὸ κινεῖσθαι καὶ ἠρεμεῖν, quam per verſâ Ariſtotelis acceptione, ad *definitum* generale, τὴν Φύσιν. Aliter enim ipſa conſtructio non ferebat, quam ita: τοῦ κινεῖσθαι καὶ ἠρεμεῖν, ἐν ᾧ ὑπάρχει, nempe illud κινεῖσθαι ἢ ἠρεμεῖν; et *propius* vtique, imo *proximum* eſt hoc *prædicatum* ὑπάρχειν, huic *ſubiecto*, motioni aut quieti, quam longe *remoto* definito, ſiue *ſubiecto* vniuerſæ definitionis.

§. XXII. Apparet tanto magis rei huius veritas, quod ex illa acceptione & peruerſa explicatione, quam *Ariſtoteles* & ſequaces eius in medium propoſuerunt, inextricabilis *petitio principii*, & inſuperabilis incertitudo reſultauerit, quo *fundamento* aut *argumento* deprehendi posſit, an in oblata aliqua ſpecie, ante omnia apparentis ſuæ *quietis*, *conſtructionis*, *ſitus* principium ſit aut fuerit vel *intra* ipſam, vel extra ipſam. i.e. an *ſubiecta* talia, vel

naturalia exiſtant, vel artificialia, aut *fortuita*.

§. XXIII. Et ſane ſi quidquam vere *phyſicam*, non modo *materialem* ſed *corpoream*, conſtitutionem & habitudinem mutuæ *dependentiæ*, & *accuratam* eius penſitationem atque *attentionem* poſcit & requirit, eſt illud omnino *quies* in corporibus naturalibus, ſenſibus occurrens. *Motus* vero ſenſibus occurrens, eſt vtique ſubiectum tale, quod *ſcrutinio ſcientifico* iuſtam ſemitam patefaciat, atq; viam ſternat. Profecto enim magno interuallo *facilior* eſt illa indagatio *a poſteriori*, in quo corpore eſt *motus*, an hic motus ſit ab *externo* principio, magis vel minus manifeſto *ſecundario, communicatiue, accidentaliter*, ſubiectum hoc *adoriens* & occupans: Quam *a priori*, an in aliquo ſubiecto inſit *principium aliquod, motum* intrinſece & per ſe ſuſcitandi capax: præſertim, ſi tale corpus *viciſſitudines*, ſiue *gradus* motus habeat, ad magnam vſque remisſionem deſcendentes, quos vulgo *quietis* nomine denotamus.

§. XXIV. Certe enim longe promptior eſt ſubſumptio: *Hoc corpus habet motum* in ſenſus plus minus exquiſitos incurrentem, ergo habet vel à *principio intrinſeco*, vel *extrinſeco*. Vbi vlterior circumſpecta ſenſualis peruestigatio, non modo liberum campum, ſed

ſed egregia etiam *ſubſidia*, inueſtigandi nanciſcitur.

§. XXV. Longe, inquam, promptior eſt hæc ſubſumtio quam altera illa, quæ in inueſtigatione Naturæ per ſe & *à priori* adhibenda eſſet, quæ ita ſonare deberet: Hoc Corpus vel *habet principium motus*, vel non *habet*: ergò *poteſt moueri*, vel *non poteſt*. Si *habet*, habet vel *primo & per ſe*, vel *per accidens*. *Habet* verò .... Vnde hoc demonſtrabitur, *à priori*, inquam? Nunquam certe in æternum; Sed vnice à poſteriori, *quia habet motum*: aut propter *ſtructuram* certam videtur *habuiſſe motum*, cuius ope partes in tale totum concretum, aggregatum, ſtructum, inter ſe inuicem admotæ ſint.

§. XXVI. Hac autem ratione luculenter patet, quod agnitio *exiſtentiæ Naturæ*, in aliquo ſubiecto ſubſiſtentis, inhærentis, inexiſtentis, non aliter, niſi ex *motu aut quiete* eius colligi & ſciri poſſit. Vt adeo recte à *motus præſentià*, *inexiſtentia*, & *dependentia*; vnice *Naturæ* præſentia & exiſtentia in ſubiecto tali concludatur *à poſteriori*, minime vero aliunde.

§. XXVII. Tantò magis verò perſpicua eſſe poteſt ὕπαρξις illa *motus aut quietis* ſecundùm conditiones illas, quæ in definitione requiruntur. Videlicet (1) an in tali ſubiecto,

K 5 mo-

motus *ὑπάρχῃ*, *πρώτως*, *primo*, *originaliter*, *ἢ δευτέρως*, non *ſecundo* quaſi *progreſſu* ſiue gradu, vt alibi ortus, huc tranſeat: (2) An inſit *καθ' αὐτὸ*, *ſecundum illud ipſum*, vt quaſi *immediate* illud ipſum, immediate non niſi *illud vnum* ſubiectum complectatur, afficiat, cum illo *concretum* vnum, & quidem *proprium*, conſtituat. (3) Non vero *κατὰ συμβεβηκός*: non *ex accidenti*, non *propter accidens*, ſed propter illud *ipſum*, & *in eius ſubiecti ipſius gratiam*, *vſum*, *neceſſitatem*, immediate: propter *aliorum* vero vſum, non niſi *δευτέρως*, & *accidentali* reſpectu.

§. XXVIII. Quæ omnia cum ita manifeſto ſeſe habere compareat, vt nempe ex acceptione & *explicatione Ariſtotelis* & *ſequacium* eius, plane nulla ſcientifica agnitio aut cognitio *τοῦ ὑπάρχειν τῆς φύσεως ἐν ὑποκειμένῳ τινι*, formari & erui poſſit, quamdiu *τὸ ὑπάρχειν*, *πρώτως ὑπάρχειν*, *καθ' αὐτὸ ὑπάρχειν*, acceptione Ariſtotelica, ad ipſum *definitum τὴν φύσιν*, refertur: econtra vero ſenſus definitionis, & totus *ordo cognoſcendi*, dilucidiſſime procedat, ſi hæc *prædicata* referantur ad *ſubiectum* illud *proximum*, *motum aut quietem*, *τὸ κινεῖσθαι ἢ ἠρεμεῖν*:

§. XXIX. Concludimus hinc optimo prorſus iure, quod *Ariſtoteles*, *definitionem* in ſe *bonam*, minime ipſe *formauerit*; Sed aliunde acce-

acceptam, ne quidem *intelligere* potuerit: Imo, abſona interpretatione ita *corruperit*, vt omnium illarum *confuſionum* circa hoc negotium, ipſe non modo primus, ſed & *ſolus*, dux & Autor accuſari mereatur.

§. XXX. Sectatores vero eius, dum κατὰ πόδα verba Magiſtri ruminant, omnibus ſuis in hanc rem commentariis nihil aliud egerunt, quàm vt loci maiorem vmbram offunderent, quo ipſo liberioribus ſpeculatoribus atq; ſcepticis, totam definitionem, imo totam rem, non modo dubiam reddiderunt, ſed eo denique perpulerint, vt tædio altioris indaginis, totam rem ita male adornatam, pro friuolo & otioſo figmento aſpernarentur.

OBSERVATIO VIII.

De IVRE BELLI ET PACIS STATIBVS IMPERII COMPETENTE.

SVMMARIA.

Præmonenda de tempore ſcriptæ huius diſſertationis & Autore *eiusdem.* §. I. *Occaſio ſcripti. Ius belli & pacis ſtatibus imperii competere, eſſe extra dubium.* §. II. *Duplex eſt hoc ius. Aliud enim ſtatibus competere iure ſtatuum, aliud iure ſuperioritatis territorialis.* §. III. *De priori prius*

agendum, & primo quidem de iure belli. §. IV. *Bellum eſſe rem maximi momenti commercioque priuatorum exemptam* §. V. *Ius belli & pacis in Imperio penes Imperatorem & ſtatus coniunctim reſidere.* §. VI. *Statuum conſenſum in iure belli iam ante capitulationes fuiſſe neceſſarium & ſaltem his confirmatum, vt & poſtea Inſtrumento pacis Weſtphalicæ* §. gaudeant. §. VII. *Expoſitio illius paragraphi. Controuerſiæ antiquæ de iure belli intuitu Imperii ſoli Imperatori competente.* §. IIX. *Suffragia in Comitiis competere ſtatibus non per modum conſilii ſed decreti. An ſemisſis ſummæ poteſtatis in Imperio ſtatibus competat, an plus?* §. IX. *In quibus negotiis iure ſuffragii gaudeant ſtatus.* §. X. *Decernere bellum continere tria capita, & in horum ſingulis ſtatibus ius ſuffragii competere* §. XI. (*1*) *in decreto conſultationis.* §. XII. (*2*) *Indictio belli quatenus ſoli Imperatori competat, quatenus ſtatuum conſenſus & ad hanc concurrat.* §. XIII. (*3*) *A decretione & indictione belli tanquam actibus tranſitoriis,* §. XIV. *differre quidem actus varios adminiſtrationis, ſed & in horum pleriſq; concurrere ſtatus.* §. XV. *Omiſſa accurata Inſtrumentorum adminiſtrationis diuiſione,* §. XVI. *Illuſtrantur dicta exemplis, conſcriptionis ſcilicet militum & conſultationis de numero copiarum,* §. XVII. *conſtitutionis Ducum maiorum* §. XIIX. *curæ rei tormentariæ & commeatuum, commercii literarii inter ſtatus & ſummum*

mum militiæ ducem, §.XIX. *iudicii militaris, conſtitutionis directorum & conſiliariorum, reddendarum rationum*, §.XX. *tributorum & collectarum imperialium*, §.XXI. *nouorum munimentorum extruendorum, aut veterum præſidiis firmandorum, hoſpitationis militum*, §. XXII. *induciarum longiorum*, §. XXIII. & *condirectionis belli* §.XXIV. *Porro & in iure pacis ſtatus concurrere, ſiue agatur de quæſtione an pax expediat Reip. Germanicæ* §.XXV. *ſiue agatur de ipſis pacis tractatibus ſeu de conditionibus eius*, §. XXVI. & *formula* §.XXVII. *ſiue denique de ratihabitione eius ſermo ſit* §. XXIIX. *Querela de neglectu quorundam iurium*, §. XXIX. & *eius cauſa* §. XXX. *Tranſitus ad alterum caput, de Iure Belli & Pacis ſtatibus vi ſuperioritatis territorialis competente* §. XXXI.

§. I.

SCripta fuit hæc diſſertatio eo tempore, cum in fœderato Belgio actio de ineunda pace proxime incipienda eſſet, Ratisbonæ vero in Comitiis Imperii inteſtinis disſidiis adeo laboraretur, vt conſilia publica penitus ſilerent, & ob mutua illa certamina nihil omnino rerum ſtatibus agere de republica licuerit. Quamobrem propoſitum autori fuit, commonefacere Ordines officii & iurium ſuorum, eosque ad capeſſendam

dam ſtrenue Rempublicam hortari, ne interea dum ipſi aliis de rebus inter ſe confligantur, vnius arbitrio & curæ ea committant, quorum procuratio tractatioque ad omnes pertinet. Quæ præmonere ideo exiſtimauimus, vt dictorum quorundam ratio conſtaret, non ita facile ſine hoc monito perſentiſcenda, quando temporum conditio iam præterierit, cuius memores eſſe oportet, qui intelligere ſcopum autoris recte volunt. Cogitabit etiam Lector, ſi quædam in hac diſſertatione deprehenderit paulo cordatius dicta, quam admittere videatur decorum libertatis Academicæ; quod Autor officio ſuo, quod gerebat, tutus, liberiora ſcribere poterat, quam homines ſcholaſtici. Iam vero incipit ipſa diſſertatio.

§. II. De iure belli & pacis hoc tempore Reipublicæ haud intempeſtiua habenda eſt meditatio, quæ diſpicit, quid eâ in re Statibus Imperii liceat, quæque eorum ſit auctoritas. Nam cum non modo omnia bello perſtrepant, verùm etiam ſpes pacis, vtcunque dubia, affulgere videatur, ad Comitia autem Imperii, quo hæc negotia propria pertinent, omnia incerto magis rumore perferantur, quàm vt vlla cum ſtatibus ibi congregatis ſuper eiuſmodi publica cura communicatio fiat, vel eorum ſententiæ more patrio rogentur

tur, quaſi Comitiorum omninò nihil interſit, quid alii de bello paceue adeoque de fatis Imperii ſtatuant, idcirco operæ pretium ille facturus videbitur, qui velut torpentes nos & faſcinatos commendatione iurium noſtrorum excitat & officii, quod patriæ nobisque debemus, commonefacit. Iura belli & pacis ſtatibus Imperii ab omnibus fere iuris publici Scriptoribus vindicari dubitatione caret. Eadem quoque ipſa re actuue per illos exerceri multa libertate inter ſe, & auctoritate apud cœteros non minori, experientia nos hactenus ſenſusque docuere, circumſtrepentibus toties armis à Statibus arreptis: & inter compoſitionem pacis officiis eorum ſtudiisque cum aliis populis coniunctis, ſiue in partem belli venerint, adeoque inter partes paciſcentes numerentur: ſiue mediatorum, quos vocant, munere agant, pacem aliis interceſſione aut arbitrio conciliaturi. Quare res miraculo fere ſimilis eſt, vt cum ſinguli ſtatus, quibus potentiæ & opum reſpectus exiſtimationem apud gentes conciliat, hoc iure ſuo tam præclare vti nouerint ſocietate fœderum & belli, tùm etiam participatione de omnibus conſiliis, ſuper bello perſequendo ſeu ineunda pace propoſitis; Vniuerſi illi, & in vnum corpus collecti, qui formam Reipublicæ habent, vrgente tanta re-

rerum negotioſa mole ſe non moueant, ſuamque etiam autoritatem deliberationibus & decretis Comitialibus interponant.

§. III. Eſt enim hoc ius Statuum genere duplex. Aliud Status Imperii habent iure ſtatuum, id eſt, quà ſunt Status ſeu Ciues, in partem adminiſtrandæ Reipublicæ admiſſi; & poteſtate de negotiis publicis deliberandi ſtatuendique præditi. Et aliud quà domini territoriorum ſuorum, ſuperioritate illa territoriali ſubnixi, quam priuati publicique iuris auctores nullibi non crepant, cùm pauciſſimi reuera ſint, qui veram eius indolem & naturam intelligunt. Illud ius partem conſtituit ſummi Imperii, & poteſtatem facit ſententiæ in Comitiis de Republica dicendæ, adeoque commune eſt ſtatibus velut pro indiuiſo, quando non niſi coniunctim omnes id exercent, ab Imperatore ad id conuocati, cuius eſt referre ad Status Imperii de bello ineundo, eorumque conſilium rogare, quod tamen decreti vim habet, & inſtar Senatus Conſulti eſt. *Concluſum Imperii* communiter vocare ſolemus. Alterum ius proprium eſt ſingulis Statibus, quo quisque vtitur pro captu ſuo & arbitrio, prout ei viſum e re fuerit, absque conſortio vel interventione alterius, non in ipſo modo Imperio, cùm inter Status res vertitur: ſed & mixtis cum externis genti-

ti-

tibus, negotiis; ad præſcriptum tamen & regulam Legum publicarum atque officii Ciuis.

§. IV. Cum igitur propoſitum nobis ſit de vtroque genere huius iuris quædam commentari, a primo vt incipiamus, quod vti dixi, pars quædam eſt ſummi Imperii haudquaquam infima, ordo & dignitas rei poſtulat. Ius belli & pacis appellatur: de bello itaque primum, deinde etiam de pace.

§. V. Bellum eſt *ſtatus per vim certantium, qua tales ſunt.* Ita Grotius, cuius definitio hactenus palmam tulit. Res ſane momenti maximi, & a cuius ſobria tractatione exiſtimatio Reipublicæ: ſæpe etiam ipſa ſalus pendet. Itaque priuatorum commerciis merito exempta, & in vniuerſæ ciuitatis arbitrium collocata, cui ſollicitudo incumbit regiminis publici.

§. VI. Quanquam ciuitates non vna omnes forma vbique gentium reguntur, atq; etiam ego non ſine cauſa vereor, vt omnes omnium rerumpublicarum formæ ad ſolas tres illas quatuorue ſpecies commode referri poſſint, quas partitioni Ariſtotelis debemus, quem deinceps Politicorum vulgus ſequitur. Sane enim illuſtri Pufendorfio viſum eſt, irregularem formam addere, quæ mox ob illam ipſam irregularitatem, ſi ita lo-

qui fas, in alias innumeras formas ſubalternas tranſire poteſt. Quanquam etiam pro formæ diuerſitate definiendum ſit, cui belli pacisue arbitrium in Repuhlica vindicandum: tamen hæc inſpectio nobis in præſenti negotio eo minus anxie facienda, quod ſicuti vbique fere in quacunque Republica ab ipſo rerum vſu docearis, penes quem ſumma rerum ibi ſit, quam vt definire audeas, cuius formæ nomen reſpublica iſta referat; ita ſufficere nobis poteſt, quod conſtet, in Republica noſtra, quæ Imperium Romano-Germanicum audit, ius belli & pacis ſecundum leges & inſtituta patria penes Imperatorem & Status Imperii coniunctim reſidere, de quo neuter ſine altero ſtatuere poſſit, excepto defenſionis neceſſario caſu. De cætero haud ſolliciti, qualem in hoc ipſo Imperio formam regnare credibilius ſit. Plane ſingularem eam eſſe, atque adeo Reipublicæ noſtræ propriam, ſatis nouimus, quam ſi Imperialem dixeris, fortaſſis haud facile erraveris. Cuius tamen nouitatis in imponendis nominibus ego nemini autor eſſe cupio.

§. VII. Ius belli igitur Status Imperii cum Imperatore ſine dubio participant. Id eſt, non poteſt decerni bellum, non indici, non geri, non finiri ſine ſtatuum conſenſu & auctoritate, quod nimirum communi nomine

Im-

Imperii incipiendum adminiſtrandumque eſt. Antiquisſimum hoc ius Statuum, & iam vltra duo ſecula publicis legibus definitum: adeoque per Capitulationes repetitum potius & confirmatum, quam introductum. Scriptas Capitulationes ante Caroli V. Imperium non habemus. Atqui tamen diu ante hunc Imperatorem auus eius Maximilianus I. fidem dederat, ſe absque ſcientia & voluntate Statuum nec bellum cum exteris initurum, nec fœdera pacturum, qua de re Conſtitutio extat Wormatiæ anno 1495 facta, ſub titulo: Handhabung des Friedens / rechtens und der Ordnung. rubr. die Königl. Majeſt. Itaque cum Status in Comitiis Wormatienſibus, anno 1509. habitis id a Maximiliano non ex aſſe obſeruatum arguerent, eamque ob cauſam ſe ab auxilio contra Venetos, quod eos Imperator poſtulauerat, excuſarent, is operoſa defenſione placandis illis opus ſe habere credidit, quam actionem inter Imperatorem & Status eo tempore inſtitutam recenſet Goldaſtus opere ſuo der Reichs-Handlung pag. 84. & ſeqq. Inter cauſas enim denegati auxilii, quas ſtatus allegant, id præcipue eſt grauaminis loco, quod bellum contra Venetos absque præſcito eorum & conſenſu decretum, & quod eis non

ſatis conſtet de commodis damnisue per id in Romanum Imperium redundaturis: obiectis etiam magna libertate ſuperioribus bellis, quæ temerarie ſuſcepta, non ſine graui ignominia & cum fraude reipublicæ finierint: Poſt hæc a Caroli V. tempore id ipſum ius ſingulis Capitulationibus magna perſpicuitate aſſertum & iureiurando munitum, donec tandem tabulis Weſtphalicæ pacis in legem perpetuam & fundamentalem eualuit, fideiuſſoribus Gallia & Suecia. Ita enim conuentum §. 8. Inſtr. Pac. *Gaudeant ſine contradictione iure ſuffragii in omnibus deliberationibus, ſuper negotiis Imperii, præſertim vbi leges ferendæ vel interpretandæ, bellum decernendum, tributa indicenda, delectus aut hoſpitationes militum inſtituendæ, noua monumenta intra Statuum ditiones extruenda, nomine publico, veteraue firmanda præſidiis, nec non vbi pax aut fœdera facienda &c. &c. nihil horum aut quicquam ſimile poſthac nunquam fiat vel admittatur, niſi de Comitiali liberoque omnium Imperii Statuum ſuffragio & conſenſu.*

§. IIX. Merentur hæc verba legis paulo presſius inſpici, & cum aliis legibus ſuperiorum temporum, quatenus his per illa derogatum non eſt, conferri. Ita enim quid iure belli & pacis comprehenſum ſit, rectius edocebimur. Primo igitur ſtatuitur, *gaudeant*

ſine

ſine contradictione. Hoc innuere videtur, fuiſſe olim contradictionem inter Imperatorem Romanum & Status Imperii. Et ſane in actione illa, quam paulo ante Maximiliano I. cum Statibus fuiſſe retulimus, Imperator non omnes eorum querelas iuſtas & decoras agnoſcit, ſed & quædam ſuo ſe iure facere potuiſſe contendit, & tantum non increpat aliquando Status, quod ipſum tot tantisque accuſationibus onerare non vereantur. Præterea quædam ſæpe neceſsitate temporum excuſabantur, Statibus Imperii contradicentibus, neque exceptionem illam probantibus, quam ſibi fraudi cedere intelligebant. Inde rurſus controuerſiæ, ſimultates & odia, ſed & neſcio, an non ante Maximiliani I. tempora Imperatores in bello decernendo poteſtate vixerint aliquantum liberiore. Id quidem pro comperto habeo, Imperatores, ex quo poſt Carolinum nomen in Germania ex ipſis Germanis deſignari cœperint, quoties cum auxilio & opibus Statuum gerere bellum voluere, conſenſu, etiam ſuffragio eorum opus habuiſſe, quo forſan omnia illa exempla pertinent, quæ Limnæus *ad artic. II. Capit. Carol. V. p. 184.* ex Mutio aliisque hiſtoricis recenſet. Enimuero nihilominus quæſtio ſupererat, quodſi bello Imperator ſuis ſe viribus parem iudicaſſet,

an non id ei incipere licuiſſet inconſultis etiam Statibus? qualis rerum ſtatus adhuc in Anglia eſſe dicitur, vbi Rex indicendi belli poteſtatem habet, ſi bello ſufficit ex ſuo ærario. Sin vero tributis populi in id opus habet, tum demum Concilii regni, ſeu Parlamenti auctoritate vtitur. Hæc controuerſia iam apud nos per Capitulationes & Inſtrumentum pacis ſublata eſt, omnique bello interdictum, quod ſine ſtatuum conſenſu ineundum eſt, etiamſi nemo eos auxilia & pecuniam poſtulare voluerit. Nam facilis eſt & vix euitabilis implicatio Statuum bello per Imperatorem imperii nomine ſuſcepto. Adde quod ad omne negotium publico nomine gerendum auctoritate Statuum etiam opus ſit, præſertim ex quo tempore ſucceſſio in Imperium non ab hæreditate, ſed libera electione delata. Recte igitur ſancitum eſt, *gaudeant ſine controuerſia &c.*

§. IX. Debent autem gaudere Status iure ſuffragii in omnibus deliberationibus ſuper negotiis Imperii. *Ius ſuffragii* dum lex nominat, facile apparet, aliquid longe ſublimius ſignificari, quam quod rationem conſilii habet. Quamuis enim decreta Statuum in Comitiis communi appellatione Conſilium, ſeu id quod mihi facta recte videtur, Gutachten audiant: id tamen potius modeſtiæ cau-

cauſa ſic dictum, quam vt vim decreti minuat; neque enim res nominibus accommodantur, ſed nomina rebus. Ius hic ſuffragii ſuper negotiis publicis ita deſcribitur, vt nihil horum niſi de Comitiali liberoque omnium Imperii Statuum ſuffragio & conſenſu fieri vel admitti debeat. Quare argumentum validiſſimum ſuppeditat pro actuali participatione in adminiſtranda Republica: Vt iam ipſam vocis vim non valde vrgeam, quæ, ex vſu loquendi & inſtitutis omnium Rerumpublicarum eo tendit, vt ſicuti, qui in populo olim Romæ, Athenis, Lacedæmone ius ſuffragii, id eſt, poteſtatem ſtatuendi de rebus ciuitatis ſuæ, habuere, & hodie apud Polonos, Venetos, Belgas, Heluetios habent, in ipſum regiminis conſortium admiſſi, & ſummæ poteſtatis participes facti creduntur; Ita etiam conditio Statuum Imperii hanc ſublimem vocis ſignificationem ſibi vtique recte vindicet, quanto eſt æquius, vt qui integras prouincias, vrbes atque territoria iure proprio poſſident, ne ſaltem ciue Romano, qualis olim fuit, vel nunc Nobili aliquo Polono aut Veneto in iure ſuffragii, eiusque autoritate deteriori loco habeatur. Effecit hæc conſideratio, habita ſimul Maieſtatis Cæſareæ & plenitudinis eius, quæ vocatur, ratione, vt Statibus Imperii ſemiſſis

ſummæ poteſtatis tribuatur, tanta huius ſententiæ certitudine & auctoritate, vt etiam in Senatibus Imperii, adeoque veluti ſub Imperatoris oculis ſuffragia publica lata fuerint, quæ credidere ſe non parum de Principe ſummo meruiſſe diſtributione huius ſemisſis, & dum alteram ſoli Imperatori relinquunt. Sunt enim quibus religio eſt, tantum conceſſiſſe. Ego ſicuti vni vel alteri parti admetiri quicquam certi veluti ex modio vel ad menſuram non auſim; Ita pro comperto habeo, quamcunque etiam portionem Status Imperii ſuffragii iure in adminiſtranda Republica obtinuerit, eam eſſe ex genere iurium ſummi Imperii, adeoque ipſos Status hactenus cum Imperatore in eius rei eſſe communione: ſiue id ex æquo fuerit, ſiue ex impari. Pares ſaltem in eo certe erunt, vt neuter ſine altero nihil publicæ rei decernere, nihil exequi poſſit. De cætero ordo negotii hic eſt. Imperator refert ad Status de Republica, Status conſultant & ſuffragia ferunt: Poſt ſententias dictas fit concluſum primo cuiusque collegii, deinde totius Imperii: id quod etiam nomen Senatus Conſulti ſiue Concluſi Imperii, Reichsſchluß obtinet, quamdiu hac forma ſubſiſtit. Certe ad Imperatorem miſſum Reichsgutachten appellatur. Enimuero ſicuti hæc germanica

vox

vox nudum conſilium hoc loco non ſignificat, ſed eodem ſenſu eſt cum altera Reichs-Schluß / ſono ſaltem modeſtiori & ad ſubmisſionem compoſito; Ita quoties acta publica latine loquuntur, hanc vocem Reichs-gutachten / nunquam de Conſilio, ſemper vero de Senatus Conſulto vel Concluſo Imperii intellectam, & ſic etiam de verbo ad verbum redditam ſenties.

§. X. Hoc ius ſuffragii eſſe dicitur *in omnibus deliberationibus ſuper negotiis Imperii*; Iſtorum negotiorum quædam ſingulatim exprimuntur. Quæ ſint reliqua eiusmodi generis alia, vti prolixe ſcriptores occaſione huius argumenti tradunt, nec omnes in eo conueniunt, ita mei inſtituti non eſt, ſeu facere catalogum, ſeu factum ab aliis meæ cenſuræ ſubiicere.

§. XI. Mihi ſufficit in præſenti cauſa, Status Imperii gaudere ſine contradictione iure ſuffragii, *vbi bellum decernendum.* Decernere bellum ambitu ſuo & ſenſu legis hæc tria complectitur. Decretum præuia conſultatione factum, indictionem, & adminiſtrationem. In ſingulis gaudere Status iure ſuffragii, nec iura nos dubitare ſinunt, neque vſus.

§. XII. Primo quod decernendum bellum attinet, hic expreſſa etiam ſunt verba, addita

ta paulo poſt prohibitione, nihil horum poſthac vnquam fiat, niſi de Comitiali liberoque omnium Imperii ſtatuum conſenſu, quo cum conſentit Capitulatio Leopoldina *art. 13.* quæ bellum decerni vel incipi vetat abſque ſuffragio ſtatuum, quodcunque etiam prætextum illud habeat. Hæc ſatis clara ſunt. Adeoque cum bello Gallico ſuperiori tardarent Status Gallum pro hoſte habere, atque in eum bellum decernere, illud bellum, quod Imperator fere biennio ante iam gerere cœperat ex fœdere cum quibusdam Statibus inito, pro communi Imperii bello neque a Gallis neque ab ipſis ſtatibus habitum fuit, commorante interea Ratisbonæ in Comitiis Gallico Miniſtro Grauello, & munera amici in ſpeciem obeunte, donec anno 1674. demum migrare iuberetur.

§. XIII. Indictionis ſiue clarigationis eadem eſt ratio. Nam decernere bellum ſuo ſenſu etiam eſt indicere; quanquam ſolennem actum indictionis, qui propoſito edicto peragitur, & ſpeciem ſupremæ exemtionis habet eorum, quæ per Status decreta ſunt, Imperatori merito relinquimus. Interea id certum eſt, qui ſine Statuum ſuffragio bellum decernere non poteſt, is neque illud indicere niſi his ipſis ſuffragantibus poteſt.

§. XIV.

§. XIV. Neque ſane aliter ſe res habet in adminiſtrando bello. Hoc ſaltem intereſt, quia decernere bellum & indicere ſunt actus tranſitorii, quorum alter ex primo velut reſultat, in eoque continetur, itaque quod lex de bello decernenda ſtatuit, ad indicendum rectisſime extenditur, præſertim cum in Capitulatione belli gerendi mentio fiat, quæ indictionem iam præſupponit.

§. XV. Circa adminiſtrandum bellum res paulo aliter comparata eſſe videtur, quia enim hoc negotium pluribus actibus, qui ſibi inuicem ſuccedunt, conſtat, & in varias curas abit; ita fateor ego, ex Legis verbis ſtricte non ſequi, ſine quorum conſenſu bellum decerni non poteſt, id neque ſine illis geri poſſe, ſi adminiſtrationem ſingulorum ſpectes, quibus opus habet bellum feliciter atque prudenter gerendum: poſſunt enim hæc vnius fidei & arbitrio committi exequenda, imo poſſunt more patrio relicta eſſe. Enimvero ſi ad hunc ipſum patrium morem attendimus, ſimulque ſupplemus ea ex aliis legibus, quæ Conſtitutioni in artic. VIII. Inſtrum. pacis contentæ, atque Capitulationi Leopoldinæ deeſſe videntur, liquido conſtabit, in hoc etiam adminiſtrandi belli articulo Status plurimorum, quæ eo pertinent, participes eſſe, non expediendorum niſi com-

communibus ſuffragiis. Vereor vt exactam omnium commemorationem facere poſſim, quorum tamen recordari pro tempore licet, iſta breuiter recenſuiſſe nihil, opinor, vetat.

§. XVI. Poſſem quidem iſta fere omnia vno communi nomine *Inſtrumentorum* comprehendere, quæ iterum in principaliora, vt milites, & minus principalia, quæ illis inſeruiunt, diſpertiri liceret. Sed nolo tam accurato ordine defungi, potius prout vnum quodque mihi ſuccurrit, illo in exemplum vti venia ſit.

§. XVII. Decreto ſemel bello, prima eſt *cura de conſcribendis militibus & ordinando exercitu*, quibus rem in hoſtem geſturi ſumus. Hinc ante alia neceſſaria eſt *conſultatio de numero copiarum*. Atque eam rem Imperatorem ad Status Imperii referre ſolere, eorumque ſententiam exquirere, vt vetera omittam, acta Comitiorum de anno 1644. & deliberationes publicæ terna vice in his Comitiis ſuper ea habitæ abunde oſtendunt, vbi ſemel contra Turcam, deinde in Gallos, & tertium aduerſus quoscunque hoſtes aggreſſores exercitus maiore ſtudio decretus, quam conſcriptus eſt. Adhæc ſimul definitum, quem quisque circulus Imperii præſtare numerum debeat equitum, dimachorum & peditum. Hic miles ita decretus & conſcri-

ſcriptus dicitur *nomine Imperatoris & Statuum*, vel etiam nomine *Imperatoris & Imperii* conſcribi, itemque *in ſeruitio Imperatoris & Imperii eſſe*: & totus exercitus *miles Imperii* das Reichs-Volck. Die Reichs-Armee, der Röm. Kayſerl. Maj. und des Heil. Röm. Reichs Kriegs-Heer / cuius rei in fidem vide ſis loca actorum apud Limnæum *ad artic. 11. Capit. Caroli V.* adducta.

§. XIIX. *Conſtitutio Ducum maiorum* qui Generales appellantur, itidem per Statuum ſuffragia fit, qui & ſuum cuique locum & ſtipendia aſſignant, tum iuramento adigunt in verba Imperatoris & Imperii. Imprimis ſummus ille exercitus Dux, quem Generalem Campi Mareſcallum vocant, ex Statuum voluntate commendatur Cæſari, imo fuit aliquando tempus, cum Status Imperatorem rogarent, vt copiis ſummo cum Imperio præeſſe ipſe velit.

§. XIX. *Cura rei tormentariæ & Commeatuum* ſiue annonæ ad eandem claſſem referuntur, vti & *leges diſciplinæ militaris*, vulgo articuls-Brieff / quæ res ante annos viginti & quod excurrit Statuum deliberationibus copioſam materiem præbuit. His adde *commercium literarum inter Status & ſummum militiæ Ducem*, cum quibus ille non modo de bello adminiſtrando, ſeu pugnandum in hoſtem

ſtem fuerit, ſeu vrbs obſidenda, confert: verum etiam ab eis mandata accipit gerendæ rei. Imperatoris ſic ſemper memores ſumus, cuius approbatione & iuſſu decreta Statuum velut auctoramentum habent.

§. XX. Operoſum nimis eſſet minora alia commemorare, quæ olim in Comitiis hiſce magno ſtudio agitata ſunt, cum publicæ defenſionis & ſecuritatis negotium ferueret, veluti *de Iudicio militari, de Directoribus & Conſiliariis ſummo militiæ duci adiungendis, de reddendis rationibus acceptorum & expenſorum*, quas Commiſſarium Generalem ſiue Quæſtorem poſtulamus; & quæ ſunt plura huius generis, quæ nunc per partes exequi inſtituti ratio non fert. Satis enim eſt ad præſens argumentum prouocatione ad acta, quæ neminem latent, oſtendiſſe, de iſtis omnibus Status Imperii liberis ſuffragiis ſtatuere poſſe, eorumque conſortium Imperatorem libenter admittere, actis ſæpe gratiis pro negotiis tam egregie digeſtis ac ordinatis.

§. XXI. Illorum tamen obliuiſci adhuc non poſſumus, quorum expreſſam mentionem tabulæ pacis Weſtphalicæ faciunt. Primum eſt de *Tributis ſiue Collectis Imperii* abſque conſenſu & ſuffragio Statuum non indicendis, quorum toto bello maximus eſt vſus, cum pecunia ſit rerum gerendarum neruus.

Hinc

Hinc toties deliberatum de publico ærario inſtituendo ferendis belli ſumptibus. Vernacula noſtra res illa dicitur die Reichs-Caſſa, nomine ſemper ditior quam opibus, moroſitate & cunctatione conferentium, quos hactenus ad officium præſtandum nullæ leges ſatis coercuere, cum vix accuſationem de reſiduis ferrent, nomini vero *Moroſorum* etiam iraſcerentur. Excuſationes a variis cauſis petitæ, ſed inprimis cenſus in matricula Imperii deſcripti inæqualitas, nonnullis cenſu illo ex parte leuatis, dum reliquis antiquum onus incumbit, maximas querelas peperit. Hinc aliud conſilium inuentum, ſcilicet vt relicto in matricula cenſu, quem frequentes minutiones, hodie *moderationes* vocant, absque ſufficienti facultatum cognitione ad partis inſtantiam & quasdam commendatitias ſuperfunctorie conceſſæ plane turbauerant, vnusquisque Statuum pro numero militum gregariorum, quos conſcribere tenebatur, certam pecuniam ſolueret, in pedites quadraginta crucigeris, monetæ id genus eſt, & in equites duobus florenis impoſitis, id quod ſimplum vocabatur, duplo vel triplo poſt augendum, ſi neceſsitatibus ærarii non ſufficeret. Sed & hoc commentum effectu caruit, paucisſimis ſolutionem præſtantibus, nullo in publicum bonum emolu-

lu-

lumento. Vnde etiam illuſum ſibi a reliquatoribus eſſe, prompti illi & officioſi Collatores non ſine indignatione queſti ſunt. Olim adhuc alius erat contribuendi modus habito omnium bonorum exacto cenſu, quorum deinde certa pars ſoluebatur, vulgo nummus communis, ſiue der gemeine Pfennig/ quocum hodie comparare poſſes genus tributi nonnullis locis extra ordinem premente neceſſitate inſtitutum, die Vermögens-Steur/ſed id prorſus in deſuetudinem abiit, nec facile reuocari in vſum poteſt, auerſantibus Statibus opes ſuas ab aliis exacte cognoſci & æſtimari. Itaque cum vſus docuiſſet, ærario publico non valde conſuli, ſpe in Statuum contributione collocata, cogitatum eſt de inſtruendo eo aliis mediis, per quæ Statuum patrimonio nihil decederet, neque etiam ſubditos nouis oneribus ſubiici oporteat. Et ſane fuere hanc in rem propoſita haud omnino ſpernenda. Sed dum omne defenſionis publicæ negotium hoc tempore quieſcit, ſuperuacanea etiam viſa eſt ſollicitudo, ærarii rationem habitura.

§. XXII. Alterum eſt, vt *noua munimenta* intra ſtatuum ditiones nomine publico ne extruantur *veteraue præſidiis firmentur*, niſi de Comitiali liberoque omnium ſuffragio & conſenſu. Ac denique tertium, ne item *de-*

le-

lectus aut hoſpitationes militum aliter inſtituantur. Quod ad munimenta tamen attinet, ea per legem non intelligi apparet, quæ momentaneæ ſecuritatis cauſa in expeditione contra hoſtem extruuntur; ſæpe enim referendi ea de re ad Status facultatem occaſio non permittit, ſed quæ firmandi limitis cauſa duraturo ad perpetuitatem opere fiunt. Interea etiam ſi quid tumultuario labore pro impetu hoſtili coercendo excitatum fuerit, qualecunque id ſit, ſi ſtare id poſtea & præſidio teneri perpetuo debet, hæc eadem lex ad Status Imperii poteſtatem ſtatuendi defert. De Hybernis, hoſpitationibus & delectibus militum res clarior eſt, quam vt explicatione indigeat. In his enim negotiis conſultatio ſemper moram aliquam patitur, cum facile maturis mandatis præuerti incommoda & turbæ poſſint, nec improuiſa vnquam ſint, quæ huc pertinent, ſi tempore & occaſionibus vti placeat.

§. XXIII. *De induciis* paucorum dierum concedendis veluti ſepulturæ gratia vel inter loci obſidionem alias ob rationes, arbitrium ducum eſſe debet. Sed quæ longius in menſes aut annos prominent, imprimis vero, ſi multos in annos fiant, quia paci ſunt propiores, inconſultis ſtatibus pangi non poſſunt.

§. XXIV. Si de ſumma *directione* belli quæritur,

ritur, illa quidem procul dubio ad Imperatorem ſpectat. Sed hoc nomine a condirectione excludi ſtatus non poſſunt, niſi quibus in rebus Imperatori arbitrium eſt collatum Comitiali conſenſu & ſuffragio, in cæteris idem agendi modus manet, quem iura Statuum, & forma Comitiorum deſiderant. Ex actis enim Comitialibus abunde conſtat, quam Condirectionem Status ſuperiori bello Gallico, in omnibus fere inſtruendi gerendique belli momentis vſurparint, probante Cæſare, & ſtudium ſæpe magnifice laudante Summa igitur erit Imperatoris directio belli, quæ Summum Principem & Adminiſtratorem Imperii decet, erit vero vna etiam directio quædam Statuum, prout dignitati eorum & auctoritati ſuffragiorum, vnde decreta Imperii fiunt, conuenit.

§. XXV. Tandem etiam *ius pacis* habent Status, quæ item iuxta formulam Tabularum non aliter ineunda quam ſuffragiis illorum & decreto : ſiue quod idem eſt, *comitiali liberoque omnium Imperii Statuum ſuffragio & conſenſu.* Videamus igitur per partes, quid hoc iure pacis faciendæ contineatur. Prima igitur inſpectio eſt, *an expediat Reipublicæ*, pacem fieri, aut bellum geri. Bellum enim quod ſtatus vnitis cum Imperatore conſiliis & animis ex neceſſitate Reipublicæ ſu-

ſuſcepere, iisdem finiendum eſt pace ſecura, ſtabili & glorioſa: quare omnino ad eorum conſultationem pertinet ſtatuere, an pro temporum conditione talis pax haberi poſſit, vel ſatius ſit, bellum pro obtinenda perſequi. Maxima pars ſalutis Reipublicæ dependet ab eiuſmodi conſiliis quam ſaluam eſſe & felicem Statuum præcipue intereſt. Eorum igitur hic res agitur, itaque eorum etiam conſenſu & auctoritate opus.

§.XXVI. Deinde *de conditionibus & formula pacis* Status decernendi poteſtatem habent, quæ actio ad ipſam tractationem pertinet, vnde euincitur, *tractatuum* etiam *pacis* Status fieri debere participes. Concurſum dicimus ius illud, quo ſua pro parte actioni interſunt, & publico Imperii nomine de legibus diſceptant, in quas facienda pax eſt. Sub Imperatoris tamen veluti præſidio & ſuprema directione, qui in cauſis communibus, & vbi ad Exteros commune decretum referendum eſt, ſuis atque Statuum auſpiciis rem gerit. Hoc tribus fere aut quatuor modis fieri poteſt. Vno, quando Status rem omnem fidei Imperatoris & prudentiæ committunt, ratum gratumque habituri quicquid communi nomine egerit. Altero, cum actio pacis in loco inſtituitur, vbi Comitia ſunt, quæ expeditisſima ratio perficiendi negotii, cum

facile ita de ſingulis Imperator referre ad Status eorumque ſententiam de republica habere poſſit. Hoc modo Armiſtitium illud vicennale initum. Tertio, cum Status ad conuentum & actionem delegatos mittunt ex ſuo corpore idoneo procuratorio inſtructos, qui repræſentant Status & vice omnium ex mandato ſuffragia ferunt, ita ante tria circiter luſtra Francofurti ad Mœnum agere cum Gallis placuerat: & quarto denique, vt ſolus Imperator interſit actioni, nemo autem communi Statuum nomine; ita tamen vt Imperator in ſe recipiat Statibus in Comitiis congregatis communicatum iri de omnibus, quæ in conuentu illo hinc inde proponuntur, vt ſuper iis deliberare atque decernere ipſi etiam poſſint. Hac ratione Neomagi arbitror negotia fuiſſe tractata. Ex hiſce viis quæ præſtet alteri, non eſt meum definire. Id pro comperto habeo, ſi Status e re ſua & dignitate duxerint, ipſis tractatibus per Delegatos intereſſe, neminem ſane ius habere id impediendi, neque eſſe, quo hæc eorum auctoritas in dubium vocari recte poſſit.

§.XXVII. Poſtquam demum diſceptatis conditionibus de pace conuenit, Imperator antequam illam concludit, *de formula conuenta* denuo refert ad Status & ex eorum ſenten-

Digitized by Google

tentia conſilia capit: id quia in conuentu Neomagienſi intermiſſum fuerat, Imperator excuſauit Statibus, fidemque dedit, fraudi eis atque præiudicio haud fore: obtenta ſcilicet ſunt eo tempore negotia, quorum ratio moram non ferebat, quæ excuſatio in bonam partem quidem accepta, ſed & ſimul poſtulatum eſt, ne eiusmodi quid amplius fieret.

§. XXIIX. Tandem etiam concluſa pace vt eam Status *ratihabeant*, vltimum eorum ius eſt circa hanc rem: id quod ſolenni illa ratihabitione pacis Neomagienſis & Armiſtitii Ratisbonenſis clarisſime demonſtratur. Quin hanc Statuum ratihabitionem tempore prædicti armiſtitii Rex Galliæ tanti fecit, vt iisdem actu reciproco peculiari, per Legatum ſuum Directorio Moguntino exhibito cauere voluerit, quod ſcriptum adhuc in Cancellaria Moguntina aſſeruatur.

§. XXIX. Ex his ſuo ordine deductis, quæ ſupra opinionem prolixiora fuere, notitia aliqua eius iuris prouenire poteſt, quod Statibus circa bellum & pacem competit, & quod illi non vna occaſione exercuere actibus, qui ad rei memoriam ſatis illuſtres ſunt. Cum igitur Tabulis pacis Weſtphalicæ ſacra adeo & conſtans ſit lex, *nihil horum aut quicquam ſimile poſthac vnquam fiat, niſi de Comitiali libero que omnium Imperii Statuum ſuffragio & con-*

ſenſu, non ſine cauſa admiratio nos & ſtupor ſubit, qui fiat, vt hoc præſenti bello iſtorum omnium nulla fere ratio habeatur? ſane quidem, quod bellum attinet decernendum atque indicendum, egregie Status partes ſuas expleuiſſe videntur actuum ſolennitatibus, quorum inſpiciendorum cupido etiam peregrinos cepit. Sed & Status mandatorum quæ vocant auocatoriorum & inhibitoriorum publicatione, quibus partim Germani & Itali Feudatarii, qui apud Gallos ſtipendia meruere, domum vocantur, partim merces Gallorum importari vetantur, ſeueriſſimis poenis in eos decretis, qui in hæc peccare auſi fuerint, dignitatem ſuam atque exiſtimationem egregie tutati ſunt. Sed his velut omni impetu conſumpto, hactenus deſides conſedimus, omni cura belli adminiſtrandi in alios deriuata, abs quorum prouidentia & ſtudio in rempublicam ſi fuiſſet, nobis ſane res non niſi peſſime geri potuiſſent. Et profecto dici non poteſt, quantam Status Imperii hoc ſuorum iurium neglectu iniuriam ſibi faciant, cum præclariſſima occaſio ad manus ſit, & de Republica fortibus conſiliis bene mereri, & auctoritatem ſuam locumque in Republica pro more patrio tueri. De indicendis tributis, de aſſignanda in vſus belli pecunia, de delectibus, de hyber-

nis

nis & hoſpitationibus militum, de vniuerſa denique gerendi belli ratione nihil amplius refertur ad Status, nihil cum eis communicatur. Adhæc de tractatibus pacis vndiquaque nunciatur, & vt fama communis fert, negotium illud haud procul a concluſione abeſſe dicitur. De iis omnibus certiores facere Status oporteret, eorumque ſententiam de conditionibus rogare, quorum tantopere refert, quibus facienda pax ſit, cum ſi quid hoſti contra leges Weſtphalicæ pacis aliquid vtique relinquendum fuerit, id Imperium Statusque ſuo de patrimonio publicæ tranquillitatis cauſa conſecrare debeant, vt celanda eis res nullo modo ſit, quæ adeo prope & intime illos boni maliue ſenſu tangit. Vno verbo, ea tempora Reipublicæ ſunt, vt ſi non eſſent Comitia Statuum, illa vtique præſenti periculo habenda eſſent. Nunc cum ipſis in Comitiis verſemur, ita a longo iam tempore agitur, ac ſi nulla omnino haberentur: abiecta omni publici boni cura, quatenus illa ad Senatum illum Imperii pertinet; adeo nullæ amplius deliberationes, nulla ſuffragia, nulla decreta nobis cordi ſunt, diuiſis in factiones, & impeditis per contraria ſtudia.

§. XXX. Atque hæc ipſa animorum ægritudo eſt, cuius cauſa in nos vnice redundat;

præter nos nemini facile imputari poteſt. Scilicet ob iram vnius rei, quæ, vtcunque protrahatur, perficienda tamen denique eſt, cum longius iam proceſſerit, quam vt reuocari penitus poſſit, tantillam moram redimere placet iactura huius maximi & æſtimabilis iuris noſtri, quo belli paciſque negotia moderamur. Niſi enim ipſi nobis offenſioni eſſemus & impedimento, niſi arma ſuppeditaremus in nos vertenda, non eſſet profecto facile alius, qui litem nobis mouere auderet. Saltem inuidia & exprobratio, qua nunc mutuo nos premimus, in illos recideret, qui diſſenſiones noſtras in ſua commoda vertunt, & irridere etiam nos videntur, cum eas pro excuſatione habent.

§. XXXI. Hactenus de iure belli & pacis, quod ad Status Imperii pertinet iure Statuum. Nunc de illo diſpiciendum foret, quod *ex ſuperioritate territoriali* prouenit & ſingulis eſt proprium. Eſt enim hoc argumentum pars altera diſſertationis noſtræ. Cum vero prior hæc ſupra opinionem excreuerit, ea quæ reſtant, peculiari operæ deſtinamus.

OB-

Digitized by Google

OBSERVATIO IX.

IVLIANVS AN VNQVAM VERE FVERIT CHRISTIANVS?

SVMMARIA.

Communis perſuaſio, Iulianum ab ineunte ætate fuiſſe Chriſtianum. §. I. *Vnde & communiter Apoſtaſiæ accuſatur.* §. II. *Circumſtantiæ & occaſio Apoſtaſiæ eius* §. III. *Veroſimilius eſſe, quod Iulianus nunquam ſincere Chriſtianus fuerit, neque Chriſtianam doctrinam vnquam exacte cognouerit.* §. IV. *Refutatur aſſertio, quod Iulianus ab Eccleſiaſticis viris ſub Epiſcopis in iuuentute informatus fuerit.* §. V. *Fabulam videri, quod Iulianus baptizatus & apud Chriſtianos Lector fuerit* §. VI. *Reſpondetur denique ad reliquas rationes ſententiæ communis* §. VII.

§. I.

IVlianum vere quondam Chriſtianam profeſſum fuiſſe pietatem apud pleroſque dubio vacat. Sozomen. *lib. 5. hiſt. Eccl. c. 2. p. m. 539. edit. Græco-latin. in Germ. adornatæ* ſcribit: *eum parentibus Chriſtianæ religioni addictiſſimis ortum fuiſſe, a puero iuxta Eccleſiæ ritum initiatum & ſacris literis inſtitutum, ſub Epiſcopis denique & Eccleſiaſticis viris educatum fuiſſe*, Ioh. Cuſpinianus *de Cæſaribus*

iam ab ore eius pendere voluit, ſumta, Græcorum more, in Chriſtianos declamandi licentia. Socrates *l.c.* & Sozomenus *c. 2. lib. c. p.594*, accuſant Maximum Philoſophum, qui Iuliani fama impulſus Nicomediam venerat, & aiunt, quod Iulianus a Maximo rudimenta ac præguſtum Philoſophiæ hauſerit, *ac ſtatim religionem eius imitari cœperit*, inſtillata animo eius a Maximo cupiditate imperandi. Conſentit Gregorius Nazianzenus, ſcribens, Maximum, fuiſſe *alterum Iuliani corruptorem, qui cum docuerit impietatem, qua & in Aſtronomia & natalitiis & ſpecie diuinationis ludificetur horumque Comite Magia.* Ex hoc gymnaſio Athenas migrauit ibique philoſophatus ſortes omnes disquiſiuiſſe fertur, an olim regnaturus eſſet; factum notabile memorat Theodorit. *lib. 3. H.E. c.3.p.126.* & tandem hanc epicriſin ſubnectit: *Ita cupiditas imperii infelicisſimum Iulianum pietate ſpoliauit.* A Conſtantio deinde Cæſar conſtitutus & in Gallias miſſus barbarorum irruptionibus obiectus ea fini, vt, quemadmodum teſtibus Marcellino & Socrate *rumore tenus vbique iactabatur, per ſæuisſima deleri poſſet bella*, quamuis aliter res ceciderit, vt latius a Marcellino & Zoſimo narratur. Hic vero aperte ſe Paganum eſſe declarauit. Nam cum ex legatis intellexiſſet, Conſtantium velle, vt cum

cum Imperio Cæſaris habitum poneret, privatæque vitæ reſtitutus Imperatoris voluntati ſeſe permitteret, *palam animi ſui de Numine ſententiam oſtendit, aperte prolocutus audientibus vniuerſis, potius ſe diis quam Conſtantii verbis ſe vitamque ſuam permiſſurum*, vt ait Zoſimus *lib. 3. Hiſt. Nou. p. m. 267.* Nec attinet hinc commemorare, quanto feruore poſt mortem Conſtantii paganiſmum propugnarit, & quam ſtudioſus voluerit videri Deorum gentilium cultor. Loquantur numiſmata in Baronio, Patino *p. m. 481.* & gemmæ in Theſauro Brandenburgico *p. m. 130.*

§. IV. His non obſtantibus haud deſunt, qui nunquam Iulianum ex animo Chriſtianam fuiſſe profeſſum fidem, opinantur. Certe Sozom. *lib. 5. H. E. c. 1. p. 509.* notanter ita ſcribit: πρότερον χριστιανίζειν δοκῶν; & Socrates *lib. 3. H. E.* narrans *c. 1. p. 167.* quomodo legatum Conſtantii exceperit &c. ſubiungit: eodem tempore prorſus abiecit ὑπόκρισιν τοῦ χριστιανίζειν. Centuriat. Magdeburg. *Cent. 4. c. 3. colum. 113.* aiunt, quod recte Eutropius dixerit, *Chriſtianum eum, antequam ad imperium perueniſſet, putatum tantum fuiſſe, cum qualis eſſet, diſſimulaſſet primum*, quæ licet in Eutropio ſincero, qualem primus fortasſis Ioh. Baptiſta Egnatius dedit, non deprehendantur, in antiquioribus tamen editionibus, quæ

Win-

Winfridi additamentis interpolatæ ſunt, leguntur, & ſatis probant, non heri aut nudius tertius hanc ſententiam eſſe natam, cum Paulus Winfridus Caroli M. tempore diaconus Aquileienſis fuerit. Nec prætermittenda cenſeo ſequentia Cuſpiniani verba: *Iulianus palam Chriſtum confitebatur, clam autem ſuperſtitionibus vacabat*, quæ eum ex Sozomeno mutuatum eſſe ipſa *p.595.* inſpectio oſtenderit. Meretur etiam conſiderationem Chriſtianorum reſponſio ad præceps Iuliani iudicium, quod lectis, quibus doctrina Chriſtiana defendebatur, libris, in inſcriptione tulerat: *ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων, legi, cognoui, condemnaui*; ita vero iſta ſonat: *legiſti, ſed non cognouiſti, ſi enim cognouiſſes, non condemnaſſes.* Ecce Chriſtiani fatentur, quod Iulianus Chriſtianæ pietatis dogmata non cognouerit, vnde colligere par eſt, eum non ſtatim a primis incunabulis Chriſtianæ fidei lacte nutritum fuiſſe. Quomodo enim in Imperatorio throno eum, qui per tot annos Chriſtiana dogmata ſectatus eſſet, arguere potuiſſent illorum temporum Chriſtiani, quod veritatem Chriſtianæ religionis non cognouiſſet? Accedit præterea etiam hoc, quod obiectiones aduerſus Chriſtianorum ſcita a Iuliano motæ, prout in Cyrillo hodie adhuc leguntur, exactam Chriſtianorum dogmatum cognitionem haud ſapiant.

Quam friuola enim ſunt quæ de Zelotypia tanquam Deo indigna cauillatur! Quam ineptum, quod ex oraculo Chriſti, *ne quis reſiſtat malo*, & claſsico illo, *diligite inimicos veſtros* Chriſtianam religionem vt ſeditioſam & magiſtratibus iniquam ac prægrauem accuſet! Quaſi vero eadem a ſanioribus etiam philoſophis non inculcata, vt legere licet ap. Huet. *lib.3.c.19.de concordia rationis & fidei.* Si præcepta Chriſti recte intellecta fuiſſent a Iuliano; vtique nunquam hanc ſibi obiectionem excidere paſſus fuiſſet, quippe qui gentilium illa effata probe cognita habebat. Id vero etiam puerile eſt, quod de turri babylonica ad cœlum vsque pertingente argumentatur. Res itaque ipſa clare loquitur, Iulianum nunquam cum cura ſacrum codicem euoluiſſe. Et qui poterat ille, qui attonitus gentilium dogmata ita admirabatur, vt paruam Ecceboli epiſtolam *maximis etiam bonis* anteponeret *in oper. Iulian. p.m. 191.* qui profitebatur, *ſe vita frui non poſſe, niſi eatenus quoad literas Maximi legeret*, p.m. 177. qui, *ſi in auem mutari potuiſſet*, non ad Olympum ſed in neſcio quæ montium cacumina volaſſet, vt *Eugenium Philoſophum amplecteretur p. 185.* qui audebat dicere, *ſe hominem non eſſe, quamdiu a Iamblicho abeſſet p.m. 245.* Quo affectu ſcripta philoſophorum euoluerit, teſtabuntur literæ ad Libanium da-

te

tæ,quæ *p. 174.* ita ſonant : *legi heſterno die orationem tuam magna ex parte ante prandium, pranſus vero ſine vlla intermiſſione reliquum abſolui. O Te felicem qui ita poſſis dicere aut ſentire potius. O orationem! O mentem! O prudentiam! O partitionem! O argumenta! O diſpoſitionem! O aditus! O verba! O numerum! O compoſitionem!* Eum qui tanto percitus oeſtro in profanis volutabatur autoribus, in religionis rebus valde hoſpitem eſſe neceſſe eſt. Et hinc Iulianus de Chriſto (non ſecus ac Tacitus) tanquam de ignoto ſibi *in Miſopogone p. 126* loquitur, qui in legendis libris non minus ſe quam quenquam æqualium ſuorum verſatum non vane *l. c. p. m. 61.* gloriatur.

§.V. Et certe non parum ſuſpecta ſunt ea, quæ de Iuliano §. *I.* ex aliis autoribus recitavimus. Nam initio merito dubitare licet, num Iulianus ab Eccleſiaſticis viris ſub Epiſcopis educatus fuerit. Nam in Miſopogone *p. 82.* acquieſcit Imperator, quod Athenienſes iure accuſent tanquam *Principem vitæ ſuæ morumque auctorem ὡς ὄντα μάλιςα ἀιτιώτατον τῶν ἐμῶν ἐπιτηδευμάτων* ſenem eunuchum, qui matri ſuæ Homeri atque Heſiodi poemata expoſuerat, cuique poſt ſeptimum annum traditus fuerat, vt breui ante dixerat. Neque facile induci poſſum, vt credam, Iulia-

lianum ſilentio prætermiſſurum fuiſſe Eccleſiaſticos & Epiſcopos Præceptores, ſi quos habuiſſet, nam tanto magis Antiochenos Chriſtianos, quos vt rigidæ auſteræque vitæ ſuæ Ariſtarchos perſtringit, confudiſſet Iulianus, ſi obiicere potuiſſet iis Eccleſiaſticos illos viros, qui tam aſperis eum imbuiſſent moribus. Imo vero liquido apparet, Iulianum captaturum fuiſſe occaſionem acerbe ſugillandi Antiochenos, quod cuticulam ſtrenue curarent & voluptatibus contra euangelica & apoſtolica præcepta ſeſe immergerent, ſi hæc a teneris Iuliano fuiſſent inculcata. At nullum veſtigium eorum in ingenioſo hoc ſcripto occurrit. Illa quæ *p.45.* leguntur; *Viri fortes quales vos eſtis mane debent commeſſari, noctu voluptati operam dare: leges parum vobis curæ eſſe non verbis docere, ſed re ac factis demonſtrare*, ſatis ſalſa ſunt; at acerbius pupugiſſent, ſi ſelectisſimis verbis & admirabili, qua pollebat, facundia Iulianus ea aliquo modo immutaſſet, & effrenem diuinæ legis transgresſionem in voluptaria hac vita exprobraſſet. Quod vtique opinor, feciſſet, ſi a primis incunabulis ex præceptoribus Chriſtianis hauſiſſet, quanta ſeueritate Chriſtianos bellum belluinis voluptatibus indicere oporteat. Enim vero ſenex ille Iuliani præceptor non Chri-

Digitized by Google

ſtum ſervatorem noſtrum, non S. Apoſtolos vitæ duces principi oſtenderat, ſed Platonem, Socratem, Ariſtotelem, Theophraſtum. Qua de re ita ipſe Imperator *in Miſop. p.82.* ſcribit: *Sape, credo, nomina hac audita vobis ſunt tantopere videlicet exagitata & deriſa, Plato, Socrates, Ariſtoteles, Theophraſtus. Illis ſenex iſte cum nimis ſtulte ac ſimpliciter obtemperaſſet, poſteaque me puerum & diſcendi deſiderio incenſum nactus eſſet, perſuaſit, ſi illorum veſtigiis vellem inſiſtere - - meliorem me meipſo futurum. Ego vero (quid enim aliud feciſſem) obſecutus ſeni non poſſum iam quippiam mutare.* Æquitas autem requirit, vt ipſi Iuliano, quorumnam fidei commiſſus fuerit, narranti, magis credamus quam aliis. Huic Mardonio ſi jungas Nicoclem Grammaticum & Ecebolium Sophiſtam vt & Maximum ac Libanium, facile intelliges, an ſub eccleſiaſticis viris tyrocinium ſtudiorum poſuerit Iulianus?

§. VI. De initiatione ſeu baptiſmo Iuliani res itidem valde dubia eſt. Iis enim temporibus, quibus Iulianus vivebat, ſtudio baptiſmus vel ad ſenectutem vſque differebatur. Ita Conſtant. M. extremo vitæ tempore baptizatum narrant Euſebius, Hieronymus, Socrates, Sozomenus, Theodoretus, Nicephorus, Freculphus &c. Conſtantius fide Atha-

Athanaſii *de Synod. moriens voluit baptizari.* Idem poſtea Theodoſius M. fecit teſte Ambroſio *orat. de eius obitu.* Multis aliis hoc in vſu fuiſſe ac verbo Tertulliani, per illam baptiſmum differendi conſuetudinem *commeatum delinquendi feciſſe*, ex acri S. Patrum cumprimis Gregorii Nazianz. *orat. 40. in S. baptiſma* caſtigatione liquido apparet. Quomodo ergo tam facile credemus, Iulianum in pueritia baptizatum ſub diſciplina talis præceptoris, cui Philoſophorum ſcita magis curæ fuiſſe videntur, quam Eccleſiæ ſacramenta? Maiori adhuc difficultate laborat, quod de officio lectoris anno ætatis decimo ſexto a Principe in eccleſia Nicomedienſi ſuſcepto proditur. Nam etiam poſterioribus temporibus non niſi vigeſimo anno ad Lectoris munus adſpirare fas erat, teſte Photio *in Nomo-Canone tit. 1. c. 28.* quod ſine controverſia ſtrictius ſeculo IVto obſervatum, præprimis cum illis temporibus non tantum divinæ ſcripturæ caput coram Eccleſia prælegeret lector, ſed & explicationem aliquam adderet. Diſerte S. Chryſoſtomus *hom. 8. in epiſt. ad Hebræos p. 479.* de lectore ita loquitur: *Et tunc dicit, quæ dicit, vt ea vobis clariora fiant & non ſolum ſciatis, quæ illic habentur, ſed cauſam eorum, quæ ſcripta ſunt, & quis ea dixerit.* At vero hoc exſpectare ab adoleſcen-

ſenſu, non ſine cauſa admiratio nos & ſtupor ſubit, qui fiat, vt hoc præſenti bello iſtorum omnium nulla fere ratio habeatur? ſane quidem, quod bellum attinet decernendum atque indicendum, egregie Status partes ſuas expleuiſſe videntur actuum ſolennitatibus, quorum inſpiciendorum cupido etiam peregrinos cepit. Sed & Status mandatorum quæ vocant auocatoriorum & inhibitoriorum publicatione, quibus partim Germani & Itali Feudatarii, qui apud Gallos ſtipendia meruere, domum vocantur, partim merces Gallorum importari vetantur, ſeueriſſimis poenis in eos decretis, qui in hæc peccare auſi fuerint, dignitatem ſuam atque exiſtimationem egregie tutati ſunt. Sed his velut omni impetu conſumpto, hactenus deſides conſedimus, omni cura belli adminiſtrandi in alios deriuata, abs quorum prouidentia & ſtudio in rempublicam ſi fuiſſet, nobis ſane res non niſi peſſime geri potuiſſent. Et profecto dici non poteſt, quantam Status Imperii hoc ſuorum iurium neglectu iniuriam ſibi faciant, cum præclariſſima occaſio ad manus ſit, & de Republica fortibus conſiliis bene mereri, & auctoritatem ſuam locumque in Republica pro more patrio tueri. De indicendis tributis, de aſſignanda in vſus belli pecunia, de delectibus, de hyber-

nis

Digitized by Google

nis & hoſpitationibus militum, de vniuerſa denique gerendi belli ratione nihil amplius refertur ad Status, nihil cum eis communicatur. Adhæc de tractatibus pacis vndiquaque nunciatur, & vt fama communis fert, negotium illud haud procul a concluſione abeſſe dicitur. De iis omnibus certiores facere Status oporteret, eorumque ſententiam de conditionibus rogare, quorum tantopere refert, quibus facienda pax ſit, cum ſi quid hoſti contra leges Weſtphalicæ pacis aliquid vtique relinquendum fuerit, id Imperium Statusque ſuo de patrimonio publicæ tranquillitatis cauſa conſecrare debeant, vt celanda eis res nullo modo ſit, quæ adeo prope & intime illos boni maliue ſenſu tangit. Vno verbo, ea tempora Reipublicæ ſunt, vt ſi non eſſent Comitia Statuum, illa vtique præſenti periculo habenda eſſent. Nunc cum ipſis in Comitiis verſemur, ita a longo iam tempore agitur, ac ſi nulla omnino haberentur: abiecta omni publici boni cura, quatenus illa ad Senatum illum Imperii pertinet; adeo nullæ amplius deliberationes, nulla ſuffragia, nulla decreta nobis cordi ſunt, diuiſis in factiones, & impeditis per contraria ſtudia.

§. XXX. Atque hæc ipſa animorum ægritudo eſt, cuius cauſa in nos vnice redundat;

Digitized by Google

præter nos nemini facile imputari poteſt. Scilicet ob iram vnius rei, quæ, vtcunque protrahatur, perficienda tamen denique eſt, cum longius iam proceſſerit, quam vt reuocari penitus poſſit, tantillam moram redimere placet iactura huius maximi & æſtimabilis iuris noſtri, quo belli paciſque negotia moderamur. Niſi enim ipſi nobis offenſioni eſſemus & impedimento, niſi arma ſuppeditaremus in nos vertenda, non eſſet profecto facile alius, qui litem nobis mouere auderet. Saltem inuidia & exprobratio, qua nunc mutuo nos premimus, in illos recideret, qui diſſenſiones noſtras in ſua commoda vertunt, & irridere etiam nos videntur, cum eas pro excuſatione habent.

§. XXXI. Hactenus de iure belli & pacis, quod ad Status Imperii pertinet iure Statuum. Nunc de illo diſpiciendum foret, quod *ex ſuperioritate territoriali* prouenit & ſingulis eſt proprium. Eſt enim hoc argumentum pars altera diſſertationis noſtræ. Cum vero prior hæc ſupra opinionem excreuerit, ea quæ reſtant, peculiari operæ deſtinamus.

OB-

OBSERVATIO IX.

IVLIANVS AN VNQVAM VERE FVERIT CHRISTIANVS?

SVMMARIA.

Communis perſuaſio, Iulianum ab ineunte ætate fuiſſe Chriſtianum. §. I. *Vnde & communiter Apoſtaſiæ accuſatur.* §. II. *Circumſtantiæ & occaſio Apoſtaſiæ eius* §. III. *Veroſimilius eſſe, quod Iulianus nunquam ſincere Chriſtianus fuerit, neque Chriſtianam doctrinam vnquam exacte cognouerit.* §. IV. *Refutatur aſſertio, quod Iulianus ab Eccleſiaſticis viris ſub Epiſcopis in iuuentute informatus fuerit.* §. V. *Fabulam videri, quod Iulianus baptizatus & apud Chriſtianos Lector fuerit* §. VI. *Reſpondetur denique ad reliquas rationes ſententiæ communis* §. VII.

§. I.

IVlianum vere quondam Chriſtianam profeſſum fuiſſe pietatem apud pleroſque dubio vacat. Sozomen. *lib. 5. hiſt. Eccl. c. 2. p. m. 539. edit. Græco-latin. in Germ. adornata* ſcribit: *eum parentibus Chriſtianæ religioni addictiſſimis ortum fuiſſe, a puero iuxta Eccleſiæ ritum initiatum & ſacris literis inſtitutum, ſub Epiſcopis denique & Eccleſiaſticis viris educatum fuiſſe,* Ioh. Cuſpinianus *de Cæſaribus*

atque Imperatorib. Roman. p.m. 156. docet, quod *initiandus & primum erudiendus Euſebio Epiſcopo Nicomediæ fuerit traditus*, quem, vt alibi paſſim, preſſo pede ſequitur Chriſtian. Matthiæ *in Theatro hiſtorico theoretico-Practico p. 684.* His præiuiſſe Pomponius Lætus non immerito creditur. *Conf. etiam Hottinger. Hiſt. Eccleſ. part. 1. p.m. 183.* Imo, ſi Gregorium Nazianzen. Ruffinum & Theodoritum audias, lectoris officio in Eccleſia functus; ita enim Cyri Epiſcopus *lib. 3. Hiſt. Eccleſ. c. 2. p. 125. in lectorum numerum adſcriptus ſacros libros in Eccleſiaſticis conuentibus populo recitauit*; Cui *l. c.* concordat Sozomenus, qui diſerte, *Iulianum & fratrem eius Gallum ab humaniorum artium Magiſtris & a doctoribus ſacrarum literarum ita fuiſſe eruditos* ſcribit, *vt in Clerum adſcriberentur & Eccleſiaſticos libros populo prælegerent.* Nec his deuotio eius circumſcripta terminis ſtetit, ſed & reuerentia in clerum & martyres illuxit; vberiusque expoſitum tum a Theodoreto tum & a Sozomeno, quomodo Iulianus & Gallus fratres opus inter ſe partiti ſepulchrum Mennæ Martyris ampliſſima baſilica circumdare ſtuduerunt &c.

§. II. Atque huic paſſim tanquam certum ſupponitur, quod verbo Socratis *lib. 3. Hiſt. Eccleſ. c. 1. p. 165. Iulianus ab ineunte ætate fuerit Chriſtianus.* Infami quoque Apoſtatæ nomine

ne ab aliis notatur, vt videre eſt in Sozom. *l.5. Hiſt. Eccl. c.4. p.599.* Diſerte etiam S. Auguſtin. *lib.18. de Ciuit. DEI c.53. Iulianus*, inquit, *extitit infidelis Imperator. Nonne extitit apoſtata, iniquus, idololatra?* Ammianus Marcellinus, qui Iuliani caſtra ſecutus, *lib. 21. p. m. 327. occulte a Chriſtianorum cultu deſciuiſſe Iulianum*, autor eſt. Et nullum foret euidentius teſtimonium quam ipſius Iuliani, ſi, qua de re merito dubitatur, genuina eſſet epiſtola, quam citat Baronius *Tom. 4. Annal. Eccleſiaſtic. ad Ann. Chriſt. 362. N. 246. p. m. 117. edit. Mogunt.* in qua ita Imperator Antiochenos compellat: *Si mihi obedieritis admonenti vosque ad veritatem reuocaueritis, dum eum aſcultaueritis*, Iulianum ſcilicet, *qui illa*, Chriſtianorum videlicet religionem, *viginti iam ſecutus fuit annos, nunc vero DEorum ope duodenarius agitur annus, hanc graditur viam; Si igitur obedire placitum fuerit, magis lætabimini.*

§. III. Qui lapſum eius narrant ita rem deſcribunt *, vt non obſcure innuant, Libanii ſcholam ei erroris & impietatis fuiſſe magiſtram. Nam cum a prima ſchola Conſtantinopolitana diſceſſiſſet Nicomediam, vbi magna eloquentiæ laude florebat gentilium errorum tenebris immerſus Libanius, initio quidem domi ſcripta eius, quibus mirifice capiebatur, lectitauit, deinde vero etiam

iam ab ore eius pendere voluit, ſumta, Græcorum more', in Chriſtianos declamandi licentia. Socrates *l.c.* & Sozomenus *c. 2. lib. c. p.594*, accuſant Maximum Philoſophum, qui Iuliani fama impulſus Nicomediam venerat, & aiunt, quod Iulianus a Maximo rudimenta ac prægustum Philoſophiæ hauſerit, *ac ſtatim religionem eius imitari cœperit*, inſtillata animo eius a Maximo cupiditate imperandi. Conſentit Gregorius Nazianzenus, ſcribens, Maximum, fuiſſe *alterum Iuliani corruptorem, qui cum docuerit impietatem, qua & in Aſtronomia & natalitiis & ſpecie diuinationis ludificetur horumque Comite Magia.* Ex hoc gymnaſio Athenas migrauit ibique philoſophatus ſortes omnes disquiſiuiſſe fertur, an olim regnaturus eſſet; factum notabile memorat Theodorit. *lib. 3. H. E. c. 3. p. 126.* & tandem hanc epicriſin ſubnectit: *Ita cupiditas imperii infeliciſſimum Iulianum pietate ſpoliauit.* A Conſtantio deinde Cæſar conſtitutus & in Gallias miſſus barbarorum irruptionibus obiectus ea fini, vt, quemadmodum teſtibus Marcellino & Socrate *rumore tenus vbique iactabatur, per ſæuiſſima deleri poſſet bella,* quamuis aliter res ceciderit, vt latius a Marcellino & Zoſimo narratur. Hic vero aperte ſe Paganum eſſe declarauit. Nam cum ex legatis intellexiſſet, Conſtantium velle, vt

cum

cum Imperio Cæſaris habitum po[illegible]ret, privatæque vitæ reſtitutus Imperatoris voluntati ſeſe permitteret, *palam animi ſui de Numine ſententiam oſtendit, aperte prolocutus audientibus vniuerſis, potius ſe diis quam Conſtantii verbis ſe vitamque ſuam permiſſurum*, vt ait Zoſimus *lib. 3. Hiſt. Nou. p. m. 267.* Nec attinet hinc commemorare, quanto feruore poſt mortem Conſtantii paganiſmum propugnarit, & quam ſtudioſus voluerit videri Deorum gentilium cultor. Loquantur numiſmata in Baronio, Patino *p. m. 481.* & gemmæ in Theſauro Brandenburgico *p. m. 130.*

§. IV. His non obſtantibus haud deſunt, qui nunquam Iulianum ex animo Chriſtianam fuiſſe profeſſum fidem, opinantur. Certe Sozom. *lib. 5. H. E. c. 1. p. 509.* notanter ita ſcribit: *πρότερον χριςιανίζειν δοκῶν*; & Socrates *lib. 3. H. E.* narrans *c. 1. p. 167.* quomodo legatum Conſtantii exceperit &c. ſubiungit: eodem tempore prorſus abiecit *ὑπόκρισιν τῦ χριςιανίζειν.* Centuriat. Magdeburg. *Cent. 4. c. 3. colum. 113.* aiunt, quod recte Eutropius dixerit, *Chriſtianum eum, antequam ad imperium perueniſſet, putatum tantum fuiſſe, cum qualis eſſet, diſſimulaſſet primum*, quæ licet in Eutropio ſincero, qualem primus fortaſſis Ioh. Baptiſta Egnatius dedit, non deprehendantur, in antiquioribus tamen editionibus, quæ

Win-

Winfridi additamentis interpolatæ ſunt, leguntur, & ſatis probant, non heri aut nudius tertius hanc ſententiam eſſe natam, cum Paulus Winfridus Caroli M. tempore diaconus Aquileienſis fuerit. Nec prætermittenda cenſeo ſequentia Cuſpiniani verba: *Iulianus palam Chriſtum confitebatur, clam autem ſuperſtitionibus vacabat*, quæ eum ex Sozomeno mutuatum eſſe ipſa *p. 595.* inſpectio oſtenderit. Meretur etiam conſiderationem Chriſtianorum reſponſio ad præceps Iuliani iudicium, quod lectis, quibus doctrina Chriſtiana defendebatur, libris, in inſcriptione tulerat: ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων, *legi, cognoui, condemnaui*; ita vero iſta ſonat: *legiſti, ſed non cognouiſti, ſi enim cognouiſſes, non condemnaſſes.* Ecce Chriſtiani fatentur, quod Iulianus Chriſtianæ pietatis dogmata non cognouerit, vnde colligere par eſt, eum non ſtatim a primis incunabulis Chriſtianæ fidei lacte nutritum fuiſſe. Quomodo enim in Imperatorio throno eum, qui per tot annos Chriſtiana dogmata ſectatus eſſet, arguere potuiſſent illorum temporum Chriſtiani, quod veritatem Chriſtianæ religionis non cognouiſſet? Accedit præterea etiam hoc, quod obiectiones aduerſus Chriſtianorum ſcita a Iuliano motæ, prout in Cyrillo hodie adhuc leguntur, exactam Chriſtianorum dogmatum cognitionem haud ſapiant.

Quam

Quam friuola enim ſunt quæ de Zelotypia tanquam Deo indigna cauillatur! Quam ineptum, quod ex oraculo Chriſti, *ne quis reſiſtat malo*, & claſsico illo, *diligite inimicos veſtros* Chriſtianam religionem vt ſeditioſam & magiſtratibus iniquam ac prægrauem accuſet! Quaſi vero eadem a ſanioribus etiam philoſophis non inculcata, vt legere licet ap. Huet. *lib. 3. c. 19. de concordia rationis & fidei.* Si præcepta Chriſti recte intellecta fuiſſent a Iuliano; vtique nunquam hanc ſibi obiectionem excidere paſſus fuiſſet, quippe qui gentilium illa effata probe cognita habebat. Id vero etiam puerile eſt, quod de turri babylonica ad cœlum vsque pertingente argumentatur. Res itaque ipſa clare loquitur, Iulianum nunquam cum cura ſacrum codicem euoluiſſe. Et qui poterat ille, qui attonitus gentilium dogmata ita admirabatur, vt paruam Ecceboli epiſtolam *maximis etiam bonis* anteponeret *in oper. Iulian. p. m. 191.* qui profitebatur, *ſe vita frui non poſſe, niſi eatenus quoad literas Maximi legeret*, p. m. 177. qui, *ſi in auem mutari potuiſſet*, non ad Olympum ſed in neſcio quæ montium cacumina volaſſet, vt *Eugenium Philoſophum amplecteretur p. 185.* qui audebat dicere, *ſe hominem non eſſe, quamdiu a Iamblicho abeſſet p. m. 245.* Quo affectu ſcripta philoſophorum euoluerit, teſtabuntur literæ ad Libanium da-

te

tæ,quæ *p. 174.* ita ſonant : *legi heſterno die orationem tuam magna ex parte ante prandium, pranſus vero ſine vlla intermiſſione reliquum abſolui. O Te felicem qui ita poſſis dicere aut ſentire potius. O orationem! O mentem! O prudentiam! O partitionem! O argumenta! O diſpoſitionem! O aditus! O verba! O numerum! O compoſitionem!* Eum qui tanto percitus oeſtro in profanis volutabatur autoribus, in religionis rebus valde hoſpitem eſſe neceſſe eſt. Et hinc Iulianus de Chriſto (non ſecus ac Tacitus) tanquam de ignoto ſibi *in Miſopogone p. 126* loquitur, qui in legendis libris non minus ſe quam quenquam æqualium ſuorum verſatum non vane *l. c. p. m. 61.* gloriatur.

§. V. Et certe non parum ſuſpecta ſunt ea, quæ de Iuliano §. *I.* ex aliis autoribus recitavimus. Nam initio merito dubitare licet, num Iulianus ab Eccleſiaſticis viris ſub Epiſcopis educatus fuerit. Nam in Miſopogone *p. 82.* acquieſcit Imperator, quod Athenienſes iure accuſent tanquam *Principem vitæ ſuæ morumque auctorem* ὡς ὄντα μάλιϛα ἀιτιώτατον τῶν ἐμῶν ἐπιτηδευμάτων ſenem eunuchum, qui matri ſuæ Homeri atque Heſiodi poemata expoſuerat, cuique poſt ſeptimum annum traditus fuerat, vt breui ante dixerat. Neque facile induci poſſum, vt credam, Iulia-

lia-

Digitized by Google

lianum ſilentio prætermiſſurum fuiſſe Eccleſiaſticos & Epiſcopos Præceptores, ſi quos habuiſſet, nam tanto magis Antiochenos Chriſtianos, quos vt rigidæ auſteræque vitæ ſuæ Ariſtarchos perſtringit, confudiſſet Iulianus, ſi obiicere potuiſſet iis Eccleſiaſticos illos viros, qui tam aſperis eum imbuiſſent moribus. Imo vero liquido apparet, Iulianum captaturum fuiſſe occaſionem acerbe ſugillandi Antiochenos, quod cuticulam ſtrenue curarent & voluptatibus contra euangelica & apoſtolica præcepta ſeſe immergerent, ſi hæc a teneris Iuliano fuiſſent inculcata. At nullum veſtigium eorum in ingenioſo hoc ſcripto occurrit. Illa quæ *p.45.* leguntur; *Viri fortes quales vos eſtis mane debent commeſſari, noctu voluptati operam dare: leges parum vobis curæ eſſe non verbis docere, ſed re ac factis demonſtrare*, ſatis ſalſa ſunt; at acerbius pupugiſſent, ſi ſelectisſimis verbis & admirabili, qua pollebat, facundia Iulianus ea aliquo modo immutaſſet, & effrenem diuinæ legis transgresſionem in voluptaria hac vita exprobraſſet. Quod vtique opinor, feciſſet, ſi a primis incunabulis ex præceptoribus Chriſtianis hauſiſſet, quanta ſeueritate Chriſtianos bellum belluinis voluptatibus indicere oporteat. Enim vero ſenex ille Iuliani præceptor non Chri-

ſtum ſervatorem noſtrum, non S. Apoſtolos vitæ duces principi oſtenderat, ſed Platonem, Socratem, Ariſtotelem, Theophraſtum. Qua de re ita ipſe Imperator *in Miſop. p.82.* ſcribit: *Sape, credo, nomina hac audita vobis ſunt tantopere videlicet exagitata & deriſa, Plato, Socrates, Ariſtoteles, Theophraſtus. Illis ſenex iſte cum nimis ſtulte ac ſimpliciter obtemperaſſet, poſteaque me puerum & diſcendi deſiderio incenſum nactus eſſet, perſuaſit, ſi illorum veſtigiis vellem inſiſtere - - meliorem me meipſo futurum. Ego vero (quid enim aliud feciſſem) obſecutus ſeni non poſſum iam quippiam mutare.* Æquitas autem requirit, vt ipſi Iuliano, quorumnam fidei commiſſus fuerit, narranti, magis credamus quam aliis. Huic Mardonio ſi jungas Nicoclem Grammaticum & Ecebolium Sophiſtam vt & Maximum ac Libanium, facile intelliges, an ſub eccleſiaſticis viris tyrocinium ſtudiorum poſuerit Iulianus?

§. VI. De initiatione ſeu baptiſmo Iuliani res itidem valde dubia eſt. Iis enim temporibus, quibus Iulianus vivebat, ſtudio baptiſmus vel ad ſenectutem vsque differebatur. Ita Conſtant. M. extremo vitæ tempore baptizatum narrant Euſebius, Hieronymus, Socrates, Sozomenus, Theodoretus, Nicephorus, Freculphus &c. Conſtantius fide Atha-

Athanaſii *de Synod. moriens voluit baptizari.* Idem poſtea Theodoſius M. fecit teſte Ambroſio *orat. de eius obitu.* Multis aliis hoc in vſu fuiſſe ac verbo Tertulliani, per illam baptiſmum differendi conſuetudinem *commeatum delinquendi feciſſe*, ex acri S. Patrum cumprimis Gregorii Nazianz. *orat. 40. in S. baptiſma* caſtigatione liquido apparet. Quomodo ergo tam facile credemus, Iulianum in pueritia baptizatum ſub diſciplina talis præceptoris, cui Philoſophorum ſcita magis curæ fuiſſe videntur, quam Eccleſiæ ſacramenta? Maiori adhuc difficultate laborat, quod de officio lectoris anno ætatis decimo ſexto a Principe in eccleſia Nicomedienſi ſuſcepto proditur. Nam etiam poſterioribus temporibus non niſi vigeſimo anno ad Lectoris munus adſpirare fas erat, teſte Photio *in Nomo-Canone tit. 1. c. 28.* quod ſine controverſia ſtrictius ſeculo IVto obſervatum, præprimis cum illis temporibus non tantum divinæ ſcripturæ caput coram Eccleſia prælegeret lector, ſed & explicationem aliquam adderet. Diſerte S. Chryſoſtomus *hom. 8. in epiſt. ad Hebræos p. 479.* de lectore ita loquitur: *Et tunc dicit, quæ dicit, vt ea vobis clariora fiant & non ſolum ſciatis, quæ illic habentur, ſed cauſam eorum, quæ ſcripta ſunt, & quis ea dixerit.* At vero hoc exſpectare ab adoleſcen-

te ſedecim annorum abſonum eſt. Et qui permiſiſſent Chriſtiani, vt is divina oracula publice in Eccleſia legeret ac interpretaretur, qui profano ore duce ac impietatis magiſtro Libanio in huius ſcholis in circulo gentilium ea arrodebat & ſubſannabat, quod eum feciſſe ipſi Chriſtiani ſcriptores fatentur? Et ſi vel maxime Iulianus, qui ſe τῶν πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ζηλωτὴν δογμάτων *pag. 182.* appellat, ſe excuſaſſet, quod ingenii exercendi gratia Chriſtianorum dogmata armis Libanii impugnaret more Peripatetico, fucum hunc facile Euſebius vir doctiſſimus detexiſſet & vel *ex 1. Topic. Ariſtot.* oſtendiſſet, hoc ne quidem iuxta leges Ariſtotelicas fieri debere, iis enim cautum eſſe, ne in diſputationis argumentum trahantur, quibus pietas & boni mores labefactantur.

§. VII. Narratio de baſilicæ ſtructura, præterquam quod in circumſtantiis Theodoreto non adeo exacte conueniat cum Sozomeno, itidem ita comparata eſt, vt de eius veritate non adeo imprudenter ambigatur. Nam vnde ſumptus ad perficiendam ædem ſacram ſuppetebant Iuliano, qui teſte Socrate l. c. p. 165. ἐν λιτῷ σχήματι *ſimplici habitu in baſilicam, vbi ſcholæ erant, procedebat?* Vt vel hinc videas, quam parum fidei mereatur Sozomenus hoc in paſſu, qui neſcio quam ἀγωγὴν

Βασι-

βασιλικὴν Iuliani memorat. Iſti, qui accenſum imperii cupiditate, faces ſubminiſtrante Maximo, in devia abreptum cum Theodoreto *l.c.* aiunt, ipſi Iuliano contrariantur. Is *in epiſtolis* non ſemel teſtatur, ſed & *in Miſopog. p.81* Deos ſuos gentiles teſtes invocat, *vere & ex animo* regnum ſe recuſaſſe. Qua in re conſentientes habet Eutropium & Marcellinum. His aliisque pluribus inductus in eam propendeo ſententiam, Iulianum nunquam ex animo Chriſtianæ fidei fuiſſe alumnum, ſed vel ex gentilium Philoſophorum perſuaſione in tenera ætate, aut in adulta ex proprio conſilio inſerviiſſe ſcenæ & tempori, ac Chriſtianum interdum ſe finxiſſe, cuius rei illuſtre documentum præbuit; *cum Auguſtus a milite ſalutatus fingeret ſe Chriſtiano cultui adhærere & in Chriſtianorum eccleſiam progrederetur, vt omnes nullo impediente ad ſui favorem illiceret*, apud Ammian. Marcellinum *lib. 21. p. 327.* Interpolator Eutropii cum videret teſtimonia antiquorum de munere legendi in eccleſia Nicomed. expleto & aliunde tamen convictus eſſet, Iulianum nunquam fuiſſe Chriſtianum, eo prolabitur; vt dicat, eum *iſtud geſſiſſe ſimulatione.* Iſta vero verſipellis hominis hypocriſi ſine dubio inducti fuere Chriſtiani, qui ſubdolum hominis ingenium perſpectum non habebant, vt eum Chriſtianum

num eſſe firmiter crederent, & cum larvam hanc depoſuiſſet, a verorum Therapevtarum religione divortium feciſſe opinarentur ac propterea *παραβάτην* appellarent. Id vero me tutum præſtiterit adverſus obiectionem, auctoritate Theodoreti, Socratis, Sozomeni aliorumque Eccleſiaſticorum ſcriptorum nitentem, quod illi ipſi hic ad relationes aliorum prouocent. Sane non infrequentes in rebus Iuliani illorum formulæ, *fertur*, *φασὶ δέ τινες, ὁ πολὺς λόγος κρατεῖ*: & Sozomenus non diſſimulat ſe fere incredibilia narrare de Iuliano ac confugit ad alios, qui iterum ab aliis acceperint.

OBSERVATIO X.

De

ORATIONE QUADAM GRÆCA HVGONIS BROVGHTONI.

MAgnum Hugonis Broughtoni nomen inter eruditos, quibus vt optimo iure annumerari poſſet, nullis pepercit laboribus & ſudoribus. Nam, vt Samuel Clarck teſtatur, tanta diligentia ſtudiis invigilauit, vt, niſi aliunde ſontica impedimenta ſingulis diebus minimum 12. vel 14. plerumque autem 16. horas Muſis conſecrarit. Rariora vero eius ſcripta ſunt, quæ Witte in diario biographico (ad quod conſici-

Digitized by Google

conficiendum non parum contulere ſchedulæ Cl. Iohannis Hallervordii hæmoptyſi præmature extincti, a Martino Hallervodio Iohannis Germano ad doctiſſ. Dn. Witte poſt Ioh. mortem miſſæ) ad Ann. 1612. diem 4. Auguſti (licet die ſeptimo huius menſis eum obiiſſe narret Clarck) recenſet. Inter ea vero rariſſima oratio græca ad Genuenſes περὶ τῆς κατα βάσεως εἰς ᾅδου τὶ θέλει τὸ ῥητὸν, quæ Moguntiæ A. 1601. per Ioh. Albinum edita. Pauci admodum ſunt, qui eius mentionem faciunt. Mihi certe præter Dn. D. Grabium *in appendice ad Urbani Regii librum de formulis cante loquendi*, Iacobum Windet Med. Doct. in eruditiſſimo ſcripto *de vita functorum ſtatu* (vbi etiam *Rabbinicæ Theologiæ peritiſſimum* vocat Brougthonum) Paulum Colomeſium & modo nominatum Witte non contigit legere quempiam, qui eius notitiam habuiſſe videatur. Præclara vero eſt & rebus ſcitu dignisſimis referta. Facile trecenti auctorum textus vt plurimum ſine auctorum nomine & librorum allegatione recitantur in opuſculo illo. Defœcatum eius de Beza, Bilſono, Barlæo, ac aliis iudicium nemini non placere poteſt. Quantum Genuenſes in negotio religionis ac doctrina fidei ſibi tribuerint eluceſcit ex iis, quæ Broughtonus ſe cum Genuæ eſſet, audiviſſe refert de imputata domino

ſuo apoſtaſia ex hoc capite, quod non crederet Genuenſes τὴν ἀποστολικὴν κρατεῖν πολιτείαν. Verba eius adſcribere non pigrabimur, ita vero illa habent: παρ' ὑμῖν ὤν, ἀκήκοα, τὸν ἐμὸν κύριον ἀποστῆναι τῆς πίστεως, ὅτι οὐ πείθεται ὑμᾶς τὴν ἀποστολικὴν κρατεῖν πολιτείαν. Quinam ille ſit dominus, quodammodo ex ſequentibus colligere pronum eſt, nam paulo poſt, vt Broughtonum latine loqui non nemo fecit, Genuenſes ita compellat: *diligentiam præterea adhibete, vt tandem beneficio adficiatis eos, qui vobis ſuccurrerunt in extrema paupertate veſtra octo chiliadibus coronatorum, quibus mei domini Henricus Comes Vindonienſis & Franciſcus Valſingamus & Gvaltherus Mildemaus &c. vobis inſervierunt*. Exemplar græcum ſcriptum cum verſione latina & notis *in quibus oſtenditur, ex quibus & cum quibus Broughtonus fuerit locutus*, poſſidet *Chriſtianus Helwich Ph. & Med. Doct. & Practicus Vratislavienſis*, qui publicæ alicui bibliothecæ opuſculum hoc propediem conſecrare conſtituit, niſi forte ſit, qui Cl. auctoris fama motus illud typis committere cupiat, quo in caſu poſſeſſor exemplar ſuum primo petenti transmittere paratus eſt.

OBSER-

OBSERVTIO XI.

De ARCANI DVPLICATI ET TARTARI VITRIOLATI GENEALOGIA.

SYNOPSIS.

Chymicorum medicamentorum multi vani tituli. I. *Arcanum duplicatum.* II. *E qua materia* III. *modus præparandi,* IV. *Cryſtalliſatio.* V. *Cauſa repetitarum calcinationum.* VI. *Vulgo Nitroſum* VII. *Vacuus titulus Arcani, & quidem duplicati,* VIII. *Scrutinium proſapiæ huius ſalis.* IX. X. *Naſcitur ex acido Vitrioli, & alcali Nitri,* XI. *Qui vulgo ignoretur ratio horum?* XII. *Probatur a priori,* XIII. *a poſteriori* XIV. *Opiniones de indole aquæ fortis.* XV. *reprobantur argumentis experientiæ* XVI. *errante hic Vigano* XVII. *Non eſſe ita ſpecifice corroſivam* XVIII. *Aſſertio de origine noſtri ſalis confirmatur.* XIX. *quam communem habet cum Tartaro Vitriolato.* XX. *Cuius præparatio, & circumſtantiæ* XXI. *Conferuntur cum noſtro, ratione figuræ* XXII. *nitidioris Cryſtalliſationis modus* XXIII. *Sapor utrique communis,* XXIV. *Solubilitas difficilior.*

 XXV.

Digitized by Google

XXV. *& hinc naſcentes commodæ quædam enchiriſes.* XXVI. *Ponderoſitas*, XXVII. *Reductio acidi hic inhærentis, in ſulphur commune*, XXVIII. *Nitrum Vitriolatum Ludovici, idem cum his*, XXIX. *Vnde fruſtra hic arcanum expectatur, nedum duplicatum.*

§. I.

QVam ſuperfluis, & non raro vix ab oſtentationis nota vindicandis, titulis, elogiis, pollicitationibus, multa, & fere levidenſia quæque, præparata, & medicamenta Chymica, magis onerentur, quam ornentur, demonſtratu facillimum eſſet, ſi modo ſemper, aut ad minimum in plerisque, qualemcunque hunc laborem ſuſcipienti, operæ pretium eſſet: Interim in talibus, quæ male fundatis huiusmodi promiſſionibus, præter inefficacem vſum, etiam pretii iniquitate augeſcunt, larvam hanc detrahere, & e veris fundamentis, legitimam titulorum & elogiorum talium æſtimationem oſtendere, iuſtum ſane & æquum arbitramur.

§. II. Eſt vero inter hæc talia non poſtremum, illud præparatum, quod *Arcanum duplicatum* vulgo appellatur, ſiquidem ſpecioſum hoc nomen non modo *arcani*, ſed tanquam ſtupendo artificio ad *duplum* aucti, non par-

Digitized by Google

parvam forte reuerentiam, ad ſola nominum teſtimonia credulis, inſpirare poſſet: Quod tamen encomium, cum tantum abſit, vt tueri valeat, vt potius ne *ſimplicis* quidem arcani titulo dignum exiſtat, placet non niſi *mediocres* eius *parentes*, & propemodum *plebejam* familiam ad cenſum citare, & ante omnia peregrini noui tituli ſchemate detracto, *arcanorum* tribu movere, & fratribus ſuis ipſum reſtituere.

§. III. Naſcitur nempe ſic dictum *arcanum duplicatum*, e *vitriolo* atque *nitro*; dum *Vitrioli* calcinati pars vna, cum æquali pondere *nitri* puri (aut *capitis mortui* de ſpiritu vitrioli partes duæ, cum vna parte *Nitri*) e retorta pelluntur, ubi *Aquafortis* vulgo dicta, nempe *Spiritus acidus Nitri*, *Vitriolico* acido vix leuiter inquinatus, *fuſci*, ſed tranſlucidi tamen, *vaporis* forma tranſcendit,

§. IV. *Craſſamentum*, denſum, durum, quod in vaſe deſtillatorio, retorta, ceſſantibus exhalationibus, remanet, affuſæ aquæ feruidæ, vel prorſus cum illo decoctæ, elargitur *Sal* quoddam, quod ſub forma limpidæ ſolutionis filtrum tranſit, relicto nigro-purpureo ſeu fuſco, *pulueruleнto*, *metallico* ſpiſſamento.

V. De ſoluto ita *Sale*, evaporatur leniter humiditas vſque ad ſiccitatem; ita remanet

Digitized by Google

ſal candidum, ſed fere communiter ingratiſſimi *veneo-vitriolacei* ſaporis, particeps, & ſub hoc quaſi crudo & confuſo ſtatu, *emetica & nauſeoſa* efficacia odioſum. *Vritur* itaque leni candefactione per aliquantum temporis, & ſoluitur hinc denuo, vbi ſedimentum aliquod pulverulentum relinquit: Exſiccatur iterum evaporando; uritur denuo, ſolvitur, exſiccatur: *Repetitur* quin etiam vſtio hæc & ſolutio, donec nullam amplius pulverulentam ſubſtantiam, poſt calcinationem repetita ſolutione exhibeat.

VI. *Repetita* hæc *calcinatio*, & iterata ſolutio, & filtratio, inſtituitur, ad expurgandam *vitriolici vomitorii Salis*, aliqualem copiam, quæ vna ſeſe exſerit, tanto magis, quando proportio *vitri* ad vitriolum non ſufficiens adhibita eſt: vel non ſatis diu continuata expulſio per *deſtillationem*. Hac vero *calcinatione*, quæ ſal noſtrum nihil inſigniter alterat, exuritur *vitriolicum* illud, vt amiſſo denique acido ſuo, *Metallica* portio pulverulenta forma ad fundum ſecedens, filtro ſeparari poſſit. Quæ quidem vitriolica ſubſtantia, a noſtro ſale omni modo exterminanda eſt, vtpote alioquin non raro grauiſſimorum incommodorum *cardialgico-emeticorum* cauſa: Quo nomine proinde *arcanum duplicatum* officinarum, quocunque, præter pulchre *candidum, colore* conſpicuum,

Digitized by Google

um, merito ſuſpectum eſt. Et refero huc maxime obſeruationem illam & cautelam, quam ita ſe nominans *Wigandus*, in non ineleganti tractatu *De Philiatrorum germanorum itineribus*, Tartaro vitriolato imputat, quod non raro grauium, imo lethalium, *diarrœrum* auctor fiat.

§. VII. Ita præparatum eſt, levidenſe hoc *arcanum* quod, ſi poſt vltimam ſolutionem *moderata* humiditatis euaporatione, aut plane deſtillatoria proportionata abſtractione, vti moris eſt & artis, ad *cryſtalliſationem* deducatur, in gemmeos veluti *anguloſos* & *faſtigiatos* lapillos, *octäedricos*, abit, ſaporis pure *amari* ſalini.

§. VIII. Reperitur quidem hoc præparatum non ita raro in Pharmacopoliis, prædominante non modo *nitroſo ſapore* inſtructum, ſed etiam cryſtallina ſua conſiſtentia *nitri* cryſtallini haſtatam ſexangularem priſmaticam concretionem exhibens: Verum licet nullum inde malum aut noxium effectum nanciſcatur, ſuperfluam tamen quantitatem nitri in proportione primæ compoſitionis adhibitam fuiſſe teſtatur atque commonſtrat.

§. IX. Iam cum e talibus initiis, & laborioſo quidem, ſed certe non faſtuoſo apparatu, quaſi *θεὸς ἀπὸ μηχανῆς*, ex improuiſo *arcanum duplicatum*, ita repente vti fungus

ena-

Digitized by Google

enaſcatur, incidunt non illepida verba *Quintii* apud *Liuiium* Dec. IV. lib. 5. *Eſt autem res ſimillima cœnæ Chalcidenſis hoſpitis mei, hominis & boni, & ſciti conuiuatoris, apud quem ſolſtitiali tempore comiter accepti, cum miraremur, vnde illi eo tempore anni tam multa & varia venatio? homo non quam iſti ſunt glorioſus, renidens, condimentis, ait, varietatem illam, & ſpeciem ferinæ carnis, ex manſueto ſue factam*; Ita ſane in noſtro quoque ſubiecto e talibus initiis, non certe condimentis, ſed admodum cruda operatione, *arcana* longe facilius quis ſperaverit, quam perfecerit, niſi quod bona interpretatione, & verborum conditura aliquid hic factum ſit.

§. X. Nos vero non vt illi ſunt glorioſi, ſimplici ſcrutinio, & materiarum, & certe valde ſimplicis operationis, in verum *fundamentum*, tam operationis, quam materiarum & concretionis, inquiremus, vbi nihil certe vsquam deprehendimus, quam in crudo ſimplici *vitriolo acidum* & *metallicam* ſolutam ſubſtantiam: In *Nitro, acidum* pariter, ſed volatiliorem ſpiritum, & *alcali fixum*.

§. XI. Ex hiſce quatuor rebus, ſub ipſa operatione obtinentur, primo *acidum Nitri* ſincerum; ſecundo ſubſtantia e *vitriolo metallica*, acido ſuo ſpoliata, ſimiliter de reliquo ſatis ſincera, & nihil mutata. Tertio,

Sal

Digitized by Google

Sal illud, ex parte, licet exigua, adhuc *vitriolicum:* Maxima vero ſui parte, *noua* cuiusdam & inſolitæ, ſi ſponte naſcentia, aut ſine materiali aliqua peculiari commixtione emergentia ſalia conſideres, indolis.

§. XII. *Amiſſum* interim eſt *alcali nitri*, & *acidum vitrioli*; Quæ ſane non magis *in nihilum* redacta eſſe temere credideris, quam modo dictum hoc quaſi nouum ſal *e nihilo* in iſtorum locum de ſubito exiſtere atque cooriri exiſtimes. Sed fuerit ſine dubio ſimpliciori rationis conſiderationi magis congruum, quod noua hæc ſpecies ſalina ex vtriusque iſtius alterius *coalitu* in vnum tertium, prognata ſit.

§. XIII. Et certe rem ita ſe habere, jam quidem ſtatim valde facile demonſtratu nobis erit. Cur autem non jamdudum demonſtratum ſit, ratio ſane fuit, quod e nudorum empiricorum, qui *Paracelſum* ducem in hoc genere ſecuti ſunt, indole, ne quidem *ſimpliciſſimorum* ſuorum Salium vera geneſis perſpecta atque percognita eſſet, ſed rei tantiſper inſolitæ novitas, ab avidis hominibus, pro meris portentis haberetur, quibus quidem næniis ſcatent veluti atque abundant pleraque *Paracelſi* ſcripta in hoc genere, ſicut de reliquo in *ſimplicium*, neque fortaſſis ita multorum, *certa* tamen & per *experientiam* per-

Digitized by Google

perſpecta energia *medica*, ita aſſiduus & veluti ad nauſeam (vbilibet non tam datis, quam affectatis occaſionibus repetendo) creber eſt, vt vel ex hac nota *vera* eius experimenta, & in quibus certam aliquam fiduciam collocaverit, perveſtigari poſſe videantur.

§. XIV. Vt itaque rem definiamus, dicimus, quod hoc pro *arcano* venditum compoſitum, nihil aliud ſit, niſi *ſal medium*, ex *acidi vitrioli* & *alcalico ſale*, quod *nitro* corpus præbet, mutuo complexu formatum. Probamus *a priori*, & *a poſteriori*. *A priori*, quia aſſumtum erat *Vitriolum*, ex *acido* ſaliuo ſtagmate, & *metallo* corroſo, conſtans; Et *nitrum*, ex *acido* ſpirituoſo, & *ſale alcalico fixo* conflatum: Exit vero a tractatione ſupra recenſita, *ſpiritus acidus Nitri*, & *metallicum* puluerulentum illud, quod in *vitriolo*, acido eius *diſſolutum* inhæſerat, nunc omni illo acido orbatum, & prompte, debitis adminiculis, colliquandum, longe vero promptius, vel ad minimum otioſius, addito *nouo acido* vitrioli vel ſulphuris, denuo in *vitriolum* reducendum. Quid ergo factum de *acido vitrioli*, & *alcali fixi* nitri? Ex his ſine dubio natum eſt nouum hoc *ſal*, non modo in genere, quia *a priori* loquendo, *e nihilo* naſci non potuit, & duo hæc, *acidum* e vitriolo, & *alcali*, e nitro in *nihilum* diſparere non potuerunt:

Sed

Digitized by Google

Sed etiam ſpecialius, quia nouum hoc productum eſt indolis *pure Salinæ:* Et ſpecialiſſime, ipſum quoque certo intuitu *a priori*, aliunde notum, huc applicando, hæc duo ſalia auidiſſime inter ſe invicem coaleſcunt, imo vix aliter, niſi ſui mutuo occurſu, vnumquodque priſtinum ſuum *ſocium*, integrum & illibatum a ſe dimittunt, quale quid hic manifeſto contingere, *ſpiritus nitroſus*, & *metallica* illa pulverulenta ſeceſſio, teſtantur.

§. XV. *A poſteriori* demonſtrat rem examen, tum *ſpiritus* modo allegati *nitroſi*, & iam nominatæ *pulverulentæ metallicæ* materiæ; tum ipſius huius *ſalis*. Non mirum ſane eſt, ſi fragilitatem humanam, ſub ſpecioſis etiam nominibus, ampliter latentem, prodant etiam res adeo miſere ſimplices, vt eſt *aqua fortis* ſub hoc reſpectu, de quo examen noſtrum teſtari debet; ſi nondum examinata, ſed iniquis ſuſpicionibus onerata cernitur, dum videlicet in quæſtionem vocatur, *an ſimplex ſpiritus nitri acidus*, an vero cum ſpiritu ſeu *acido vitrioli* maritatus, ſeu ex his utrisq; confuſum quiddam, exiſtat?

§. XV. Famoſæ in hoc genere allegari merentur *duæ traditiones*, quarum altera *aquam fortem*, ſeu ſpiritum illum nitroſum, qui e compoſitione vitrioli & nitri pro noſtro ſale, emanat, pro *mixto*, ex *nitri* & *vitrioli* acido,

 diſ-

differt, & hoc nomine, novo ſecundo auſu, pro *valde corroſivo* accuſat. *Altera*, quæ eſt *Vigani*, recte quidem potius pro ſpiritu *ſimplici nitri* agnoſcit, ſi non diutius, quam donec *colorati* fuſco-rubicundi illi halitus exeunt, deſtillatio contineretur: Vt vero *aqua fortis* iuſta fiat, putat continuandam eſſe ignis violentiam, vt *albi* etiam, nempe *vitriolici* ſpiritus penitus expellantur (quandoquidem *nitroſi* ſub hoc actu prima leuisſima quoque incandeſcentia tranſcendunt, quibus crasſiores *vitriolici* non ita parent) & ſic demum ex *utrorumque* connubio veram *aquam fortem* naſcituram eſſe. Vtrique horum impedimento fuit primo agnitio fundamenti, quænam cauſa ſit, cur e commixtis ita *vitriolo & nitro*, huius poſterioris ſpiritus a *fixo ſuo alcali*, quod ipſum hactenus in craſſum illud ſiccum & pene inſipidum ſalinum corpus ſecum coagulaverat, tam *cito & facile* divellatur, cum alias nullo igne hoc ſibi eripi, aut certe non, niſi ægerrime, patiatur.

§. XVI. Cum vero ipſi quoque, qui *aquam fortem* in præcipuo, & propemodum plane proprio vſu habent, metallici *docimaſtæ*, rerum ſuarum per cauſas & ex fundamento ſatagere neglexerint, ſola *empirica* adminiſtratione contenti; tanto magis forte condonandum his eſt, qui vſus & effectuum aquæ fortis di-

recto

rectorum, circa *metalla*, ignari magis, e puris ſuis opinionibus tales ſententias ſibi præfiguraverunt. Ad *metallicas* enim *Docimaſias* pertinet, quod *acidum* ſeu ſpiritus *vitrioli*, *argentum* minime aggrediatur aut ſolvat, præcipue ita nude & ſimpliciter: Imo in ſpiritu *nitri* ſolutum argentum. Si *vitrioli* acidum affundatur, proportionata quantitate mox e ſpiritu hoc *nitroſo*, *albi pulueris* forma ad fundum deiiciat ſeu *præcipitet*.

§. XVII. Vnde quidem enormiter in hoc paſſu aberrat *Viganus*, dum ad conſtituendam *aquam fortem*, *vitriolicum* ſpiritum prægreſſo *nitroſo* ſuperinducendum eſſe putat: e contra recte ſane, quamuis ſolum ab externis circumſtantiis, hariolatur, quod ille qui primo egreditur, non niſi *nitroſus* ſit ſpiritus: At vero ſi iuſta *proportio nitri* ad vitriolum adhibita ſit, & ignis ſucceſſiva moderatione, ille nitroſus ſpiritus propellatur, vltra humanas vires fuerit ex Autoris mente *albos* iſtos ſpiritus, quos ad conſtitutionem *aquæ fortis* requiri putat, ulterius expellere, dum nulli penitus ſequuntur.

§. XVIII. In altera vero illa opinione luſus in terminis ſubeſſe dici poteſt, vt *aqua fortis* nondum depurata, ſiue vt appellant non *præcipitata*, adeoque aliquali adhuc halitu, paucis forte guttis *vitriolici* acidi adhuc inquina-

ta, intelligenda eſſet. Ita vero deſtituitur experientia a poſteriori, quod nempe tunc iſtos *corroſivos* effectus in corpore animali edat &c. Vti iam alibi (a) monitum eſt.

XIX. E quibus circumſtantiis cum manifeſto diſpaleſcat, quod in illo ſpiritu acido, qui e tali mixtura prodit, nihil de *vitriolico* acido præſto ſit, in alia vtique productorum reliquorum parte illud quærere neceſſe erit. Cuiusmodi, cum illud de quo ſermo nobis eſt *ſal*, exiſtat, indolis inſuper ſtatim primo aſpectu *ſalinæ*, adeoque iam ita *a priori* proſapiam hanc indigitet, vocanda in vſum ſunt teſtimonia, quibus hæc eius origo aſſeri queat, primo a ſimilitudine *ſaporis*, ſecundo *figuræ* cryſtallorum, tertio *ponderoſitatis*, cum illo ſale, quod *poſitiue* e commixtione *acidi* huius & *ſalis alcali*, vel etiam nitri crudi pariter prodit.

XX. Notius nempe, & modeſtiore nomine, genus ſuum nihil diffitente, eſt compoſitum illud ſal, quod *tartarus vitriolatus* appellatur; Quando nempe *fixum* ſal *tartari*, vel aliud purum *alcali*, in aqua, aut per deliquium, ſolutum, inſtillato *ſpiritu vitrioli*, ita ſaturatur, vt ex ebullitione, vltimo ceſſante, concludi posſit, nullam amplius mutuam colliſionem & concretionem locum invenire, adeo-

(a) *Menſ. Februario: p. 443. & ſeqq.*

eoque *alcali* illud ſufficienti *acido* maritatum & combinatum eſſe. Ita periit ſtatim & *cauſticus ſalis alcali* fixi, & *acidisſimus* ſpiritus *vitrioli*, ſapor, enaſcente ſolo notabiliter, licet mediocriter, *amaricante*.

§. XXI. Subſidet interim, notabilis, ad proportionem aſſumptorum ingredientium, quantitas craſſiuſculi, veluti ſabuloſi, ſedimenti, *nitidi*, quod ſcilicet nihil aliud eſt, niſi *ſal* hoc, *tertium* compoſitum, e duobus illis ſimplicibus iam modo concretum, ob defectum ſufficientis dilutionis aquoſæ, ſtatim in exiguos eiusmodi *cryſtallulos* coaleſcens. Vnde, ſi paulo ſpecioſior eius facies expetitur, affuſione ſufficientis aquæ, & intercedente inſuper *calore*, diſſolvi, & denuo, abſtracta aliqua humiditatis parte, lenisſima ſucceſſiua refrigeratione, imo aliquot dierum mora, cryſtallos præbet maiores, octaëdrica figura, cum apicibus tamen cardinalibus, nempe pyramidalibus, obtuſis ſeu *planis*. Quamuis etiam non ita plane immutabilis per omnia minima, ſit ſingularum harum cryſtallorum figura, ſed aliqui etiam paulo aliter velut ludant, plerisque tamen, modo accidentales perturbationes abſint, dictam *figuram* nanciſcentibus.

§. XXII. Iam ſi noſtrum *arcanum duplicatum* eadem cryſtalliſationis methodo tractetur,

Digitized by Google

eaſdem plane *figuras* cryſtallorum exhibebit: quæ a *nitroſis* intercurrentibus (quando videlicet proportio *nitri* & *vitrioli* non exquiſite ſibi mutuo reſpondit, ſed aliquid *nitri* abundauit,) aut *a vitriolicis* iam tamen albis, (ſi *vitriolum* abundauit) & *figura* & *conſiſtentia*, facile diſcerni poſſunt.

§. XXIII. Obiter addo, quod vtrorumque horum ſalium *cryſtalliſatio*, non ineleganter etiam ſuccedat, ſi in patulo aliquo vaſe aut vitro, non tam ſuper, quam penes fornacem, hyberno nempe tempore calefactam, poſita ſolutio, leniſſima illa aquæ exhalatione, ſiccas ſalinas particulas, in cryſtallinam huiusmodi concretionem congregatas relinquit.

§. XXIV. *Sapor* quoque arcani noſtri duplicati, non ſimilis, ſed *idem* omnino eſt, cum modo dicto *tartari vitriolati* amarore, modo *nitroſarum* abundantium reliquiarum prædominium aut interceſſio, vel abſit, vel guſtu diſcernatur; ſiquidem *nitroſus* quidem ſapor, primo ſtatim guſtum ferit, ſed primo quoque rurſus obliteratur & perit, remanente & durante diutius *amaro* illo, *ſalis*, de quo loquimur, proprio.

§. XXV. Quod ne ipſum quidem, quia vtique fit, & *cauſa* ſua ſpeculationem admittente, & *vſu* non ſaltem ſpeculativo, ſed omnino etiam *practico*, caret; nec proinde *Phyſica-Chy-*

Chymicarum tenerarum varietatum ſcrutinio indignum, aut otioſæ μικϱολογίας, ſed potius ἀκϱιβολογίας nomine dignum. Eſt nempe cauſa huius, diuerſa *deliqueſcendi* promptitudo, quæ in *nitro facillima*, in *ſale* vero *noſtro* puro, in proportione ad pleraque alia, tartaro vini excepto, *difficillima* eſt. *Practicus* allegatus *uſus* hic eſt, quod ex hoc fundamento, *arcanum duplicatum* ex accidenti multo *nitro* abundans, a maxima huius parte ita repurgari poſſit, vt *purum* deinde ſeorſim colligi queat. Fit hoc, ſi tale *confuſaneum*, *cryſtalliſatum* tamen, & præſertim langvide & *ſucceſſive* cryſtalliſatum, ſal, in paucam admodum *frigidam* aquam ponatur, & ſine multa agitatione ita relinquatur: Deliqueſcit hac ratione ſatis prompte *nitrum* ſuperfluum, reliquo huic ſali interſperſum, remanente hoc ſale *non ſoluto*. Habet hoc fere plurimum vſum eo caſu, quando hoc ſal *leni* & ſucceſſiva aquæ exhalatione, vel *euaporatione* ad cuticulam, in libero aëre cryſtalliſatum eſt: Qua vtraque fere methodo nitrum coniunctum *breviores* & aliquatenus velut irregulares cryſtallos format: Aut parvæ cryſtalli nitri, paruis arcani duplicati ita internaſcuntur. Si enim aliqua notabilis ſalis huius copia ſimul præparetur, & ſolutio, ex cucurbita ad medietatem abſtrahendo, ſine multa commotione, in cu-

Digitized by Google

curbita alembico munita ad cryſtalliſationem ita relinquatur, vel plane non ſuccreſcunt prima vice coniuncti adhuc ſuperflui *nitri* cryſtalli, vel quicunque iam, aut poſt repetitam reſiduæ ſolutionis proportionatam abſtractionem, enaſcuntur, *longis haſtis* aſſurgentes, maximam partem & oculis diſcerni, & manibus hinc ſecerni atque ſeponi poſſunt.

§. XXVI. Imo vero *vſus alter* oppido quam conſideratu dignus, conſiſtit in eo, quod, ſi ad ipſam extractionem ſalis huius e craſſamento illo integro, nempe capite mortuo, vt vocant, aquæ fortis, ſi inquam, *pauca* nimis aqua, præcipue vero *frigida* inſuper, adhibeatur, valde *parum* huius ſalis inde educatur, ſed multum eius adhuc in puluerulento illo magmate obhæreſcat & remaneat.

§. XXVII. Vltima in hoc genere obuia conuenientia nominata a nobis, eſt *ponderoſitas*; quæ ſane in vtroque hoc ſale, præſertim *languidius cryſtalliſato*, aut quacunque demum encheireſi bene limpidas cryſtallos nacto, præ quibuslibet aliis (exceptis *Mercurii* & *plumbi* cryſtalliſationibus, & congeneribus *metallicis* denſioribus:) agmen ducere apparet, quod quidem tanto minus mirum eſſe poteſt, ſi recordemur *ponderoſitatis*, *acido* vitriolico concentratiori, *oleo* puto *vitrioli*, propriæ,

quæ

quæ quidem in hac nova concretione in ſpiſſas haſce, denſas, nitidas cryſtallos, ab aquoſitate ſua penitus liberata, quæ ponderoſitatem eius adhæſione ſua imminuerat, hanc ſuam affectionem nunc tanto liberius exerit.

§. XXVIII. Poſtrema omnium conuenientia in eo conſiſtit, quod præſentia *aciditatis* huius *vitriolicæ* in *arcano duplicato*, eadem penitus methodo monſtrari poſſit in vtroque hoc ſale, nempe tam *arcano* noſtræ conſiderationis *duplicato*, quam *tartaro vitriolato, a poſteriori*, per experimentum illud, quo acidum hoc, vti primitus in *ſulphuris* mixtione hæſit, & ex illa demum in *vitriolum* tranſumptum fuit, ita denuo, addito debito ipſius altero principio, in *ſulphur* reducitur. Quo ipſo actu immediate etiam altera ejus pars, *alkali* nempe fixum, quod e *nitro* arripuerat, in propria hac ſua eſſentia atque conſiſtentia, in conſpectum venit. (*)

§. XXIX. Hoc intuitu, eiusdem vtique virtutis & indolis, cum *arcano duplicato* & *tartaro vitriolato*, eſt *Nitrum* illud *vitriolatum Ludouici*. Verbo, ſi ſingula recte parata ſint, ſunt vnum idemque. Monſtrauit vero iam olim hanc efficaciam *acidi vitriolici* in *alcalica* corpora, & veluti ſuſtentacula *nitri* & *ſalis communis*, *Glauberus*, tum hinc inde, tum mani-

feſtius *Centur. III. num. 86. 87. 88. 89.*

XXX. E quibus omnibus ita *à priori*, & *poſteriori*, in omnes ſenſus ingeſtis, indubia illa veritas luci expoſita videtur, quod hoc ſal non modo non *duplicatum* arcanum exiſtat aut dici mereatur & haberi, ſed ne quidem *ſimplex*, *numerice*; *ethice* vero etiam exquiſite tale.

(*) Vid. Menſis Iulius 1697. *de nouo experimento Sulphur verum arte producendi.* & Tr. *de Fermentatione* p. 119.

OBSERVATIO XII.
De
SYNCRETISMO PHILOSOPHICO GENERATIM.

Σύνοψις.

VOx Syncretiſmi vnde? §. I. *a quo primum rebus theologicis ſit accommodata?* §. II. *de philoſophicis conciliationibus, recte eam vſurpari.* §. III. *Vſurpatur de illis, qui diſſentientes tolerant ſiue omnes, ſiue quosdam.* §. IV. *Siue commodi ſui cauſa, ſiue alia ratione adducti,* §. V. *Vſurpatur etiam de dogmatum conciliatione.* §. VI. *quae ſignificationes neutiquam ſunt confundendae,* §. VII. *Dogmata conciliari poſſe ſi ſaltem*

ſit

ſit pugna circa verba, §. VIII. *Laudantur, qui diſſentientes ita conciliant, vt non disſimulent, in quibus conciliari nequeant.* §. IX. *Syncretiſmus dogmaticus diuiditur* §. X. *De Syncretiſmo Critico quædam obſeruantur*, §. XI. *De Syncretiſmo theologico & iuridico*, §. XII. *De Syncretiſmo medico*, §. XIII. *Syncretiſmus philoſophicus duplex conſtituitur.*

§. I.

SYncretiſmi vocem a Cretenſibus profluxiſſe, qui cum inteſtinis diſcordiis agitati mutuis ſe inuicem bellis lacerarent, externo hoſte eos inuadente, ad commune periculum propulſandum, vires mox conſiliaque conſociabant, notius eſt, quam vt prolixius a nobis commemorari debeat. Plutarchus: *Præterea oportebit & illud meminiſſe, fratribus inter ſe diſſidentibus, obſeruareque, vt potisſimum eo tempore conſuetudinem habeas & conuictum cum illorum amicis. Rurſum inimicos fugias, neque admittas ad familiaritatem, illud videlicet Cretenſium exemplum ſecutus, qui frequenter cum factionibus & bellis inteſtinis inter ſe pugnarent, inuadentibus aliunde hoſtibus, omiſſa contentione, coniuncti ſunt: atque is erat, quem illi Syncretiſmum appellabant*, περὶ φιλαδελφίας;

 quem

quem locum vna cum aliis huc ſpectantibus affert quoque Eraſmus Roterodamus *Chiliad. 1. Cent. 1. n. XI. p. m. 35.*

§. II. A re militari primum ad res theologicas, deinde & philoſophicas, doctorumque virorum, aliorum ſententias inter ſe conciliare annitentium ſtudia, vox iſta translata eſt. In rebus theologicis primum hac voce vſum fuiſſe *Davidem Pareum*, Heidelbergenſem Profeſſorem in *Irenico ſuo*, ſiue *de vnione & ſynodo Euangelicorum conciliandа libro votiuo p. 65.* obſeruat Conradus Tiburtius Rango in *Syncretiſmi a mundo condito Hiſtoria, Cap. I.* Idem tamen addit Dauidi Pareo exemplum iam præiviſſe *Saulum Windeckium*, cuius hæc in *Prognoſtico, p. 412.* extent verba: *ſi ſaperent Catholici, & ipſis chara eſſet reipublicæ Chriſtianæ ſalus, Syncretiſmum colerent.* Qui vt in bonam partem hac voce vſus eſt, ita contra in controuerſia Philippi atque Staphyli, *Syncretizantium* in malam partem iniectam mentionem fuiſſe, idem docet. Verba, quæ ex Staphyli libro de *Luth. concord.* affert, hæc ſunt: *Syncretizantes ſunt, qui ſuadent omnibus aliis ſectis, vt ſimulent ſaltem interea domi pacem, quando veram concordiam inire non queant, vt more Cretenſium &c.*

§. III. Ad philoſophicas conciliationes hanc vocem trahi, nemo mihi vitio vertet, tum

tum quod res ipſa in eos, ut poſtea demonſtrabitur, plane quadret, tum quod iam præeuntes hic habeam doctisſimos viros, *Jacobum* ſcilicet *Thomaſium*, cuius de *Syncretiſmo Peripatetico* extat oratio, quæ numero decima quinta eſt inter eius orationes iunctim editas, & *Georgium Hornium*, a quo itidem hoc vocabulum hac in re adhibetur in *Hiſt. Phil. Cap. XIII. p. 123.*

§. IV. Sed ne in incertum feramur, variæ vocis huius evolvendæ paucis ſunt ſignificationes, ut quæ hic demum in cenſum veniat, omnibus innoteſcat. Primo itaque Syncretiſtarum nomine veniunt, qui diſſentientes tolerandos ferendosque ſuadent, indignum nomine præſertim Chriſtiano arbitrantes, ideo odio aliquem proſequi, quod diuerſam a noſtra foueat ſententiam. Sed & hi non unius eiusdemque generis ſunt, ſiue limites, quibus tolerantiam ſuam circumſcribunt, ſiue cauſam, quæ ad tolerantiam illos compellit, ſpectes. Etenim ad limites tolerantiæ quod attinet, ſunt, qui omnes diſſentientes, quamcunque demum foueant opinionem, tolerandos docent, ſunt contra, qui quosdam, ut Socinianos, hinc excludunt. Atque ſi ad Philoſophos hoc transferas, deprehendes itidem, qui facilius Platonicos, aut Ariſtotelicos, quam Carteſianos

vel

vel alios ferant: & ſi reliquis forte locum in republica concedant, quos ſingulari odio proſequuntur, ſtatim ejicerent, & in exilium pellerent, ſi ſummum rerum penes eos eſſet arbitrium.

§. V. Atque ſic etiam de cauſis cenſendum, quæ oppido diuerſæ ſunt, quibus ad diſſentientes tolerandos homines adducuntur. Sunt, qui tolerantiam ideo ſuadent, ut Cretenſium more contra tertium animi & arma coniungantur. Atque in hos, ut omnium optime vox iſta quadrat, ita, ni fallor, idem quoque in animo habuerunt, qui primum eandem ad res theologicas transtulerunt. Voluerunt enim adducere Proteſtantes, ut poſitis iris armisque, quibus ſe mutuo lacerabant, iunctis viribus Romanenſium machinationibus ſe opponerent. Sunt, qui idem in votis habent, ut rerum publicarum tranquillitati & quieti ita conſulatur. Aſt ſunt etiam, qui ideo in hanc ſententiam pedibus eunt, quod veritas in abſcondito lateat, omnisque opera, quæ in aliorum erroribus redarguendis, aut diſſentientibus conuincendis inſumitur, pereat, fructuque omni deſtituatur. Quorſum, ni fallor, ea collimant, quæ Auctor *Commentarii Philoſophici ſuper hac verba: compelle eos intrare*, hac de re diſſerit, certatim ideo a *Jurieo*, *Saurino*, aliis-

aliiſque refutatus. Denique nonnulli, quod omnes homines ſincero tenerrimoque amore, ex Chriſti præcepto, proſequantur, religioni ſibi ducunt, inſurgere ſtatim contra eos, atque damnare, aut æternis cruciatibus addicere, qui diuerſas mente de quibusdam dogmatibus conceperunt opiniones.

§. VI. Altera vocis ſignificatio non ad tolerantiam, ſed ipſam dogmatum aut ſententiarum conciliationem pertinet. Namque quibusdam non ſatis eſt tolerare diſſentientes, ſed in eo omnem operam collocant, ut oſtendant, eorum non diſcrepare ſententias, ſed unum idemque eos docere. Manifeſtum autem eſt, hanc ſententiarum conciliationem multum differre a tolerantia: adeoque cum hæc interdum in laude ponatur, illa contra, ſi eos, qui revera inter ſe diſſentiunt, conciliare inter ſe ſuscipiant, non poteſt non, ut deinceps demonſtrabitur, veritati plurimum nocere. Atque hoc tum generatim de omni Syncretiſmo, tum ſpeciatim de theologico obſervandum.

§. VII. Videant itaque, quorum intereſt, an ſatis accurate ceu Syncretiſmi ſynonyma hæ voces afferantur: *Mutua tolerantia, conſilia de pace, moderatio, coalitio, fraternitas, indifferentiſmus, neutralitas, neutraliſmus, induciæ,* tem-

Digitized by Google

temperamentum, ſtatiſmus, medium, unio, coitio, pax in terra, pax Evangelii, fraterna, eccleſiaſtica, irene ſpiritualis, concordia, conſenſus, conciliatio, conſociatio eccleſiarum, conglobatio ſectarum, Samaritaniſmus, conteſſeratio, Gallioniſmus, fœdus irenicum, miſcella religio, communio fraterna, ſocietas ſpiritualis, ſophiſtica involutio &c. Vid. Conradus Tiburtius Rango in *Hiſt. Syncret. C. 1. p. 8. 9,* Etenim cum tolerantia diſſentientium, & opinionum conciliatio res longe diuerſisſimæ & neutiquam inter ſe confundendæ, una Syncretiſmi voce, deſignentur, manifeſtum eſt, alia eius eſſe ſynonyma, quando illam, alia quando hanc denotat, & haſce voces miſcendas non eſſe, ſed accurate a ſe invicem diſcernendas.

§. VIII. A nobis igitur pro dogmatum conciliatione accipitur, quæ tamen itidem non una ratione peragitur. Namque primo interdum contingit, ut qui in dogmatibus â ſe invicem diſſentire videntur, re accuratius conſiderata, in verbis tantum formulisque loquendi discrepare deprehendantur. Atque hoc qui oſtendunt, & ita diſſentientes conciliant, poſſent Syncretiſtæ voçari, ſed uſus tamen repugnat. Laudandus hoc in genere eſt doctisſimus vir, *Werenfelſius*, quippe qui in tractatu de *Logomachiis eruditorum* eundo per omnes artes atque ſci-

entias

Digitized by Google

entias, pleraſque eruditorum controverſias, quibus orbis eruditus iam olim perſonuit, & hodienum perſonat, tandem in meras logomachias & inanes de vocibus concertationes deſinere.

§. IX. Deinde cum quidam diſſenſum, qui inter viros doctos aut diverſas ſectas reperitur, ultra, quam decet, extendant, & controverſias controverſiis augeant, laudabili itidem opera funguntur, qui de conſenſu & diſſenſu ſectarum aut virorum doctorum commentantur, ut omnibus pateat, quousque conſentiant inter ſe, quousque diſſentiant. Sic *Daniel Sennertus*, præclarus ille Medicus, de Chymicorum cum Ariſtotelicis & Galeno conſenſu & diſſenſu librum peculiarem ſcripſit. Vt nunc alios taceam, quorum maxima extat multitudo. Sed nec hosce Syncretiſtarum nomine nunc indigitamus, ſed illos præcipue, qui Auctores reuera diſſentientes aut in omnibus, aut præcipuis, ſaltem ipſis principiis, ita conciliare ſtudent, ut ſibi aliisque perſvadeant, unam vtrumque Auctorem, aut vtramque ſectam fouere ſententiam.

§. X. Atque iſte quidem Syncretiſmus per omnem doctrinæ liberalioris campum ſeſe diffundit, reperiunturque, qui in omnibus diuinæ humanæque eruditionis partibus hoc

Digitized by Google

conciliationis officio fungi voluerunt. Poſſetque adeo iſte Syncretiſmus in *criticum, theologicum, iuridicum, medicum*, ac *philoſophicum* diſpeſci.

§. XI. Criticum Syncretiſmum, vt paucis ſaltem, quid hoc nominis ſibi velit, indicem, eum voco, quando aliquis verſionem, v. g. a textu originali diſcrepantem, cum ipſo textu, aut verſiones diſſentientes inter ſe conciliare annititur. Ad infelicem eiusmodi laborem damnatos ſe facile vident, qui verſionem quandam ſcripturæ ita defendendam ſuſcipiunt, ut eam in omnibus cum textu originali conſentire aſſerant. Sic cum apud Romanenſes magna ſit verſionis vulgatæ auctoritas, & vero a Sixtino Amama, Hunnio, Walthero, Calouio, aliisque oſtenſum ſit, eam non tantum a vero ſenſu textus Ebræi aberrare, ſed plurimis etiam erroribus Grammaticis, Hiſtoricis, Topographicis, Chronologicis ſcatere, non exiguus ſane eius patronis obtigit labor hinc ſe expediendi. Videas ergo, alium omnem mouere lapidem, vt cum textu Ebræo eam in concordiam redigat, alium, vt eius loquendi formulas cum Ciceronis aliorumque auctorum claſſicorum conciliet, qui labor Albericum Gentilem occupauit, alium aliud quid ad palladium hocce tuendum, conferre. Nec felicius interdum illis

illis negotium ſuccedit, qui Lutheri verſionem in omnibus cum fontibus Ebræis conciliare annituntur. Sic vir quidam doctus cum bene obſeruaſſet, B. Lutherum Michæ *Cap. 1. 10. 11.* nomina quædam propria pro appellativis accepiſſe, & verba, v.10. בבית לעפרה עפר התפלשתי quæ ita vertenda erant: *propter domos Ophra in cinere voluta teipſum.* (Conf. Vatablus ad h. l.) perperam transtuliſſe, geſhet in die Trauer-Kammer: *verſic. v. 11.* עברי לכם יושבת שפיר עריה בשת לא יצאה יושבת צאנן מספד בית האצל יקח מכם עמדתו qui ita vertendus eſt: *tranſi quæ habitas in ſcaphis nudatis verendis, non egrediatur, quæ habitat in Zaanan, planctus erit in urbe Ezel, auferet a vobis ſtationem ſuam*, Lutherum ſic transtuliſſe: Du ſchöne Stadt muſt dahin mit allen Schanden / die einwohnerin Zaenan wird nicht auszichen um des Leydes willen des näheſten Hauſes / er wird es von euch nehmen / wenn er da ſich lagern wird / porro v. 12. nomen proprium *Maroth* eum itidem commutaſſe in appellativum: die betrübte Stadt vermag ſich nicht zu tröſten / & denique v. 13. quem Lutherus transtulit: du wirſt müſſen gefangen gehen ſo wol als Gath / ab aliis rectius transferri. *Tu* (urbs Lakiſeh) *dabis munera urbi Moreſchet Gath*, cum in-

inquam hoc bene obſeruaſſet, nihiloſecius conciliare verſionem Lutheri voluit cum textu originali hunc in modum: Gehet in die Trauer-Kammer/ das iſt/in die Stadt/ſo die Trauer-Kammer heiſſet. Zaenan wird nicht auszziehen um des Leydes willen der Stadt/ die ihr die nâheſte iſt: du Ort/ der du Schön-ſtadt heiſſeſt/ muſt dahin/ die Stadt/ die Betrübte genennet wird/ vermag ſich nicht zu tröſten. Tuam hic obteſtor fidem, lector, an eiusmodi quid, ſi vel centies legiſſes verſionem Lutheri, tibi in mentem venturum fuiſſet. Sed quid neceſſe eſt, tam ieiunas & frigidas conciliationes quærere? Nonne rectius & cordatius egiſſet vir ille bonus, ſi faſſus fuiſſet, Lutheri verſionẽ a textu originali hic diſcedere, ſi ſcapham ſcapham dixiſſet. Manet manebitque ſemper Lutheri gloria illibata, quã apud orbem Chriſtianum vniverſum elegantiſſima ſua venuſtiſſimaque verſione promeruit. Sed quæ quæſo ſeruitus eſt, quam illiberale & ingenuo homine indignum, ipſi menti beatiſſimi viri e diametro contrarium, vbi a textu originali diſſentit, hoc diſſimulare velle, & ineptis eiusmodi conciliationibus ei ſuccurrere, vel potius omnibus ſe deridendum propinare. Sed ſufficiant hæc, ne exemplum Syncretiſmi Critici deſit. Nunc redeo in viam.

§. XII.

§. XII. De Theologico Syncretiſmo hic dicendi locus non eſt. Tot ille aut defenſores, aut impugnatores nactus eſt, ut haud exiguæ molis librum eius hiſtoria requirat. Nec defuerunt, qui eam condere aggreſſi ſunt, qua fide, qua dexteritate, aliorum eſto iudicium. Sed nec Iure Conſultis ſui conciliatores deſunt Indigent ſane horum opera, ſiue cum recta ratione iureque naturali, ſiue inter ſe conciliandæ ſint leges ciuiles. Et cum iure quidem naturali conciliare eas præter alios voluit *Iacobus Maſtertius* in libro de *iuſtitia Legum Romanarum*, tam infelici ſucceſſu, vt nihil ineptius, nihil inſulſius hocce libro ſe vidiſſe, viri harum rerum periti profiteantur. Inter ſe autem conciliare eas aggreſſi ſunt, quotquot antinomias tollere, & contradictionibus eas liberare conati ſunt: quos inter haud vltimum locum ſibi vindicat *Vlricus Huberus* in *Eunomia ſua Romana*, a filio eius *Zacharia Hubero* edita.

§. XIII. Ad medicos quod attinet, diſſenſionum, controuerſiarum, ſectarum non minor forte apud eos numerus eſt, quam in Theologorum aut Philoſophorum ſcholis. Non ergo quoque conciliatores deeſſe potuerunt. *Petrum* quendam *Aponenſem* ex *Schengkii Bibliotheca Medica p.* 443. commendat *Iacobus Thomaſius* in *Oratione* de *Syncretiſmo Peri-*

Digitized by Google

patetico. p. 129. qui hoc apud eos functus ſit officio. Quem tamen is *Petrum Aponenſem* vocat, *Petrus de Albano* dicitur, vidique ipſe librum eius ſub titulo: *Conciliator differentiarum Philoſophorum, præcipue Medicorum A. 1483.* in *fol. editum.*

§. XIV. Sed ad Philoſophorum tandem conciliatores nunc venio, quos, vt cuncta rite ſibi conſtent, in duas claſſes diſpeſcere conſilium eſt. Quidam enim Philoſophos cum Scriptura S., alii vero Philoſophos inter ſe conciliare aggreſſi ſunt. De vtrisque in ſequentibus obſeruationibus dicemus.

OBSERVATIO XIII.
De CONCILIATIONE PHILOSOPHORVM CVM SCRIPTVRA S.

SYNOPSIS.

Hermeticorum cum Phyſiologia Moſaica conciliatio, §. I. *Conciliandi ſtudium Hermeticis velut proprium eſſe docetur.* §. II. *De Patribus Platonem cum Scriptura S. conciliantibus*, §. III. *De Beſſarione Cardinale*, §. IV. *De Ariſtotelis cum Scriptura S. conciliatione*, §. V. *Ioh. Zeiſoldi liber de hoc argumento ſub cenſuram vocatur*, §. VI. *An Ari-*

Ariſtoteli ***creatio mundi*** *cognita fuerit? disquiritur.* §. VII. *De Epicureæ ſectæ cũ Scriptura S. conciliatione*, §. VIII. *De Stoicorum cum Scriptura S. conciliatione*, §. IX. *De Carteſii cum Scriptura S. conciliatione, & de Io. Amerpœlii Carteſio Moſaizante.* §. X. XI. *De Guilielmo Wiſthono*, §. XII. *de Thoma Burneto, quædam.* §. XIII.

§. I.

PRimum forte locum inter Philoſophos ſibi vindicabunt *Hermetici* atque *Chymici*, quia ab Ægyptiis, apud quos primam Philoſophia inueniſſe ſedem perhibetur, originem ſuam arceſſunt. Horum nonnulli, vt oſtendant, cum Phyſiologia Moſaica accurate ſua decreta conuenire, eo usque progrediuntur, ut mundum a Deo chymica quadam ratione productum afferant. Rem iſtam ita ediſſerit *Marinus Merſennus*: *Elementorum & mundi ſublunaris productionem exemplo chymico explicant. Nam ſpiritum e vino extrahunt, deinde oleum, quod ſpiritui innatat, tertio phlegma, poſt quod fæces remanent, quas mortuum caput appellant, quæ cum in vitro rotundo hermetice ſigillato incluſerunt, vaſe per integram noctem quieſcente, quinque regiones apparent, quarum inferior nigra eſt, & obſcuritate velata,*

ſuper qua portio phlegmatis reſidet, quam oleum ex fecibus operit, ſequitur vini ſpiritus, ex quo oleum extractum ordinem quintum obtinet: qua ratione volunt ex cœlo Empyreo craſſiores ſpiritus tenebrarum exturbari, quibus elementum ignis conſtitueretur, qui cum e media regione ſiue æthere deiicerentur, in aëris ſubſtantiam conuerſi ſunt: denique pulſi ex infima regione produxerunt elementum aquæ: horum autem omnium ſterquilinium & caput mortuum terra ſtatuenda eſt, cuius immunditiem aqua, velut infima pars aëris ſequitur, tum aër, ignis & quinta eſſentia, quæ vini ſubtiliſſimæ parti reſpondet: aqua ardens, quæ tres veluti partes eſſentiæ quintæ, & vnicam phlegmatis continet, ignem, pars illa, quæ dicitur aqua vitæ communis, duas habens vini partes, & aquæ totidem, aërem: denique pars phlegmatica, ſpiritus fere nihil continens, aquam: caput mortuum, in cucurbitæ fundo reſidens, terram refert, in Comment. in Geneſ. p. 711.

§. II. Et videtur ſane Chymicis hoc proprium, v bique artis ſuæ veſtigia quærere, & ad auctoritatem antiquitatisque opinionem eiconciliandam, non tantum in Scriptura S. ſed in Philoſophorum quoque Scriptis, & Poëtarum fabulis ea venari, quæ inſtituto ſuo fauere vident. Atque ita dum quosvis, renitentes maxime & reluctantes, in caſtra ſua pertrahere allaborant, vt eos ſecum ſen-

ſentire demonſtrent, ſententiæ illorum verbisque haud raro vim inferunt. *Ioſephus Quercetanus*, haud ignobilis inter Chymicos ſcriptor, *in reſponſione aduerſus Anonymi cuiusdam phantaſmata, ad veritatem Hermeticæ Medicinæ ex Hippocratis veterumque decretis ac therapeuſi, nec non viuæ rerum anatomiæ exegeſi, ipſiusque naturæ luce ſtabiliendam*, huic aſſertioni fidem faciet. Ita autem ille poſtquam locum ex Hermetis Triſmegiſti tabula, quam vocant, ſmaragdina, attuliſſet, in qua ſummam Hermeticæ doctrinæ contineri putat, pergit: *Ex hoc fonte omnes alii Philoſophi ſuas experientias hauſerunt, non tantum in lapide philoſophico ad metalla transformanda, ſed etiam ad vniverſalem illam medicinam, ſeu quintam eſſentiam extrahendam, quæ omnibus infirmitatibus mederetur, ad quam potiſſimum reſpexit Hermes. Ad eam ſpectarunt omnes omnium poëtarum hiſtoriæ, quæ ideo dictæ ſunt fabulæ, quod fictis narrationibus, & multis verborum inuolucris, ac ſub fabulis rem tam nobilem ac pretioſam tegerent, ac vulgo occultarent. Qualis eſt peregrinatio Iaſonis in Colchos ad vellus aureum reportandum. Qualis etiam fabula de hortis Heſperidum aurifero nemore pretioſis, vbi draco, peruigil cuſtos & obſeruator, malis aureis conſeruandis inuigilabat, quem Hercules dicitur interfeciſſe, & aurea poma ad Euriſtheum retuliſſe:* Et, interiectis quibusdam,

 hæc

hæc addit: *hanc* (artem) *Zoroaſtres, Democritus, Pythagoras, Plato, Ariſtoteles, Anaxagoras atque infiniti alii ſummi philoſophi probarunt & ſecuti ſunt. Quid non & Chaldæi, Hebræi, Ægyptii, Græci, Arabes, ſuis idiomatibus de ea ſcripſerunt, & encomia ediderunt? Lib. II. p. m. 289. 290.* Nullus ergo philoſophus vllibi gentium reperietur, qui non & Hermeticus ſit & chymicus. Quam autem vellem, vt aliquis periculum faceret, & ex Ariſtotele arcana chymica eliceret: pulcherrimum ſine dubio conciliationis philoſophicæ habituri eſſemus ſpecimen. In Poëtarum quidem fabulis res facilius procedit: videnturque adeo chymici hunc maxime ſibi campum delegiſſe, in quo ingenii ſui vires exercerent, id quod vel *Iacobi Tollii fortuita*, in quibus *præter Critica nonnulla* (ita enim titulus libri ſe habet) *tota fabularis Hiſtoria Græca, Phœnicia, Ægyptica, ad Chemiam pertinere aſſeritur*, comprobant. Editus liber eſt *Amſteldami A. 1687. in 8.* Etenim quis neſcit, quam lubrica & incerta ſit fabularum explicatio, ſane nec illis, qui cuncta ad Moſen, aut ad res morales atque civiles, aut naturales trahere voluerunt, defuerunt rationes, quibus cauſam ſuam ornarent. Quid ergo mirum, & Chymicos ibi deprehendere, quæ ad ſuam accommodare artem poſſint. Sed id nunc non agimus.

§. III.

§. III. Redimus ergo ad illos, qui cum doctrina Chriſtiana gentilium conciliare philoſophiam aggreſſi ſunt. In primitiua namque Eccleſia quidam ex Auctoribus Chriſtianis Platonem ſequebantur, alii Porticum redolebant, nonnulli Pythagoræ decreta plurimi faciebant. Facile etiam adduci ſe patiebantur ad dogmata horum philoſophorum conciliãda cum Scriptura S. ſiue vt ita iſtorum philoſophorum auctoritati conſulerent, ſiue ad reliquos gentiles ad fidem Chriſtianam perducendos hoc conſultum ducerent, ſiue alia denique, quæcunque, demum fuerit, eos impulerit cauſa. Quo ipſo tamen factum, vt aut Philoſophorum iſtorum, aut Scripturæ S. ſententiam peruerterent, atque deprauarent. Latus hic mihi ſeſe aperit campus diſſerendi, ſed inſtituti mei memor vnicum ſaltem afferam exemplum. Illuſtre eſt cumprimis Clementis Alexandrini inter Eccleſiæ Doctores nomen. Is vero quid non auſus eſt, vt Platonem cum Scriptura S. conciliaret? Materiæ æternitatem ipſis principiis Chriſtianæ religionis repugnare credimus. Non credidit Clemens. Namque non tantum eam cum Platone ceteriſque Philoſophis gentilium approbat, ſed illos etiam a Moſe, verba hæc proferente: *terra erat inuiſibilis & informis*, ad eam affe-

rendam inductos autumat. Quis noſtrum Ideas Platonicas in Scriptura S. quærat? quæſiuit Clemens, easque ſibi inueniſſe viſus eſt. Taceo nunc, quæ de continua & æterna mundorum ſucceſſione aliisque doctrinæ ſacræ capitibus ad mentem Platonis ita diſſerit, vt hæcce tamen ex Scriptura S. quoque confirmare annitatur. Paucis hæc omnia Photius complexus eſt, cuius verba breuitatis cauſa, latino ſaltem idiomate proferemus: *in nonnullis vero plane ad impios ac fabuloſos ſermones delabitur. Contendit enim, materiem eſſe æternam, & Ideas quaſi a locis quibusdam* (Scripturæ) *inductas. Filium etiam ad creaturæ ſortem deprimit: Præterea animorum migrationes, & multos ante Adamum mundos abſurde commemorat. &c. Cod. CIX. p. 286.* Non ſum neſcius, quid *Guilielmus Caue* aliique pro Clemente afferant. Sed hæc omnia ſolide diſcusſit *Io. Clericus* in *Epiſtolis Criticis, Ep. I.* qui & ea quæ de Clemente attulimus, nobis ſuppeditauit.

§. IV. Sed nec deſunt ex recentioribus, qui Platonem cum Scriptura S. conciliare aggresſi ſunt. Agmen tamen inter eos ducit *Cardinalis Beſſarion* in libro, quem *contra calumniatorem Platonis* (Gregorium Trapezuntium) ſcripſit, ex quo nonulla delibare, vt ſpecimen aliquod huius Syncretiſmi ex eo quoque exhibeamus, non abs re fuerit. Ipſe qui-

Digitized by Google

quidem *Gregorium Trapezuntium L. II. Cap. IV.* recte perſtringit, quod ad conciliandum cum Scriptura S. Ariſtotelem, aſſeruiſſet, Ariſtotelem in principio *libri de cœlo* de Trinitate diuina optime diſſeruiſſe, quod ibi ſcribat, *tria cuncta eſſe, & ter quoque parte, ſecundum Pythagoræorum ſententiam, qui vniuerſum & cuncta ternario numero terminari velint:* cautius quoque videtur incedere Beſſarion, dum fruſtra apud gentiles philoſophos ea quæ doctrinæ Chriſtianæ diuinitus reuelatæ propria ſunt, quæri profitetur. *Niſi fingere*, inquit, *quæ a vero abſunt, & falſa ſimulare velimus, nec Platonem, nec Ariſtotelem, nec alium quenquam gentilium fateri debemus de Trinitate locutos fuiſſe, quemadmodum Chriſtiani ſentiunt, ac nobis diuinitus reuelata, & ſacris literis tradita.* Et paucis interiectis: *Nemo igitur ſiue Platonem, ſiue Ariſtotelem laudandum cenſeat, quod Trinitatem diuinam aut coluerint, aut ſcripſerint.* Atque pluribus quoque demonſtrat, trinitatem Platonicam a Trinitate Chriſtianorum multum differre. Nihiloſecius in ſequentibus ita pronunciat: *ſpeciem quandã noſtræ religionis in Platone fuiſſe, non diffitemur, luce naturali illuſtratam, quam eius creator & princeps diuina filii ſui doctrina deinceps pluribus aperuit.* Omni quoque opera in hocce libro in id incumbit, vt oſtendat, Platonem in multis cum Scriptu-

Digitized by Google

ra S. conſentire, ſeque adeo omnino eiusmodi Syncretiſmi reum facit. Sic in eo conſentire Platonem cum Chriſtianis docet, quod *fidei* plus, quam *demonſtrationibus* tribuerit. *Plato*, inquit, *in hoc præcipue cum noſtra religione conuenire videtur, quod nullam quærit demonſtrationis rationem, ſed primam præcipuamque omnium virtutum fidem conſtituit, per quam res diuinas merito colendas exiſtimat.* Huc itaque illud refert, quod Plato fidem inter virtutes primo loco poſuerit, quod aſſeruerit, qui in ſeditione fidus ſit, eum omni virtute præditum eſſe, fidemque poſſe perfectam iuſtitiam appellari: quod Proclus Platonicus dixerit, non ſcientia & ingenio ad ſummum bonum, ſed fide peruenire. Aſt magnopere fallitur Beſſarion, dum hoſce philoſophos putat fidei notione eiusmodi quid deſignaſſe, ac Chriſtiani, vt vel prima religionis Chriſtianæ elementa edoctis notum eſt. Simulq; exemplum præbet, quam facile in errores prolabantur, qui conciliandi ſtudio ſe dedunt: Imo immemor fuit regulæ, quam ipſe præſcripſit: *Non Chriſti dicta ad Platonis ſententiā accommodanda ſunt, ſed verba Platonis ad ſententiam Chriſti.* Quanquam & hæc neutiquam concedenda ſit, cum non minus contra veritatis Leges peccet, qui Platonis verba ad ſententiam Chriſti, quam qui dicta Chriſti ad ſententiam Platonis accommodarit. Poſ-

ſem

Digitized by Google

ſem plurima adhuc ex Beſſarione ad hocce argumentum exornandum afferre, ſed inſtituti noſtri leges ad alia nos properare jubent.

§. V. Eorum, qui Ariſtotelis decreta cum Scriptura S: conciliare aggreſſi ſunt, longe major adhuc eſt numerus. Etenim ex quo Platonis locum in ſcholis occupauerat Stagirita, alumni ejus hoc demum & auctoritati & perennitati Magiſtri deeſſe putarunt, vt oſtenderent, cum Scriptura S. eidem quam optime conuenire. Viam ceteris præiuit *Thomas de Aquino*, qui, vt Io. Baptiſta Criſpus loquitur, *Ariſtotelis verba haud raro ad Eccleſiam vel tolerabilem ſenſum trahit*; *de Ethnicis Philoſophis caute legendis f. 507.* quem eius locum etiam affert *B. Iacobus Thomaſius in Orat. cit. de Syncretiſmo Peripatetico, p. 339. Franciſcus* quoque *Patricius*, cum docuiſſet, Arabes Philoſophos in duos cætus abiiſſe, quorum unus libere philoſophatus ſit, alter, cuius princeps Auenroës fuit, veſtigia Ariſtotelis ſuperſtitioſe preſſerit, ab hoc autem eam philoſophandi rationem accepiſſe doctores Scholaſticos, quorum tamen ſcholæ cum dicta Ariſtotelis inter ſe conciliare non potuerint, adeoque dubia de dubiis nectendo incerti ſane & ambigui hæſerint, in nouam quandam Academiam euaſerint, addit: *Præter has duas philo-*

ſo-

ſophandi rationes ad Auer-Roicas ſcilicet hypotheſes ac proprias eorum dubitationes, tertium quendam, ipſis quoque peculiarem inuenerunt, vt Ariſtotelicam Philoſophiam Chriſtianæ Theologiæ iungerent, huiusque præceptis decretisque Ariſtotelicas rationes, ac etiam dubitationes quæſtionesque permiſcerent. Nihilque in Theologia arbitrati ſunt poſſe ſtatui, niſi Ariſtotelicis fundamentis firmatum eſſet T. I. Diſcusſione Perip. Lib. XIII. p. 163. Sed quid opus eſt plura addere, quis enim neſcit, & Philoſophiam & Theologiam Scholaſticam nihil aliud eſſe, quam confuſum aliquod chaos, ex iſta Scripturæ & Ariſtotelis permixtione ortum?

§. VI. Ex iſta autem Ariſtotelis & Scripturæ ſacræ commiſtione non potuit non duplex oriri incommodum. Primo namque Scripturæ S. verum & genuinum haud raro peruerterunt ſenſum ad Ariſtotelis placita eam accommodando: deinde rurſus Ariſtotelis iam ceteroquin illis non ſatis intellecti ſententiam deprauarunt, ad Scripturam S. eius Philoſophiam inflectendo. Hinc qui aut Scripturæ ſacræ, aut Ariſtotelis veram genuinamque ſententiam apud hoſce homines quærunt, vtrique falluntur turpiter. Cum autem melior tandem nitidiorque habitus bonis litteris artibusque redderetur, non defuerunt equidem, qui Græcæ, qua polle-

Digitized by Google

pollebant, linguæ notitiam ad genuinum verumque Stagiritæ ſenſum eruendum conferrent, aſt nonnulli tamen placitis philoſophi nimis addicti, ad conciliandum hunc cum Scriptura S. iterum animum adiecerunt. Eminet inter hoſce, vt nunc alios taceam, *Ioh. Zeiſoldus*, in Ienenſi quondam Academia Profeſſor haud incelebris, cuius de *Ariſtotelis in illis, quæ ex lumine naturæ innoteſcunt, cum Scriptura S. conſenſu ab eoque apparente diſſenſu Tractatus*, *altera vice editus eſt A. 1667. in 4.* In eo id maximo ſtudio agit, tum in Theologia naturali, tum in Phyſiologia, vt conſentanea Scripturæ S. Ariſtotelem docere, euincat, atque refellat illos, qui ſecus ſentiunt. Hinc (quis credat?) quicquid Theologi de DEI infinitate, omnipræſentia ceteriſque DEI attributis docent, illud iam pridem Ariſtotelem docuiſſe, contendit, plane ac ſi is ſolus tam oculatus ſit, vt quod tot alii doctrina præſtantes viri videre non poſſunt aut deprehendere in Ariſtotele, ipſe videat, atque deprehendat. Imo nec quæ de Angelis Theologi proferunt, Ariſtoteles ignorat, ſi Zeiſoldo credimus, quia *L. VI. Metaph. c. 5.* dixit: *δεῖ ὐσίας εἶναι ἄνευ ὕλης ἐνεργείας ἄρα, oportet ſane eſſe ſubſtantias immateriales actu.* Quod ſi contendas hæc ſimiliaue Ariſtotelis effata de intelligentiis

eſſe intelligenda, intelligentias autem longe aliud quid Ariſtoteli denotaſſe, quam quod nos hodie Angelum vocamus, vt præclare etiam *Io. Gerb. Voſſius lib. 2. de Idol. c. 41.* obſeruauit, reſpondet Zeiſoldus: *Quamuis multi negant, intelligentias eſſe idem Ariſtoteli, quod nobis Angeli; tamen philoſophi communiter id aſſerunt.* Aſt quis ferat hanc ratiocinationem, ideo per intelligentias Ariſtotelem intelligere Angelos, quia communiter hoc philoſophi aſſerunt. Quid ſi philoſophi iſti, qui communiter hoc aſſerunt, decipiantur? Decipi certe credit Voſſius. Et huic tamen hypotheſi tota iſta de Angelis eaque ſatis prolixa tractatio innititur: tam lubrico fundamento, contra philoſophi mentem ideo ſaltem ſuperſtructo, vt eius cum Scriptura S. conſenſus demonſtrari poſſet. Superſedere igitur potuiſſet Auctor ſequentium propoſitionum de Angelorum natura, incorruptibilitate & perennitate, impaſſibilitate, illocabilitate & vbietate, immutabilitate & mobilitate, duratione & permanentia, demonſtratione, in quibus Ariſtotelem ſuum ita inducit diſſerentem, vt crederes, eum in collegio aliquo pneumatico orthodoxæ Theologiæ conformato, induſtrium aliquando interfuiſſe auditorem.

Ita

Ita conciliandi intempeſtiuum ſtudium homines in tranſuerſum agit.

§. VII. Sed iuuat adhuc vnum harum ineptiarum ſpecimen addere. Quæritur mundus iuxta Ariſtotelem primitus, vel in principio a DEo factus & creatus ſit? Monet hic noſter, diſtinctas eſſe quæſtiones: An Ariſtoteli cognita fuerit creatio, h. e. an Ariſtoteles ſciuerit, dari creationem? & an Ariſtoteli cognita fuerit creatio mundi, quæ *Gen. Cap. 1.* deſcribitur. Vtramque quæſtionem intrepide affirmat, & firmiſſime ſe probaturum in ſe recipit. Sed audi, quam firmiter. Priorem probat ex *Lib. IX. Metaph. C. 1.* vbi, inquit, Philoſophus potentiam & actum etiam ponit in illis, quæ ſine motu agunt, fiuntque, & hoc ipſo potentiam effectivam ſtatuit, ſine motu, adeoque ſine ſubiecto. Affert hunc in finem verba Ariſtotelis: *plura complectitur potentia & actus, quam quæ ſolum ex motu dicuntur.* Quod autem, quæſo, fidiculis opus eſſe cenſes, vt hinc tandem exſculpas, Ariſtoteli cognitam fuiſſe creationem? poſteriorem quæſtionem non vno Ariſtotelis loco probat. Tanta probationum copia eſt inſtructus. *Ariſtoteles*, inquit, *cit. Lib. I. Metaphyſ. c. II. Deus omnibus cauſa & principium quoddam eſſe videtur.* Ergo illi cognita fuit creatio mundi, quæ *Gen. I.* deſcri-

bitur. Rurſus Ariſtoteles *L. II. Metaph. c. 2.* docet, non dari progreſſum in infinitum, Deumque vocat *principium & primum omnium rerum.* Ergo cognita illi fuit creatio mundi, quæ a Moſe deſcribitur. Veſtram fidem! Dialectici, an ita argumentari liceat. Sed nolo plura addere. Operam oleumque perderem, ſi hiſce ineptiis immorarer diutius. Satis patet, quod artibus opus ſit illis, qui inuitum & reluctantem Ariſtotelem in ſuam pertrahere ſententiam annituntur. Rectius *Iacobus Thomaſius*, vir eruditus, & vel hoc nomine de hiſtoria philoſophica optime meritus, quod intempeſtiuo conciliandi ſtudio procul faceſſere iuſſo, & amoris æque ac odii vacuus in veterum mentem inquirit, hac de re pronuntiat, dum omnino ab Ariſtotele mundi æternitatem, ſed alio ſenſu, quam a Platone aliisque Philoſophis, aſſertum fatetur, probatque de *Exuſtione Mundi ſtoica diſſert. IV. p. m. 58. ſeqq.* Etenim cum illud Lactantii *L. VII. cap. 1. Ariſtoteles ſemper, ait, fuiſſe mundum, ac ſemper futurum*, attuliſſet, ſubiungit: *Conſentiunt in hoc de Ariſtotele effatum Cicero in Lucullo p. 30. Æneas Gazeus p. 58. Theophraſti ſui, & ore vno quod ſciam, priſci pariter, ac recentes omnes, ſi vnum forte vel alterum excipias, quem intempeſtiuum hoc æuo maxime, quo barbaram hiſtoriæ veteris ignorantiam exuimus*

mus paulatim, ſtudium demonſtrandi conſenſum Ariſtotelis cum Scriptura S. eo adegit, vt contra tot ſeculorum perſuaſionem, contra manifeſtam oculorum fidem tueri incipiat, dari iuxta Ariſtotelem & creationem mundi cum nouitate eſſendi, & interitum. Verum aſſertioni huic refutandæ vel ſolum Cap. X. Lib. I. de cœlo ſuffecerit. Rem plane acu tetigit, dum ex intempeſtiuo iſto conciliandi gentiles philoſophos cum Scriptura S. ſtudio hoc demum prouenire contendit, vt contra manifeſtam oculorum fidem ſententiæ illis tribuantur quæ tamen nunquam eis in mentem venerunt. Plura exempla qui deſiderat, ei auctor fuerim, vt hunc Zeiſoldi [illegible]m diligenter euoluat.

§. V[illegible]ter Platonicam atque Stoicam celebres [illegible] maxime fuere ſecta Epicurea atque Stoica. Hæ paucos equidem inter recentiores habuerunt aſſeclas, qui tamen cum viderent, in vtraque ſecta eiusmodi occurrere placita, quæ Scripturæ S. e diametro adverſarentur, non potuerunt non Philoſophiam, quam defendendam ſuſceperunt, religioni, quam profitebantur, Chriſtianæ vtcunque attemperare, ne locus illis inter hos plane denegaretur. Et quidem de Epicuræa Philoſophia hoc manifeſtum eſt. Etenim quis pro Chriſtiano illum reputet, qui cum Epicuro aut Numinis tollere prouidentiam,

 aut

aut animæ in dubium vocare immortalitatem, aut aſſerere denique auſit, mundum, huncce fortuito ex atomorum concurſu coaluiſſe. Id quod cum intelligeret *Petrus Gaſſendus*, celeberrimus huius ſectæ reſtaurator, Epicuro quidem aliam affingere mentem auſus non eſt, nimis enim manifeſtum erat, talia eum docuiſſe, nec tamen cum Scripturæ S. religionisque Chriſtianæ ſcitis hæc vllo modo conciliari poſſe vidit: hinc, quod vnicum ſupererat, reiicere hæc Epicuri placita, atque refutare nullus dubitauit. Recte quidem. Et vtinam omnes vbique ita ſe geſſiſſent, vt veterum philoſophorum mente, cordate expoſita, eam deinde [illegible]ntiam, aut retinuiſſent, aut reieciſſen[illegible]m cum Chriſtiana religione, veritateque [illegible] conuenire, aut non conuenire deprehendiſſent. Sed nec Neo-Epicuræi hoc vbique obſeruarunt. Namque vbi exiſtimarunt, Moſis Phyſiologiam cum Democriti conciliari poſſe, hanc conciliationem auide amplexi ſunt. Patet hoc in doctrina de Atomis. Namque huius quoque veſtigia in Moſe quærere non dubitant: cui ſententiæ vt ſpeciem quandam concilient, Moſchum quendam Phœnicium in ſcenam producunt, quem atomorum inuentorem nonnulli prædicant: hunc autem cum quidam eundem cum Moſe eſſe ve-

Digitized by Google

velint, habere ſe, quod volunt, putant; ſaltem a phœniciorum philoſophia non multum diſcrepaſſe Ebræorum veterem facile ſibi perſuadent, adeoque cum illa atomorum inuentrix prædicetur, hanc quoque eorundem non fuiſſe expertem inde colligunt. Ita Moſes mox Ariſtotelicus eſt, mox Platonicus, mox Democriticus, mox Epicuræus.

§. IX. De Stoicis alia occaſione ex inſtituto agam: cum animus ſit de hæreſibus ex illorum philoſophia ortis aliquid commentari. Demonſtrabo tunc, multas in veteri Eccleſia hæreſes ex Stoicæ philoſophiæ cum religione Chriſtiana commixtione ortas eſſe. Nunc vnicum tantum huius conciliationis afferam exemplum. Iuſtum Lipſium quis neſcit in hac philoſophia ornanda & polienda, & ex veterum monumentis eruenda multum operæ atque laboris collocaſſe. Aſt idem cum deprehenderet quædam a religionis Chriſtianæ indole plane abhorrentia in ea occurrere, conciliatoris fungi officio, & effata Stoicorum in mitiorem trahere ſenſum, vel peruertere potius non dubitauit. Sic fatum iſtud Stoicum impietatum ſentinam eſſe, facile deprehendet, qui intimos eius receſſus paulo accuratius perſcrutatus fuerit. Quid autem Lipſius? Fatum Stoicorum ab ipſa tandem prouidentia non

differre, intempeſtiuo conciliandi ſtudio abreptus, aſſerit. Hinc ſententiæ Stoicorum hunc in modum explicatæ illud ſuum *optime, optime*, acclamat. Et deinceps *aſper*, inquit, *ab initio ſermo, ſed examinatus Stoicorum etiam vero ſenſu miteſcit; in Phyſiol. ſtoic. Lib. I. Diſſert.12.* Quo ipſo quam turpiter decipiatur, nunc oſtenderem pluribus, niſi iam hoc ex inſtituto egiſſet *Iacobus Thomaſius* in *diſſert. de Stoici fati malignitate*, addita eius tractatui de *Stoica mundi exuſtione. p. 166.* vbi de Lipſio ita pronuntiat: *In quo fecit, quod mali ſolent hiſtorici, qui vitiis Principum adulantur: ipſe ſibi nec ſatis conſtans, nec nimis fidens.*

§. X. Inter recentiores philoſophos ſectarumque conditores ceteris omnibus palmam dubiam reddidit *Renatus Carteſius.* Huius autem aduerſarii cum ad inuidiam nouæ huic Philoſophiæ conflandam, nunquam non clamitarent, noua eam alere monſtra, mox eruptura, & cladem haud temere reparandam religioni Chriſtianæ illatura, imo eam Scripturæ S. refragari e diametro, ſectatores Carteſii facile intellexerunt, ad iſtas criminationes repellendas, ſua intereſſe, vt euincerent cum Scriptura S. quam belliſſime conſpirare nouã hanc philoſophiam. Non recenſebo nunc certamina hac occaſione mota de Scriptura S. in loquendi formulis ſubinde ple-

Digitized by Google

plebeiorum rudiorumque hominum captui attemperata, nec reliqua, quæ pro Carteſii cum Scriptura S. conſenſu demonſtrando paſſim allata ſunt in medium. Sed vnicum ſaltem auctorem Phyſiologiam Moſaicam cum Carteſiana conciliare annitentem in medium ſiſtam, vt ex hoc quoque exemplo diſcant, quos demum ſucceſſus eiusmodi conciliationes habeant. Eſt is *Iohannes Amerpœl*, cuius *Carteſius Moſaizans, ſiue euidens & facilis conciliatio Philoſophiæ Carteſii cum hiſtoria creationis primo capite] Geneſeos per Moſen tradita*, prodiit *Leouardiæ A. 1669. in 12.* Vix equidem ſine tædio liber iſte legi poteſt: tam vbique nihil auctor iſte agit, tam turpiter ſe traducit. Sic in primo verſu dicitur: *In principio creauit Deus cœlum & terram.* Qua in re vt demonſtret conſentire cum Moſe Carteſium, probat, Carteſium quoque Deum omnium rerum cauſam & conditorem vocaſſe. Aſt quis vnquam hac de re dubitauit? In verſiculo ſecundo: *Terra autem erat res informis & inanis, tenebræque erant in ſuperficie abyſſi, & ſpiritus DEI incubabat ſuperficiei aquarum.* Hic primo explicare debuiſſet, quid ſecundum veram & genuinam Moſis ſententiam per rem inanem & informem, itemque per Spiritum intelligatur: & deinceps probare debuiſſet, Carteſium eodem ſenſu duo re-

rum omnium principia, materiam & ſpiritum, aut tria, materiam, ſpiritum & lucem, ſtatuiſſe: & ita demum forte lectori perſuaſiſſet, conſentire in Philoſophia ſua Carteſium cum Moſe. Aſt quid noſter? Dicet equidem per terram informem & inanem, indigeſtam materiæ congeriem denotari, caligini & tenebris immerſam, cui Spiritus S. tertia SS. Trinitatis perſona, agitationem & motum indiderit. Vt vero conſenſum Carteſii cum his oſtendat, primo docet, ſtatuiſſe Carteſium omnium mundi corporum vnam & eandem eſſe materiam in quaslibet partes diuiſibilem, ac jam re ipſa diuiſam: quod tamen an Moſes innuat, videant, quorum intereſt: certe quæ hic de materiæ diuiſione & mente Carteſii diſputat, ego in Moſe non invenio: porro quod ad Spiritum moli huic incubantem attinet, docet, Carteſium credidiſſe SS. Trinitatem: aſt hoc nihil ad rem. Deinde docet, Carteſium credidiſſe, quod Devs materiæ motum indiderit: aſt hic de Spiritu Dei dicitur, quod ſuperficiei aquarum incubuerit: adeoque neutiquam hic Carteſius & Moſes conſentiunt: denique addit, Carteſium credidiſſe, Deum eſſe rerum omnium conſeruatorem. Quid vero tum? Ergone inde ſequitur, quod crediderit, duo rerum omnium eſſe principia, materiam & ſpi-

Digitized by Google

ſpiritum. Interim, quia magna adhuc inter eruditos lis eſt, quid hic per Spiritum intelligatur, nemo poteſt aut Carteſii, aut alterius cuiusuis Philoſophi aut conſenſum cum Moſe, aut ab eo diſſenſum prius demonſtrare, quam liquido & clare euicerit, quid hic per Spiritum intelligatur. Hoc autem non fecit Auctor, quippe cui ſatis fuit communem Theologorum ſententiam, ſecundum quam per ſpiritum hic Spiritus S. intelligatur, allegaſſe.

§. XI. Poſſem alios adhuc ineptæ conciliationis fructus ex hoc Auctore colligere. Sed ne lectoris abutamur patientia, vnum ſaltem adhuc afferemus ſpecimen. *Deinde dixit* DEVS, ita pergit Moſes *v. 6.7.8. eſto expanſum inter aquas, vt ſit diſtinguens inter aquas vnas & alteras. Fecit ergo DEVS hoc expanſum, quod diſtinguit inter has aquas, quæ ſunt ab intra expanſi iſtius & aquas illas, quæ ſunt a regione ſupera expanſi, & fuit ita. Expanſum autem hoc DEVS vocauit cœlum; Sic fuit veſpera & fuit mane diei ſecundi.* In explicatione hujus effati Auctor de vera ſignificatione vocis *expanſi* diſſerit, quæ nunc ad nos non pertinent. Quis autem hæc verba Moſis, vel centies legendo, globulos cœleſtes Carteſii & reliqua eius elementa, itemque vortices

eius

Digitized by Google

ejus inuenisſet? Inueniſſe ſibi viſus eſt Auctor. Primo itaque ponit, Moſen æque ac Carteſium cœli fluiditatem aſſerere. Facile hoc conceſſerim. Aſt dum ſtatim addit, fluiditatem iſtam ex duplici materia conſtitui, primum ex particulis cœleſtibus ſphæricis, globulis ſecundi elementi, ac ex particulis ſubtilisſimis ac tenuisſimis ex colliſione & attritione globulorum ſecundi elementi ortis, Carteſii quidem mentem video: aſt vbinam, quæſo, hoc dicit Moſes? Progreditur hinc ad vortices delineandos, ſimulque oſtendit, quo pacto terra quoque noſtra initio ſol quidam, ſeu ſtella fixa fuerit, aſt deinceps cum maculis variis contractis fuiſſet opacata, degenerauerit in planetam, ac a corpore lucido in opacum abierit, & hoc facto vortex quoque ejus, ſeu cœlum fuerit deſtructum & abſorptum ab alio quodam fortiori ipſum cingente cœlo, vortice ſcilicet ſolis. Et in hac quidem terræ productione pulchre inter ſe conſentire Carteſium & Moſen putat. Quod ne fruſtra aſſeruiſſe videatur, ita probare aggreditur: *Primo*, inquit, *Moſes in id ſolum incumbit, ut nobis reuelet in genere mundi conſtitutionem poſt ultimum perfectionis complementum.* Qua reſponſione quid ſibi velit, profecto non capio. Etenim ſi ex hoc colligit, quod de globulis cœleſtibus & vor-

vorticibus Moſes ideo nullum inſtituerit ſermonem, quod hæc a ſcopo, quem ſibi vir divinus propoſuerat, eſſent aliena, propria cædit vinetta. Namque cum hoc ipſo fateatur, eiusmodi hypotheſium nec volam, nec veſtigium apud Moſen extare, qui poteſt ergo de Moſis & Carteſii conſenſu gloriari. Sed pergit: *Secundo hoc ipſum concludi poteſt ex eo, quod v. 3. 4. 5. de luce agens, tum nullum eius indicat ſubiectum, ſine quo hæc conſiſtere nequit, quia eſt accidens: debuit ergo fuiſſe ipſa terra; tum etiam ne ſemel quidem iſtic abyſſi ſeu confuſæ & impolitæ ejus maſſæ facit mentionem, ſed poſtea tandem, v. 6.* Aſt peſſime iterum ſubducit rationes. Nullum Moſes indicat lucis primogeneæ ſubjectum: Ergo terra fuit lucida. Cur non aliud lucis huius ſubiectum eſſe potuit, licet Tibi hoc ſit ignotum? Abyſſi in his verſiculis iniici mentionem non neceſſe fuit. Quid vero inde? Bella profecto ratiocinatio. *Tertio,* inquit, *clare liquet, ex verſ. 14. & 15, Luminaria condita eſſe ad afferendam lucem ſuper terram: Quod utique ſatis innuit, terram priſtinam ſuam lucem non ſemper retinuiſſe, ſed aliquando rurſus amiſiſſe, alias enim nullatenus eguiſſet luce mutuaticia, cum haberet lucem natiuam & propriam.* Hic nexum rurſus deſidero. Etenim ex eo, quod dicitur, Deum luminaria condidiſſe, recte qvidem colligas,

valde eccentricam in circulum circa ſolem, in diſtantia conuenienti, vt deinde partes in eius Athmoſphæra confuſe agitatæ ſubſidere potuerint, ſecundum leges grauitatis ſpecificæ. Ac primum quidem nucleum Cometæ ambiiſſe denſum aliquod grauiſſimumque fluidum, vt fieret abyſſus, atque huic incubuiſſe particulas terreas ſolidasque mixtas aqueis & aereis. Sed primo creationis die, hoc eſt, anno, maſſam hanc ſuperiorem in duas differentes quodammodo regiones ſeceſſiſſe, vt grauiores ſolidioresque conſtituerent terrarũ orbẽ montibus vallibusque præditum, quique hinc ſuper abyſſum fundatus dicatur, ſubtiliores autem leuioresque, aereæ & aqueæ, quas terræ pori non abſorpſerant halitusque varii athmoſphæram formarent, aliquo modo peruiam ſolis radiis, adeoque lux fieret, locumque habere inciperet diſtinctio inter diem & noctem. Hinc ſecundo die aerem magis magisque ſolis calore rarefactum, grauiores dimiſiſſe particulas in terram ſtillantes, ſubtiliores vero vapores & halitus altius fuiſſe eleuatos cum aere, & expanſum illud conſtituiſſe, quod aër vulgo dici ſolet: atque ita diſtinctionem factam eſſe inter aquas ſuperiores in aëre hærentes, & inferiores, quæ vel in terræ poris & viſceri-

Digitized by Google

ribus latent, vel eius ſuperficie continentur. Tertii porro diei nocte vapores in aërem eleuatos, & ceſſante calore ſolis concretos in terram deſcendiſſe, ex eiusque locis ſuperioribus in inferiora defluxiſſe, vt orirentur flumina, lacus, maria &c. quo factum, vt appareret arida, aptiſſima reddita ad plantarum vegetationem, quæ proinde hoc anno, ſole exorto productæ. Quarto demum die, aëre iam plane ſerenato conſpicuum fuiſſe factum ſolem cum luna & ſtellis, iisque ſua officia aſſignata. Quinto die ſemina tum piſcium, tum volucrium a Deo creata, & in aqua latentia, blandoque ſolis calore fota, fœtus ſuos excluſiſſe. Sexto tandem die, cum iam orbis terreus ſatis comparens ſiccatusque eſſet, ex terra producta animalia terreſtria, vna cum Adamo & Eua &c. Ceterum terræ ita productæ figuram perfecte fuiſſe Sphæricam contendit: aſt poſt hominis lapſum tellurem in motum diurnæ vertiginis actam, ita vt ſtatim axis huius motus ad axem eccliptica eſſet obliquus, quo factum vt non ſolum ex ſphæra in ſphæroides latum degeneraret, ſed & multis fiſſuris ſcinderetur. Deinde cum vindex ſcelerum Numen terram diluuio obruere decreuiſſet, effeciſſe, vt Cometa prope tellurem tranſiret, eiusque non ſolum orbitam circularem in ellipticam

mu-

mutaret, ſed & ſua athmoſphæra & cauda inuolueret, in quibus illa commorata decem aut duodecim horas, immenſa vaporum nube fuerit obruta, quæ in guttas reſoluta abierit in pluuiam 40 dierum noctiumque. Similem in modum & de reliquis diluuii phænomenis, deque futura terræ conflagratione, ſuarum hypotheſium ductum ſecutus Wiſthonus noſter philoſophatur. Ingenioſiſſime hæc eſſe excogitata nemo dubitauerit. An cum Scriptura S. conciliari commode poſſint, alii videant.

§. XIII. Et operæ ſane pretium eſſet perluſtrare illos auctores, qui Hexameron Moſaicum philoſophice explicare aggreſſi ſunt: & facile deprehenderemus, vnumquemque Moſen ad ſuæ, cui addictus eſt, ſectæ principia rapere. Sed noſtri quidem inſtituti non eſt, hiſce diutius immorari. Dicere ceteroquin multa adhuc poſſemus *de Thoma Burneto*, viro doctiſſimo, qui in Telluris Theoria ſacra & Archæologia ſua philoſophica id maximo ſtudio agit, vt ſuam Geogoniam cum Moſaica hiſtoria creationis conciliet, quod cum non vbique æque facile procedat, ad allegoricas itidem interpretationes dilabitur, reprehenſus ideo ab Auctore libri: *Moſes vindicatus*, ſiue *aſſerta hiſtoriæ creationis Mundi aliarumque, quales a Moſe narrantur, veritas* ad-

aduerſus Cl. V. T. Burneti S. T. D. Archæologias Philoſophicas. Non vacat nobis in hæc inquirere prolixius. Progrediendum enim eſt ad alia.

OBSERVATIO XIV.
De
CONCILIATIONE PHILOSOPHORVM INTER SE.

Σύνοψις.

Chymicorum cum Hippocrate, Galeno, Ariſtotele conciliatio. §. I. *Platonicorum, Ariſtotelicorum, Stoicorum & Epicuræorum conciliatio.* §. II. *Speciatim conciliatio Ariſtotelis & Platonis a multis tentata,* §. III. *etiam a recentioribus,* §. IV. *An Franciſcus Patricius iis annumerandus,* §. V. *Sebaſtianus Foxus* Morzillus *examini ſubiicitur.* §. VI. VII. *De illis, qui Ramum cum Ariſtotele & Philippo Melanchthone reducere in gratiam aggreſſi ſunt.* §. VIII. *Carteſii & Ariſtotelis conciliatio quo ſucceſſu tentata.* §. IX. *Syncretiſmus philoſophicus proſcribitur, ſed tolerantia diſſentientium commendatur.* §. X. XI.

§. I.

Dicendum nobis nunc eſt de illis, qui ipſos philoſophos conciliare inter ſe aggreſſi ſunt. Ægyptios primum inter philoſophos per tem-

temporum rationes ſibi vendicare locum, iam ſupra obſeruauimus. Horum genuina ſoboles videri volunt Hermetici atque Chymici. Quorum philoſophandi ratio licet a reliquorum doctrina multum abire videatur, non tamen defuerunt, qui eos cum aliarum ſectarum Philoſophis conciliare anniſi ſunt. Sic, vt alios nunc taceam, Hippocratem chymicum *Otto Tachenius* ſcripſit *Brunſwigæ. A. 1658. in 12.* editum. De Sennerto iam ſupra obſeruauimus, quod de chymicorum cum Ariſtotelicis & Galeno conſenſu & diſſenſu commentatus fuerit. Conſtat autem, eum hoc ipſo aliorum in ſe prouocaſſe calamos, qui eum Chymicorum & Paracelſi principiis nimis indulſiſſe contendebant. *Iohannes* certe *Freitagius*, eum tam infeliciter Ariſtotelicos & Galenicos cum Chymicis conciliaſſe, putat, vt Ariſtotelicæ atque Galenicæ doctrinæ fundamenta potius euerterit, in libro, cui titulus: *Noua Secta Sennerto Paracelſica recens in Philoſophiam & Medicinam introductio, qua antiquæ veritatis oracula & Ariſtotelicæ ac Galenicæ doctrinæ fundamenta conuellere ac ſtirpitus eradicare moliuntur Nouatores, detectio & ſolida refutatio. Amſtelod. A. 1637.* Sed nec *Gregorio Martini* hoc Sennerti inſtitutum ſe probare potuit, quippe qui in *Caput XI* dicti libri *Chymicorum cum Ariſtotelicis &*

R 2 *Gale-*

Galenicis conſenſu ac diſſenſu, quod eſt de *Principiis Chymicorum* commentatiunculam, vt vocat, edidit, in qua tamen non tam horum Philoſophorum conſenſum, quam Chymicorum impugnat principia. Quo pacto autem alii ex recentioribus Chymicos cum reliquis Philoſophis conciliare aggreſſi ſint, deinceps dicetur.

§. II. Inter Græciæ Philoſophos Platonici, Ariſtotelici, Epicuræi & Stoici eminuerunt, & de palma ſæpius inter ſe contenderunt. Omnes quatuor ſectas qui conciliare aggreſſus ſit, nunc non ſuccurrit: licet de Platonicorum, Ariſtotelicorum & Epicuræorum, ipſorumque Chymicorum conſenſu in principiis rerum naturalium commentatus ſit *Ioh. Baptiſta du Hamel*, de quo deinceps ex inſtituto. Præterea Antiochus Aſcalonita, primus ille & præcipuus inter veteres Ariſtotelis atque Platonis conciliator, Stoicos etiam in concordiæ huius philoſophicæ ſocietatem admiſit, teſte *Cicerone, L. I. de Natura Deorum p. 5*. Imo cum ipſe Stoicis maxime addictus eſſet, Academicus tamen videri voluit, quorum illuſtrius eo tempore erat nomen: atque hoc ipſum ad conciliationem eiusmodi tentandam illum impulit. v. *Cic. L. IV. Quæſt. Acad. p. 13*. Epicuræi autem atque Stoi-

Stoici cum δὶς διὰ πασῶν diſtare videantur, fuerunt tamen & qui illos vocare in concordiam voluerunt. Atque inter recentiores quidem hoc auſus eſt *Bernhardus a Mallincrot*, *in diſcurſu*, vt vocat, *de ſummo hominis bono*, quippe in cuius frontiſpicio profitetur *precipuam ſibi curam fore, vt Stoicos & Epicuræos qui vel maxime omnium disſidere putentur*, *conciliaret*. Vid. *Iacobi Thomaſii Orat. de Syncretiſmo Peripatet. p. 329. 330.* Vbi id quidem obſeruo, Stoicorum cum reliquis, ipſis etiam Epicuræis, in multis capitibus conciliationem non tam difficilem eſſe, vt quidem videri poſſit. Verborum enim fuerunt captatores Stoici, vt aliis iam pridem eſt obſeruatum, vnde pleræque illorum cum aliis philoſophis controverſiæ in meras tandem λογομαχίας abierunt. Non dubitabit hac de re, qui ſaltem paradoxa Stoicorum paulo accuratius conſiderauerit.

§. III. Superſunt Plato atque Ariſtoteles, ſcholarum ſibi inuicem admodum repugnantium auctores, quos tamen, hoc non obſtante, reducere in concordiam multi anniſi ſunt. Totum vero hocce argumentum iam ita exhauſit doctiſſimus vir, *Iacobus Thomaſius*, in ſæpius laudata oratione, vt, quod addi posſit, nil reperiatur. In ſummam ergo mittemus ſaltem ea, quæ is prolixius hac

de re diſſeruit, ne manca ac mutila noſtra ſit tractatio. Primus itaque inter Platonis atque Ariſtotelis conciliatores locus debetur Antiocho Aſcalonitæ, niſi ad ipſum Hieronymum Rhodium, qui tempore Ptolomæi Philadelphi floruit, inſtituti huius originem referre velis: certe iam ab eo tempore Peripateticam ſcholam ratio quædam dogmata ſua cum aliarum ſectarum placitis permiſcendi, inuaſerat. Multum huc conferebat doctrinæ Peripateticæ ignoratio, quæ occultatis Ariſtotelis atque Theophraſti libris, non poterat non ſumma eſſet. Opportune quoque admodum iſta res accidit Antiocho, quem ambitio vexauit, qua abreptus, conciliare ideo diſſentientes ſectas voluit, vt nouæ ſectæ auctor is deinceps haberetur. Antiochi diſcipulus *Cicero* quoque fuit, qui magiſtri veſtigia ſtrenue premens primus inter Latinos Syncretiſmi huius Philoſophici auctor haberi poteſt. Fuerunt quidem deinceps inter ſubſecutos Platonicos, quibus hæc vtriusque Philoſophi conciliatio ita diſplicuit, vt eam ſcriptis quoque impugnarent. Sic *Atticus* quidam, qui ſub Nerua vixiſſe legitur de Platonis & Ariſtotelis diſſenſu in variis doctrinæ philoſophicæ capitibus multa diſſeruit, extantque fragmenta eius apud *Euſebium* atque *Theodoretum*. *Taurus*, qui tempore An-

Antonini Pii vixit, de differentia Platonis & Ariſtotelis librum ſcripſit, & alium de diſcrepantiis Platonicorum & Stoicorum, vnde colligas, fuiſſe eo tempore, qui & hos inter ſe conciliare allaborauerint. Aduerſus Taurum quidem de Platonicæ & Ariſtotelicæ Philoſophiæ concordia diſputauit *Plotinus*, ſi fides habenda *Paulo Benio*, qui id teſtatur *in commentario in Timæum Platonis p.5.6.* cui accedit Auctor vitæ Ariſtotelis, quam *Ammonio* nonnulli, alii *Philopono* tribuunt, quippe qui diſerte negat, Platoni contradicere Ariſtotelem. Plotini diſcipulus *Porphyrius* fuit, qui ſeptem itidem libris confirmare conatus eſt, vnam eſſe Platonis & Ariſtotelis ſectam, quam deinceps plurimi gentilium ad Simplicium vsque ſecuti ſunt, qui per annos prope trecentos in hoc campo ingenii exercuerunt vires, odio atque furore in Chriſtianos abrepti, qui & ipſum Porphyrium egerat in transverſum. Doctoribus enim Eccleſiæ Philoſophorum diſſenſiones ſibi obiicientibus, hac demum ratione obuiam eundum eſſe, cenſuerunt.

§. IV. Inter Latinos *Boëthius* de Platonis & Ariſtotelis concordia ſe ſcripturum innuit, Porphyrii forte auctoritate inductus, in cuius lectione ſedulum eum fuiſſe, conſtat. Tum per gentium Barbararum incurſiones

ſumma rerum omnium ignorantia, & denſiſſima caligo ſecuta eſt, quæ orbi Chriſtiano per aliquot ſecula incubuit: ea vero vtcunque diſpelli cœpit, cum infelici fato ſcholaſtica, quam vocant, Theologia atque Philoſophia caput erigeret. Floruit tamen ea ætate *Bernhardus Carnotenſis*, quem *Iohannes Sariſburienſis* philoſophiæ Platonicæ longe peritiſſimum prædicat, qui itidem Peripateticæ atque Platonicæ ſcholæ Syncretiſmum propagare inſtituit, paucos tamen nactus approbatores. Quo magis autem per Scholaſticos auctoritas Ariſtotelis creuit, eo magis imminuta eſt exiſtimatio Platonis, donec renaſcentibus bonis litteris nonnulli quoq; Platoni priſtinam reddere auctoritatem conati ſunt, quos inter *Beſſarion Cardinalis* atque *Pletho Gemiſthus* eminent, qui Platonem præferre Ariſtoteli nulli dubitarunt, reclamante magnopere *Georgio Trapezuntio* & *Marco Epheſino*, qui Ariſtoteli contra palmã adiudicabant. Tum nouis conciliationibus data fuit occaſio. *Iohannes* namque *Picus*, Mirandulæ Concordiæque Comes, in famoſis illis ac paradoxis theſibus, inter alia hoc quoque defendendum ſuſcepit, nullum eſſe quæſitum naturale aut diuinum, in quo Ariſtoteles & Plato ſenſu & re non conueniant, quamuis verbis diſſentire videantur.

Imo

Imo librum quoque ſcripſit de concordia Ariſtotelis cum Platone, de quo hæc *Franciſcus Patricius* in *Zoroaſtre p. 13.* memorat. *Vtinam Pici commentaria in ea ipſa, & oracula* (Zoroaſtri) *& libros haberemus. Quæ Ficinus ſcribit in obitu eius inter ſcriptorum ſuorum reliquias a ſe reperta eſſe, ſed ita exarata, vt vix ab eo ipſo legi poſſent Pico. Quæ malum! peſſum ierunt cum concordia ab eo ſcripta Ariſtotelis cum Platone.* Huic *Paulus Benius* adiungit *Paulum Scalichium*, quem Picum æmulatum magnificis verbis idem pollicitum dicit, licet promiſſis non ſteterit, ad *Timæum Platonis, p. 4.* Iacobo Carpentario quoque laudatur *Franciſcus Cataneus Iaccetius*, Marſilii Ficini auditor, cuius tamen opus itidem cum eo conſepultum & tenebris traditum ſit. Eidem porro labori inhæſerunt *Symphorianus Camperius ſ. Champerius*, Lugdunenſis Gallus, inſignis Medicus, qui de *Platonis cum Ariſtotele Symphonia* commentatus eſt, & *Sebaſtianus Foxius*, Hiſpalenſis, qui de *conſenſu Platonis & Ariſtotelis in ea philoſophiæ parte, quæ de natura eſt*, librum reliquit: quorum tamen poſterior, Carpentario iudice, in pleriſque neque Platonis, neque Ariſtotelis ſententiam aſſecutus eſt. add. *Eſ. Puffend. Diſſert. de Theolog. Platonica, in proœm.* Ceterum *Franciſcus Piccolomineus* refert multos ſua ætate in Italia extitiſſe viros doctos,

qui ob eximiam vtriusque Philoſo phi reuerentiam vel eos conciliare, vel eorum decreta pro veri indagatione accurate inuicem conferre conati ſint, eosque regia via ad ſapientiam progredi iudicat. Et Bononiæ quidem *Fridericum Pendaſium*, *Nicolaum Turcum* & *Camillum Baldum*; Senis *Iugurtham Thomaſium* & *Fortunium Cinagum*; Auguſtæ Taurinorum *Auguſtinum Bucciuum*; Neapoli *Iohannem Bernhardinum Longum*; Romæ *Hieronymum de Ponte* & *Flaminium Nobilium*; Piſis *Franciſcos* duos, *Verinum* & *Bonamicum*; Ferrariæ *Antonium Montecatinum*, hoc egiſſe docet. Hiſe Iacobus Thomaſius ipſum *Piccolomineum* addit, *l. c.* eumque dicere ſolitum ex *Iohannis Imperialis Muſeo Hiſtorico p. 115.* narrat, Platonis & Ariſtotelis Philoſophiam, duos quaſi oculos humani aciem intellectus dirigere, quorum alterutro ſi quis careat, cyclopis inſtar in hac rerum vniuerſitate eum labi neceſſe ſit.

§. V. Ceterum mirari quis poſſet, cur diligentiſſimus vir *Iacobus Thomaſius* reliquis, quos recenſet, Platonis atque Ariſtotelis conciliatoribu non addiderit *Franciſcum Patricium*, toties tamen in hac ipſa oratione ei laudatum. Namque is in Diſcuſſionum Peripateticarum *Tom. II.* Ariſtotelis & veterum Philoſophorum, præſertim Platonis concor-

diam

diam ſe demonſtraturum in ipſo libri titulo pollicetur. Atque in ſermone ad *Antonium Montecatinum*, cui librum huncce inſcripſit, ipſe de ſuo inſtituto ita loquitur: *Scis, Antoni Montecatine, apud veteres in magna fuiſſe controuerſia, an Ariſtoteles in philoſophia diſcors a Platone Præceptore (quod plerique aſſeruerunt) an vero concors cum eo eſſet, (quod nonnulli magni viri contenderunt) inter quos & excellentia & tempore primus videtur fuiſſe Porphyrius, qui in eam rem libros ſeptem legitur ſcripſiſſe. Eandem concordiam pollicitus eſt Simplicius, eandem Boethius Seuerinus, eandem paulo ſupra noſtra tempora Io. Picus. Qui vt eſt apud Ficinum ſtetit promiſſis. Noſtra vero ætate a Franciſco Vicomercato easdem pollicitationes habuimus. Si Porphyrii ac Pici monumenta extarent, ſi trium reliquorum promiſſa conſtarent, multo me magnoq; labore leuaſſent. Quibus cum careremus, animum adieci, ſi quid ego virium qualiumcunque mearum in eam rem conferre poſſem, in id incubui, ad finem, quod potui, perduxi: Ariſtotelem non ſolum cum Platone, ſed etiam cum vetuſtiorum multis, quantum fieri potuit, concordem eſſe oſtendi.* Sed inter conciliatores tamen atque Syncretiſtas Philoſophicos locum non promeretur Franciſcus Patricius. Namque non in omnibus, ſed in quibusdam ſaltem cum Platone atque veteribus conſentire Ariſtotelem

telem oſtendit, idque luculenter colligitur ex eiusdem Diſcuſſionum Peripateticarum operis *Tom. III.* in quo de Ariſtotelis & veterum Philoſophorum diſcordia ſe acturum, ſtatim in fronte libri profitetur.

§. VI. Ne autem ſpecimen eiusmodi conciliationum Ariſtotelis cum Platone deſit, ex *Sebaſtiani Foxii Morzilli Hiſpalenſis*, de *natura philoſophiæ*, ſeu *de Platonis & Ariſtotelis conſenſione libris quinque*, vnum alterumque afferemus. Ita enim arbitror, non multum operæ atque laboris in vanitate horum ſcriptorum demonſtranda collocandum eſſe, quippe quæ ſe ipſam ſtatim prodat, quamprimum ſpecimina ex illis quædam in exemplum proferantur. De natura ipſa diſputatum iampridem inter philoſophos fuit, & hodienum diſputatur, nec ſpes vlla litis finiendæ affulget. Et Platonem quidem Foxius obſervat naturæ voce ipſam animam mundi ſignificare, quæ cum ſingulis rebus ſit indita, vim quandam agendi illis tribuat. Namque & Plotinum docere, nihil aliud naturam eſſe, quã id, quod a mundi anima conſtituatur. Ariſtoteli autem dicit naturã eſſe vim intimam rerum ſingularium, qua ipſæ ſponte aut moventur ad generationem, interitum, alterationem, ceteraque motionis genera, aut plane

ne quieſcunt, & conſiſtunt in eſſentia iam adepta. Non inquiram nunc, ſitne accurate ſatis vtriusque Philoſophi de natura ſententia expreſſa: videamus potius, quo pacto nunc has ſententias oppido ſane diuerſas inter ſe conciliare annitatur Auctor. *Conſentire*, inquit, *Plato atque Academici cum Ariſtotele videntur, dum mundi animam nominant naturam. Idem enim eſt naturam rerum ſingularum initiũ mutationis & conſtantiæ earundem nominare, atque a mundi anima vim hanc rebus inſitam participatione quadam ortam exiſtimare.* Dubito ſane, an intellexerit ipſe Auctor, quæ hic ſcripſit. Id quod non raro conciliatoribus euenit, vt dum aliorum opiniones huc atque illuc trahunt, in cogitationes longe obſcuriſsimas tandem deſinant. Aſt quis vero tam expers eſt omnis cognitionis, vt animam mundi Platonis, & vim iſtam omnibus rebus inſitam Ariſtotelis vnum idemque eſſe ſibi perſuaderi patiatur? Eadem ſane facilitate eos qui hodie de natura rerum diſputant, & quorum alii mundi ſpiritum aſſerunt, alii autem neſcio quam vim corporum naturalium in ore habent, inter ſe conciliaueris.

§. VII. Principia rerum naturalium tria aſſeruit Plato, *materiam, Ideam, Deum*; Ariſtoteles itidem tria, *materiam, formam, priuationem*. Credisne eos conſentire? Imo, inquit, *ſi*

ſi numerum principiorum ſpectes, idem plane ſentiunt. Non potuiſſet ſe traducere turpius. Quis vel in puero hanc ratiocinationem ferret qui tria diuerſisſima principia ſtatuunt, inter ſe conſentiunt, quia vtrique tria principia ſtatuunt. Ergo gratulabimur nunc mox Phyſicorum ordini amplisſimo de pace vniuerſali, hac ratione quam facillime ſtabilienda, quia & Hermetici & Carteſiani in ternario iſto numero principiorum facile inter ſe conſentiunt. Sed an ipſa hæc principia inter ſe conciliari posſint? quæritur. Negat *Iacobus Thomaſius* in *Oratione de Platonicis Ideis exemplaribus. Tria*, inquit, *ponit uterque rerum naturalium principia. Poſſumus ſperare concordiam. Vterque materiam in his nominat. Euge nihil hic eſt disſidii. Porro Plato Ideam addit, Ariſtoteles formam. Plurimum ſane inter hæc duo, licet utcunque affinia ſibi, intereſt. Sed age fingamus, & hic idem eos ſentire. Tertium utrique ſupereſt; Platoni Deus, Ariſtoteli priuatio. Quis tam abſurdus erit, ut eos hic idem dicere exiſtimet. p. 240.* Contra Foxius de conciliandis eorum ſententiis non deſperat. De materia nullam inter eos eſſe diſſenſionem putat. Quod an omnes admiſſuri ſint, dubito. Sed eſto, hoc ita ſe habere. Formam Ariſtotelis & Ideam Platonis differre, concedit. Nihilo ſecius tamen cum Ariſtoteles

teles in ſecundo Phyſicorum libro diuinam quandam formam ſtatuat, a qua ceterae formae omnes oriantur, quas eadem ipſa complectatur, non procul eum a ſententia Platonis abfuiſſe putat. Cur ergo Ariſtoteles Ideas Platonis impugnauit, ſi idem cum Platone ſenſit? Sane aut non eſſe hanc Ariſtotelis mentem, quam Auctor illi tribuit, inde ſequitur, aut etiam a recepta ſua ſententia diſceſſit, atque ita conciliatio rurſus euaneſcit. Aſt, inquit, niſi dicamus, Ariſtotelem hic idem ſentire, quod Plato, ſibi ipſi philoſophus contradicit. Poſterius cum admitti nequeat, prius concedendum. Quaſi vero nunquam fieri poſſit, ut Ariſtoteles ſibi contradicat? Sed pergimus. *De tertio*, inquit, *rerum initio minime conuenit Ariſtoteli cum Platone*. Bene: ergo utriusque conciliatio fruſtra ſuſcipitur. Et nihiloſecius conciliationem tentat, idque hunc in modum, ut multa diſputet, an priuatio principium proprie dictum ſit, id quod tandem negat: Deum autem ab utroque pro naturæ Auctore, ſed diuerſo tamen modo agnoſci contendit: egregia conciliatio! Enim vero quantopere hic Plato & Ariſtoteles diſſenſerint, iam pridem ab aliis quam luculentiſſime demonſtratum eſt.

§. VIII. Jam ſi ad recentiores ſectarum philo-

lo-

loſophicarum conditores nos convertamus, duo cum primis ſeſe nobis offerunt, *Petrus* ſcilicet *Ramus*, atque *Renatus Carteſiu:* uterque magnum in orbe erudito excitauit ſtrepitum, uterque haud paucos ſectatores & impugnatores, imo & conciliatores nactus eſt. Et ad Ramum quidem quod attinet, vix innotuerat eius inſtitutum, quod ab Ariſtotele deſciuiſſet, cum certatim magno clamore, ceu hominem ſeditioſum & res nouas molientem eum aggrediebantur, qui pro Ariſtotelis gloria arma capeſſere ſuarum eſſe ducebant partium. Acris tum commiſſa hinc inde pugna eſt. Mox tamen nonnulli pacis & concordiæ amantiſſimi homines in ſcenam prodierunt, qui ut lites iſtas componerent, Ramum & cum Ariſtotele, & maxime cum Philippo Melanchthone eleganter conſpirare docebant. Melanchthonis enim diſcipuli per Ariſtotelem ſui quoque magiſtri latus peti credebant, adeoque pro Philippo non minus acriter decertabant, quam pro Stagirita. Poſſem hic *Pauli Friſii comparationes Dialecticas*, *Andreæ Libauii Dialecticam Philippo-Ramæam*, *Heizonis Buſcheri Harmoniam Logicam Philippo-Ramaeam*, & infinitam Harmonicorum ſcriptorum turbam recenſere, ſi operæ pretium eſſet, hiſce nugis immorari diutius. Si enim unquam de rebus

ni-

Digitized by Google

nihili & lana caprina certatum fuit, ab Ariſtotelicis ſane & Ramæis tum hoc eſt factum. Adeoque & conciliatores iſti non magnam inde promereri laudem poſſunt, ſicut nec iſte, qui mulierculas de ſtillicidiis inter ſe altercantes, in gratiam iterum reduxerit. Recte autem de Ramaea Philoſophia iudicat *Iohannes Bayerus, Eperienſis*, dum, *at vero*, inquit, *hac ipſa Ramaeorum a Peripateticis ſeu totalis, ſeu partialis auulſio & ſciſſio magni momenti non eſt. Quod enim corrigere & perficere voluerint, quæ vel male, vel inſufficienter tradita ab Ariſtotele ſunt, id bonum ſane fuit propoſitum. At quomodo id egerunt? Rerum conceptus ab ipſo acceperunt mutuo, & alias notiunculas ipſis impoſuerunt, alioque ordine pertractarunt, & fuſius ſermocinari docuerunt: quoad cetera tantum ab Ariſtotele diſcrepantes, quantum ab ouo ouum, aut a piſo piſum: aliqua etiam magis atque ipſe deprauarunt; in filo Labyrinthi ſ. Cynoſura & Luce mentium uniuerſali, Præfat. Iſag. Phaenom. IX. §. 2.* Cui iudicio plane ſubſcribimus.

§. IX. Grauioris momenti fuere, quæ Carteſianos inter & Ariſtotelicos agitatæ ſunt controuerſiæ. Difficilior etiam videbatur conciliatio. Aſt non potuit tamen hæc difficultas deterrere doctiſſimum Virum, *Ioh. Chriſtoph. Sturmium*, quo minus rationem pa-

cis inter eos conſtituendæ invenire tentaret in *Phyſica ſua*, vt vocat, *conciliatrice*. In qua licet id omni opera anniti videatur, vt cum Carteſio in gratiam redire cogat Ariſtotelem, hactenus tamen nec Ariſtotelicis, nec Carteſianis perſuadere potuit, ſerio ſe ibi rem egiſſe, ſeque ex animi ſui ſententia iſta de vtriusque conſenſu fuiſſe commentatum. Summæ enim, qua Vir ille pollet, eruditioni palam iniuriam inferret, qui id aut ſibi, aut aliis perſuaderet. Nec tamen quisquam vitio vertet, quod cum alia ratione non potuerit, hoc demum modo, eam ſententiam inculcaverit ſuis, quam ad veritatem accedere quam proxime arbitratur. Sub jugo enim Ariſtotelicæ Philoſophiæ orbis eruditus tum adhuc gemebat, piaculumque erat, aſſerere quicquam quod non ante aſſeruiſſet Ariſtoteles; Carteſianum autem ſe profiteri ſummum erat crimen. Lepida ergo fabula decipiendi erant iniquiſſimi homines, in eamque adducendi opinionem, nihil aſſeri a Carteſio, quod non Ariſtoteles ſuo calculo iam pridem comprobaſſet.

§. X. Sed nec prætermittendus hic eſt *Ioh. Baptiſta du Hamel*, cuius de *conſenſu veteris & nouæ philoſophiæ libri duo* omnino locum hic ſibi depoſcunt, in quo opere quid illi conſtitutum fuerit, ipſe ita ediſſerit: *id mihi*, inquit,

Digitized by Google

quit, *propoſitum eſt, omnium pene philoſophorum diſciplinas luſtrare, atque ex iis quod veriſimillimum erit, quaſi noſtrum accipere, extremas opiniones ad iuſtum temperamentum adducere, eas demum, quæ non tam inter ſe disſident, quam primo adſpectu videntur, vt fieri maxime poterit, conciliare.* Quo ipſo demonſtrat, ſe non eos, qui reuera diſſident, ſed qui diſſidere videntur, conciliaturum. Adeoque per ea, quæ ſupra dicta ſunt, hic ſyncretiſtis philoſophicis vix adſcribendus veniet. Demonſtrat autem hoc ipſa etiam tractatio, cum in quibusdam ſaltem, non in omnibus philoſophorum conſenſum oſtendat. Recte autem idem addit: *Præterquam enim, quod magis abſoluta erit philoſophiæ naturalis tractatio, ſi vnius cuiusque ſectæ forma, non leuiter adumbrata, aut potius, vt fieri ſolet, contradicendi libidine deformata, ſed omnibus ſuis expreſſa lineamentis exhibeatur: id ſane cuiuis non hebeti conſtabit, Platonem, Ariſtotelem, atque alios Philoſophiæ principes neque omnia, neque nihil vidiſſe.* Vehementer id probo. Eclecticæ enim philoſophiæ is demum rite operatur, qui non hinc inde particulam doctrinæ veterum philoſophorum corradit, ſed qui vniuscuiusque ſectæ integram hiſtoriam prius accurate animo complectitur, quam quid ex ea amplectendum, quid contra repudiandum ſit, diſpiciat. Huic

autem philoſophandi methodo Syncretiſmus Philoſophicus repugnat, quippe per quem vera Philoſophorum ſententia corrumpitur. Hanc autem perſpectam habere, philoſophi Eclectici maximopere intereſt. Interiectis quibusdam Hamelius hæc addit: *Neque enim quisquam fere magis offendit, aut in plures incurrit ſimultates, quam qui aliorum lites nititur componere, aut fumentes animos compeſcere.* Præter meritum quidem, ſi citra veritatis diſpendium componere lites annitatur: aſt veris Syncretiſtis Philoſophicis nulla infertur iniuria, ſi quis dicat, eos hocce labore ſuperſedere potuiſſe. Pergit: *ac plerique non tam quid veri ſit exquirere quam ab aliis volunt diſſidere*: multi etiam non tam quid veri ſit exquirere, quam alios inter ſe diſſentientes volunt conciliare. Plane autem viro huic doctiſſimo ſubſcribo, dum addit: *Optandum tamen id eſſet, vt philoſophi facerent aliquem controuerſiarum modum: nihil enim magis ab hac ſcientia bene & liberaliter inſtitutos deterret, quam tumultuantium certamina Philoſophorum.*

§. XI. Licet itaque Hamelii inſtitutum hactenus laudandum ſit, quod agnoſcat, operam oleumque eos perdere, qui Philoſophos reuera diſſentientes conciliare aggrediantur, vix tamen a me impetrare poſſum,

vt

Digitized by Google

vt credam, eum non conciliandi ſtudio interdum abreptum contra regulas, quas ipſe ſibi præſcripſerat, peccaſſe. Pluribus hoc poſſem comprobare documentis: ſed ne quis putet, fruſtra quod aſſerui, a me dictum eſſe, vnum ſufficiat. Etenim quod ad numerum Elementorum attinet, facile Chymicos atque Peripateticos inter ſe conciliari poſſe, putat. Quod vt demonſtret, id ſibi a Chymicis vult concedi, vulgata & omnibus notiſſima elementa non eſſe tantum velut capſulas & excrementa Mercurii, Sulphuris ac Salis, ſed ea vel ſola eſſe elementa, vel in principiis chymicorum potiſſimum dominari: ignem ſcilicet & aerem in ſpiritu & oleo, aquam in phlegmate, terram in ſale: hic autem aut me omnia fallunt, aut vehementer dubito, an hæc poſtulata Hermeticæ doctrinæ alumnus ſit admiſſurus: quod ſi neget, corruit conciliatio, corruit concluſio Hamelii: *quo quidem modo chymicos cum Peripateticis in gratiam redigimus.* Equidem mentem ſuam vberius explicat, atque negat, illis ſe ſuffragari, qui chymicorum principia in vulgaria elementa reſolui poſſe arbitrantur, imo hæc principia tam ſimplicia quam ipſa elementa credit. Negat tamen ea Elementorum nomine notanda eſſe, cum non habeant proprias & ſeparatas regiones, nec ſint,

 velut

velut promptuaria, ex quibus miſta quæque gignantur, neque alibi, quam in ipſis corporibus mixtis inſint. Quæ an Chymicæ doctrinæ aſſertori dubia omnia exemptura ſint, vix mihi perſuadeo. Quid enim, ſi neget ad elementum requiri, vt propriam habeat regionem? aut ſi neget, ad illud requiri, vt alibi quam in ipſis corporibus mixtis inſit? aut ſi affirmet, omnino reliqua corpora mixta omnia ex hiſce principiis gigni? Cauſæ autem ſuæ non ſatis conſulit Hamelius, dum dicit, iuxta definitionem elementi ab Ariſtotele traditam Chymicorum principia elementa dici poſſe, aſt dandum tamen hic aliquid eſſe mori recepto, per quem hoc nomen nonniſi quatuor illis vulgatis competat. Facile enim excipit chymicus; Philoſophi nomen eum non promereri, cui vulgi iudicium atque recepta conſuetudo pluris ſit, quam rei veritas. Et eum quidem in modum bonus Hamelius ſubinde contra accuratioris philoſophiæ leges peccat, ſuoque exemplo comprobat, quantis periculis obnoxii ſint, qui ſemel periculoſiſſimo Syncretiſmi philoſophici mari ſe committunt.

§. XII. Ex dictis conſtat, nunquam orbi erudito conciliatores eiusmodi philoſophicos defuiſſe. Conſtat etiam, eos rei litterariæ plurimum nocuiſſe, tantum abeſt, vt com-

commodum aliquod ei attulerint. Namque vt diſſentientes in concordiam redigerent, aut vtriusque, aut alterius corruperunt mentem. Quo quidem pacto hiſtoria philoſophica magnam veritatis per hoſce homines fecit iacturam. Præterea in errores grauiſſimos ipſi ſe præcipitarunt, & ineptis & falſis ratiocinationibus cauſæ deſperatæ conſulere laborarunt. Quo ipſo quam aut ſibi aut aliis profuerint, facile intelligitur. Aſt Syncretiſmum dum proſcribimus, tolerantiam tamen, amorem, atque concordiae ſtudium commendamus. Sincere ſcilicet omnium philoſophorum ſententia inueſtiganda & proponenda eſt, ſineque affectu approbanda, quæ cum veritate conſentiunt, reliqua modeſte & ſine acerbitate reiicienda. Ita demum & controuerſiis modus finisque ponetur, & veritas ſimul triumphabit, regiaque via ſine impedimentis ad eam contendere licebit.

§. XIII. Simul tamen & illud manifeſtum eſt, licet concordiæ ſtudium atque amorem homines eiusmodi præ ſe ferant, hoc tamen vnice ad fallendos alios eſſe comparatum. Namque aut ignauia, voluptatis filia, aut ſtudium aliis placendi commodumque ſuum promouendi, aut ambitio etiam atque gloriæ cupiditas, deſideriumque ex aliarum

ſectarum confuſione nouam procudendi, apud hosce conciliatores regnant, eosque ad quiduis moliendum, & ad quadrata rotundis miſcenda impellunt. Probarem hoc, niſi rem paulo accuratius conſiderantes, hiſtoriæque non plane ignari, hoc per ſe intelligerent. Quo ipſo ii ſe ampliſſimo philoſophorum nomine indignos eſſe demonſtrarunt. Tanto enim quisque magis in philoſophia proficit, quanto ab hiſce vitiis recedit longius.

OBSERVATIO XV.

De IVRE PRINCIPIS REVOCANDI PRIVILEGIA, MONITA GENERALIA.

SVMMARIA.

Aſſertionem iuris principum reuocandi priuilegia nec eſſe impiam, nec aduerſari vtilitati Reipublicæ. §. I. *Quid expectetur a diſſentientibus* §. II. *Principem ſoli iuri diuino ſubeſſe.* §. III. *legibus humanis ne quidem quoad vim directiuam adſtringi* §. IV. *Iura principum non determinari neque ex Iure Canonico, neque ex opinionibus Doctorum* §. V. *Erga & præſentem con-*

controuerſiam tantum ex iure diuino eſſe deducendam §.VI. *Cur methodus Scholaſtica hic exulet* §.VII. *Privilegia quatenus inter odioſa referantur.* §.IIX. *Priuilegii deſcriptio* §.IX. *Priuilegia vel reſpicere honorem,vel lucrum, vel commoditatem viuendi,*§.X. *vel tribuere immunitatem, vel facultatem,vel excluſionem &c.* §.XI. *Privilegia in ſpecie odioſa huc non pertinere.* §.XII. *Concedi ea vel proprio motu principis vel adpreces.*§.XIII. *Alias diuiſiones privilegiorum tanquam huc non pertinentes omitti.*§.XIV. *de priuilegio quæri,non de beneficiis. Horum differentia.*§.XV. *Quæ hic de privilegiis dicentur etiam ad ius ſingulare, quod alias a privilegiis differt, applicari poſſe.*§.XVI. *Differentia priuilegii ab interpretatione reſtrictiva & diſpenſatione.*§. XVII. *Hic non tractari de modis finiendi priuilegia omnibus,nec de ſuſpenſione in ſpecie*§.XIIX.*De reuocatione principis non confundendas eſſe quatuor diſtinctas propoſitiones* §. XIX. *Sententia eorum, qui negant principem vllum priuilegium vllo caſu reuocare poſſe.*§.XX.*Prima ſententia affirmantium: principem priuilegia gratuita poſſe*

S ſ re-

reuocare ex iuſta cauſa. §.XXI. *Secunda: gratuita priuilegia poſſe pro lubitu reuocari* §.XXII. *Tertia: principem pro lubitu poſſe omnia priuilegia reuocare* §.XXIII. *Quarta: priuilegia omnia exigente vtilitate publica poſſe reuocari. Hæc præ reliquis verior.* §.XXIV. *Priuilegia contra vtilitatem publicam conceſſa eſſe invalida ex communi doctrina.* §.XXV. *Ergo etiam reuocari poſſe, quæ poſt conceſſionem incipiant repugnare vtilitati publicæ.* §.XXVI. *Subditos nunquam poſſe reſiſtere reuocationi priuilegiorum, etiamſi putent, eam non eſſe ex re ciuitatis.* §.XXVII.

§. I.

SI noui quid afferrem, præmuniendus eſſet Lectoris animus, ne ante totius meditationis lectionem in præiudicium raperetur. Sed hoc quidem ſuperſedere poſſum, qui nil ſtatuo niſi quod ſenſerunt tot moralium, tot Iuris interpretes, quodque ex Legum vniuerſalium, Iuris Ciuitatis, bonæque interpretationis regulis ſponte fluit & cuique ad oculum patet. Aſſerere nempe animus eſt iura ſummorum Imperantium reuocandi Priuilegia etiam oneroſo titulo a ſubditis quæſita, etiam fide publica munita,

ſiqui

ſiquidem ſalus publica reuocationem exigat. Eam vero theſin, vti veriſſimam eſſe ex infra dicendis patebit, ita nec impiam nec publice noxiã eſſe tamdiu cenſeo , donec aliud euidenter demonſtretur. Quemadmodum enim puto, me ſatis eam ab impietatis nota liberaſſe, ita nullum exinde reipubl. periculum, certe non maius quam ex dominii eminentis aſſertione, in quam omnes hodie conſentiunt, qua vero abuſos Principes nondum per D[illegible] gratiam experti ſumus. Non magis expe[illegible]mur perfidiam principis aſſerto meo abutentis. Abſit ſuſpicio & contentio inter caput & membra. Boni ciues quemadmodum amant & venerantur principem, ita perfidiam eius nec metuunt nec præſumunt; qui enim amari poſſet, de quo ſiniſtra præſumimus ? Deinde intereſt Reipubl. Iura Principis æque ac iura ſubditorum defendere.

§. II. Porro cum non iura huius vel illius Principis , ſed Principum in genere defendam, adeoque mea aſſertio ſit particula iuris publici vniuerſalis, ad cuius explicationem cuilibet ſymbolam afferre licet , non erit quod iure mihi opponi poſſit: *Quid ad te?* Conſequentias non præuiſas reſpuo, nec agnoſco extenſiones regulis bonæ interpretationis contrarias. Cæterum non abnuo, ſi quis

Digitized by Google

quis, modo candide & ex rationibus ſufficientibus hæc mea refutare velit; vel reſpondebo iisdem vel cedam, nam ſi quid a me erratum eſt, bona fide & pietate erga Imperantes erratum eſſe iuuabit. Dictatoria vero pronunciata deprecor; verſamur in themate quod non autoritate humana, ſed ratione conficitur. Nunc ad rem ipſam.

§. III. In iuris quæſtionibus decidendis ad conſuetudinem & obſeruantiam, iura ſtatutaria, leges prouinciales, Receſſus Imperii, Ius Romanum, Canonicum, Feudale, & in quæſtionibus Iuris publici ad Leges Imperii fundamentales, Auream Bullam, Capitulationes, Inſtrumenta pacis; in omnibus autem fere ad opiniones communes recurritur. Quam in rem plures regulæ ſed multis dubiis ſubiectæ circumferuntur. Verum eas iam excutere nec vacat, nec neceſſe eſt, cum Princeps non obligetur legibus humanis nec Iure diuino particulari, ſed Iure Naturæ & diuino poſitiuo vniuerſali.

§. IV. Non ignoro vulgarem diſtinctionem: Principem legibus ſolutum eſſe quoad vim coactiuam, ſed non quoad vim directiuam; id eſt, vti ego percipio: Princeps in conſcientia adſtringitur ad leges obſeruandas, & licet ab hominibus puniri non poſſit, diuinam tamen pœnam non effugit.

Ve-

Verum hanc diſtinctionem, ſi de Legibus humanis intelligatur, falſam & ineptam eſſe ſcio. Quis toleret aſſertum: gemmis vel auro textili, quæ legibus ſumtuariis ſubditis interdicuntur, principem ſine peccato ornari non poſſe? aut Principem adſciſcere coniugem non poſſe patrui ſui neptem, quia hic gradus ſubditis interdicitur? ſcil. rationes, propter quas ſubditis aliquid prohibetur, in principe plerumque ceſſant. Lubens vero admitto obligationem Principis 1) quatenus legi humanæ ineſt aliquid morale; 2) ſi princeps certam legem ſe ſeruaturum ſubditis promiſerit, quod poſterius tamen non ſine reſtrictionibus infra proponendis intelligi velim.

§. V. Cæterum obſeruandum: peruerſam & plane ex Pontificia Hierarchia deriuatam eſſe regulam: quoties de foro conſcientiæ & peccato euitando agitur, toties Iuri Canonico ſtandum eſſe. Conſcientia legibus diuinis & legitimorum Imperantium, non dictatis Pontificum conſtringitur; Opiniones vero communes probabilem facere theſin, ſed non certam; & ignorantiæ aſylum ac pedantiſmi fulcrum videri, communibus opinionibus qua talib9 mordicus inhærere, vbi rationes meliores in contrarium ſuppetunt. Certe cerebrum priuato-

rum

rum regula actionum Principis eſſe non poteſt, alias hic ſubditus, illi Imperantes fierent; & quid fiet opinionibus communibus contra communes, quarum innumeræ proſtant?

§. VI. Patet iam ſubſumtio: quæſtionem præſentem, *quousque Principi liceat reuocare Priuilegia*; neque ex Iure Ciuili, neque Canonico, neque Feudali communi, neque Prouinciali aut Statutario, neque ex conſuetudine, neque obſeruantia vel opinione Doctorum diiudicandam eſſe; Sed ex lege diuina hodieque obligante. Siquidem non loquimur de Principe huius vel illius reipubl. ſed de Principe qua Princeps eſt, abſtrahendo ab indiuiduis rerumpublicarum. Magno itaque laboris compendio fruimur, quod non teneamur fundamenta aſſerti noſtri ex dictis Iuribus vel autoribus conquirere; & ſi quid forte pro contraria ſententia ex iſtis legibus exſculpatur, poſſimus operoſa reſponſione defungi, haud ſecus, ac ſi actionibus meis reclamaret ius Moſcouicum vel Algerienſe. Ac proinde quæ parcius inueniuntur allegata, non probationis ſed illuſtrationis officium ſuſtinere voluimus. Non enim reſpuimus allegata iuris humani, ſed iis tanquam teſtimoniis, quod eorum autores eandem æquitatis rationem agno-

agnouerint, eaque publica auctoritate probata fuerit, non aſpernandam autoritatem tribuimus. Autorum vero diſſentientium rationibus quæ pleræque ex Iure Romano vel Canonico exſculpuntur, reſpondebitur infra.

§. VII. Porro veniam hic expetimus & ſperamus, ſi prolixam nominis anatomiam ſecundum etymologiam, ſynonymiam &c. nec non diffuſam huius materiæ iuxta cauſarum genera tractationem prætermiſerimꝰ; ea enim aliunde præſupponimus (videantur Autores qui integros de priuilegiis tum in genere, tum ſpecialium ſtatuum & cauſarum ſcripſerunt, quorum longam ſeriem *Lippenius in Biblioth. Rer. Iurid.* enumerat, inter eos vero præ aliis diligentem ſe exhibuit *Enenckel. de priuil. Iur. Ciuil. L. 1. c. 1. & 2.* delibabimus ſaltem nonnulla, quæ noſtram quæſtionem propius attingunt. Neque indignabitur Lector, ſi ſectariæ philoſophiæ regulis in extruendis definitionibus & totius tractationis methodo adſtrictos nos non deprehendat, cum ſufficere videatur, rem ita exprimere, vt ſibi conceptum formare, ſtatum controuerſiæ eo modo proponere, vt qua de re quæſtio ſit, intelligere liceat; eum denique ordinem ſeruare, quem meditationum ſeries obtulit!

§. VIII.

§. VIII. Princeps dirigere debet actiones ſubditorum, vt vbique tranquillitas Reipubl. & harmonia inter ciues, ac ſimul affluentia opum neceſſariarum conſeruetur, quod plerique Politices Doctores innuunt, quando duplicem faciunt conſtitutæ Reipubl. finem: *εὐδαιμονίαν* & *αὐτάρκειαν*. Quemadmodum vero de ſecuritate ab inſultibus hoſtilibus exterorum dicendi hic locus non eſt; ita tranquillitatis internæ promouendæ non aptius eſt remedium, quam conſeruatio æqualitatis inter ſubditos, quousque natura ſocietatis ciuilis inæqualitatem non requirit. Scil. leges publicæ regulariter omnes æqualiter tenere debent, & permisſio publica omnibus æqualiter eſt impertienda, nec ſine cauſa conſpicua facile exceptio ſtatuenda. Semper enim indignationem concipiunt ſubditi aduerſus perſonas a iure communi aliquo modo exemtas, niſi qua vident ex ratione officii & ſtatus ipſorum neceſſariam conſequi exemtionem, & hactenus forte priuilegia recte materiis odioſis accenſentur, non quod iuſtum ſit aduerſus priuilegiatos reliquorum odium, ſed quod ſit frequentisſimum. Conf. *Huber. prælect. ad ff. tit. de LL. n.4. Conring. diſp. de priuileg. §.17-24. ſeqq.* Et huc ſpectant, quæ prolixe diſputat *Enenckel de priuileg. Iur. Ciu. Lib. I. cap. 12. per tot.*

§. IX.

§. IX. Nempe priuilegium vocatur, quoties certa perſona ab obligatione legis generalis vel præcipientis vel prohibentis non ratione legis ita iubente, ſed ex ſpeciali imperantis gratia eximitur, vel in gratiam alicuius reliquis ſubditis certum genus actionum alias publice licitarum, interdicitur vel iniungitur. Pauca exempla naturam reliquorum omnium indicabunt: Si quis a tributis & oneribus publicis conſuetis eximatur; ſi cui permittatur exportatio frumenti alias publice prohibita; ſi monopolium rei neceſſariæ alicui indulgeatur excluſis reliquis, quibus mercatura eius rei promiſcue prius competebat.

§. X. Refert vero priuilegia vel ad libertatem vel ad honorem *Conring. Diſp. de Priuileg. conced. & reuocand.* §. 9. Ad illam pertinere dicit immunitates omnes a tributis, oneribus & collectis vel omnibus vel aliquibus; ad hunc vero eminentiam & dignitatis prærogatiuam. Poſſet etiam dici priuilegia reſpicere *vel honorem* ſeu dignitatis prærogatiuam, *vel lucrum*, quo immunitates a penſitationibus & compendia ex monopoliis idque genus aliis ſpectant; *vel commoditatem viuendi* & exemtionem ab opera laborioſa, v. g. a neceſſitate excubias agendi aliaque munera perſonalia, ex quibus nec di-

gnitas, nec lucrum ſperari poteſt, ſubeundi.

§. XI. Itaque priuilegia tribuunt vel *immunitatem* ab incommodo alias ſuſtinendo, vel *facultatem* commodi percipiendi, quod priuatis percipere non licebat, vel *excluſionem* reliquorum a commodo, quod omnibus in medio poſitum erat. Omnes vero ſpecies iſtæ irregularitatem & ordinis conſueti transgresſionem inuoluunt. Quamobrem etiam vulgo Priuilegia ſtrictæ interpretationis habentur.

§. XII. Non equidem ignoro, Priuilegia diuidi in fauorabilia & odioſa; quorum hæc deſcribuntur: pœnæ conſueta durioris certis perſonis extra ordinem irrogatio, eorumque exemplum in *l. 2. in fin. de his qui ſui vel al. iur.* quæritur. Ita Cicero paſſim priuilegii vocem in malam potius quam bonam partem accipit, vid. quæ allegat loca *Enenckel. de priuil. Iur. Ciuil. L. I. c. 1. n. 2. & 3.* Et hanc diuiſionem agnoſcit *Pagenſteck. ſicilim. ad Lauterb. Manip. 2. p. 141. Enenck. de Priuileg. L. 2. c. 1. n. 6. Pfeffing. Not. ad Vitriar. Ius Publ. L. 3. Tit. 17. §. 64.* Quemadmodum vero Priuilegia odioſa hodie rariſſima ſunt & rarius ipſis Priuilegii nomen tribuitur, ita ad noſtrum inſtitutum non ſpectant.

§. XIII. Deinde alia Priuilegia motu Principis

cipis proprio, alia ad preces ſupplicantis conceduntur. Illa his multo firmiora ſunt, vid. *Enenck. L. I. c. 5. per tot.* quia ſub- & obreptio, nec non importunitas ſupplicantium, quæ ſæpe ſubeſt, tantum fauorem non meretur. Interim & Priuilegia motu proprio conceſſa vitiari, ſi Princeps concedat quod vel non potuit, vel noluit; imprimis ſi vergant in tertii præiudicium, fatetur ipſe *Enenckelius d. l. n. 10. & 12.*

§. XIV. Neque multum ſollicitus ero in explicanda differentia priuilegiorum realium & perſonalium, circa quam plura forte moneri poſſent; ſed cum nemo quoad ius reuocandi hic aliquam diuerſitatem agnoſcat, neque aliqua ex iuſtis interpretandi regulis aſſeri queat; hic etiam intra limites præſcriptos manere & hanc diuiſionem cum pluribus aliis, quas Enenckel. *de priuileg. L. 2. c. 1.* enumerat, tanquam ad rem præſentem non pertinentes omittere tutiſſimum eſt.

§. XV. Magis huc faciet obſeruaſſe differentias (1.) priuilegii & beneficii. Priuilegium vocant, quod cum præiudicio aliorum ſubditorum coniunctum eſt: Beneficium quod ſoli concedenti præiudicat. Vbi facile largior, ſi Princeps alicui caſtrum, vel prædium, vel annuam penſionem ex bonis patri-

Digitized by Google

monialibus vel fiſcalibus donet, id beneficium eſſe, non priuilegium; quo ſenſu feuda & ſtipendia Academica ſtylo recepto beneficia, nullibi vero priuilegia vocantur. Sed quid ſi Princeps certas perſonas ab onere vectigalium vel penſionis pro conductu von zahlung des Zolles und Geleites excipiat? priuilegium vocatur magis quam beneficium, licet reditus iſti non vſibus Reipubl. ſed patrimonio Principis cedant, licet etiam reliquis ſubditis ex hac immunitate nullum onus accreſcat. Forte itaque melius beneficium dicitur, quando Princeps de ſuo aliquid *donat*, priuilegium vero, quando alicui immunitatem ab oneribus conſuetis, vel facultatem agendi quod publice non licet, vel ius excludendi alios a negotio promiſcue licito tribuit. Alias inter priuilegium & beneficium differentias explicat *Enenckel de priuil. iur. Civ. L. I. c. 2. n. 5. ſeqq.* Monemus vero non de beneficiis ſed de priuilegiis nobis hoc loco ſermonem eſſe.

§. XVI. (2.) Priuilegii & Iuris ſingularis: illud ſingulis indiuiduis (etiam moralibus, v. g. collegio, vniuerſitati &c. Conring. *Diſſ. de Priuil. c. 1. n. 10. 11.*) hoc certo generi perſonarum vel rerum tribuitur. Ita immunitas ſingularis vel ius eximium certæ duntaxat perſonæ vel rei conceſſum ſi ad perſonas vel

res

res eiusdem generis alias non extenditur, appellatur priuilegium, *a priuo* i. e. *ſingulo* dictum; exempla vero iuris fœminarum, pupillorum, minorum, militum, Doctorum, Nobilium, item beneficium competentiæ, prærogatiua dotis, piæ cauſæ &c. magis ad ius ſingulare ſpectare dicitur, quia non per ſingulas perſonas vel res noua conceſſione opus eſt. Conf. *Ziegl. de Iurib. Maieſt. L. I. c. 12. §. 1. 2. 3. 4.* Et hanc differentiam a Romanis diligenter obſeruatam fuiſſe, ſed a modernis reſpui notat *Enenckel de priuil. L. I. c. 1. n. 4. 5. 6.* Sed nec opus erit vt huic controuerſiæ immiſceamur, cum ius ſingulare iisdem ex cauſis, quibus priuilegium ſtricte dictum, reuocari poſſit.

§. XIII. (3.) Priuilegii & interpretationis reſtrictiuæ. Hæc innuit, ſubiecta quædam in legis diſpoſitione non eſſe comprehenſa. Illud vero perſonam ſub lege omnino comprehenſam præſupponit; quam differentiam non ſatis obſeruaſſe videtur *Enenckel. de priuil. L. I. c. 3. n. 23. 26. 27.* Et ita priuilegium ab interpretatione reſtrictiua eodem modo differt ac diſpenſatio; a diſpenſatione vero differt priuilegium, quod illa actum vnicum, hoc actus plures vnius generis reſpiciat: ita v. g. qui ex diſpenſatione amitæ filiam in thorum recepit, non gaudet

priuilegio ducendi perſonas gradus ſecundi; neque poſt eius obitum ducere poteſt conſobrinam niſi noua diſpenſatione impetrata. Denique notandum, omne priuilegium venire ex gratia Principis, ſiue gratis concedatur, ſiue titulo oneroſo quæratur. Quod non ſolum vulgaris doctrina velle videtur, quando priuilegiorum diuiſionem in gratuita & conuentionalia (quæ iterum in remuneratoria & pecunia redemta ſubdiuiduntur, *Conring. Diſp. de priuileg. conced.* §. 14.) pro vera diuiſione habet, ſed & nos *infra* probatum dabimus.

§. XVIII. Quæ de variis finiendi priuilegia modis afferuntur & diligenter enumerantur ab *Enenckel. de Priuil. Iur. Ciuil. Lib. 3. c. 1.* (qui *ibid. n. 3.* ex Felino afferit, tot eſſe circa hanc doctrinam opiniones, quot capita) atque ab eodem per integrum *lib. 3.* tractantur, tanquam a re præſente aliena transmittimus, diſpecturi tantum de reuocatione concedentis. Neque ſeparatim agemus de ſuſpenſione priuilegiorum; nam ob quas cauſas plane reuocari poſſunt, ob eas poſſunt ad tempus ſuſpendi; quin plures caſus ad ſuſpenſionem quam ad reuocationem ſufficiunt.

§. XIX. Nequis vero hic plus minusue opinioni noſtræ tribuat, ſeparandæ ſunt aſſer-

ſertiones diuerſæ & multum ab inuicem diſcrepantes: I. *Quædam* (ſeu certi generis) priuilegia *interdum* a Principe reuocari poſſunt. II. *Quædam* Priuilegia a Principe *ſemper* poſſunt reuocari. III. *Omnia* (ſiue cuiuscunque generis) priuilegia *ſemper* poſſunt reuocari. IV. *Omnia* priuilegia *aliquando* recte reuocantur. Tertiam quæſtionem qui affirmat, nullam reliquarum negare poterit; qui vero primam concedit, nullam reliquarum propterea affirmat. Cæterum conceſſa ſecunda vel quarta, etiam prima concedenda eſt. Secunda vero quæſtio quartam, quarta item ſecundam non comprehendit.

§. XX. Omnes has quæſtiones qui neget, neminem hucusque deprehendo; eſſe vero huius ſententiæ aſſeclas monet eorumque argumenta recitat & expendit *Conring. Diſſ. de Priuil conced.* §. *52-55.* & §. *68--71.* Ac profecto creditu difficile eſt, adeo præiudicio autoritatis vel præcipitantiæ in transuerſum rapi homines, vt omnia Principis iura euertere præſumant, & Maieſtati nonniſi nomen inane relinquant. Taceo ineptam contradictionem ex ipſorum hypotheſi promanantem: Princeps poteſt priuilegia concedere, eoque *leges mutare*; omnis enim Priuilegii conceſſio eſt mutatio iuris communis. *Barboſ.*

 Theſ

Theſ. axiom. lib. XIV. c. 105. ax. 24. Non vero poteſt *mutare priuilegia*, quæ ſpecies legum ſunt, nec tantum, ac ius commune, fauorem mereri vulgo creduntur, neque ex vero merentur. *Barboſ. Theſ axiom. lib. XIV. c. 105. ax. 18.* Vel enim facultatem Ius mutandi concedunt Imperanti, vel negant; ſi concedunt, neceſſario concedunt priuilegiorum reuocationem; ſi negant, priuilegiorum etiam conceſſionem & validitatem omnem negabunt.

§. XXI. Videbimus ergo reliquorum opiniones; vbi primæ ſententiæ ſupra repræſentatæ patronus allegatur *Andr. Rauchbar. l. 2. q. 11.* priuilegia gratuita (nam conuentionalia & remuneratoria cum communi Doctorum Schola pro irrevocabilibus habet) ſine cauſa reuocari non poſſe aſſerens, quia etiam talis priuilegii collatio vim habeat donationis, & donatio inter modos acquirendi referatur, vt adeo Princeps ius ex tali priuilegio acquiſitum auferre non poſſit. Cui ſententiæ ſubſcribit *Ziegl. de Iurib. maieſt. l. I. c. 12. n. 13.* quia & alias in contractibus Principes Priuatorum iure vtuntur. add. *Carpz. P. 1. deciſ. 87. n. 16. Enenckel de priuil. iur. ciuil. l. 3. c. 7. per tot.*

§. XXII. Secunda ſententia pleriſq; probatur; ſcil. priuilegia gratuita pro lubitu Principis reuocari poſſe, ſiue cauſa adſit

ea

ea reuocandi, ſiue non. Cuius aſſeclas plurimos enumerant *Zieglerus d. l. §. 12. Rauchbar. d. l. n. 20.--26.* & alii. Quia hæc priuilegia ſola Principis voluntate nitantur, quæ mutari pro lubitu poſſit.

§. XXIII. Tertiæ ſententiæ fauet *Hobbes. Elem. Philoſ. de Ciue c. 6. §. 13. 14. 15.* & paſſim. item *in Leuiath. c. 18. p. m. 88.* quibus tamen adde *pag. 106.* Quia ſumma poteſtas ſubditis obligari non poteſt, cum ſingulorum voluntatem complectatur, nec quicquam proprium ciuium ſit, niſi qua ſummus imperans velit. add. *Bodin. de Republ. l. 1, c. 8.* aliique *Carpzouio P. 1. Dec. 87. n. 1. & 2.* allegati; quia priuilegiorum ſubditis conceſſorum reuocatio a iuriſdictione dependet, quæ Principi plena & illibata manere debet. Plures pro hac ſententia rationes affert & expendit *Conring. Diſp. de Priuileg. conced. n. 41-51 item n. 57-67.*

§. XXIV. Quartam deniq; ſententiam ſcil. omnia priuilegia exigente vtilitate publica reuocari poſſe, propugnant *Perez. in Cod. de Præpoſ. agent. in reb. n. 8. & de excuſat. muner. n. 15.* cui ſuffragatur *Ziegl. de Iur. Maieſt. l. 1. c. 12. n. 13, Puſend. l. 8. c. 10. §. 9.* & huc refertur *Grot. de Iur. B. & P. l. 2. c. 14. §. 13.* quamuis de beneficiis potius & de priuilegiis gratuitis agat. Magis huc faciunt *Te-*

T 5 *ſmar.*

ſmar. ad Grot. d, l. & *Henniges in obſeruat. ibid.* imprimis vero *Enenckel. de Priuileg. Iur. Ciu. l. 3. c. 2. n. 7. 8. c. 6. n. 44. ſeqq. c. 8. n. 45. & alibi paſſim.* Eiqueſententiæ & nos ſubſcribimus: nempe Priuilegia ſiue gratuita, ſiue remuneratoria, ſiue ære redemta, & quibuscunque fidei firmamentis munita reuocari a concedente poſſe, ſi vtilitatem publicam id exigere videat.

§. XXV. Vtilitas vero publica annullationem Priuilegii vel ſtatim & ſemper exigit, vel aliquando demum & ex poſtfacto. Illud fit, ſi priuilegii natura officio Principis & obligationi ſubditorum, qualis ad bene eſſe Reipubl. requiritur, per ſe contraria ſit. Talia priuilegia inualida eſſe & quamprimum tollenda quilibet, credo, concedit. V. g. ſi ciui alicui immunitas ab omni pœna humana ratione futurorum delictorum tribuatur; ſi priuato, quamdiu in Principis territorio degit, concedatur facultas militem pro lubitu conſcribendi, fœdera cum Rebuspublicis exteris ineundi, ius ſuum vi & autoritate priuata perſequendi; &c. Si monopolium frumenti aliarumque rerum ad ciuium ſuſtentationem pertinentium ſine pretii determinatione permittatur. Alia exempla vid. apud *Teſmar. ad Grot. L. 2. c. 14. §. 13. Dn. Brun-*

Brunnemann. Diſp. inaug. de Iure Principis circa rationes ciuitatum. Hal. 1699. cap. 2. n. 42. ſeqq. Conring. dict. Diſp. de priuileg. §. 74. ſeqq. Enenckel. de priuileg. Iur. Ciuil. L. 1. c. 6. n. 18. confer. *L. 16. C. de SS. Eccleſ. Auth. nauigia. C. de furt.*

§. XXVI. Idem vero dicendum de Priuilegiis quæ tempore conceſſionis Bono publico nihil detrahunt, ſed poſtea cum ſalute publica conſiſtere vlterius non poſſunt, v. g. monopolium auri & argenti textilis, poſtquam legibus ſumtuariis ob luxum creſcentem fabricatio & venditio eius plane interdicitur, monopolium mercis e longinquo petitæ, poſtquam ea domi reperiri vel fabricari cœpit; immunitas a metatis & milite in vrbem recipiendo, poſtquam bellum & diſcordiæ inteſtinæ aliud poſtulant. &c. Conf. *Conring. Diſp. de priuileg. §. 33. ſeq.* Hiſce & ſimilibus caſibus recte vel ſuſpendi, vel pro ratione circumſtantiarum plane reuocari Priuilegia poſſe aſſerimus. Et huc pertinet, quod temporum diuerſitas & mutatio ad modos reuocandi priuilegia ab omnibus referatur. *Enenkel. de Priuil. L. 3. c. 1. n. 4. Conring. dict. Diſput. §. 73. ſeqq.*

§. XXVII. Bene, inquis, ſi ſalutem publicam id requirere certum ſit; at quid ſi de eo non conſtet? Dicam breuibus: Id ex parte ſubditorum præſumendum eſt; & cum

Digitized by Google

cum ratio ſtatus ſæpe requirat, vt arcana ſint Principum conſilia, qua fronte prætendere poterunt ſubditi, vt ſingulis ad oculum demonſtretur? & quomodo iudicabunt de re ad ipſorum cognitionem non pertinente? Inde alia enaſcitur Propoſitio: Subditi nunquam poſſunt reſiſtere reuocationi Priuilegiorum a Principe factæ, licet eam e re Ciuitatis eſſe non putent. Niſi per leges fundamentales hoc ſibi ius expreſſe quæſiuerint. Sed de his omnibus paulo diſtinctius videndum eſt.

OBSERVATIO XVI.

PRINCIPEM OMNIA PRIVILEGIA REVOCARE POSSE, SI VTILITAS PVBLICA POSTVLET.

SVMMARIA.

Fundamenta aſſertionis ex relatione Principis & ſubditorum. 1. Princeps obligatur legibus diuinis, non humanis, §. I. *quodſi tamen leges diuinas violet, non poteſt coerceri a ſubditis.* §. II. 2. *Lex de promiſſis ſeruandis non magis Iuris Naturalis eſt, quam Lex de tuenda ſalute publica.* §. III. 3. *Salus populi ſuprema lex eſto.* §. IV. 4. *Per ſalutem populi intelligitur totius Reipublicæ, non vniuerſitatum minorum;* §. V. 5. *Saluti publicæ ce-*

cedere debet ſalus priuatorum. §. VI. *6. Subditi igitur iniuſte poſtulant conſeruationem priuilegii ſaluti publicæ repugnantis.* §. VII. *7. De ſalute publica iudicat ſolus Princeps.* (*Nihil ineptius, quam lex cum prologo*) §. IIX. *Nec obſtat, quod magiſtratus etiam ſolliciti de ſalute publica eſſe iubeantur.* §. IX. *IureConſultorum & Politicorum an ſit, iudicare de vtilitate publica.* §. X *8. Miniſtri ſtatus etiam voluntatem principis irritam reddere nequeunt.* §. XI. *Ergo reuocare poteſt princeps omnia priuilegia, ſi publica vtilitas poſtulet.* §. XII. *An ſemper expediat Principi & Reipublicæ reuocare priuilegia?* §. XIII. *Fundamenta aſſertionis ex conſideratione priuilegiorum. 1. Omne Priuilegium proprie dictum venit ex gratia Principis. Probatur de Priuilegiis gratuitis.* §. XIV. *item de remuneratoriis: hæc cum donatione remuneratoria non iuſte comparari.* §. XV. *denique de priuilegiis titulo oneroſo quæſitis.* §. XVI. *Differentia inter contractus priuatorum & contractum Principis cum ſubditis.* §. XVII. *Illuſtrantur dict a loco quodam Vitriarii.* §. XIIX. *Reuocato priuilegio oneroſo indemnitatem a reuocante præſtandam eſſe.* §. XIX. *Huc non pertinere priuilegia extraneis conceſſa.* §. XX. *2. Gratia Principis non poteſt præualere Eiusdem obligationi.* §. XXI. *3. Omni itaque priuilegio ineſt tacita exceptio, niſi æquitas & vtilitas publica aliud exegerit.* §. XXII. *4. Princeps exiſtente tali cauſa*

ſa, non ſolum poteſt ſed & debet reuocare, quicquid ante iuſſit vel permiſit. §. XXIII.

§. I.

1. PRinceps obligatur Legibus Diuinis Naturalibus & Poſitiuis vniuerſalibus, non vero humanis. Humanis obligari non poteſt, quia nullius hominis imperio ſubiicitur; add. ſupr. obſ. I. §. 3. & 4. vnde has leges in totum vel pro parte mutare, reſtringere, ampliare, vim earum ſuſpendere, diſpenſare, pœnam mitigare vel remittere, quin & priuilegia aduerſus eas concedere poteſt. Diuinis vero legibus ſupra dictis obſtrictus eſt Princeps, quia & quamdiu homo eſt.

§. II. Sed caute hic diſcernenda obligatio a iure ſatisfactionem remediis coactiuis extorquendi; Princeps DEO obligatur, & vbi contra officium peccauerit, a iudicio & pœna Numinis immunis non eſt. Deinde Princeps obligatur ſubditis; ſed hi ad pœnam ipſum vocare non poſſunt, nec, numquid recte officio functus ſit, autoritate Iudiciali cognoſcere, nec priuatim in Eius intentionem & facta inquirere; vnde ius ſubditorum hac parte imperfectum eſſe dicimus; Non quaſi Principis obligatio perfecta non eſſet, eſt enim omnino: ſed quia ſubditis

tis

Digitized by Google

tis nulla cognitio adeoq; nec coactio, (prout ſequentia oſtendent) tribui poteſt; & quia pietas ſubditorum iubet optima quæque de principe ſuo præſumere. Imo licet omnes circumſtantiæ contrarium oſtendant, tolerare tamen potius ſubditorum eſt, quod tolerari poteſt, quam manus perduelles patriæ Patri opponere. Et his obſeruatis non eſt, cur iis, quæ ſatis prolixe ab Enenkelio *de Privileg. Iur Civ. Lib. I. c. 8.* proponuntur, immoremur.

§. III. 2. Lex de promiſſis ſeruandis non magis Iuris Naturalis eſt, quam Lex de tuenda ſalute publica. Quippe recte de iis tantum paciſcimur, quæ noſtræ ſubſunt poteſtati & aliis Iuris præceptis non aduerſantur; quin & ſi, quod promiſi, poſtea iniuſtum eſſe cœperit, ad implementum pacti Iuri Naturæ contrarii eodem Iure obligari dici non poſſumus. Lex itaque de pactis ſeruandis tum demum Iuris Naturalis eſt, ſi pactum ratione cauſæ, ſubiecti, obiecti aliarumque circumſtantiarum iuſtum ſit & legitimum, omnibusque requiſitis inſtructum. Pacta ſunt Iuris noſtri, non alieni, translatio; vtilitas vero publica ſpectat ad adminiſtrationem & officium, non ad ea Principis Iura, quibus renunciare liceat. Princeps itaque

ni-

nihil in publicum detrimentum admittere nec promittere poteſt.

§. IV. 3. Salus Populi ſuprema Lex eſto. *Salutem* voco tranquillitatem & honeſte commodeque viuendi facultatem, quam ita Apoſtolus exprimit *1. Tim. II. v. 2. vt tranquillam & quietam vitam tranſigamus in omni pietate & honeſtate.* Huc itaque non ſemper pertinet amplificatio regnorum; & tantum abeſt, vt bella iniuſta, rapinas, cædes, non niſi amplificandi territorii gratia ſuſceptas pro mediis ſalutem publicam promouendi habeamus, vt potius hiſce talibus ſalutem publicam deſtrui variis rationibus & exemplis certisſime ſimus perſuaſi. *Populi* ſalus dicitur, quæ totam Rempublicam reſpicit, non ſubditum vnum alterumue, non vnam alteramue vniuerſitatem. *vid.* §. *ſeqq.* *Supremam* legem intelligo, non quæ ſuperior eſt lege naturæ & diuina poſitiua vniuerſali, (eſt enim hæc lex concluſio Iuris naturalis) ſed quæ norma ſuprema & communis actionum principis (quatenus agit vt princeps) & ſubditorum, item omnium legum ciuilium eſſe debet. Sub his reſtrictionibus quilibet concedet veritatem huius aſſerti, qui conſiderauerit, ſalutem publicam, tanquam vnicum ſalutis priuatæ medium, primam cauſam fuiſſe, cur

ſo

Digitized by Google

ſocietas ciuilis coaleſceret. vid. *Pufend. de Iur. Nat. & Gent. L. VII. c. 9. §. 3. ſeqq. Thomaſ. Inſtitut. Iurisprud. Div. L. III. c. 6. n. 4. - 28. & n. 163. ſeqq. Huber. de Iure Ciuitat. L. 2. Sect. 2. c. 1.*

§. V. 4. Per ſalutem Populi non intelligitur ſalus vnius vel alterius vniverſitatis, ſed totius Reipublicæ. Vniverſitates enim perinde ac ſinguli ſubditi membra ſunt ciuitatis, & iure priuatorum vtuntur, quoties in oppoſitione ad totam Rempublicam conſiderantur. Non obſtat, quod Vniuerſitas ad vtilitatem communem ſociata dicatur, adeoque priuilegia ipſius vtilitatem reſpicientia ad vtilitatem publicam referenda videantur, qualia reuocari non debent. Quis enim non videt, vocem *communem* duplicem hic ſenſum recipere: pro communi *ſociorum* & pro *publico* bono. Illud vero huic ſubordinatum eſſe debere certum eſt, perinde ac ipſa vniuerſitas Reipublicæ ſubordinatur: alias daretur ciuitas in ciuitate. add. P*ufend. de I. N. & G. lib. VII. c. 2, §. 22. Huber. de Iur. Ciuitat. lib. 2. ſect, 3. c.* 1. *n. 14. & 31.* quin & ius Romanum agnoſcit, ciuitates priuatorum loco haberi, quoties in relatione ad Rempubl. conſiderantur. *l. 16. ff. de V. S.*

§. VI. 5. Saluti publicæ cedere debet

ſalus priuatorum. Optime hac de re philoſophatur *B. a Pufend. de Iur. Nat. & Gent. Lib. VIII. c. 2. §. 1. 4. 6. & cap. 5. §. 7. & lib. VII. c. 2. paſſim.* Tota res eo redit: Singuli homines a ſingulis in ſtatu naturali ſatis ſecuri non ſunt. Itaque coeundum erat in cœtus maiores. Sed & cœtus maiores ſecuritati præſtandæ non ſufficiebant, ſi vel ob diſcordias inteſtinas vel ob periculum ab exteris imminens breui iterum diffluerent. Itaque perfecte vniendi erant. Vnio perfecta non obtinetur, niſi quoties publice quid ſuſcipiendum eſt, conformes ſint omnium voluntates. Conformitas iſta in cœtu numeroſo nunquam expectanda eſt, ob varietatem ingeniorum, inclinationum & rationum domeſticarum. De alio itaque medio diſpiciendum erat, nimirum vt voluntas vnius vel plurium pro voluntate omnium habeatur. Reliquorum itaque diſſenſus non attenditur, & proinde apud ſubditos nulla curarum publicarum pars rematnet in Republ. monarchica, nec apud plebem in Ariſtocratia, nec apud ſingulos in Democratia. Salua respubl. eſſe non poteſt, niſi ſingula eius membra omnibus viribus vtantur ad publicam ſecuritatem & tranquillitatem tuendam. Quando autem

&

Digitized by Google

& quomodo tuenda ſit, non ſubditorum, ſed principis arbitrium eſt. Neque hoc munus ſubterfugere ciues poſſunt ob periculum ſalutis priuatæ; quin vitam & bona periculo eiusmodi exponere debent; periculum enim publicum alio modo declinari nequit. At, niſi declinaretur, peſſum iret omnis ſalus priuatorum. Nam defenſione ſalutis publicæ ſemper obtinetur ſalus priuatorum; at præhabita ſalute huius vel illius priuati non ſemper defenditur ſalus publica. Præſtat itaque nonnulla periculo quod repelli poſſe ſperatur, exponere, quam omnia certam in pernicem dare. Eaque vera ſunt non ſolum in periculo præſente & notorio, ſed & in futuro, quod ſæpe ſubditos latet. Quin & extra caſum periculi, ſi eximia Reipubl. vtilitas ſperetur, qualis non poteſt non in ſingulos deriuari. At vtilitas futura, quin & præſens plerumq; latet ſubditos & latere debet, quia potiſſimum rationis ſtatus fundamentum eſt, vt arcana ſint media, quibus defenditur & felicitas publica promouetur. Subditorum itaque eſt credere, quæ a Principe fiunt, fieri pro ſalute publica, eamque vnicum eſſe ſalutis priuatæ fundamentum. Adeoque & ſubditorum eſt poſthabita rerum priuatarum cura, omnibus viribus ad promouendam ſa-

Digitized by Google

ſalutem publicam conniti. Id vero facere non creduntur niſi iuſſibus Imperantis promte & pro viribus obſequantur. Add. quæ prolixe diſſerit *Enenckel. de Priuileg. Iur. Civ. lib. 3. c. 6. n. 4. - 11.*

§. VII. 6. Subditi itaque iniuſte poſtulant, vt priuilegio, cui cum ſalute publica iam non ſatis conuenit, inhæreatur. Patet huius aſſerti veritas ex theſibus antecedentibus, & prolixe confirmatur ab *Enenckelio l. I. c. 6. §. 11 - 18.*

§. VIII. 7. De ſalute vero huius vel illius Reipublicæ iudicare nec ſingulorum ſubditorum eſt, nec vniuerſitatum nec Iure Conſultorum; ſed regulariter ſolius Principis eorumque, quibus forte hanc curam demandauit. Huc referenda, quæ paulo ante §. 6. diximus. Scil hæc eſt potiſſima ſubditorum & Principis differentia, quod illi fruantur ſalute communi, hic eam tueatur; Hic regat & determinet, illi exequantur. Implicat itaque ſubditum eſſe & nihilominus negotia publica ex proprio magis quam Imperantis arbitrio peragere, vel detrectare obſequium, vbi rationes actus præcepti ſingulis non probentur; ſub hac enim exceptione obedire ipſam obſequii eſſentiam tollit, & quia ſubditorum omnium con-

conſenſus ſperari non poteſt, totam vnionem & formam ciuitatis diſſoluit. Vnde *Enenckel. de priuileg. L. 1. c. 9. n. 32.* monet: Principem non obligari, vt cauſam impulſiuam priuilegio inſerat, neque huius omiſſione priuilegium vitiari. Imo prudentius quandoque agere Principem, ſi rationem non exprimat. conf. *Enenck. l. 3. c. 4. n. 5. ſeqq.* & omnino *l. 3. c. 9. n. 4-10.* eamque in rem *Senecа Epiſt. 94*: Non probo, quod Platonis legibus adiecta principia ſunt. Legem enim, breuem eſſe oportet, quo facilius ab imperitis teneatur. Velut emiſſa diuinitus vox ſit. Iubeat, non diſputet. Nihil videtur mihi frigidius, nihil ineptius, quam lex cum prologo.

§. IX. Vniuerſitates vel potius earum Rectores ſeu magiſtratus ſolliciti de ſalute publica eſſe iubentur, verum hoc officium intra vniuerſitatis iſtius cancellos coercetur, & ferę quotidianas neceſſitates reſpicit. Ad alias vniuerſitates nunquam, nedum ad integram rempublicam extendendum eſt. Deinde hoc officium, quantum quantum ſit, totum a Principis voluntate dependet, hæc omnis ſubordinati regiminis anima eſt & forma, quæ *eſſe* & *operari* tribuit, quaque ſublata, corpus vniuerſitatis diffluit & euaneſcit.

§. X, Iure Conſulti quid iuſtum ſit, diſpiciunt: at norunt, præter leges naturales & diuinas vniuerſales non aliam in Republica iuſti & iniuſti normam eſſe, niſi Principis voluntatem. Norunt, ſe Iuris, non facti Conſultos vocari, quæſtionem vero de mediis vtilitatem huius vel illius reipublicæ ſeruantibus & promouentibus facti magis eſſe, quam Iuris. Politici quidem, quid vtile ſit, conſiderant, ſed plerumque abſtrahendo ab indiuiduis rerumpublicarum; quando certæ reipublicæ conſilia (ſæpe nec experita, nec ad rem facientia) ſuppeditant, ea tamen, vti plerumque fallunt, ita nec Principem vinculis obligationis conſtringunt, nec ſubditos iisdem eximunt.

§. XI. 8. Sed & ii, quibus partem curarum pro bono publico gerendarum demandauit Princeps, non niſi conſilio intercedunt; voluntatem Principis, ſi ſeria, ſi certa & deliberata ſit, nec irritam reddunt, nec quicquam contra eandem ſtatuunt. Quippe miniſtri ſunt & conſiliarii; at conſilium nunquam obligat eum, cui fertur; obligat vero autorem, ſi fraudulenter egerit. Interim vix dabitur caſus Principis contra ſententiam omnium conſilia-

rio-

riorum aliquid ſtatuentis. Sed de eo iam non quæritur.

§. XII. Itaque contra vtilitatem publicam priuatis concedi nihil poteſt, ſed ipſo iure nullum & irritum eſt, quia vtilitas publica Iure Naturæ iubente Principi iniungitur; & fruſtra quærimus de duratione priuilegii, quod, ſimul ac publicæ vtilitati obeſſe incipit, ipſo iure expirat. Interim cum de hac circumſtantia ſubditis non conſtet, declaratio Imperantis expectanda in eaque acquieſcendum eſt. add. *Enenckel. Lib. I. cap. 4. n. 30.*

§. XIII. Alia denique quæſtio eſt, an Principi & reipubl. ſemper expediat priuilegia reuocare? de qua diſſerit *Conring. Diſp. de priuileg. recte conced. & reuocand.* §. 80. - 89. vbi tria incommoda & quatuor eorum remedia proponit; incommoda ſunt: (1) quod ſubditi ex reuocatione priuilegii vel imprudentiam vel malitiam Principis præſumant. (Neutrum vero; nam non omnes ſubditi, ſed ſolus priuilegiatus ſiniſtre cogitabit; neque hic recte; nam caſus ſuperueniens ab imprudentiæ & malitiæ ſuſpicione Principem liberabit, vt alibi diximus; & boni ciuis eſt nihil ſiniſtri de Principe ſuo præſumere) (2) infeſtas maleuolorum voculas reuocatione priuilegiorum prouocari. (Reſpondet

Digitized by Google

ipſe Conringius: vanas populi voces audiendas non eſſe. Nondum fuit Princeps nec erit, cuius regimen omnibus & ſingulis ſubditis probetur) (3) frequenter hominibus imponere, ſpecie recti, prædandi cupidinem (hoc Princeps pro conſcientiæ ratione cauere debet, ſed ſubditorum non eſt tale quid ſuſpicari) Huc vsque incommoda; ſequuntur remedia; (1) leue damnum, quod ex priuilegio naſci videtur, potius deglutiendum eſſe, quam Priuilegium reſcindendum, (Concedimus, præſertim ſi damnum alio modo haud difficulrer penſari poſſit) (2) Reuocationem a ſucceſſore potius quam a concedente inſtituendam & (3) Lege publica ſucceſſori quaſi iniungendam, (bene, ſi res moram ferat, quod non niſi Princeps diiudicat) (4) vt non, niſi cauſa in Iudicio haud ſuſpecto cognita & actis in Collegium ICtorum transmiſſis reuocatio inſtituatur. (Conſilium hoc eſſe, non Legem; memineris, nam ſubditorum non eſt de Principis actionibus iudicium ferre, niſi ipſe id requirat. At quid ſi ratio arcana ſit, quam propalare non expedit? Præferenda ſalus publica captationi auræ popularis.)

§. XIV. Vidimus hactenus fundamenta aſſertionis noſtræ ex relatione Principis & ſubditorum ad ſe inuicem; videbimus iam ea

ea quæ ex priuilegiorũ conſideratione reſultant: Scil. I. omne Priuilegium proprie dictum venit ex gratia Principis. Nemo hæc, puto, negabit, quantum ad priuilegia *gratuita*; niſi forte donationem ſubeſſe putet, quæ ſemel conſummata reuocari non poſſit, ſed ex poſt facto neceſſitatis fiat, licet ab initio voluntatis fuerit. Verum iis ſatisfieri facile poteſt; Siquidem (1) non omnis donatio ita firma eſt, quin reuocationi aliquando fiat obnoxia, v. g. ob ingratitudinem donatarii *l. fin. C. de reuocand. donat.* & (ne obiiciatur quæſtionem hic eſſe de priuilegio ſubditis in fide & obſequio perſiſtentibus conceſſo) ob ſuperuenientes liberos, *l. 8. C. eod.* cuius legis non alia profecto ratio eſt, quam quod res in eum ſtatum deuenerit, vnde probabiliter non incepiſſet. Nec eſt, quod dicas, textum illum de caſu ſpeciali donationis a patrono in libertum collatæ loqui, nec temere ad quoſuis alios extendi poſſe; fac enim ita eſſe; an vero potius erit ius patroni in libertos, quam Principis in ſubditos? Deinde, ne putes, me Iura Principis in ſubditos ex legibus Romanis probare, infero ſaltem: Si Princeps legem de donatione ob mutatam rerum faciem a ſubditis reuocanda recte, neque inuito Iure Naturæ ferre potuit,

tuit, quidni donationem ipſe reuocare poſſit? (2) negamus hic donationem in ſenſu ſpeciali & eminentiori acceptam ſubeſſe; cuiusnam enim rei dominium hic transfertur? &, ſi omnis gratuita conceſſio ad donationem ſpectat, cur commodatum, precarium &c. non ſunt donationes? non hic actus momentaneus eſt, ſed qui longi temporis tractum requirit, conceſſio nempe iuris extraordinarii exercendi, vel obligationi perpetuæ ad tempus vel in perpetuum ſe ſubtrahendi. Propius ergo argumentum a commodato necti poſſe videtur; Commodatum vero, licet nondum elapſo tempore, ad quod contractum eſt, reuocari poteſt ob cauſam ſuperuenientem, inopinatam, quia & locatio propterea recte reuocatur. *l. 3. C. locat.*

§. XV. Priuilegia remuneratoria, licet non ſoli gratiæ & liberalitati, ſed meritis tribuenda, adeoque donationi remuneratoriæ æquiparanda videantur, qualis nec actis inſinuanda, *Brunnem. Comm. ad l. 34. C. de donat. n. 33. Tabor. in addit. ad Meier. Colleg. Iur. Argent. de Donat.* §. *14. n. X.* nec reuocari poteſt, *Brunnem. ad l. 8. C. de reuocand. donat. n. 15.* & *ad l. vlt. C. eod. n. 11.* & rem alienam donans hoc caſu locupletior factus dicitur, *Pufend. de Iur. Nat. & Gent. L. 4. c. 13.* §. *11.* & euictio præſtan-

ſtanda, *l.27.ff. de donat.* quæ in ſimplici donatione non præſtatur, *l.62. de ædil. edict.* Intercedit tamen inter donationem remuneratoriam & priuilegium remuneratorium differentia non vna: Nam vt taceam (1) priuilegia ad donationem non omnino referri poſſe, prout §. *praced.* oſtenſum eſt; alia quoque (2) ratio eſt ciuis de republica meriti, alia priuati, qui priuato beneficium præſtat. Ille iure perfecto obligatur ad extremum conatum omnesque vires in ſalutem publicam impendendas, neque ergo de Republica debitrice gloriari poteſt, ſed ſeipſum forte maiora debuiſſe cogitare debet; At hic imperfecte obſtringitur, vt ea aliis officia præſtet, quæ ſine proprio detrimento præſtari poſſunt, eximia vero beneficia ſæpe ne petere quidem ſalua fronte licet. Quando itaque nos vel noſtra aliorum priuatorum gratia diſcrimini exponimus vel imminuimus, eo maior gratitudo requiritur, quo minus talia a nobis expectare licebat; quippe alios non negligendos, verum nec nobis præferendos lumen rationis oſtendit. (3) qui priuato beneficium exhibet, plerumque a commodi proprii ratione, niſi quod gratitudinem expectet, alienus eſt; certe, ſi ſui ipſius emolumentum ſimul promoueat, haud iniuria ipſi obiicitur, cum non aliorum magis quam ſui

gra-

Digitized by Google

gratia ſollicitum fuiſſe; niſi res ſuas ſolus æque commode gerere potuerit. At bonus ciuis, dum pro publico laborat bono, ſui ipſius commodum, quippe quod in ſingulos non poteſt non redundare, promouet, cui vt renunciet, ſibique ſoli ſufficiat, nec fieri licet, nec pro hodierna hominum conditione fieri poteſt.

§. XVI. Maximum ſupereſt circa priuilegia oneroſo titulo quæſita dubium, quippe quæ verum contractum conſtituunt, qualis vbi ſemel conſummatus fuerit, reſcindi amplius nequit. Finge enim, me rem vendidiſſe vel permutaſſe, & (quod hic ex abundanti accedit) tradidiſſe vſibus meis paulo poſt maxime neceſſariam futuram; minime licebit eam oblata pretii reſtitutione repetere. Verum & hic ſalua res eſt, & argumentum ab actu tranſeunte ad permanentem ducitur. Non repetitur in priuilegiorum revocatione quod traditum eſt, ſed quod porro tradendum erat, retinetur, haud ſecus ac in locatione, vbi ante temporis præfiniti decurſum conductor vel ob ſuperuenientem locatoris indigentiam vel rei locatæ reficiendæ neceſſitatem cedere & migrare cogitur, *l. 3. C. locat.* quam diſpoſitionem iniuſtitiæ nemo hucusque accuſauerit. Scil. omnes contractus, quibus Iuris noſtri vſum in ali-

quem

quem conferimus, intelliguntur rebus ſic ſtantibus.

§. XVII. Deinde non negligenda eximia differentia inter contractus priuatorum & contractum Principis cum ſubditis. Scimus, ius imperfectum, quo proximi indigentiæ ſubuenire obligamur, accedente promiſſo fieri perfectum; at ſcimus hæc dici non poſſe de pactis principum cum ſubditis, quoties non de patrimonio Principis priuato ſed de iuribus reipubl. quæſtio eſt; & quoties non de modo habendi imperium cum populo vniuerſo tractatur, ſed de emolumento in priuatum vel vniuerſitatem aliquam transferendo agitur. Subditi enim ſinguli vel ſingulæ vniuerſitates, quicquid inde acquirunt, non niſi ſub permiſſione legis potioris & antiquioris de commodo priuato ſaluti publicæ poſthabendo acquirere poſſunt. Cumque adeo ius perfectum ſubditi non nanciſcantur, & hoc priuilegiorum genus gratiæ Principis tribuendum eſt. add. *Enenkel. de Priuil. L. 3. c. 17. n. 15. 16. 17.*

§. XIIX. Rectiſſime hanc in rem philoſophari mihi videtur *Vitriarius Inſt. Iur. Nat. L. 2. c. 14. q. 11.* vbi ad quæſtionem: an Rex cum ſubditis contrahens naturaliter tantum, an etiam ciuiliter obligetur? ita diſſerit: Si „ per obligationem ciuilem intelligamus obli-„ gatio-

gationem , quæ iuri naturæ eſt conueni-„
ens, & quæ approbatur vel comprobatur a „
iure ciuili, ciuiliter obligatur: Si per obli-„
gationem ciuilem intelligamus obligatio-„
nem, quæ a lege ciuili vim coactiuam acci-„
pit, non obligatur ciuiliter, ne quidem tan-„
quam membrum cœtus; quia licet ſit„
membrum cœtus ſeu ciuitatis; tamen eſt ta-„
le membrum, in quod translatum eſt Ius in-„
tegri, ſeu omnia Iura reliquorum membro-„
rum adeo vt a reliquis vniuerſis obligari„
non poſſit; nec a ſeipſo, quia ſeipſo ſupe-„
rior non eſt; ſed tantum naturaliter, vt ta-„
men ex hac naturali obligatione naſcatur a-„
ctio, ſcil. vt contrahens petere poſſit, &, ſi„
Rex facere velit, id quod conſcientia, ho-„
neſtas & æquitas dictant, etiam cum effe-„
ctu. Et hinc eſt, cur reges ſoleant permit-„
tere, vt conueniantur in propriis tribuna-„
libus, vt ius creditoris declaretur, licet exa-„
ctio ſequi non poſſit, ſi ſponte ſententiæ ſa-„
tisfacere non velint; nam ſubditis cogere„
eum, cui ſunt ſubditi, non licet. „

§. XIX. Neque vero negamus, indemni-
tatem a reuocante hic præſtandam eſſe, quo-
usque reditus ex vſu priuilegii impetratio-
num impenſis nondum reſpondent; illorum
enim compenſationem is, qui priuilegium
impetrauit, admittere omnino tenetur, quia
hic

hic de ſola indemnitate quæritur. Quodſi vero reditus ex priuilegio hactenus percepti impenſis maiores ſint, eos lucro priuilegiatorum cedere lubens largior.

§. XX. Cæterum, an idem dicendum ſit de extraneis priuilegium titulo oneroſo obtinentibus, non determino, quippe ad ſolos ſubditos quæſtionem præſentem reſtringere lubet & licebit. Itaque nos non tangunt, quæ habet *Vitriar. Inſt. Iur. Nat. & Gent. L. 2. c. 14. q. 17.* Difficilem & periculoſam eſſe „ declarationem, vbi cum exteris agitur, qui „ bona fide contraxerunt, & nullo iure caſus „ reipubl. ferre coguntur; &, ſi contractum „ iam in publicam perniciem vergere, adeo- „ que nullum declarari poſſe (quaſi ſub con- „ ditione factum, ſine qua iuſte fieri nequit) „ dici queat; quis vnquam exterorum certus „ eſſet de ſuo contractu, & quis cum alio re- „ ge vel populo contracturus eſſet? (reſpon- „ deri poterat: quis locationem initurus, vel commodatum, vel donationem accepturus eſſet, cum & hæc aliquando infringantur?) Interim, ſi, quod res eſt, dicendum ſit, vel videntur eiusmodi conceſſiones exteris factæ ad priuilegia proprie talia referri non poſſe, vel extraneos iſtos ſaltem pro ſubditis temporariis habendos eſſe. add. *Enenkel. de*

Pri-

Priuil. Iur. Ciuil. L. 3. c. 8. n. 3. 4. & cap. 17. n. 13. 14. Verum ea altiorem requirunt indaginem & ad rem præſentem non pertinent.

§. XXI. 2. Gratia Principis non poteſt præualere Eiusdem obligationi. Vetus eſt, & verisſimus canon: Fruſtra quæri de voluntate, vbi deficit potentia. Non vero poteſt, ſi boni Principis officio ſatisfacere velit, concedere quicquam vel permittere, quod vel aliquo modo ſaluti publicæ contrariatur. Et perinde inique vrgent ſubditi, vt priuilegio vtilitati publicæ iam aduerſo inhæreatur, ac Princeps idem hoc caſu iniuſte tuetur. Grauisſimum eſt *Boxhornii iudicium Diſquiſitioni Polit. 33. ſubiunctum:* „Priuilegia publica, vti non indulta haberi „debent, cum mutata rerum ac temporum „conditione nocere magis poſſunt, quam „prodeſſe; ita in perpetuo & immoto ipſo„rum vſu non tam prudentia eſt, quam con„tumacia. Omnia rebus ac temporibus „accommodanda ſunt. Vetus ordo in ex„traordinariis rebus oblatus & ad res alias „comparatus, ſi continuo obſeruetur, con„fuſio in republica eſt, non ordo.

§. XXII. Omni itaque priuilegio tacita ineſt exceptio: niſi æquitas & vtilitas publ. aliud exegerit. Ita *Enenckel. de Pri-*

Priuil. Iur. Ciu. L. I. cap. 10. per tot. fines priuilegiorum diligentiſſime enumerans, potiſſimos conſtituit æquitatem & vtilitatem publicam, *d. cap. n. 4. 5. 6. 28. -34.* cui, ſi priuilegia poſt tempus contraria eſſe incipiant, ea recte reuocari docet *Idem L. 3. cap. 19. n. 3.-6.* Conceſſio enim principis eousque intelligitur, quousque poteſtas eius patet, & non vltra. *Enenck. L. 1. c. 4. n. 1. 29. 30. & cap. 5. n. 10. 12.* Dicis; deliberari ſatis, an conceſſio priuilegii publico expediat, debebat; Reſp. non ſatis præuidentur etiam a prudente patrefamilias omnes caſus futuri domeſtici, eamque ob rem facultas reſcindendi contractum ſæpe conceditur; qui vero præuideri poſſent omnes caſus futuri Reipubl. imminentes, quippe tanto plures & infinite varii, quo amplior eſt Reipubl. ambitus, quoque frequentior in ſtatu naturali eam turbandi, inuadendi, mutandi, &c. occaſio. Neque caſibus futuris renunciare poteſt Princeps, quod quidem poteſt priuatus; hic enim iuri ſuo, ille alieno commodo Reipubl. cuius quaſi tutor eſt, renunciat. Iuri tertii vero renunciari non poſſe certiſſimum eſt. *Barboſ. Theſaur. Axiom. L. IX. C. 131. ax. 28. & L. XIV. c. 79. ax. 3. d. L. XIV. c. 105. ax. 7.*

§. XXIII. 4. Princeps exiſtente cauſa quae contrarium vrgeat, non modo

poteſt, ſed & debet reuocare, quicquid antea iuſſit vel permiſit. Paret ex antecedentibus. Scil. Principis officium eſt omnia reipublicæ & ſubditorum negotia dirigere ad ſalutem publicam; Quicquid aduérſus eam fecerit, iuſſerit, conceſſerit, permiſerit, iniuſtum eſt. Notanda tamen & hic qualitas obligationis Principi incumbentis: Cum ſubditorum non ſit in arcana ſtatus & media rempublicam tuendi ſeruandique inquirere, neque an priuilegii conceſſio vel reuocatio vtilitati publicæ refragetur, cognoſcere; nec vrgere, vt conſeruet Princeps, nec vt reuocet priuilegia, poterunt. Adeoque ſi quid iniuſte Princeps fecerit, patienter ferendum eſt, conf. *Enenckel. de Priuileg. l. III. cap. 9. n. 10.* Sed & minime præſumendum; quin credendum potius, quoties priuilegia conceduntur, quoties reuocantur, id fieri ex publicæ ſalutis ratione, quam vbi neglexerit, vel contemſerit Princeps, iuſta Dei, non monſtroſa ſubditorum iudicia experietur. Iniuſte inquam facere poteſt quidem, ſed non præſumitur, & quod iuris hac parte ſubditis competit, imperfectum eſt. Add. *Enenckel. de priuileg. L. 3. c. 6. n. 13. 14. c. 7. n. 12. cap. 9. n. 4.-9.*

OBSER-

OBSERVATIO XVII.
IVS PRINCIPIS REVOCANDI PRIVILEGIA AMPLIATVM ET AB OBIECTIONIBVS LIBERATVM.

SVMMARIA.

An iuſiurandum iuri Principis obſtet? 1. Iuramentum non eſſe promiſſionem Deo factam, §. I. *quamuis periurium ſit ſeparatum crimen contra Deum.* §. II. *Conſenſus Dd. cum hac hypotheſi eiusque vſus.* §. III. *2. Iuramenta neque producere ſeparatam obligationem erga ſtipulatorem, nec nouam obligationis qualitatem,* §. IV. *3. Iuramenti obiecta eſſe non poſſe actus arbitrio promittentis exemtos. Ergo nec iuſiurandum Principi obſtare, quo minus vrgente vtilitate publica priuilegia reuocare poſſit.* §. V. *Nec admittendum eſſe diſtinctionem inter illicita naturaliter & ciuiliter.* §. VI. *Quamuis eadem inſuper aſſertioni noſtra non obſtet* §. VII. *4. Iuramenta promiſſoria eandem interpretationem easdemque conditiones tacitas recipere, quas pacta recipiunt.* §. VIII. *Non tamen debere pronum eſſe Principem ad reuocanda priuilegia iurata.* §. IX. *Quid obſtent reuocationi priuilegiorum iura Comitiorum prouincialium?* §. X. *Subditos in dubio omne ius, quod ſibi expreſſe non reſeruarunt, in principem tranſtuliſſe cenſeri.* §. XI. *A iure Comitiorum*

X 2 *pro-*

prouincialium ad ius determinandi Reip. negotia non recte inferri. §. XII. *Poſſe ciues cum futuro* Principe *paciſci, ne citra ipſorum conſenſum priuilegia concedat vel tollat.* §. XIII. *At niſi pactis expreſſis ius ratihabendi priuilegia ſibi quaſierint, id ipſis tribuendum non eſſe.* §. XIV. *Vbi hoc factum non ſit, per comitia non infringi poſſe reuocationem priuilegiorum a* Principe *factam.* §. XV. *Doctrinam noſtram de iure Principis non repugnare iuri diuino.* §. XVI. *neque reuelato,* §. XVII. *neque naturali,* §. XVIII. *neque religioni Chriſtianæ.* §. XIX. *Monita de exemplis ex ſacris literis forte adducendis.* §. XX. *Reſpondetur ad obiectiones contra propoſitam ſententiam.* §. XXI. *ad 1. obi. Imperialis maieſtatis proprium non eſſe, auferre conceſſa.* §. XXII. *ad 2. Neminem Principali autoritate circumſcribendum.* §. XXIII. *ad 3. Rem meam nec publico, nec priuato nomine mihi poſſe auferri.* §. XXIV. *ad 4. Fundum nemini per Reſcriptum adimi poſſe.* §. XXV. *ad 5. Dignam eſſe vocem maieſtate regnantis, legibus ſe alligatum profiteri.* §. XXVI. *ad 6. Donationem remuneratoriam renocari nulla ex cauſa poſſe.* §. XXVII. *ad 7. Iuſtum eſſe, Principem legibus obtemperare ſuis* §. XXVIII. *ad 8. Contractus & pacta violare eſſe contra bonos mores &c.* §. XXIX. *ad 9. Principem nihil in alterius iniuriam permittere poſſe* §. XXX. *& ad ſimiles alias,* §. XXXI.

item

Digitized by Google

item ad autoritates §. XXXII. *Concluditur.* §. XXXIII.

§. I.

SEd annon iuriſiurandi religio Principi obſtat, quominus priuilegia reuocare poſſit? Liceat & hic poſitiones aliquot vel ab omnibus conceſſas vel euidenter probandas præmittere, ex quibus, quid ſentiamus, ſponte fluet & confirmabitur: I. Iuramentum non eſt promiſſio DEo facta. Qui teſtis vocatur, ei nihil promittitur. Finge te ſponſionem vel contractum inire cum Caio, præſentibus Lucio & Decio, atque hos teſtes ab vtroque veſtrum vocari; certe Lucio & Decio hic nihil promittitur, quin propterea teſtes eſſe poſſunt, quia eorum nihil intereſt. Aliam & diuerſam eſſe rationem, quando DEum teſtem inuocamus, hucusque penetrare non potui, niſi quod homines teſtes coram iudice vel arbitro compareant, factum referant, eoque fidem iudici faciant; DEus vero, qui nec viſibilis præſentiæ nobis copiam, nec modis in ſenſus incurrentibus iudici homini fidem facit, ipſe potius ſimul Iudex fiat & temeratæ religionis vindex, vnde Teſtis iuxta ac perfidiæ Vltor provocatur. Perfidia vero illa, quæ in iuramento violato cernitur, non in reſpe-

ctu ad Deum, ſed in reſpectu ad ſtipulantem vel paciſcentem talis eſt. Et quando iuraturi admonentur, ne DEum, qui falli non poteſt, fallere præſumant; non intelligitur deceptio in promisſis, ſed extrema & execranda temeritas, qua peieraturus tremendo & iuſtisſimo numine ad tegenda, & protegenda ſcelera abutitur.

§. II. Nihil itaque iurisiurandi religioni hæc mea hypotheſis detrahit, ſed firmisſime perſuaſus & plane conuictus non atrocius periurio præmeditato crimen eſſe ſtatuo. Quippe in reliquis delictis, quantacunque ſint, (ſi blaſphemiam excipias) delinquens ſenſum DEi, qua poteſt, ex animo eiicit, eoque (licet ſtolido conatu) a Numine ſe abſcondit, certe DEum delicto non implicat; at periurus ſciens volens DEum criminis ſocium & protectorem adſciſcit. Blaſphemia etiam ſæpe præcipiti debetur furori vel inconſideratæ leuitati; at periuria præmeditata, quin & ſubſecutæ iuramenti antea præſtiti violationes deliberato vt plurimum & haud ita turbato animo patrantur. In periurio itaque ſeparatum aduerſus Deum crimen eſt, non vero in iuramento ſeparatum DEo factum promiſſum.

§. III. Quodſi autoritas deſideretur, ſentit nobiſcum *Vitriar. in Inſtit. Iur. Nat. & Gent. L. 2. c. 13. quæſt. 12. & 22.* in partes ſuas prouo-

cans

cans *Feldenum ad Grot. L. 2. c. 13. §. 14.* vbi quidem diſerte pro hac opinione nihil; interim non obſcure ex variis Feldeni, *ad d. c. 13.* annotationibus colligere licet, eandem ipſius nobiſcum fuiſſe ſententiam. Poſita vero noſtra hypotheſi opus non eſt, vt quousque DEus promisſionem de re turpi vel nociua ſibi factam acceptaſſe videatur, inquiramus. Adeoque & hic prolixam diſputationem declinamus.

§. IV. Iuramentum itaque non producit ſeparatam erga ſtipulatorem obligationem, nec nouam obligationi ex promiſſo qualitatem ſuperaddit. Iuramentum quaſi fidei ſeruandæ pignus eſt, & eleganter a *Dn. Becman. in Polit. Parall. c. 5. §. 8.* vocatur oppignoratio ſalutis noſtræ. Conf. *Eiusd. Conſpect. Doctrin. Polit. p. m. 28. c. 6.* At pignus non legitimam facit obligationem, quæ legibus contrariatur; non ſuſtinet, quæ corruit & expirat; non intendit obligationem, ſed ſecurum reddit creditorem de executione; non facit ad veritatem, ſed ad bonitatem actionis. Non maior iuramenti vis eſt, ſi leges naturæ & diuinas poſitiuas reſpicias.

§. V. 3. Iuramentum pro obiecto habere non poteſt actus arbitrio pro-

mittentis exemtos. Vbi promiſſio nulla & inanis eſt, ibi nulla vis iuramenti, iuramentum enim eſt acceſſorium promiſſionis; at promiſſio translationem iuris noſtri inuoluit & in præiudicium aliorum nihil operatur. Iuri vero Principis procul dubio exemta eſt conceſſio priuilegii, quod vtilitati publicæ vel ab initio contrarium eſt, vel poſtea contrarium eſſe incipit. Siquidem pactum primum & antiquiſſimum in ipſa regiminis delatione inter ciues & futurum Principem ſemper hoc eſt, quod ſalutem publicam ſcopum ſibi primarium ponere velit; quin & officium Principis ex iure naturæ & indole ciuitatum conſtitutarum id vbique requirit. Huic obligationi ex lege naturali & pacto antiquiori oriundæ nihil aduerſum, ne quidem ſub iuramenti fide promitti poteſt, perinde ac iurare nequeo, me non ſoluturum pecuniam, quam ex promiſſo perfecto debeo. Princeps itaque grauiter peccat, ſi iurato promittat priuilegium, quod inde ab initio Reipublicæ noxium futurum perſpicit; talia enim contra Ius Naturæ & Diuinum promittuntur, adeoque ipſo iure nulla ſunt & inania. *Enenck. de Priuileg. L. I. c. 3. n. 5. 6.* Sed grauius peccaret, ſi ex ſuperſtitione tale priuilegium cum detrimento publico tueretur. Si cauſam non ſatis cogno-

gnouerit, vel miniſtrorum nonnullorum imperitia vel malitia ſeductus iurauerit, perinde absque ſcrupulo errorem corrigere poteſt. Conf. *Enenckel. de priuileg. L. I. c. 3. n. 5.-21.* Scil. qui illicitum vel impoſſibile ſe facturum iurat, peccat, quod temere iuret; bis vero peccat, ſi prætextu religionis iurisiurandi factum illicitum adimpleat.

§. VI. Minime vero probanda aſſertio: Iuramentum non obligare ad iniuſta naturaliter talia; ad ciuiliter iniuſta vero obligare ſecundum Ius Canonicum & hodiernum, niſi exinde tertio aut æternæ ſaluti præiudicium immineat; prout hæc exprimit *Schüz. in Compend. Lauterb. de Iureiur. p. m. 173.* Nos alia omnia edocti putamus, iusiurandum minime obligare ad ea, quæ iure ciuili abſolute prohibita ſunt; tum quia alias eludi poſſet omnis Imperantis prohibitio, tum quia & magiſtratui propter DEum, adeoque in conſcientia obſequium debemus. His itaque caſibus iuſtitia in iuramento deficit, quam tamen ipſum Ius Canonicum requirit, *c. 26. X. de Iureiur.* Pone, Principem prohibuiſſe, ne quis armatus vel auro textili veſtitus in publicum procedat; iurauerit aliquis poſt promulgatam prohibitionem, ſe talia non poſiturum; obligabit ex iſta hypotheſi iusiurandum, vt ſpernat iuſſum Imperantis,

quia arma gerere, vel talismodi veſtitu amictum incedere nec tertio, nec ſaluti æternæ per ſe detrahit? Idem dicendum foret de prohibitione, ne quis conſobrinam ducat, ne hos vel illos inquilinos habeat, & mille aliis. *Bachouius* etiam, qui præ aliis hanc quæſtionem optime diſcusſiſſe ſibi videtur, ſui ipſius incertus ita rem implicat, vt, quid ſtatuendum ſit, ex quouis alio melius, quam ex ipſo addiſcas, *vid. Vol. I. diſp. ad Treutl. XI. th. 9. lit. C. & Diſp. XXI. th. 2. lit. B.* Id vero concedimus, quoties aliquid prohibetur in fauorem eius, qui id ſe facturum iurat, toties is fauori ſuo & poteſt renunciare, & renunciaſſe præſumitur, ſi iuris ſui certus, nec dolo alterius inductus, iurauerit.

§. VII. Cæterum noſtræ aſſertioni, de *iurata priuilegii concesſione reuocationi eiusdem non obſtante*, communis iſte error non adeo refragatur, quia reſpectu Principis, cuius voluntas norma eſt legum ciuilium, nihil datur ciuiliter iniuſtum. Libuit vero & hoc tangere, vt aliquando dediſcere incipiant homines ſuperſtitionem, quam eiusmodi iuramentis tribuunt, dum aliis interim obligationibus, quibus DEo obſtricti viuunt, quotidie contrarii exiſtunt, DEique nomen lingua iactantes in aliorum oppresſionem

præ-

Digitized by Google

prætendunt, opere abnegant & contemnunt.

§. VIII. 4. Iuramentum promiſſorium eandem interpretationem eaſdemq; conditiones tacitas recipit, quas pacta recipiunt. Vnde, qui præſtationem ſucceſſiuam iam licitam, ſed quæ illicita fieri poſſit, iuramento confirmat, cenſetur excepiſſe caſum, quo licita amplius futura non eſt. Quemadmodum & a periurii reatu immunis eſt, qui ob impoſſibilitatem ſine culpa ſua ſuperuenientem præſtare, de quo iurauit, non poteſt. Itaque ſi ſalus publica abolitionem priuilegii ab initio iuſti & innoxii, ob rationes poſtea emergentes requirere cœperit, iuramentum reuocationi non obſtabit.

§. IX. Id tamen & hic lubentes largimur principem ad reuocanda priuilegia iurata pronum eſſe non debere. Quemadmodum enim ſubditi, quorum non eſt in cauſas reuocationis inquirere, falli facile poſſunt, ita certa manebit temerariam & ſine ratione ſuſceptam violationem vindicta Iudicis ſupremi & falli neſcii. Quin & ſi vſus priuilegii publico detrimentum minari videatur, Imperantis eſt diſpicere, an huic aliis mediis obuiam iri poſſit; omnia enim prius,

prius, quæ ſaluti populi non obſunt, tentanda, nec niſi ob immedicabile diſcrimen iuramentum reſcindendum eſt. Add. *Enenckel. de Priuileg. L. 3. c. 6. n. 44 - 49.* Interim cum obſequium & amor ſubditorum erga Principem ſuum exigat, vt optima quæque de eo præſumant; minime credendum, ſicubi Princeps priuilegia fide iuramenti munita aboleat, id temere & reclamante conſcientia fieri; ſumma quippe iniuria eſſet, & deterioris Principem quam quemuis priuatum conditionis faceret, ex ſola eorum, quibus cognitio & iudicium non competit, ſuſpicione pendere. Certe, ſi populi non iniuſta eſſet ſuſpicio, actiones tamen Imperantis irritas reddere ſphæram iuris priuatorum longe egreditur. Omnia ergo ad Imperantis conſcientiam referenda, quam non facilius temerabit, ſi ſubditi obſequio, patientia, amore, gratiam & amorem reciprocum prouocent, cæterum vero genuinam vim iurisiurandi data occaſione ſedulo inculcent, quam ſi cauſæ ad ipſorum iura non pertinenti ſe immiſceant & turbulentis poſtulatis indignationem Principis prouocent.

§. X. Videbimus, quid reuocationi priuilegiorum obeſſe poſſit. ius Comitiorum Prouincialium; cum vero hic non de certo re-

regno vel prouincia agamus, ſed ab indiuiduis abſtrahentes generalem conceptum nobis proponamus, nihil attinebit, ex legibus fundamentalibus huius vel illius Prouinciæ multa decerpere, ſed Iuris Naturæ placitis & principiis ex indole ciuitatis in genere depromtis inhærere præſtabit.

§. XI. Subditi in dubio omne Ius, quod ſibi expreſſe non reſeruarunt, in Principem transtuliſſe cenſentur. Quippe in dubio pro forma regulari & principiis Politicis reſpondente præſumendum eſt; regulare vero eſt, vt tota pro republica cura in Principem deuoluatur. Poſſunt certa ſibi iura reſeruare ſubditi, quando Imperantem adſciſcunt; at expreſſis verbis id fieri oportet. Fit enim contra eum interpretatio, qui clarius loqui potuiſſet; at potuiſſent & debuiſſent ſubditi reſeruationem clare exprimere, quia contra eos pro Principe præſumtio, & in translatione Iuris vniuerſi exceptionem ſtatutam facti eſt, proindeque diſtincte probandum.

§. XII. Nec ſequitur: ſubditis competit ius Comitiorum prouincialium, ergo iisdem competit ius circa hoc vel illud reipubl. negotium determinandum. V. g. competit ſubditis Electoralibus Saxonicis ius Comitiorum,

Digitized by Google

rum; interim cum anno 1653. reductionem exercitus in Comitiis vrgerent, eamque in rem in Duplica humillime exhibita varia afferrent conſilia; reſpondebat Sereniſſimus glorioſiſſimæ memoriæ Elector in Receſſu Prouinciali dicti anni: Was unſere Kriegs-völcker betrifft/ da ſtehet zwar die diſpoſition der Miliz, und wer / auch wieviel / des Landes und ietziger Läuffte Zuſtand nach an Officirern und Knechten in Dienſten zubehalten/ lediglich bey uns; Wir haben auch ohne der Landſchafft erinnern die vorigen Reductionen und Abdanckungen von Uns ſelbſten dermaßen eingerichtet/ daß dem Lande ſehr hoher Nutz dadurch zugewachſen/ wie aber in der Duplica und ſonſten nicht ſo gar hoch unerhebliche motiuen ꝛc. angeführet worden; Alſo ſeynd Wir erbötig / dieſen Dingen weiter nachzudencken ꝛc. auch / ſobald als zu geſchehen möglichen/ mit abſchaffung aller unnöthigen Speſen eine ſolche Anſtalt in den Kräyſen zuverfügen / daß ſich Unſere getreue Unterthanen zuverſichtlichen darob zuerfreuen haben ſollen. Scil. ſæpe ius comitiorum vltra modum collectandi non multum extenditur, niſi quod deputati religionis & iuſtitiæ libertatem in terminis generalibus efflagitare ſoleant. Notatu digna ſunt verba Scripti Præliminaris in Comitiis

tiis prouincialibus Electoratus Saxonici anno MDCIC. exhibiti, vbi poſtquam Judicium Reuiſorium Generale deprecati erant Deputati, hanc ſubnectebant declarationem: Wir ſchreiben ſolches keines weges der Meynung / als ob E. Königl. Maj. und Chur⸗Fürſtl. Durchl. über und von der Regierung Dero Lande wir Ziel und Maß ſetzen wolten / indem dergleichen Gedancken in uns nicht aufſteigen noch ſtatt finden / wie uns vielmehr bewuſt / daß das Regiment von GOtt Dero Königlichen und Chur⸗Fürſtl. Händen übergeben / und uns die Ehre der Unterthänigkeit und Gehorſams gelaßen ſey / in welchen auch Dero Allergnädigſten Befehlen wir allenthalben allergehorſamſt nachzuleben bereit ſind.

§. XIII. Poſſunt Ciues in legibus fundamentalibus cum futuro Principe paciſci, ne citra ipſorum conſenſum priuilegia concedat vel tollat. Hoc quemadmodum non facile quis negauerit, ſaltem non illi, aduerſus quos diſputo, ita vel exinde conſtat, quod ſæpe potiora iura, v. g. bellum decernendi, militem conſcribendi, &c. inuitis ciuibus, Principi non competant. Nempe liberum eſt reipubl. an Principem ſibi conſtituere velit, nec ne; liberum itaque

erit,

erit, quibus conditionibus Principem eligere velit; & penes hunc erat oblatas conditiones acceptare vel imperium delatum reſpuere.

§. XIV. At niſi pactis expreſsis jus ratihabendi priuilegia ſibi quæſiuerint, id ipſis tribuendum non eſt. Patet ex antecedentibus; quia iura Imperantis in dubio non diuiſa ſed integra præſumuntur. Neque recte a minori ad maius hic infertur, v. g. Princeps cum ſubditis communicauit arbitrium exercendi ius belli, collectarum, &c. ergo eorundem conſenſum etiam requirere tenetur quoad concedenda vel tollenda priuilegia; arguitur enim a diuerſis, haud ſecus, ac ſi quis vrgeret: donaſti mihi prædium, ergo etiam donaſſe videris librum vel annulum. Sed quidſi ius ferendarum legum generalium ex ſolius Principis arbitrio non dependeat, an & ius priuilegiorum limitatum cenſebitur? videtur quod ſic; quia priuilegium abrogat ius commune & nouam Legem continet. Cæterum quoties lex ſancienda materiam comitiorum facit, non ſemper dicendum eſt vel credendum, conſenſum ſtatuum prouincialium ad eam requiri; plerumque enim non niſi conſilium circa legem ferendam a ſtatibus exquiritur, determinatione ſoli Principi relicta.

Sæ-

Digitized by Google

Sæpe etiam lex futura in comitia deducitur non a Principe ſed a ſtatibus; non inquam Princeps eam deliberationi & arbitrio ſtatuum exponit, ſed ſubditi eam expetunt ex ſolius Principis arbitrio ferendam. Certe in vicina Saxonia inſciis Statibus priuilegia quotidie concedi experientia docet, neque eos vnquam deſuper queſtos meminimus; leges vero ferendæ plerumque ipſis, vt deliberent, proponuntur. Vbi vero ad concedenda priuilegia ſtatuum conſenſus non requiritur, nec requiretur ad ea abolenda.

§. XV. Demum vbi conceſſio vel abolitio priuilegiorum non ex conſenſu ſtatuum dependet, ibi nec in comitiis per modum grauaminis a certo municipio vel vniuerſitate propoſita Principem ſtringit, niſi priuilegium pactis fundamentalibus & vtilitati communi reclamare ſtatus contendant; quo caſu Principem clementer audire querentes, & ſiquidem preces veritate nitantur, mederi defectui conuenit. At hæc ſaltem de *conceſſione* priuilegiorum dici poſſunt; ſi vero Princeps ſuſtulerit priuilegium, non eſt, quod queratur vniuerſitas; vel enim ipſi vniuerſitati ademtum eſt priuilegium, vel priuato; Si vniuerſitati, non poteſt in cauſa propria decernere & Imperanti ſe opponere, niſi per leges fundamentales omnem vel cer-

te iſtius Priuilegii reuocationem Principi interdictam probauerint; Reuocatio enim privilegiorum, qua æqualitas iuris reſtituitur, multo plus fauoris meretur, quam eorum conceſſio. Si priuato priuilegium ademtum, vniuerſitatis plane non intereſt, eaque intercedens videtur curarum publicarum partem ad ſe non pertinentem vſurpare; conuenit enim Vniuerſitati defendere membra ſibi ſubdita, contra priuatos alios, non contra Principem.

§. XVI. Duas theſes hactenus probatas dedimus: (1) quæuis priuilegia, & quibuscunque fidei firmamentis (exceptis legibus fundamentalibus) munita reuocari a Principe poſſe, ſi vtilitas publica id exigat. (2) Subditos nunquam reſiſtere poſſe reuocationi priuilegiorum, licet eam e re ciuitatis non eſſe perſuaſi ſint; niſi per leges fundamentales hoc ſibi ius expreſſe quæſiuerint. Harum theſium neutram iuri diuino reuelato & obligationi Chriſtianorum contrariari breuisſimis iam oſtendendum eſt.

§. XVII. Ius Diuinum reuelatum legibus Naturæ contrarium non eſt, ſed exinde declarationes recipit; neque in dubio permisſioni Iuris Naturæ contradicere præſumitur. Scil. lex diuina reuelata prohibere poteſt, quæ iure Nat. permittuntur, at non poteſt pro-

prohibere quæ præcipiuntur, nec præcipere vel permittere, quæ prohibentur. Lex naturæ immutabilis eſt, non vero ius naturæ, quatenus attributum perſonæ, poteſtatem moralem, denotat. Ad leges vero naturales pertinet, vt ſalutem publicam primum ſibi ſcopum Princeps faciat. Ad leges naturæ pertinet, vt ius aliorum non liceat per iuramentum alteri præſtitum interuertere. Quæ itaque de pactis & iuramentis ſeruandis agunt leges diuinæ, regulam faciunt, ſed non ab omni exceptione immunem. Principem vero legibus naturalibus & diuinis reuelatis vniuerſalibus ſolutum non eſſe, ita certum & ſupra [illegible]ctum eſt, vt ſuperfluum ſit, aliorum [illegible]oritatem in partes vocare. Interim ne & ea deficiat, vide *Eneuckel. de Priuil. Iur. Ciuil. L. I. c. 8. per tot.*

§. XVIII. Porro leges naturæ ſimplex a ſubditis obſequium exigunt, quippe quo vnio, quæ eſſentiam ciuitati tribuit, imprimis conſeruatur. Huic etiam theſi literæ ſacræ non contradicunt, quin eam potius egregie confirmant: *Rom. XIII. v. 1. 2.* Omnis anima poteſtatibus ſupere-„ minentibus ſubdita eſto: non enim eſt po-„ teſtas, niſi a Deo; Sed quæ ſunt poteſtates „ a Deo ordinatæ ſunt. Quare, qui ſe op-„ ponit poteſtati, DEi ordinationi reſiſtit: qui „ vero reſiſtunt, ſibi ipſis iudicium acci-„

 pient,

„pient. DEI enim miniſter eſt. Et porro: „Ideo neceſſe eſt ſubditum eſſe, non ſolum „propter iram (timorem vulgo) ſed & pro„pter conſcientiam. Et *1. Petr. II. v. 13.* Sub„iecti eſtote omni humanæ creaturæ propter „Dominum, ſiue Regi, vt ſupereminenti, ſi„ue præſidibus, tanquam per ipſum miſſis. „Iterum *ad Tit. III. v. 1.* Commonefac eos, vt „principatibus & poteſtatibus ſubditi ſint, „obtemperent; ad omne bonum opus para„ti ſint. Hæc de magiſtratibus ethnicis dicebantur, quantomagis eadem de Chriſtianis dicenda ſunt? Ita *Eccleſiaſt. VIII. v. 2. &* „*4.* Os Regis obſerua; imprimis ob cauſam „iuramenti DEI. Quod enim verbum „Regis ſit imperium: quis dixerit illi; quid „facis? Et *Prouerb. XXIV. v. 21. ſeq.* Time Ie„houam, mi fili, & Regem; cum variantibus „(ſeditioſis) ne immiſce te. Nam ſubito „exſurget interitus eorum, & caſum vtrius„que quis ſcit? Habent vero Principes Deum iniuſtitiæ vindicem, eoque acerbiorem, quod nullum ab ope humana ſubditis remedium ſuperſit. *Sapient. VI. v. 1. - 9. Pſalm. LXXXII. Ierem. XXI. v. 11. ſeqq. Sirac. X. v. 10. 12. 17. ſeqq.*

§. XIX. Religio Chriſtiana non contradicit legibus honeſtis, nec ius Principis in cauſis temporalibus imminuit. Facile hæc

va-

variis rationibus oſtendi poſſent, niſi otium nobis facerent ſcriptores alii; & niſi omnes vno ore faterentur: eccleſiam non abolere politias, & Chriſtum nouum legislatorem non eſſe.

§. XX. Si quis exempla ſententiæ noſtræ contraria ex Literis ſacris conquiri poſſe putet, de iis etiam videbimus. Interim præmonuiſſe ſufficiet, ab exemplis aduerſus nos argui non poſſe, niſi (1.) de omnibus circumſtantiis ſatis conſtet, (2.) niſi factum approbetur & (3.) niſi certum ſit, aliter etiam fieri pro ratione circumſtantiarum potuiſſe; ſæpe neceſſitas factum exigit, quod alias admiſſum non fuiſſet.

§. XXI. Cæterum quamuis in hac materia non teneamur ad obiectiones ex legibus ciuilibus petitas reſpondere, prout ex ſuperiorb9 ſatis conſtare confidim9; ne tamen iuris illius cultoribus ſcrupul9 hic ſuperſit, eas, quæ pro denegata priuilegiorũ reuocatione afferri ſolent, leges Romanas & Iuris Canonici placita [præſertim cum omnes, quas allegari a diſſentientibus videmus rationes, iisdem comprehendantur] ſtrictim perluſtrabimus; ſed indicabimus magis, quomodo ex hacten9 dictis reſponderi poſſit, quam vt prolixis reſponſionibus operam demus.

§. XXII. Imperialis maieſtatis pro-

prium non eſt auferre conceſſa. *Nouell. 10. pr.* Reſp. non adimuntur iſta cuiquam, quæ reipublicæ redduntur magis quam dantur. conf. *Enenckel. de priuileg. Lib. 3. cap. 6. n. 11.*

§. XXIII. Nemo Principali autoritate circumſcribendus. *l. 1. C. de hu qui ven. atat.* Reſp. Loquitur textus de iure priuati erga priuatum; neque de Principe reuocante, ſed de priuilegiato priuilegio in tertii præiudicium renunciante. Fac etiam, dictam legem ad reuocationem priuilegii extendi, is tamen *circumſcribi* dici non poteſt, cui lucrum, quod ſalua autoritate publica permitti non poteſt, denegatur. Potior reipubl. cauſa quam ſingulorum, potior cauſa certantis de damno vitando, quam lucrum captantis.

§. XXIV. Res mea nec publico nomine nec priuato mihi poteſt auferri. *l. 13. §. 1. ff. commun. præd.* Reſp. limitationes in textu adduntur: 1.) ab eo, cui id faciendi ius non eſt. 2.) niſi alia conſuetudo conſiſtat. Quicquid vero conſuetudine, tanquam voluntate Principis tacita fieri poteſt, id etiam fieri poteſt voluntate eius expreſſa. Et quis eſt, qui auferendi ius non habet? certe non Princeps, ſed priuatus, qui publicam autoritatem

tatem mentitur. Porro agit lex allegata de ſeruitute prædiali; at in *l. 2. §. 16. ff. ne quid in loco publ.* verb. *niſi forte quis hoc impetrauerit.* contra ſeruitutem quid fieri, ſi indultu Principis fiat, permittitur. add. *Enenckel. de priuileg. L. 3. c. 6. n. 18.-33.* Diſpiciant hic diſſentientes de conciliatione, diſpiciant etiam de applicatione ad rem præſentem, cum priuilegium *res priuati propria* dici proprie non poſſit. Principi certe illibatum manebit dominum eminens, licet vel mille eiusmodi leges contradicunt.

§. XXV. Fundus nemini aut promulgatione Reſcripti aut reuerentia ſacræ annotationis adimi poteſt. *l. 7. C. de omni agro deſerto.* Reſpond. agitur ibi de fundo Principis patrimoniali; circa patrimonialia vero & liberior Principis diſpoſitio & arctior inde obligatio, quippe intereſſe Reipubl. ibi nec intercedit, nec prætendi poteſt; ſubeſſe vero poteſt & ſolet in priuilegiorum materia. Deinde lex allegata velle videtur, ne fundus patrimonialis antea ſterilis & neglectus, poſtea a priuato ſuis ſumtibus ad culturam redactus eidem citra impenſarum reſtitutionem auferatur. Et quidſi Imperatores Gratianus, Valentinianus & Theodoſius etiam priuilegia reuoca-

ri noluerint? ea declaratio nec ipſos, nec alios Principes ita obſtringit, ne potiorem Reipubl. rationem habere poſſint.

§. XXVI. Digna vox eſt maieſtate regnantis, legibus alligatum ſe principem profiteri; de iuris autoritate pendet autoritas Imperantis, & maius Imperio eſt ſubmittere legibus Principatum. *l. 4. C. de LL.* conf. *l. 3. C. de Teſtam. §. fin. Inſt. quib. mod. teſtam. infirm. l. 23. de Legat. 3. Enenck. de priuil. L. I. c. 8. n. 67. ſeq.* Reſp. alligatur Princeps legibus diuinis, naturalibus & poſitiuis vniuerſalibus; non legibus ſuis vel prædeceſſorum ſuorum, adeoque nec priuilegiis, quæ ipſe vel anteceſſor conceſſit, ſi noua ratio eorundem continuationem non permittat. Salus enim publica ſuperior lex eſt, cui lex de ſeruanda priuilegiorum conceſſione merito cedit. Taceo ſophiſmata politica & rationes ſpeciales, quæ Imperatores Romanos iis temporibus inducebant, vt legibus etiam ciuilibus adſtrictos ſe ſimularent.

§. XXVII. Donatio remuneratoria reuocari nulla ex cauſa poteſt. *l. Aquilius. 27. ff. de donat.* Reſpond. alia eſt cauſa donationis a priuato in priuatum, alia a Principe in ſubditum collatæ; deinde bene merita erga

ga

Digitized by Google

ga Rempubl. non eadem ſunt cum meritis erga conciuem; denique priuilegium ad donationes referri omnino non poteſt.

§. XXVIII. Iuſtum eſt, Principem legibus obtemperare ſuis; tunc enim iura ſua ab omnibus cuſtodienda exiſtimet, quando & ipſe illis reuerentiam præbet. Principes legibus tenentur ſuis, nec poſſunt damnare iura quæ in ſubiectis conſtituunt. Iuſta enim eſt vocis eorum autoritas, ſi quod populis prohibent, ſibi licere non patiantur. *can. 2. Diſt. IX.* quam in rem *gloſſ. vlt. ad tit. extrauag. de dolo & contumac.* ait: „alias Principes de numero illorum futuri „ſunt, de quibus Chriſtus in Matthæo loquitur: dicunt & non faciunt, & aliis gra„via onera imponunt, digito autem ſuo no„lunt ea mouere. Conf. *Enenk. de priuileg. L.1.c.8.n.69.ſeqq.* Reſpond. hæc omnia recte ſe habent, quando Princeps legem naturalem vel diuinam poſitiuam vniuerſalem repetit & ſeuerius ſubditis inculcat atque ad voluntatem creatoris, ad rationem & obligationem naturalem, ad pœnam diuinam prouocat, Ipſe vero ea quæ hac parte monet, ſpernit & negligit. Ita temulentiam, ſcortationes, duella, perfidiam feliciori e-

ventu prohibebit, qui ipſe abſtinet. At ipſe temulentus, ſcortator, iracundus, perfidus occaſionem præbebit ſubditis credendi, talia vel non ita ſeuere prohiberi, vel conditionem humanam non permittere, vt ab iis immunes nos præſtemus. Leges vero ex humano arbitrio ſubſtantiam capientes, v. g. ne conſobrina in thorum ducatur, ne auro textili veſtes exornentur, ne quis noctu domum egrediatur &c. vigorem perinde retinebunt, ſiue iis Princeps ſe attemperet, ſiue non, cum alia circa principem, alia circa ſubditos ratio verſetur; an enim chlamyde, corona, ſceptro ornari geſtiunt ſubditi, quando hunc regis ornatum conſpiciunt? Dicta vero Saluatoris ad clerum Iudaicum ſpectant, eosque in eccleſia doctores tangunt, qui criminibus, aduerſus quæ detonant, ipſi contaminantur, & non vitam ſuam ſed doctrinam, non facta ſed verba attendenda eſſe non inepte minus quam impie pronunciant. Dictum vulgatum: qualis Rex, talis grex, tum ad violationem honeſtatis naturalis, tum ad decorum referendum eſt. Deinde, quando toties de ſeruandis legibus ſermo eſt, de legibus generalibus, non de priuilegiis id accipiendum.

§. XXIX. Contractus, pacta, promiſſa, fidem violare eſt contra pietatem

&

& bonos mores; at quæ contra pietatem & bonos mores fiunt, ea nos facere non poſſe credendum eſt. *l. 15. de condit. Inſt.* Quicquid vero facere non poſſumus, id factum pro nullo, irrito, inutili habetur. Eaque omnia ad Principem etiam pertinent. *Enenkel. de priuil. L. 3. c. 5. n. 20. - 31.* Reſpond. Contractus *ſine ratione*, qualis ad reſciſsionem ſufficit, violare etiam Principi turpe eſt, idque illum facere non poſſe creditur. At nunquam certum eſt, nullam ſubeſſe rationem ſufficientem, quando Princeps priuilegia reuocat; neque cognitio, an ratio ſubſit, an quæ ſubeſt ſufficiat, ſubditis tribui poteſt; quin meliora de Principe præſumenda. Nunquam ergo reuocatio irrita haberi poteſt, quia nunquam conſtat, rationem reuocandi deficere, adeoque Principem id facere non poſſe. Neque vniuerſalis eſt regula: quicquid fieri prohibetur, id factum irritum eſt. Rem alicui venditam, rupta prioris contractus fide, alteri vendere & tradere iniuſtum eſt, at non irritum.

§. XXX. Princeps nihil quicquam in alterius iniuriam (adeoque nec contra priuilegii tenorem) permittere poteſt. *L. 2. §. 10. ff. ne quid in loc. publ. l. 7. C. de prec.*

Im-

Digitized by Google

Imper. offer. l. 4. C. de emanc. Reſp. (1) leges ciuiles facultatem Principis conſtringere non poſſunt, alias Ipſe eſſe Imperans ſui ipſius. (2) dicitur in his textibus, Principem *nolle* quid in iniuriam aliorum permittere. (3) non continet iniuriam in ſubditos, quod in vtilitatem Reipubl. permittitur vel tollitur; ſubditi enim hactenus iuri ſuo renunciarunt idque in Principem tranſtulerunt; & princeps adeo iure ſuo hic vtitur; at qui iure ſuo vtitur, nemini iniuriam facit. *Barboſ. Theſaur. Lib. IX. cap. 131. Axiom. 23.* (4) iniuria in *dd. ll.* non ad Principem refertur, ſed ad priuatum, qui aliquid in alterius læſionem vergens a Principe petit.

§. XXXI. Eodemmodo ſatisfiet ſimilibus obiectionibus, v. g. Principem, cum iura tueatur, eadem euertere non debere. *l. 35. pr. C. de inoff. teſtam.* (hoc enim, ſi generaliter intelligendum eſſet, nulla vnquam lex ciuilis poſſet mutari, & *d. l. 35.* non diſquirit, an Princeps ius teſtamentorum mutare poſſit, ſed an mutare *velle* præſumatur.) Non debere iniuriarum occaſionem naſci, vnde iura naſcuntur *l. 6. C. vnde vi.* Qualia plura collegit *Enenckel. de priuil. L. 3. c. 7. & 8.*

§. XXXII. Mille autoribus pro contraria ſententia (ſcil. priuilegia remuneratoria & oneroſa reuocari non poſſe; quamuis & ipſo-

ipſorum plerique caſum publicæ vtilitatis excipiant)allegatis ab *Enenckelio de Priuileg. Iur. Ciu. L.3. c.8. Carpzouio Lib. 1. deciſ.87. Zieglero de Iurib. Maieſtat. L. 1. c. 12. §. 12.* aliisque plurimis, cum non rationibus (ſi iam euolutas excipias) ſed opinionibus immorentur, non eſt, quod reſpondeamus; qui enim id fieri poſſet, niſi æque numeroſum diſſentientium exercitum cum iis committendo. Quemadmodum vero ſententia noſtra aſſeclis ſuis iisque plurimis non deſtituitur, ita iis in arenam producendis opus haud eſſe ſcimus, cum ratio opinioni præualere ſemper debeat, & communisſimæ opiniones ne legem quidem, quæ priuatos, nedum quæ Principem obliget, faciant, nec tanta hodie ſit gloſſarum, concluſionum, opinionum, quanta olim fuit, autoritas, quæ veritati ſufficienter probatæ præiudicare posſit.

§. XXXIII. Priuilegia mere gratuita ſine cauſa reuocanda non eſſe ſatis euincunt *Enenkel. in ſæpe allegato opere pasſim. Rauchbar. L.2. q.11. Ziegler. de Iurib. Maieſt. L. 1. c. 12. §. 13.* aliique plurimi, quos, vel potius eorum rationes afferre non pigebit, ſi hac in re diſſentientes experti fuerimus.

OBSER-

OBSERVATIO XVIII.

AD LEGEM I. C. DE SVMMA TRINITATE.

SVMMARIA.

Ad ICtos etiam pertinet tractatio rerum ſacrarum §. I. *Gratiani lex de libertate religionis.* §. II. *Diuiſio imperii inter Gratianum, Valentem & Theodoſium* §. III. *Epiſcopi tum temporis in Imperio quinam fuerint* §. IV. *Inter orthodoxos præcipui Damaſus, Petrus, Ambroſius, Aſcholius.* §. V. *Quo tempore & vbi lex 1. lata ſit* §. VI. *Intentio Theodoſii in latione huius legis* §. VII. *Ratio ſtatus a Theodoſio inferenda hac lege vſurpata.* §. VIII. (*Triboniani ineptiæ in tit. Cod. de crim. ſacrilegii* ibid.) *Alia ratio ſtatus politiea Clericalis per legem hanc tentata. Gregorii Nazianzeni aduentus in vrbem Conſtantinop.* §. IX. *Euentus legis. Diſceſſus Arianorum.* §. X. *Gregorii fata, & compendium totius eius vitæ.* §. XI. *Ratio ſtatus politicæ aulicæ & clericalis, conſpirantium in dimisſione Gregorii & electione Nectarii* §. XII. *Quas leges alias in favorem cleri Theodoſius poſt publicatam hanc l. 1. ediderit* §. XIII. *Summa l. 1.* §. XIV. *Iudicium de eius veritate & vſu.* §. XV. *Doctrina papizantes ICtorum proteſtantium, Policarpi Wirthii,* §. XVI. *B. Stru-*

Digitized by Google

B. Struuii §. XVII. *Reſpondetur ad textus ex Scriptura Sacra*, §.XIIX. *ad exempla antiqua & moderna*, §.XIX. *ad leges Imperii*, §. XX. *primo in genere* §. XXI. *Deinde in ſpecie ad Rec. Imp. de anno 1525.* §. XXII. *ad Rec Imp. de ann. 1544.* §.XXIII. *ad Rec. Imp. de an. 1545. & 1548.* §.XXIV. *idem ad Inſtrumentum Pacis* §. XXV. *ICti Catholici hac lege 1. pro fundamento vtuntur diſputandi contra Euangelicos.* §. XXVI. *Inepta & contorta obſeruationes Gloſſæ aliorumque ex hac l. 1.* §. XXVII. §.XXIIX. *Cur Damaſi & Petri Alexandrini mentio in lege facta ſit?* §.XXIX. XXX. *Alia obſeruationes inepta Mercerii & Iacobi Gothofredi* §. XXXI *Catholici voce quid denotetur in lege?* §.XXXII. *item quid per reliquos?* §.XXXIII. *Nota papizans de requiſitis heretici* §. XXXIV. *alia de puniendis hereticis.* §.XXXV. *Contortum argumentum ex lege.* §.XXXVI.

§. I.

CORreſpondet huic Titulo in Cod. Theodoſiano *lib. 16. tit. 1.* de Fide Catholica & *tit. 4.* de his qui ſuper religione contendunt. Ægre ferunt quidem Catholici, quod Imperatores de rebus ſacris leges tulerint notante Brunnem. *ad rubricam hic n. 2.* Et forte querela illa etſi ab iſtis ſcriptoribus ex falſo fundamento deducatur, non tamen plane de nihilo fuit, principibus ſæ-

ſæpe poteſtate ſua abutentibus. At non ſolent tamen Catholici ICtis controuerſiam mouere, quaſi illi non poſſint de rebus ſacris commentari præprimis ſi ſint Doctores Iuris Canonici. Vnde magis papizant ex noſtratibus Theologi quidam, ICtos ad Ius ſolum humanum & Iuſtinianeum relegantes atque a controuerſiis Iuridicis ex verbo Dei definiendis excludere volentes, quos inter absque pudore ſuam ſententiam publice dixit Michael Hauemannus *in tractatu de Iure Epiſcopali titulo XIII. p. 432.* (ap. Fritſch. de Iure Eccleſiaſtico) commiſeratione dignus, non refutatione, quod eod. titulo alio modo papizans magiſtratui ciuili & ICtis velit denegare cognitionem cauſarum matrimonialium, haud dubie irritatus affectu odii ob controuerſiam, quæ ipſi in cauſa matrimoniali cum ICto intercesſit.

§. II. Eſt hæc lex ſolius Theodoſii M. quamuis inſcriptionem habeat etiam Gratiani & Valentiniani & quidem hac occaſione lata. Gothi Valente mortuo, toto anno diœceſin Thraciarum, Scythiæ & Myſiæ deprædati ſunt, ad portas vsque vrbis Conſtantinopolis, cui & metum iniecere. Gratianus in hac rerum perturbatione e Galliis in Pannoniam, Myſiam, Thraciasque, imo & Conſtantinopolin pergens orientem Danubiique

limi-

Digitized by Google

limitem ordinauit pacauitque, Theodoſio M. in Imperium adſcito anno 378. & Syrmii degens reſcriptum emiſit, quo hæreticis libertatem religionis fecit, exceptis tantum Manichæis, Photinianis & Eunomianis. *Iac. Gottofr. in Chronol. Cod. Theod. add. ann. 378. f. 99. Socr. V. 1. 2. Sozom. VII. 1. 2.* Vnde facile patet Gratianum iſtam legem tuliſſe ex neceſſitate, & quod nollet Arianos in oriente irritare vt ad Gothos Arianiſmi defenſores (*vide Theod. IV. 32. p. 282. Socr. IV. 27, 124.*) tranſirent, nam non ſolum paulo ante Gratianus alia lege interdixerat hæreticis, quæ eſt *l. 4. C. Theod. de haret. conf. ibi Gottofred. f. 115.* ſed & mox ſequente anno 379. iſtam legem Syrmii datam iterum abrogauit *l. 5. C. Theod. eod. cuius pars extat l. 2. Cod. Iuſt. de haret.* ſuaſſu Ambroſii, vt non improbabiliter Gottofr. *ad d. l. 5. f. 117.*

§. III. In diuiſione imperii Theodoſio ceſſit oriens cum Thracia, Gratianus & Valentinianus Iunior inter ſe diuiſerunt imperium occidentale, Gratiano ceſſere Galliæ, Britanniæ, Hiſpaniæ, Valentiniano Italia, Illyricum, Africa ſecundum Zoſimum, etſi Sozomenus Illyricum attribuat Theodoſio. *Gottofr. in Chronol. Cod. Theod. ad annum 379. f. 101.* Forte quod Theodoſius ibi baptizatus ſit.

§. IV. Imperator autem Valens qui antea in oriente imperauerat, cum Arianus ipſe fuerit, non mirandum, quod & in eius ditionibus Arianiſmus maxime floruerit, vnde non ſolum tum temporis in vrbe Conſtantinopolitana Demophilus Arianus poſt Eudoxium Arianum, relegato a Valente Euagrio ab orthodoxis creato, epiſcopatum gerebat, ſed & Alexandriæ Lucius Arianus Athanaſio ſucceſſerat, remoto Petro orthodoxo, cui Athanaſius epiſcopatum commiſerat, quamuis Petrus Romam fugiens & inde cum literis Epiſcopi Romani rediens adhuc viuo & inuito Valente fuerit reſtitutus, deiecto Lucio. Romanæ vero eccleſiæ præerat Damaſus orthodoxus, ſuppreſſo ope Maximini præfecti Vrſino, vt Hieroſolymitanæ Cyrillus: Antiochena in tres factiones diuiſa erat, quasdam eccleſias Dorotheus Arianus poſt Euzoium rexit, orthodoxas partim Paulinus, partim Meletius ab exilio reuocatus gubernauit. *Socrat. V. 3. iunct. IV. 1. p. 103. c. 13. p. 111. c. 16. p. 113. c. 24. p. 122. c. 30. p. 125. Sozom. VI. 7. 13. 14. 19. 23. & 39. VII. 3.* Præterea Mediolani epiſcopatum gerebat Ambroſius & Theſſalonicæ Aſcholius. *Socrat. IV. 25. p. 122. V. 6. p. 128. Sozom. VI. 24. 148. VII. 4. 168.*

§ V. Erant autem inter orthodoxos tum

ma-

magnæ autoritatis Damaſus Romanus, Petrus Alexandrinus, dictus Ambroſius & Aſcholius, certe vnus alterum maxime commendare ſolebat. Nam Ambroſius in Epiſt. ad ſacerdotes & omnem clerum plebemque Theſſalonicenſem de obitu, vita & virtutibus Aſcholii ſcripta eum ſanctum virum vocat & *murum fidei*, gratiæ & ſanctitatis. *Iac. Gottofr. ad l. noſt. in Cod. Theod. f. 6.* Et Damaſum ac Petrum ſecum iungit Ambroſius in allocutione ad Spiritum S. *in proleg. lib. I. de Sp. S.* & Sozomenus *VI. 15.* narrat Apollinariorum hæreſin a Damaſo & Petro, concilio Romæ conuocato, fuiſſe damnatam. Ipſe Hieronymus ab aduerſariis hæreſeos accuſatus vt ſe purgaret, dicit ſe cum Damaſo & Petro credere *epiſt. ad Marcum & Presbyterum tom. 3. Iac. Gottofred. d. l. f. 7.*

§. VI. Theodoſius Imperator poſtquam Gratiano quintum & ſeipſo primum conſulibus, a barbaris victoriam reportaſſet anno 380. Theſſalonicam venit & ibi graui morbo decubuit, atque ab orthodoxo Aſcholio Epiſcopo vrbis baptizari voluit: Paucis poſt diebus a morbo recreatus Conſtantinopolin contendit 8. Cal. Decembris *Socrat. L. V. c. 6.* Antequam vero Conſtantinopolin iret, legem noſtram promulgauit *Sozom. c. 4. lib. 7.* quæ lex cum III. Kalendas Martii data ſit,

dicendum foret, quod vel morbus ipſius valde diuturnus fuerit, vel quod ante baptiſmum & morbum legem dederit. Neutrum probabile, nec ipſi Socrati & Sozomeno conſentaneum. Et in eo etiam non conueniunt Socrates & Sozomenus, quod ille referat Theodoſium iam ante baptiſmum de orthodoxa fide ſatis inſtructum, Aſcholium propter orthodoxiam vt ab eo baptizaretur elegiſſe: hic vero narret, Theodoſium ægrotantem per Aſcholium fidei myſteria edoctum eſſe, Chriſto initiatum fuiſſe & conualuiſſe. Igitur mihi videtur veroſimile Theodoſium fere per totum annum Theſſalonicæ degiſſe, & prima anni quadrante fuiſſe baptizatum morbo laborantem, poſtquam autem ex morbo conualuerit ad finem anni Theſſalonicæ manſiſſe partim ob alias cauſas, partim ad inſtantiam Aſcholii vt in fide corroboraretur, partim, vt effectum legum ſuarum antequam Conſtantinopolin proficiſceretur, ibi expectaret. *Conf. Gottofred. in Chronol. ad d. ann. 380.*

§. VII. Vti vero nullum eſt dubium legem noſtram poſt baptiſmum a Theodoſio latam eſſe, (& quidem veroſimiliter ſuaſu Aſcholii vtpote de quo gauiſus eſt, teſtante Sozom. *d. cap. 4.* quod is ſibi bonus adiutor contigerit;) partim vt zelum ſuum ſuper religio-

ligione teſtaretur (quæ eorum temporum perſuaſio erat) partim vt (forte adhuc ægrotans) eo citius a Deo ſanitatem obtineret; ita quæ Sozomenus *ibid.* de intentione legis noſtræ memorat, non multum vero ſimilia ſunt. Scilicet conſideraſſe Theodoſium, cum audiuiſſet eccleſias orientem verſus omnes tumultuari, ita vt populus in varias ſectas diſtraheretur, maxime autem Conſtantinopoli; conſultius fore, vt prius ſuam de religione confeſſionem ſubditis ſuis ederet, ne opprimere videretur eos, ſi repente religionem ſuſcipiendam præciperet nulla lege circumſcriptam. Propterea igitur legem hanc populo Conſtantinopolitano irrogaſſe, quia putauerit iſthinc velut ex arce totius imperii, reliquis vrbibus breui tempore notum fore reſcriptum ſuum. Facile enim refutatur hæc Sozomeni ratiocinatio ex verbis ipſis legis noſtræ, vel prout ipſe Sozomenus ea retulit. Nulla enim ibi verba confitentis ſed imperantis, & repente imperantis cum ſanctione pœnali, etſi adhuc indeterminata.

§. VIII. Mihi ergo rem ſecundum ſtatum iſtorum temporum & ea quæ Gothofredus in Chronologia ad annos 378. 379. 380. collegit, conſideranti ſic videtur: Erat oriens per quadraginta annos Arianiſmo infectus &

paucisſimi ibi orthodoxi. Ipſe Gratianus eamob rem vt §. *II.* notauimus, coactus erat lege publica indulgere Arianiſmo. Adſumebatur Theodoſius in partes imperii ſiue tum paganus, ſiue quod probabilius catechumenus. Ipſi in partitione Oriens & Thracia infeſtata a barbaris Arianiſmi defenſoribus obtingebat. Fauebat iam orthodoxis. Sed ratio ſtatus non permittebat, vt ſtatim puplice ſe declararet. Metuebatur defectio ac rebellio populi. Conferebat ſe anno *79.* Theſſalonicam veroſimiliter cum orthodoxis, qui ibi ſuperabant conſilia collaturus. Eodem anno Gratianus Mediolani, vbi Ambroſius epiſcopus erat, reuocabat legem ſuam Arianis indulgentem, partim ne licentia Arianis conceſſa, putaretur pertinere etiam ad partem occidentalem Gratiani, partim vt tentaretur, an quemadmodum indulgentia facta potisſimum in gratiam Orientis, ita etiam ſublatio poſſit effectum ſortiri aliquem ibidem. Apponebatur pro more nomen ipſius Theodoſii, qui re male cedente & Theſſalonicæ tutus erat & ſe excuſare poterat, ex ſubſcriptione patere, quod Gratiani hæc lex ſit, ipſo inſcio edita. Accedebat quod illa Gratiani lex obſcure loqueretur Arianos non diſerte notans. Vnde nec multum in oriente tum quidem operata eſt.

Sub

Digitized by Google

Sub finem anni, 79. vincebat Theodoſius Gothos, Alanos, Hunnos, eosque ex Thracia expellebat. Victoriæ nunciabantur 15. Kal. Decembr. Metuebatur tamen motus populi orientalis, ſed metu minore eiectis adiutoribus. Ergo Theodoſius Theſſalonicam ſe conferens, ibique morbo ſiue vero ſiue ficto decumbens, baptizabatur ab orthodoxo. Declarabat ſe hoc modo aperte pro orthodoxis. Tutius videbatur ſubſiſtere Theſſalonicæ & inde legem noſtram præmittere, vt motu ſuborto Imperatoris perſona in tuto eſſet. Noſtra lex populum ſpectabat. Ei adiungebatur alia, vel vt Gottofredus vult, noſtræ pars erat, vel ad eundem populum Conſtant. vel ad præfectum Prætorii relata *l. 25. Cod. Theod. de Epiſc.* notans Epiſcopos, ſed ita obſcuris verbis concepta, vt poſſet, re male ſuccedente, multiplici modo explicari (retulit eam Tribonianus *l. 1. C. de crimine ſacrilegii,* alieno maxime loco, vti omnes leges illo titulo collocatæ. Quamobrem Gottofredus *ad d. l. 25. f. m. 58.* errores and fraudes Triboniani notat.)

§. IX. Iuuat coniecturas noſtras rei euentus. Sperauerat forte Theodoſius legem noſtram & adiunctam ei *l. 25. Cod. Theod. de Epiſc.* maiorem metum in Demophilo Epiſcopo Conſtantinopolitano excitaturam eſſe,

ſe, vt non expectato aduentu Imperatoris ſponte epiſcopatu cederet, eumque cum Presbyteris & Diaconis potioribus Arianiſmo fauentibus deſereret, & Conſtantinopoli exiret. Nam & eam intentionem legis noſtræ fuiſſe, conſiliorum politicorum & rationis ſtatus Clericalis non ignaro, non videbitur vero abſimile. At hæc quidem intentio effectu carebat, cum Ariani manerent, vel putantes, Imperatorem non iturum vltra, vel expectaturi expulſionem, ne me[illegible]i deſertores ſuis eſſe viderentur. Miſſus etiam ab orthodoxis ex Nazianzo vrbe Conſtantinopolin Gregorius, ſiue ipſe ſponte eo ſe contulit. Referunt enim id ſolum Socrates *l. 5. c. 7.* quod Gregorius in quadam eccleſia perexigua Conſtantinopoli conuentus fecerit, & Sozomenus *l. 7. c. 5.* quod præſederit Conſtantinopoli iis, qui Trinitatem conſubſtantialem profitebantur. Id vero ſimile eſt, quod publico iuſſu Imperatoris eo non ierit. Non poterat ergo non pro ſe ipſum obtrudente haberi ab Arianis. • Ita intelligo quæ ſcribit Socrates *lib. 5. c. 7.* quod Gregorius, cum intelligeret quoſdam ipſi obſtrepere, quod homo exterus & peregrinus eſſet, lætus admodum de Imperatoris aduentu, Conſtantinopoli amplius ætatem degere recuſauerit. An & ipſe

præ-

præſcitu Imperatoris præmiſſus, vt appareret, vtrum Ariani aduerſus eum ſe mouere & ita epiſcopis orthodoxis anſam dare vellent, vt ex regulis politicæ clericalis rebellionis incuſari poſſent.

§. X. Cum vero Ariani nec ſponte loco cedere, nec violentos motus excitare vellent, ſic tamen Theodoſius quod timeret amplius, non deprehenderet, Conſtantinopolin contendit 8. Calend. Decembr. ibique ſine mora Demophilo præcepit, vt aut ex Niceni Concilii decreto religionem propagaret & populum ad concordiam reduceret, aut eccleſiis excederet. Elegit exceſſum: illud euangelii ſuis inculcans: Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Exiit ſimul 6. Cal. Decembr. Lucius epiſcopatu Alexandrino a Petro deiectus (conf. §. IV.) qui hactenus Conſtantinopoli vixerat. Et ſic orthodoxi templa ab Arianis per 40 annos poſſeſſa receperunt, ingrediente ſtatim poſt exceſſum Demophili imperatore. *Socrat. d. l. 5. c. 7. Sozom. d. l. 7. c. 5.*

§. XI. Videbatur iam nihil obſtare quo minus Gregorius Nazianzenus ſedem Demophili occupare poſſet, ſed tamen nec tum eam quiete obtinere poterat, & Nectarius ad id munus electus fuit. Vtrumque negotium obſcure & variantibus circumſtantiis

Digitized by Google

convocata quadam ex vili plebe turba in templo, Maximum inſciis reliquis de clero inueſtire incipiunt, ſed die appropinquante a clero & populo concurrente, & ægre ferente etiam Arianorum ſecta hoc facinus, in propoſito ſuo turbati ſecedunt in ædes propinquas choraulis cuiusdam & ibi cum plebe ſibi adhærente ſcelus peragunt. Populus etiam Gregorio iraſcitur, quod Maximum publice commendauerit. Maximus Imperatorem adhuc Theſſalonicæ degentem adit, eiusque confirmationem petit, reiectus ad Petrum tendit, ſed & ibi inuiſus Alexandria pellitur. Gregorius factum illud indigne ferens diſceſſum meditatur, ſed valedictoria ſua oratione iterum cœtum mouens, eius eiulatu & obteſtationibus promittit ſe manſurum, donec alius epiſcopus ab epiſcopis, qui aduenturi ſperabantur, veniret. Interea venit Conſtantinopolin Theodoſius & in priuato colloquio Gregorium ad epiſcopatum vocat, ægre ferentibus Arianis maxime, vt qui templum reſtituere deberent, ſed minitantibus ſaltem Gregorio, Imperatori vero ſupplicantibus & publice eiulantibus, vt plateæ clamoribus & lacrymis repletæ fuerint, ac ſi vrbs ab hoſte capta eſſet. His tamen non obſtantibus, Gregorius cum Imperatore & cœtu ſuo templum vrbis ſole obnubilato intrat,

Digitized by Google

trat, mox tamen precibus ſuis ſereno. Ex priori Ariani omen facti illiciti, ex poſteriore orthodoxi facti Deo placentis ſumebant. Rogabatur Imperator vt Gregorium in ſolium collocaret. Hic per alium (cum ob metum & imbecillitatem corporis ipſe non poſſet) populum admonet, vt gratias Deo agerent pro reddito templo, inueſtituram vero ad aliud tempus differrent. Delinito ita populo, Gregorius tamen euitare non potuit, quin paulo poſt nolens & repugnans ab epiſcopis in idem ſolium collocaretur. Interim Gregorius aulam viſitabat a moribus aulicis alienus, & auaritiam familiarium Imperatoris obſeruans, admittentium ad Imperatorem, qui darent munera, reliquos Gregorio ſimiles excludentium, condonabat etiam iuueni, qui ipſum necare decreuerat, vt adſtantes dixerunt, culpam criminis. Conuocabatur interim Conſtantinopolin Synodus a Theodoſio, interque epiſcopos eo venientes erat etiam Meletius Epiſcopus Antiochenus Gregorio maxime fauens: Hoc autem mortuo, ſimultatibus variis inter Epiſcopos ortis, etiam Gregorio inuidentibus quibusdam, & triſepiſcopum eum calumniantibus, ipſe eos adhortatur vt alium eligant, & ſentiens, hanc propoſitionem Epiſcopis non eſſe ingratam, ex conſueta domo, cum in-

indignatione tamen & lacrymis populi, ipſiusque proprio affectu populi miſerente decedit, & tandem Ægyptiis epiſcopis ipſi maxime aduerſantibus oratione ad Epiſcopos epiſcopatum reſignat ac a Theodoſio dimiſſionem impetrat, atque ſic mixto ex lætitia & mœrore affectu Arianzum ſecedit, ibique priuatam vitam degens & aduerſus Apollinariſtas docens moritur. *vide Gregorium Nazianzenum carmine de vita ſua, iuncta vita eius a Gregorio presbytero deſcripta. Confer. Orationes Nazianzeni 33. 34. 35. Socrat. V. 7. 8. Sozom. VII. 5. 7. Theodor. V. 8.*

§. XII. Ac mihi quidem omnia iſta conſideranti Gregorius moribus talibus videtur fuiſſe præditus, qui quidem plebem in admirationem traherent, parum vero ſe Principibus & optimatibus probarent. Vnde non mirum, quod non obſtantibus eius in eccleſiam orthodoxam meritis, libenter & nemine retinente, fuerit ex iſto epiſcopatu a Theodoſio dimiſſus. Etſi enim Canones eccleſiaſtici ab Epiſcopis Gregorio aduerſis potiſſimo prætextui ſumti ſint, quod ob vitandam ambitionem epiſcopus ab vna ſede ad aliam non debeat transferri, (*Theodor. V. 8.*) & Gregorius haud dubie ambitionis accuſatus fuerit, quaſi Nazianzenum epiſcopatum reliquerit, vt Conſtantino-

Digitized by Google

nopolitano, tanquam opimiori potiretur; etſi etiā in ipſo concilio inter alia veroſimiliter in odium Gregorii, deciſum vel potius renouatum fuerit, vt nullus epiſcopus relicta ſua diœceſi ad exteras eccleſias demigraret (*Socrat. V. 8.*) & eo haud dubie reſpexerit Sozomenus, dum (*VII. 7.*) Gregorium laudat, quod repoſcentibus epiſcopis depoſitum reddiderit, Synodum vero excuſat, quod non obſtante quod alius epiſcopus tum Conſtantinopoli non eſſet, & quod Nazianzi alius epiſcopus ordinatus eſſet, tamen & patrias leges & eccleſiaſticam ordinationem obſeruans, quod dederat a volente receperit; tamen obſeruationem canonum ſolum prætextum fuiſſe vel id probat, quod ſecedente Gregorio, contra canones Nectarius vir ſenatorius, & prætor nondum baptizatus a Diodoro Tarſi epiſcopo & epiſcopo Antiocheno inter candidatos relatus, ab Imperatore omnibus admirantibus & reluctantibus electus & confirmatus atque denique cedentibus Imperatori epiſcopis, baptizatus & inueſtitus fuerit. Quod factum vti canonibus eccleſiaſticis magis repugnabat, quam ſi Gregorius in ſede relictus fuiſſet, ita miſeras rationes conquirit Sozomenus (*VII. 8.*) quomodo & epiſcopos Nectarium inter candidatos referentes, &

Im-

Imperatorem eligentem excuſet, in illis ignorantiam valde improbabilem & vincibilem ſupponens, in hoc pro more ſeculi, ad monitum diuinum & miraculum recurrens. Socrates vero (V. 8.) in impetu populi refugium quærit, reluctantibus tamen circumſtantiis facti a Sozomeno narratis. Scilicet politicæ aulicæ & clericalis maxime ignarus eſſet, qui non videret, Theodoſium quæſiuiſſe epiſcopum ſibi obnoxium, & politicis moribus inſtructum, Gregorium vero tanquam ſolitarium, a moribus aulicis alienum, timidum, parum circumſpectum in factis propriis, inconſtantem in determinandis actionibus &c. ipſi ad hunc finem parum aptum fuiſſe viſum, adeoque ſecedente Gregorio, colluſiſſe cum epiſcopis Tarſenſi & Antiocheno, vt Nectarium hominem diu ſibi cognitum & ad guſtum plane inter candidatos nominarent, vt inuidiam facti cum iſtis epiſcopis partiri poſſet: Epiſcopos vero reliquos fiduciam magis in Imperatore quam in DEo aut canonibus ponentes, libenter ceſſiſſe imperatori, partim ob inuidiam communem, & quia hoc pacto Gregorius ſaltem maneret excluſus & nullus ex epiſcopis ambientibus alteri eſſet prælatus, partim in odium hæreticorum, quia ſentirent Nectarium talem eſſe, qui in hoc mo-

Digitized by Google

momento facile ſuppetias iis laturus eſſet.

§. XIII. Et geſta quidem ſunt iſta anno 381. in concilio Oecumenico Conſtantinopolitano, quod à menſe Maio durauit ad VII. Id. Iulias. Interim vero Imperator qui circa finem anni præcedentis in fine Nouembris vt vidimus, Arianis templa ademerat, non quieuit, vel potius quies ipſi ab Epiſcopis permiſſa haud eſt, ſed ipſe ad alias & duriores leges aduerſus hæreticos & paganos in fauorem eccleſiæ orthodoxæ publicandas adductus fuit. Scilicet etſi Epiſcopi Ariani eccleſiis ceſſabant, permiſerat tamen Theodoſius vel natiua bonitate, vel metu rebellionis, vt Ariani conuentus publicos agerent, & de Deo & eius eſſentia publice diſputarent. Ægre hoc ferebant orthodoxi & frigiditatem Imperatoris in fide id interpretabantur (Gregor. Naz. *de vita ſua* Theodoſium virum non malum dicit, ſed tamen non magno zelo præditum, *& in altera oratione de ſe ipſo f. 339. ſeq.* talia profert, quæ veroſimiliter teſtantur, quod de Imperatore & eius conſiliariis non magnifice ſenſerit) præprimis cum Eunomium diſputatorem famoſum audire cuperet, igitur per Placillam Imperatricem eum a propoſito diuertunt, & audaci Amphilochii, Arcadio filio Impera-

toris honorem denegantis, facto, firmiorem in fide reddunt (vt interpretatur *Sozom. VII. 6.*) ego mallem dicere, in alteram timoris partem trahunt, vt ipſos magis quam Arianos metueret. Vnde IIII. Id. Ian. anni 81. legem promulgauit, qua Nicenæ fidei formula propoſita, hæreticorum, veluti Photinianorum, Arianorum, Eunomianorum, cœtus intra oppida prohibuit, caſſatis reſcriptis, quæ per fraudem elicita fuerunt. Extat hæc lex *l. 6. C. Theod. de heret.* & ex parte *l. 2. C. Iuſt. de SS. Trinit.* & ad eam reſpexiſſe videtur Sozom. *VII. 6. in fine.* Vtque clericos ſatis ſibi deuinciret, edidi[illegible] prid. Kal. April. conſtitutionem, quod clerici cenſu capitationis debeant eſſe exemti *l.* [illegible] *C. Theod. de Epiſc.* [quæ quidem lex [illegible] codice Iuſtinianeo abeſt ſed canonizata e[illegible] *23. §. vniuerſos C. 23. q. 8.*) apoſtatis qui ex Chriſtianis pagani facti eſſent, ius teſtandi ademit VI. Non. Mai. *l. 1. C. Theod. de Apoſtatis* (iterum in Cod. Iuſt. omiſſa) & contra Manichæos legem ſanciuit, ius teſtandi, ſuccedendi ac ſepulturam honeſtam ipſis adimentem VIII. Id. Maii. *l. 7. C. Theod. de hæreticis* (Iuſtiniano pariter non memorata) Porro poſt concilium Conſtantinopolitanum XIV. Kal. Aug. Eunomianis, Arianis, Aerianis per orientis diœceſin eccleſiarum in ciuitatibus vel agris fabricanda-

rum

rum poteſtatem ademit *l. 8. C. Theod. de haret.* (iterum non apparente in cod. Iuſtinianeo) & porro III. Kal. Auguſti ad præſcriptum ſynodi Conſtantinopolitanæ per diœceſin Aſiæ fidem Catholicam lege lata inſinuatum iuit, nominatimque aduerſus Macedonianos, eccleſiis tradi iuſſis Catholicis, hæreticis contra inde pelli iuſſis, idque prælato vndecim tum temporis epiſcoporum catholicorum exemplo, ſic vt eos Catholicos cenſeri vellet, qui iis communicarent *l. 3. de fide Catholica* (rurſus a Triboniano omiſſa) quam & memorat Sozomenus *VII. 9.* conf. Socrat. *l. 5. c. 8.* Tandem eodem anno XIII. Cal. Ian. in paganos conſtitutionem edidit, prohibitis per orientem ſacrificiis diurnis, nocturnis nominatim ad conſulenda incerta & futura. *l. 7. C. Theod. de Paganis,* nec memorata in codice Iuſtinianeo. *Confer. Iac. Gothofr. in Chronol. Cod. Theod. ad dictum annum & in notis ad dictas leges.*

§. XIV. His ita præmiſſis, videtur commode legis noſtræ *ſumma* ita exponi poſſe: Voluiſſe Theodoſium, vt omnes eius ſubditi ſequantur fidem Nicenam, eiusque aſſertores in poſterum nomine Chriſtianorum Catholicorum gaudeant, reliqui vero & potiſſimum Ariani hæretici audiant, & pœnæ arbitrariæ imperatoris ſubiici debeant.

§. XV. Excedit vero hæc lex aperte poteſtatem Imperatoris, & officia Principis cum officiis Doctoris miſcet. Docendo errores in fide oppugnantur, non imperio. Articuli fidei & iudicium de iis pertinet ad interna eccleſiæ, non ad externa. Religio non poteſt cogi. Hæreticum non facit diſſenſus in religione, ſed vt Tom. II. obſerv. vidimus, error tendens ad ſtabiliendam vitam impiam. Orthodoxia non determinatur gladio, ſed vi amica corda inuadit humana. Ergo hæc lex ſapit iam principia Anti-Chriſti i. e. perſecutionem ob diſſenſum in religione, quam ignorant mores Apoſtolici. Ergo eius vſus non debet eſſe apud Proteſtantes.

§. XVI. Sed expende iam, quam hi papizent. Habita fuit Lipſiæ anno 48. huius ſeculi ſub præſidio Polycarpi Wirthii diſputatio ad hanc legem, vbi incaute ex ICtis Pontificiis aſſeritur ex hac lege, *principem poſſe praeſcribere credenda ſubditis ſuis*, & quidem rationibus miſere cohærentibus, [1] finem principis Chriſtiani eſſe etiam ſalutem æternam ſubditorum, inde fluere ius Principis circa ſacra, *th. 13. 14. 15. 16. 47.* Falſiſſimum hoc eſt. Finis Principis idem qui finis Reip. at huius tantum pax & tranquillitatis temporalis. Salus æterna eſt finis Doctorum eccleſiæ. (2) Hanc curam iam obtinuiſſe

tem-

Digitized by Google

tempore Conſtantini M. *th.* 17. 48. Sed ſupra Tom. I. & II. oſtenſum, iam tempore Conſtantini inuaſiſſe eccleſias Anti-Chriſtum, adeoque officia Principis & doctorum iam illo tempore fuiſſe confuſa. (3) Fide inſtruere pertinere ad internam poteſtatem eccleſiæ, de qua Imperator nihil vſurpare debeat *th.* 19. & tamen externam Principis poteſtatem ſimul comprehendere ad cultum pertinentia, cum multæ leges in noſtro iure diſponant de fide & ſacris myſteriis. *th.* 20. Quis hanc contradictionem connectat? (4) Diſſenſiones in religione parere rebelliones in Rep. *th.* 24. 25. Reſpondeo. Diſſenſiones id non pariunt, ſed licentia cleri diſſentientes iniuria afficiendi, hac ſublata nulla erit rebellio. (5) Ne Theodoſius ſupprimere ſubditos videretur, monendos eos duxiſſe prius, cum omnis in fide error monendo magis tollatur quam minando. *th.* 26. Et hoc potius pro nobis eſt. An vero huc ſpectet vox *Clementiæ* ex l. noſtra, vt idem autor voluit *th.* 27. ego valde dubito. (6) Primum Theodoſium videri ſtabiliſſe axioma, quo etiamnum vtuntur hodie Politici: Cuius eſt regio, illius eſt de religione diſpoſitio *th.* 28. ſed præterquam vt ſupra dicta oſtendunt, Conſtantinum iam talia vſurpaſſe; illo inſuper axiomate, in hoc quidem ſenſu, quo affertur, v-

tuntur nonniſi papizantes Politici & ICti, præprimis cum autor fateatur, ſumi hic religionem pro articulis fidei. *th. 30.*

§. XVII. Sed huic autori facile condono. Erat enim tum temporis Iurisprudentia noſtra valde occœcata. Magis doleo B. Struuium iſtis floſculis ICtorum Papiſticorum ſibi imponi fuiſſe paſſum, vt *in Iure ſacro Iuſtinianeo* ſtatim ab initio ex hac lege noſtra quæſtionem; An Princeps habeat poteſtatem iniungendi ſubditis religionem ac iubendi credendos articulos fidei; affirmatiue definiret. Quid audeant leguleii & rabulæ, ſi tales lapſus committant viri & doctrina & autoritate eminentes? Scilicet hi ſunt fructus Philoſophiæ Ariſtoteliis, qui a Struuio in ſubſidium affertur, quod ſtatuat *VII. Polit. VIII.* curam rerum diuinarum ſpectare ad maieſtatis iura. Ita æque inconuenienter Wirthius *th. 50.* in Imperio Romano ſtatum religionis publicæ ſemper ab Imperatoris arbitrio pependiſſe, idque ius ab Auguſto primum ſibi vindicatum, etiam Chriſtianos Imperatores vſurpare veritos non eſſe.

§. XIIX. At opponuntur tamen a Struuio pro ſtabilienda ſua ſententia textus ex Scriptura S. Deuter. XVII, 18. 3. Reg. XVIII, 4. XXIII. 4. Eſa. XLIX., 23. Reſp. 1. illos textus plane nihil probare. 2. Si maxime argu-

gumentum contortum exinde quis conficeret, a ſtatu tamen Eccleſiæ & Reip. Iſraeliticæ ad remp. & eccleſiam Chriſtianam N. V. C.

§. XIX. Vlterius non obſtat quod Wirthius vrget *th. 50.* imitatos eſſe exemplum Theodoſii in Germania Carolum M. in Conſtit. contra hæreticos, Carolum V. Imperatorem in libro interim,& Principes ac ſtatus Proteſtantes in A. C. & F. C. Reſp. Caroli M. tempore iam regnabat Anti-chriſtus, ex cuius conſiliis etiam prodiit interim Caroli V. Principes & ſtatus proteſtantes in A. C. confeſſionem ediderunt, non legem, quod docent verba: Wir lehren / oder / es wird bey uns gelehret. Formula vero concordiæ a Theologis Saxonicis ex principiis politicæ clericalis papizantis, vt vim legis haberet confecta fuit. Ergo non exemplis iudicandum, ſed legibus.

§. XX. At, inquiunt, & leges imperii adſunt. Prouocat Struuius *p. 2.* ad Rec. Imp. Auguſt. de ann. 1525. §. Und nachdem 1. (*f. m. 190.*) Wirthius *th. 17.* allegat Rec. Imp. Spir. de anno 1544. §. Erſtlich der ſtreitigen Religion 77. (*f. m. 381.*) Rec. Imp. Wormat. de anno 1545. §. dieweil wir aber 7. (*f. m. 390.*) Rec. Imp. Auguſt. de anno 1548. §. Nachdem auch im berührten Rathſchlage 13. (*f. m.*

400.) Porro Struuius etiam ad nouiſſimas leges inſtrumenti pacis Monaſterienſis *art. 5.* §. *1.* & *13.* ſe refert.

§. XXI. Hic in genere notandum 1. In materia de religione videndum ad leges diuinas, non humanas. Fides enim tota opus Dei eſt. Pertinent huc ex cantilena; O HErre GOtt dein göttlich Wort ꝛc. *verba*: und wolten gleich Pabſt/ Käyſer/ reich ꝛc. 2. Conſiderandum, quod in receſſibus ſuperioris ſeculi ſub Carolo V. &c. habitis non pauca ſint, quæ in præiudicium ſtatuum proteſtantium non posſint allegari, nec ab iis pro lege vniuerſali agnoſcantur, quia in cauſis religionis pluralitas votorum non attenditur, & multa adeo in iſtis receſſibus ex hypotheſi religionis pontificiæ poſita ſint. 3. Sæpisſime in allegatis textibus mentio fit, quod controuerſiæ religionis debeant amicabiliter componi, (non autoritate imperatiua definiri) 4. Non confundendum eſt ius imperandi articulos fidei cum clauſula ſanctionis pœnalis, item cum iure emigrationem diſſentientibus imponendi &c.

§. XXII. His præmisſis in ſpecie quod Receſſum Imp. de anno 1525. attinet, is ſaltem receſſus quaſi interimiſticꝰ eſt, ob verba proœmii: Dieweil kein Chur-Fürſt / Fürſt / und

und der weniger Theil Prælaten, Graffen/ Herren und des Reichs-Stätt perſönlich/ auch eines theils weder für ſich ſelbſt noch durch ihre vollmächtige Bottſchafft erſchienen ſeynd ꝛc. Deinde §. I. eiusdem receſſus ſatis aperte papizare patet ex verbis. Und nachdem etwann viel Prediger das heilig Evangelium und Wort GOttes in mancherley Meynung zuziehen und zu theilen unterſtehen ꝛc. nach rechtem wahren Verſtand und Auslegung deren von gemeiner Chriſtlichen Kirchen angenommenen Lehren/ohne Auffruhr und Aergerniß ꝛc. quæ verba valde miror, cur Dominus Struuius omiſerit, præſertim, cum, ſi ipſe textum inſpexerit, non potuerit non ſaltem illa poſteriora ſtudio omiſiſſe. Adde quod ille paragraphus non tam iubeat credendos articulos fidei, de quo tamen Struuius formauerat quæſtionem, quam interdicere primario videatur ſcandala & rebellicas conciones, quod ad iura Principum pertinere non eſt dubium.

§. XXIII. In receſſu imperii de anno 1544. d. §. 77. dicit quidem daß der Zweyſpalt der Religion nunmehr dermaßen beſchaffen/daß nichts anders daraus denn Verderbniß und Untergang des H. Reichs Teutſcher Nation zugewarten. Sed propterea non inferen-

dum, diſſenſum cauſam fuiſſe, verum potius odia & iniurias diſſenſui huic iunctas, ſed tamen ſeparabiles. Deinde dicitur, quod Imperator vi officii imperatorii promouere debeat, vt religiones diſſentientes per quæcunque Chriſtiana media componantur, & in §§. ſequentibus dicitur, in comitiis id fieri non poſſe, ſed opus ad id eſſe concilio generali &c. quæ omnia non inferunt coactionem imperii ex parte Imperatoris.

§. XXIV. Similiter §. 7. Receſſus de anno 1545. mentionem ſaltem facit iterato compoſitionis eines Vergleiches & colloquium cum in finem proponit. Ac denique §. 13. Rec. 1548. quamuis aperte ſaltem mentionem faciat ceremoniarum etſi adiaphorarum, de quo non eſt quæſtio, tamen haud dubie reſpicit ad interim eodem anno publicatum (*in Receſſ. f. 418.*) vnde a Lutherano ICto nequaquam allegandus erat.

§. XXV. Denique quid ex art. V. Inſtrum. Pac. §. 1. & 13. Dn. Struuius pro probanda aſſertione ſua afferre velit, non video, cum totus articulus loquatur de tolerantia trium religionum & pace Politica, non de determinatione articulorum fidei.

§. XXVI. Debuiſſent adeo ICti Proteſtantes eo magis abſtinere a poſitione theſeos papizantis ex hac lege noſtra illatæ, quo a-

per-

Digitized by Google

pertius ICtus Pontificius Cornelius a Rynthelen *in Iuriſta Romano Catholico Cap. 6. quod de fide Catholica inſcripſit p.m.16.* primam partem legis noſtræ pro fundamento iſtius capitis poſuit, ex quo per totum caput contra Euangelicos diſputat. [a])

§. XXVII. Idque magis adhuc patet ex gloſſis & obſeruationibus parum aptis ICtorum Pontificiorum, quas ſummatim exhibebimus. Cum hæc lex prima ſit in ordine in Codice noſtro, inde gloſſatores eam dixerunt eſſe filiam primogenitam ampla cum dote producendam: id eſt; occaſione verbi initialis *cunctos populos*, & inſcriptionis quod lex data ſit ad Pop. Conſtantinop. tractarunt fuſiſſime de ſtatutis & quatenus alii ex ſtatutis loci teneri poſſint. *Wirth. th. 5. Iac. Gothofred. hic ſ. 9,* Quas ineptias vti quidem notauit B. Brunnem. ad h.l. ita tamen mirandum quod præter eandem quæſtionem nihil ad hanc legem noſtram obſeruet. Similis ob-

a) In ſecundis curis euoluendi Carpzouius & Schilterus, apud quos haud dubie ſimilia papizantia ex Iure Iuſtinianeo ſunt retenta. Præprimis cum talia occurrant ap. Brunnem. *in Iurispr. Eccleſ. lib. I. c. 2. §. 2. 5. 6. 7. 12.* & paſſim, vbi etiam citantur Zieglerus, Conringius, Auguſtinus. Ipſe ego in diſſertatione de coniug. Princ. Lutheran. & Reform. adhuc communem errorem errraui & plus ibi principibus aſſerui, quam decet.

obſeruatio eſt, cum ex voce: *cunctos* populos, obſeruant: omnes populos imperatori ſubeſſe. *Godofr. f. 9.*

§. XXIIX. Cum dicitur *Petrum religionem tradidiſſe Romanis*, inde quidam probare volunt, Petrum Romæ fuiſſe; alii per Romanos intelligunt ſubiectos imperio Romano. *Wirth. th. 33. 34. 35.* Item ex verbis: *vsque nunc inſinuata*: inferunt Romanos in religione ad tempora Theodoſii manſiſſe incorruptos. *Wirth. th. 36.*

§. XXIX. Occaſione *Damaſi* & *Petri Alexandrini* multa de horum integritate & orthodoxia notant Wirth. *37. 38. 44.* Iac. Gothofr. *f. 7. 8.* qui tamen addit, Baſilium per hæc tempora fuiſſe conqueſtum, vt de cæteris occidentalibus, ita & de Damaſo ipſo, quaſi orientalium eccleſiarum ſtatum tum miſerrimum ad curam ſuam minus reuocauerit. Et facile patet ex dictis §. 4. ſupra, Damaſi & Petri Alexandrini mentionem vel ideo factam, vt id eo magis pungeret Demophilum Epiſc. Conſtant. Arianum, & Lucium a Petro deiectum, tum apud Demophilum degentem, *Conf. ſupra* §. *10.* Similis modus pungendi heterodoxos fuit obſeruatus *in l. 3. C. Theod. h. t.* vbi primarii epiſcopi vndecim Concilii Conſtantinop. Macedonianos condemnantes nominantur, ad quorum do-

doctrinam orthodoxia examinari debeat, quos inter & Timotheus Petri Alexandrini frater & ſucceſſor, qui tamen paulo poſt contra Chryſoſtomum multas turbas mouit & Origeni fuit infeſtior; vt prolixe narrant Socrates *lib. 6.* & Sozom. *lib. 8.*

§. XXX. Etſi vero & aliæ rationes ſubeſſe potuerint ; cur Imperator Damaſi & Petri mentionem hic fecerit , v. g. quod Nicænæ fidei tanquam tum in oriente nimis inuiſæ mentionem expreſſe facere noluerit, *Iac. Gothofr. hic f. 5.* vel vt populo conſtet, quos doctores in fide ſequi debeant, *Wirth. th. 40.* id tamen nimis ieiunum eſt, quod Pontificii ICti ex hac lege deducere voluerunt , quod ſi quis interrogaretur de fide , ſufficiat reſpondere, ſe credere, ſicut SS. Romana eccleſia, nec habeat opus explicite reſpondere de ſingulis articulis, niſi ſit rector aut Prælatus, quod & fecit Cornel. a Rynthelen in Iuriſta Romano-Cathol. *d. c. 6. f. 8.* abſurditatem vero illam notarunt ex noſtris *Wirth. th. 39. Struuius d. l. p. 3.*

§. XXXI. Similis obſeruatio inepta Merceri: tradi in hac lege tres notas veræ religionis, antiquitatem, verbis *Petrum Apoſtolum*, conſtantiam, in verbis *ad nunc*, & vniuerſalitatem in verbis *& Petrum Alex. Epiſc.* quod præter Wirthium *th. 41.* etiam notauit Iacobus

bus Gothofredus *fol.9.* Neſcio tamen annon ſimilem notam mereatur ipſa Gothofredi obſeruatio *f. 6.* Petrum Alexandrinum virum Apoſtolicæ ſanctitatis vocat, tacita, vt videtur, oppoſitione Damaſi & Romanæ Eccleſiæ quæ ab Apoſtolo fundata fuit, ſicut Alexandrina a Marco Euangeliſta; quo pertinent mox illa: *Apoſtolicam diſciplinam, Euangelicamque doctrinam.* Eadem dicenda de alia Iac. Gothofredi nota *f. 8.* exſculpentis ex hac lege quinque prærogatiuas Romanæ ſedis, quæ apud ipſum legi poſſunt.

§. XXXII. *Catholici* vocem hic pro orthodoxo ſumi, non pro vniuerſali, quia opponatur hæretico, recte videntur aſſerere Iac. Gothofr. *hic f.9.* Coraſius *ad h. l. n.14.* etſi diſſentiat non ſolum Autor Iuriſtæ Catholici *p.17.* ſed & Anonymus Lutheranus *adiunctus Struuii Iuri ſacro p. m. 141.* quia Lutherus vocem Catholici, quatenus hæretico opponitur, exponat pro vniuerſali. Iſta vero expoſitio miſeria digna, per Catholicos intelligi Romanos, & ICtos adeo ſectarios, ſi huic legi ſatisfacere velint, debere redire ad Romanam Eccleſiam. *Autor Iuriſt. Cathol. f.17.18.*

§. XXXIII. Per *reliquos* intelliguntur Ariani, Macedoniani, Eunomiani *Wirth. th.58.* potisſimum vero Ariani, vt contra quos euidenter lex noſtra lata eſt, quique propterea, ſi

ſi vera eſt coniectura *Wirthii th. 45.* per Imperatores Gothicos in legibus Hiſpanorum, in prima lege ſub pœna mortis prohibuerunt, ne coram Iudicibus allegetur lex Imperialis. Et vel ratio temporis refutat ſententiam Alciati, latam eſſe hanc legem contra Macedonianos. *Gothofr. f. 6.*

§. XXXIV. Ad papizantes obſeruationes etiam refero *notas* 5. hæretici ex hac lege Wirthio *th. 60.* exſculptas 1. vt habeat dogma non conforme Apoſtolicæ eccleſiæ, 2. diverſum a dogmatibus eccleſiæ Catholicæ, 3. novum, 4. continens impium & blaſphemum errorem in articulo fidei fundamentali & ad ſalutem æternam neceſſario, 5. pertinaciam in defendendo errore poſt admonitionem & legitimam eius condemnationem ab eccleſia factam. Sunt enim iſtæ notæ partim obſcuræ, partim falſæ, partim a Pontificiis aduerſus Euangelicos excogitatæ.

§. XXXV. Grauius Papizat illatio Wirthii & ex parte contorta eſt, quando *th. 63. 64. 65.* ex hac lege infert iuſtitiæ legem poſtulare, vt hæretici puniantur pœnis temporalibus arbitrariis, quæ etiam vsque ad corporis afflictiuam & mortem poſſit extendi (bene tamen feciſſe Theodoſium, quod hac in lege nullam certam pœnam determinauerit, quia

ea

ea ob hæreticorum varietatem conſtitui non poſſit) etſi pro ſua ſententia adduxerit leges ex Iure Ciuili & Canones ac capitula ex Iure Canonico, adiuncta autoritate Carpzovii *Pr. Crim. P.l.q.44.n.47.* Ipſe enim ſe refutat in verbis quibus diſſertationem ſuam claudit: *ad hæreticorum correctionem validiſſimam eſſe pœnam: doceri:* vnde M. Aurel. Imperat. *l. 9.* dixiſſe: *ſi potes, dedocendo priora, meliora doce: ſi non potes, memento, in hoc tibi lenitatem datam eſſe.* Surget aliquando Imperator iſte ethnicus, & condemnabit hanc generationem.

§. XXXVI. Denique ex hac lege Struuius *d. l. p. 3.* notat: Principis poteſtatem circa ſacra eſſe verbo diuino adſtrictam, adeoque in iudicando & ſtatuendo de religione & eccleſiaſticis cauſis Theologorum conſilio eos vti debere *d. l. noſtra* verbis: *quem diuum Petrum Apoſtolum &c.* Verum eſt, Theologos in exercitio iuris circa ſacra in *conſilium* adhibendos. Deductio vero huius aſſertionis ex iſtis verbis legis maxime contorta eſt, vti ſunt multa, ſi non pleraque argumenta ICtorum, cum citant *argumenta legum.*

OBSER-

Digitized by Google

OBSERVATIO XIX.

AD L. II. C. DE SVMMA TRINITATE

SVMMARIA.

Circumſtantiæ legem antecedentes & conſequentes. §. I. *Correctio verborum in textu* §. II. *Error Accurſii & Alciati.* §. III. *Vſia ſubſtantiæ & eſſentiæ.* §. IV. *Quid ſignificet in lege: apertis criminibus denotari?* §. V. *Occaſio & intentio legis* §. VI. *Tempus quo lex hæc ſit publicata* §. VII. *Eſſe hanc legem papizantem* §. VIII. *Notantur Struuius*, §. IX. *Suendendörfferus*, §. X. *Brunnemannus*. §. XI. *Contortum argumentum legis de meretricibus ex vicinia expellendis.* §. XII.

§. I.

Circumſtantias hiſtoricas hanc legem antecedentes & conſequentes vt & eius ſententiam iam expoſuimus *ad l. praeced. potiſſimum* §. *XIII.*

§. II. Quod verba legis attinet, præter varias lectiones alias a Gothofr. *ad l. 6. Cod. Theod. de Haeret. p. 118.* notatas, hic de præcipuis notandum. (1.) In *h. l. in fine princ.* omiſſum eſſe integrum §. (qui *in C. Theod.* adiicitur) Photinianos, Arianos & Eunomianos ex-

expreſſe nominantem. (2) in §. I. loco verborum: *quem ex ſummo &c. accipimus* legi in C. Theod. *qui id quod ex ſummo rerum parente ſperamus, accipimus*. Sed recte moneri a Gothofredo: legendum eſſe: *a quo id quod &c.* vt adeo hic locus nequaquam pertineat ad proceſſionem Sp. S. vti Accurſius interpretatus eſt. [3) ibidem: loco: *fidei ſenſus viget & incorrupta*, legendum: *fidei ſenſu viget incorrupta* (4) pro ὁμοουσία legendum οὐσία.

§. III. Decepti igitur Accurſius & Alciatus, dum ille putauit, hoc loco confirmari Græcorum errorem de proceſſione Sp. Sancti a ſolo patre, hic vero ſubintelligendum eſſe voluit in lege: *& a filio*.

§. IV. Quod de οὐσία ſubſtantiam denotante hic addit, notum, reſpicere ad dogma de vnitate eſſentiæ & trinitate perſonarum. Conf. Iac. Gothofr. *hic f. 119. ſeq.* Sed nondum erutum diſtincte eſt, quænam fuerat diſtinctio accurata apud Græcos, ex qua diſpici poſſit, quatenus οὐσία denotat eſſentiam, quatenus ſubſtantiam. Nam v. g. apud Platonem credo illum diuerſum vſias ſtatum non occurrere. Nec deprehendo etiam apud Ariſtotelem &c. *vid. quæ dixi in diſput. de quæſtione quid eſt accidens?* §. 1. & 2. Addo: Aut nulla eſt differentia inter vſiam eſſentiæ & vſiam ſubſtantiæ; tum cadit tota doctrina

præ-

Digitized by Google

prædicamentalis Ariſtotelica, in qua accidentia etiam ſuam habent eſſentiam, cadit diſtinctio ſimul inter accidens prædicabile & prædicamentale; aut eſt differentia illa quæ in philoſophia inculcatur, tum difficultates iſtæ oriuntur; an debeamus dicere Deum habere vnam eſſentiam, an vnam ſubſtantiam: item Chriſtum eſſe conſubſtantialem patri, vt canimus in ſymbolo Nicæno, an coeſſentialem &c. An vero nihil interſit, ſi iſta philoſophice diſtinguenda promiſcue hic vſurpemus.

§. V. Dum iubentur hæretici *ſuis apertis criminibus denotari*, non ſignificatur, quod debeant infames eſſe, ſed vult, quod debeant non orthodoxi dici ſed hæretici aut Ariani, Eunomiani &c. Conf. Gothofr. *f. 118.*

§. VI. Haud dubie vero Theodoſius hanc legem tulit, ad inſtigationem Amphilochii (de qua iam ſupra *Obſeru. præced.* § *XIII.*) quamuis circumſtantias facti aliter recenſeat Sozomenus *lib. 7. c. 6.* aliter Theodoretus *L. 5. c. 16.* adeoque primario quidem lex eo tendit, vt non ſolum Conſtantinopoli, ſed & in reliquis oppidis Ariani nullos debeant conventus agere. Propterea tamen non video, cur dici debeat cum Gothofredo *f. 119.* eos hiſtoricam veritatem huius legis neſcire aut non attendere, qui hanc legem habere quo-

que locum in extraurbanis congregationibus hæreticorum, prodant. Imo potius huc videntur reſpicere verba circa finem: *At ſi quid eruptio &c.* vel vt Codex Theodoſianus loquitur, *ereptio.* Nequaquam & illud ſatis probatum a Gothofr. *d. ſ. 119.* reſpici his verbis ad factioſas eruptiones hæreticorum. Certum ſiquidem eſſe, illo tempore hæreticos & in his quidem Arianos tumultum excitaſſe, ſic vt armato milite opus fuerit eccleſiam adire & illuc Gregorium introducere, vt ex eius carmine de vita ſua liqueat. Nam alia omnia liquent ex ſupra dictis *ad l. 1. §. 10. & 11.* Neque dicerem cum Gothofredo hac lege indicari, quod Ariani reſcriptum aliquando a Theodoſio per fraudem & dolos impetrauerint. Puto enim potius reſpici ad reſcripta a Valente aut a Gratiano impetrata, de quo dixi ad *d. l. 1. §. 2.*

§. VII. Illud dubium, an in ſubſcriptione legendum 4. Id. *Ian.* an *Iun.* h. e. an hæc lex ante ſynodum Conſtantinopolitanam, an poſt eam lata ſit. Mallem tamen prius aſſerere cum Gothofredo qui *d. ſ. 119.* rationes dubitandi & decidendi refert. Primariam tamen dubitandi rationem videtur omiſiſſe Gothofredus deſumendam ex verbis: *qui ſpiritum Sanctum &c.* vtpote qui maxime ad Mace-

Digitized by Google

cedonianos in concilio illo damnatos quadrant. Cum tamẽ in verbis antecedentibꝰ ſolũ Photiniani, Ariani & Eunomiani nominentur, mallem dicere, orthodoxos huius legis concipientes iam in anteceſſum tacite declarare voluiſſe, quid contra Macedonianos meditarentur, vti lex I. non nominatis Arianis, tacite iis indicabat, quid illi exſpectare deberent.

§. VIII. Papizat vero iterum lex noſtra. Nam ſi Princeps non poteſt imponere ſubditis credenda, vt ad legem I. vidimus, & diſſentientes in religione tolerandi ſunt, & per amorem ab errore reducendi docendo, vt naturalis ratio & alphabetum Chriſtianiſmi iubet, debet etiam exercitium religionis illis permitti, cum religio omnem coactionem reſpuat.

§. IX. Hunc vero papiſmum iuri ſuo circa ſacra inſeruit iterum Struuius *p. 3. ex* h. l. noſtra, quæſtionem: An congregationes hæreticorum ſeu conuentus ad celebranda ſacra debeant in Rep. permitti? negando, etiamſi reſcriptum hæretici per fraudem impetrauerint, ne ſcilicet pateat occaſio ad exercendam animi obſtinatioris dementiam. Quid craſſius potuiſſet ICtus Pontificius pro iuſtificanda reuocatione Edicti Nannetenſis, & inde ſecuta perſecutione Reformatorum adſtruere?

 §. X.

Digitized by Google

§. X. Similem concluſionem papizantem intulit ex hac lege noſtra Dn. Suendend. ICtus Lipſienſis *in diſput. ad h. l. noſtram anno 93. habita*, ſtatuens, hæreticos etiam tranquille & ſine ſtrepitu viuentes neminemque ſeducentes tolerandos eſſe, ſi ſpes aliqua ipſorum conuerſionis affulſerit, & ex S S. literis erudiendos. Quod ſi non reſipuerint; vitandos & excommunicandos eſſe, ne bonos inficiant, ſed verecundiæ pudore ſuffuſi reſipiſcant, & ad cætera membra, quibus abſcisſi erant, applicentur. Quodſi adhuc dogmata ſua pertinaciter retineant, aliosque doceant, exilio, neutiquam vero mortis pœna afficiendos eſſe. In ſtatu vero turbato & preſſo tutius eſſe conniuere ad tempus. Omnia iſta repugnant praxi & doctrinæ Eccleſiæ Apoſtolicæ de qua in fundamentis & *Tom. II. Obſerv.* fuſius diximus.

§. XI. Nec immunis hic eſt Brunnemannus, *in Comment. ad h. l.* ſimilia docens, quod talia ob tranquillitatem publicam ſtatuantur, & ne hæreſes latius ſerpant. Quid quod & eccleſiam illorum temporum aperte pro *puriore Catholica* habet, dum ibidem in fine ait, quod ex h. l. aliisque diſcamus, quantum diſceſſerit Romanæ eccleſiæ praxis a praxi purioris Catholicæ eccleſiæ; quia nec hic nec alibi quicquam habeatur de hæreticis ob ſolum

lum errorem ſupplicio afficiendis. Neceſſe eſt virum conſultiſſimum non recordatum eſſe tituli de hæreticis & quæ ipſe poſtea *ad l. 5. d. e.* & paſſim notauit.

§. XII. Denique quæ ad *l. praced. n. vlt.* diximus de argumentis legum, illuſtrantur per argumentum, quod Dd. *ex hac lege noſtra* §. 2. ducunt: meretricem ex vicinia expelli poſſe: Notante Brunnem. *d. l.* Bona aſſertio, ſed contorta argumentatio.

OBSERVATIO XX. METEOROLOGIAE COKIO-SLVTERIANAE COMMENDATIO.

SYNOPSIS.

Meteorologia vulgaris fallax; §. I. *eapropter conſultius plane omitteretur.* §. II. *Quia tamen in inſignioribus euentibus reſpondet, ſcrutinio digna.* §. III. *Quod ſolertiſſime egit D. D. Sluterus*, §. IV. *Cokii nouarum regularum veritatem nobis detegens, & vſum quaſi primus inueniens.* §. V. *Opuſculorum eius ſ. exemplarium indigna penuria.* §. VI. *Teſtimonium experientiæ de hac hypotheſi.* §. VII. *Differentia eius ab antiquis Canonibus, quod non Lunaribus, ſed planetaribus mutuis aſpectibus nitatur.* §. VIII. *Neque e præſentium planetarum congreſſu multum mixti ſupponat.* §. IX. *Sed mixtiones præteritas*

caute attendat. §. X. *Ventorum concurſum cum tempeſtatibus pulchre detegit.* §. XI. *Cuius intuitu motus Baroſcopii notabiles in poſterum etiam prædici poſſe confidimus.* §. XII. *Lunæ effectus veri.* §. XIII. *Non ita breuiſſima eſt hæc quoque methodus* §. XIV. *& exigit prudentes comparationes.* §. XV. *Tranſituum Planetarum ſpecialis obſeruatio artificioſa,* §. XVI. *Sed propterea tanto eſt dignior.* §. XVII. *Operoſam hanc veritatem qui primi perfecerunt laude ſua merito afficiendi,* §. XVIII. *Adhortatio, vt nouorum Calendariorum concinnatores adſpectus diligenter inſerant.* §. XIX. *Exempla aliquot effectuum excitatorum, & reſuſcitatorum.* §. XX. XXI. XXII. XXIII. XXIV. XXV.

§. I.

QUantis in hodiernum vsque diem opprobriis laborauerit *Meteorologia* Calendario-graphorum triuialium, adeo notum vtique eſt, vt vel ipſis plebis prouerbiis accenſere liceat, ſcommata illa, quibus incertitudinem prædictionum iſtarum exagitare conſueuerunt. Excuſant ſe interim ſcriptores, quod bona fide traditiones antiquorum ſecuti, prædictiones ſuas iuxta Aphoriſmos antiquisſimos *Aſtro-Meteorologicos* formantes, & interdum ad minimum, euentum præſagiorum ſuorum aſſequentes, de reliquo ita exqui-

Digitized by Google

quiſite reſpondere non poſſint: Vt adeo non ipſorum, ſed regularum illarum, ad quas præſagia ſua concinnare neceſſe habeant, culpa atque defectibus, hæc ita ſiniſtre eueniant.

§. II. Audiendi ſane ſunt in hoc genere: Imo vero condonandum ipſis potius eſſet, ſi immedicabilis huius defectus conſcii atque memores, potius vniuerſam illam prognoſin omitterent: Quorſum quidem reſpexiſſe videntur, qui in emendatione calendarii recentisſime laborarunt, & quicquid ad veriorem eius ἀκρίβειαν facere poſſet, ſuadere cordi habuerunt.

§. III. Interim, cum nihilominus minime negari posſit, quod aliqua mutationum tempeſtatis, ſecundum mutationes ſiderum, notabilis varietas obſeruetur; adeo, vt non ita rarisſime, ipſæ etiam Calendariographorum ad antiquas regulas formatæ prædictiones, euentum ſuum ſatis conſtanter aſſequantur: adeoque hinc diluceſcat, quod non tam in genere vniuerſum negotium falſum ſit, ſed inſufficiente ſaltem ſcrutinio nondum ſatis exquiſite nobis compertum: non immerito certe fuerunt ſemper veritatis in hoc genere curioſi & ſtudioſi, qui fontem defectus & erroris in hoc genere perueſti-

gare, & viam illi ſubveniendi detegere atque commonſtrare laborarunt.

§. IV. Nobis quidem ut huic ſtudio non adeo anxie inſudantibus, neque magnus horum catalogus, neque pondus atque efficacia argumentorum & ſubſidiorum a variis propoſitorum æque notum hic eſt: Hoc vero ſcimus, quod e *Germanis* noſtris, eximiè hanc ſpartam, & feliciſſime ſane (quod experientia nobis hactenus conſtanter confirmavit:) ornauerit, Excell. Vir, Dominus *Matthæus Sluter*, J. U. D. & inclutæ Hamburgenſium ciuitatis hodie Syndicus, optime meritus.

§. V. Secutus quidem eſt in hoc genere *Wilhelmum Cockium* natione *Anglum*, qui primus vtique exquiſitis obſeruationibus, meliorem & certiorem Theoriam hic formauit atque concinnauit: Laudem vero hanc præcipuam promeritus, quod dicti *Cockii* traditiones & aſſertiones, ante plures iam annos promulgatas, & hactenus a nemine ita, uti merebantur, conſideratas atque animaduerſas, ita ad examen reuocauerit, curioſis & attentis obſeruationibus proſecutus ſit, & denique non magis confirmauerit, quam hinc inde noua ponderoſa commentatione illuſtrauerit, ut merito dici poſſit, licet non uniuerſam rem, tamen quod præcipuum

eſt

Digitized by Google

eſt, *veritatem* atque *uſum* eius, quaſi primus inveniſſe.

§. VI. Indigne ſane fieri merito conquerimur, quod, cum tot & tam variarum futilium ſpeculationum impreſſione, tantum chartæ in Germania noſtra pereat, utilia huiusmodi conamina adeo parum promoueantur, ut dum pauca ſaltem exemplaria, magis in priuatos velut uſus, & inter amicos diſtribuenda, de prælo prodeunt, rei optimæ fama & commendatio, illum quem maxime merebatur, curſum & progreſſum, non nanciſcatur.

§. VII. Illud, quod de hoc negotio dicere per experientiam poſſum, conſiſtit breviter in hiſce, quod axiomata illa, Meteorologica noua, a *Kockio* quidem propoſita, a Domino vero *D. Slutero* ad experientiæ trutinam examinata, & neceſſariis *commentationibus*, & præcipuorum *momentorum*, (quæ ab Autore ſimpliciter ſaltem, & citra ſpecialem notam propoſita fuerunt:) ſpecialiſſimis *commentationibus* elucidata, non modo in comparatione cum uſitatis *antiquis* huius generis regulis, immenſum quantum prærogativæ mereantur: ſed, omnino potius abſolute loquendo, exquiſitam fere penitus certitudinem harum rerum nobis offerant atque ſiſtant.

§. VIII.

§. VIII. Differunt verò noua hæc axiomata, ab antiquis in hoc genere regulis, maxime in eo, quod, cum iſtæ *Lunam*, pro primaria quaſi moderatrice tempeſtatis ita agnoſcant, vt eius variæ conſtellationi cum reliquis planetis, omnes tempeſtatum ſuccedentes varietates adſcribere non dubitent: Hæc noua obſeruatio & experientia contra, lunæ directe hic minimum omnium tribuendo, potius primario e *planetarum* inter ſe *inuicem* aſpectibus, tempeſtatum illas vicisſitudines naſci, doceant.

§. IX. Præterea cum *antiquæ* regulæ propemodum ex omnibus aſpectibus, aliquid etiam veluti mixtum, nempe ex vtriusque planetæ *concurrentis* propria indole, nunc in vnum *tertium* quaſi coaleſcente, reſultans, expectent: *Noua* hæc obſeruatio potius *vnius* præcipue planetæ eminentem efficaciam hinc præſagiat, quæ per alterum illum ſolum excitata, imo veluti extorta, atque de potentia in actum deducta, ſentiatur.

§. X. E contra, quod nemini in mentem venerat, ſagaciſſime notat atque attendit illas mixtiones ſiue impresſiones, quas planeta vnus, ab alterius occurſibus ita ſuscipit, vt ſi aliquo tempore proxime ſequente, denuo effectus ſuos edere impellatur, non immediate e ſua propria indole tunc agat, ſed prius adſcititias illas qualitates, quas alterius pla-

planetæ radii ipſi impreſſerant, effundat, eoque ipſo ſæpe effectum, a proprio ſuo genio plurimum alienum, exhibeat. In qua re magni momenti in hoc negotio, plurimis exemplis probanda, vtiliſſimam operam impendit Exc. Sluterus.

§. XI. Imo, cum negotium illud, de *Ventorum συζυγεία* cum tempeſtatibus, antiquitus, propemodum inextricabile, adeoque vix vsquam condigne tactum ſit; demonſtrat noua hæc obſeruatio mirum quantum exquiſite, quinam venti *certis* planetis familiares ſint, adeoque in effectum deducto ipſorum influxu, ſeu effluxu, vna ſeſe exerant & exerceant.

§. XII. Quæ ſane res, cum præſertim experientiæ circumſpectæ, eximie reſpondeat, præcipue ita mihi placuit, vt vel inde veritatem hypotheſeos meæ, de *motus Barometri fundamento ex humiditate*, aut ſiccitate aeris, per *ventos* introducta, ita euidenter ſtabilire ſperem atque confidam, vt in animum induxerim, proximo quoque tempore, ſi Deus vitam & vires conceſſerit, inſignes *mutationes Barometri*, quæ futuris ſeptimanis & menſibus expectari poterunt, ſic ſatis probabiliter & veraciter *præſagire*: vt licet non de die in diem, aut linea in lineam, apices mutationis determinare integrum ſit, nihilominus *nota-*

bi-

biliores huius generis euentus, qui aſcenſu, aut lapſu, ſecuturi ſint, prædicere poſſe non diffidam.

§. XIII. Neque vero interim, quam verè habet *Luna*, efficaciam ipſi denegat noua hæc hypotheſis, imo ſolertisſime eius mentionem facit. Quod nimirum *Luna* effectuum planetariorum vera ſit *excitatrix*, non modo antequam illi immediate ſibi occurrant: ſed etiam *reſuſcitatrix*, quando alterutri ipſorum aut vtrisque mox deinceps occurrit, non ita plurimis diebus poſt, quam illi ſuo concurſu notabilem quendam effectum ediderunt. In quo quidem negotio ſtudioſiſſime inculcando, & magna eius energia condigne commonſtranda, eximiam operam nauauit Noſter.

§. XIV. Illud in hac noua theoria minime diſſimulandum eſt, quod neque illa adeo plane *pauciſſimis* canonibus & axiomatibus abſolui poſſit, ſi accuratius & conueniente cum experientia exactitudine, imminentes effectus & euentus hinc colligi debeant:

§. XV. Sicut etiam collationes & *comparationes* prouidæ, ſubinde inculcantur & requiruntur; Quandoquidem v. g. *anticipationes* aſpectuum, item *compoſiti* eorundem effectus a prægreſſa mixtione, variantes item effectus e natura *ſignorum* in quibus planetæ ver-

Digitized by Google

verſantur &c. paucisſimis ſimplicibus præceptis nequaquam ita crude ingeri poſſunt.

§. XVI. Vt de *efficacia Tranſituum* Planetarum, per loca prægreſſorum aſpectuum inſigniorum, nihil dicamus; In qua obſeruatione, vt vero huius artificii exquiſitiore ſpecimine, ἀκριβέςατ☉ Dn. D. *Slüterus*, præcipuam lucem accendit: Quæ tamen res non æque e calendariis, ſed potius ex *Ephemeridibus*, peritiore calculo determinanda, cum in genere dignitatem, huius artificii condecorat, tum præcipuorum, aliunde non elucidandorum euentuum, luculentas rationes aperit atque ſubminiſtrat.

§. XVII. At mihi profecto propterea tanto magis laude digna videtur hac theoria, quod *vera* quidem, ſed non tamen *docti laboris* & *ingenioſæ* operæ ſubſidiis caſſa, exiſtat: Adeoque non temere in quorumlibet otioſorum hominum captum ita illabatur, vt illa, quod volunt & ſolent, illotis manibus potiri, vti, frui, & cum optime meritorum inuentorum neglectu, aut prorſus maligna ſuppresſione, ſeſe his artibus efferre posſint.

§. XVIII. Sufficit itaque, imo decorum eſt, huic obſeruationi ſeu nouæ theoriæ, quod non modo *vera*, ſed tam variis nouis veritatibus ſuffulta, atque ex illis in vnum collatis collecta & connexa ſit: Quod ſane tanto ma-

Digitized by Google

maiorem exiſtimationem atque *laudem* inventoribus atque excultoribus eius, iure meritoque conciliat. Siquidem *ſimplicem* veritatem agnoſcere, eique adſtipulari, cuiuslibet etiam ſimplicis hominis conditio infert, & requirit: Operoſiores vero veritatum inter ſe varie ſymbolizantium, neque niſi prudenti comparatione ad vnum apicem & concluſionem deducendarum, *harmonias* conquiſiuiſſe, & inter ſe coordinaſſe, non eſt niſi curioſorum, *ingenioſorum*, prudenter aſſiduorum, & circumſpectæ experientiæ peritorum virorum, quibus merito viuis & mortuis tribuitur illud poëtæ:

Quiq; ſui memores alios fecere merendo,
Omnibus his niuea cingantur tempora Vitta:

Vt nempe & mortui laude ſua non fraudentur, & viuis, in ſeram vsque ætatem & canos annos, vtilisſimi ſui ſtudii, & ad promouendam veritatem nauatæ operæ, gratia, non intereat, ſed iure meritoque tribuatur.

§. XIX. Non poſſumus vero, quin pro coronide præſentis noſtræ commentationis, hortemur nouorum calendariorum concinnatores, ne impoſterum in *aſpectuum* conſignatione in mediocria illa calendaria, quæ ſcriptoriæ chartæ cum maiore ſpatio (Manual Schreib-Calender in 8vo) imprimi ſolent, ita parci ſint, vti currente hoc anno factum

Digitized by Google

factum hoc eſt. Quamuis enim ſuſpicio alicui oriri poſſit, quaſi in aſſignandis tempeſtatum euentibus, neque ipſis hæc methodus diſplicuerit: Nihilominus, cum propter manifeſtas circumſtantias, præſagia illorũ in caſibus reſeruatis huius methodi, minime reſpondeant; rem ſane non inutilem fecerint, ſi aſpectuum tam *lunarium*, quam *Planetariorum* mutuorum, conſignationem, dictis, imo vero, niſi graue eſſet, *omnibus* cuiuscunque formæ, calendariis impoſterum adderent, vt ad minimum, quibus impoſterum his obſervationibus examinandis animum adhibere placuerit, ſubſidium hoc inde nanciſcantur, quod etiam in conſtituto tali calendariorum *pretio*, ſane iuſtum & æquum videtur.

§. XX. Placet interim duo ſaltem *exempla* effectuum, qui ex nuda generali huius etiam generis theoria, *heterocliti* videri poterant, afferre. Cum die *3. Februarii* præſentis anni, occurreret coniunctio ♃is & ☉is, in *medio* propemodum ſigni ♒; & præcedente die *2. Febr.* ☽ in ♐, ✱ cum ♃ & ☉ formaret, qui adeo, ſimiliter verſus *medium* ſigni, demum partiliter fieri poterat: factum inde eſt, vt poſt mediam noctem huius diei, *2. Febr.* cum hactenus admodum tranquilla fuiſſet tempeſtas, *Ventus* cooriretur immanis, qui paulo poſt ortum ☉, iam admodum miteſcens, meridie

mitiſſimus, ante occaſum ſolis penitus reſedit, neque ſequentibus diebus proximis, in noſtra quidem planitie regionis, vel leuisſimam commotionem amplius exeruit. Adeo vt mirabile videretur, tam vehementem ventum, ex improuiſo in media tranquillitate coortum, ita ſtatim rurſus euanuiſſe.

§. XXI. Nempe *Ventus* ex concurſu *ventoſi* ♃ cum ☉, indolem eius fortiter extorquente, in ſigno *aëreo* ♒, non poterat non cooriri; Debuerat vero proprie ad minimum *a meridie* demum d. 3. *Februarii*, in occurſu horum planetarum, ſeſe exerere; Ibi ☽ præcedente iam media nocte Planetas hos, ex *igneo* ſigno *reſpiciens*, ſuſcitauit *anticipando* totius Aſpectus energiam, adeo, vt finem ſuum iam attigiſſe videretur illo tempore, quo initium ſuum alias habuiſſet. Quale quid euenit ſubſequente 7. eiusdem Menſis, vbi in ipſa meridie copioſe *ningere* cœpit, per ✱ ♄ & ♀; Quamuis iam a die 5. leuibus & raris floccis nunc & tunc nix interdum quaſi micaretur, per coniunct: ☽ cum ♀ & ✱ ♄ d. 4. & 5. Februarii: Sicuti d. 10, vbi eodem die conj: ♄ cum ☽ in ♓, & ✱ ♀, euenerunt, denuo inſignem *niuem* pepererunt.

§. XXII. Quia vero *Ventus* d. 3. *Februarii*, per prægreſſos & ſubſequentes aſpectus nonnihil quaſi interceptus erat, cum deinde d. 12, eius-

12. eiusdem *Luna* ♃ iterum ✱ aſpiceret, & quidem iterum ex *igneo* Signo, ſicut antea effectum eius excuſſerat, ita nunc ſimilem penitus denuo introduxit: qui non modo hoc die regnauit, ſed etiam ſequente die Solis adhuc vehementior fuit, vbi eadem ☉ pari ✱ ex eodem Signo reſpexit.

§. XXIII. Reſederunt hi quoque *venti*, vsque in d. 17. Menſis, vbi denuo eodem impetu eruperunt, cum ex ſigno aereo, ☽ denuo aſpiceret ♃, aſpectu *trino* forti, & in trigono *aërea*: Subſedit hic quoque ventus verſus diluculum ſequentis diei; Conſurrexit nouo vehementi impetu, meridie eius diei, vbi priſtinum aſpectus ſocium, Solem, eadem trigono attigit.

§. XXIV. Exeruit ſeſe ſimile quid admodum notabiliter die 25 & 26. eiusdem Menſis, vbi Luna cum ♃ & ♂ deinceps, fortes aſpectus formans, ventos grauisſime ſuſcitavit, qui ſuccedente demum die 4. Martii emicare debebant, e conj. ♃ & ♂: vbi illis iam diebus conſumpti, plane nihil amplius effecerunt, ſed quieta prorſus fuit apud nos tempeſtas.

§. XXV. Similem notabilisſimum effectum edidit ☽ proximo 29. *Martii*, vbi poſt tempeſtatem hactenus admodum temperatam, *frigus* & *niuem* prouocauit, quæ illa die

ſatis copioſa excuſſa eſt, per quadratos ☽ cum ♄ & ♀, quorum poſt aliquot demum dies, nempe 2. *Aprilis*, conj. in ſigno *Aqueo*, *niuem* ſpondebat: Vbi e contra excuſſa illo die ſatis copioſa niue, & altera quoque nempe 30. *Mart.*, ipſo die 2. *Aprilis* nulla nix amplius cecidit, quamuis, cum dies dimidius 30. & totus 31. *Martii*, totus etiam propemodum 1. Aprilis ſereni fuiſſent, hoc ipſo d. 2. *Aprilis*, plane turbatus nubibus æther, *niuem* minari videretur, quæ tamen adeo non ſecuta eſt, vt potius verſus veſperam, per noctem, & ſubſequente die 3. *Aprilis*, propemodum limpida ſerenitas ſuccederet.

§. XXVI. Sufficiant vero hæc hac vice. Si vitam atque ſanitatem, libertatemque ad hæc talia largitus fuerit Altisſimus, concinnabimus forte nos ipſi *Cokio-Sluteriana* iſta Artis huius fundamenta & experimenta, & ſub ordinem aliquem diſtribuemus, vt tanto commodius ſub variis ſchematibus curioſis quibuslibet inſeruire, adeoque vlteriori elucidationi experientiæ via ſterni posſit: Quod quidem propoſitum Deo dieique interim commendamus.

ERRATA.

pag. 107. lin. 1. leg. lib. IX. cap. 3. pag. 114. lin. 8. 9. Dele, ſi quid laudant. p. 116. lin. 3. lege Erycium Puteanum, dele fratres. Reliqua, quæ occurrunt B. L. facile corriget.

Digitized by Google

INDEX OBSERVATIONVM.

I. De Excidii Troiani fabula, & de eiusdem ſcriptoribus vsque ad Homerum, iudicium.

II. De excidio Troiano, & eius ſcriptoribus poſt Homerum, iudicium.

III. De origine Romana, & ſcriptoribus de eadem, iudicium.

IV. Bonifacius VIII. e familia Caietanorum principum Romanus Pontifex R. P. Iohannis Rubei congregationis Angliæ, ordinis S. Benedicti Monachi, atque olim in Romana curia procuratoris ad illuſtriſſimum atque excellentiſſimum D. Franciſcum Caietanum Sermonetæ ducem eiusdemque Bonifacii gentilem.

V. De Stilo Lapidario iudicium.

VI. De Indice expurgatorio Romano rariſſimo, quem Iohannes Maria Braſichellanus, Sacri Palatii Apoſtolici magiſter, primus & hactenus ſolus edidit.

VII. Ariſtotelis error circa definitionem naturæ correctus.

Digitized by Google

VIII, De Iure belli & pacis Statibus Imperii competente.
IX. Iulianus an vnquam vere fuerit Chriſtianus.
X. De oratione quadam Græca Hugonis Brougthoni.
XI. Arcani duplicati & tartari vitriolati genealogia.
XII. De Syncretiſmo philoſophico generatim.
XIII. De conciliatione philoſophorum cum ſcriptura ſacra.
XIV. De conciliatione philoſophorum inter ſe.
XV. De Iure Principis reuocandi priuilegia monita generalia.
XVI. Principem omnia priuilegia reuocare poſſe, ſi vtilitas publica poſtulet.
XVII. Ius Principis reuocandi priuilegia ampliatum & ab obiectionibus liberatum.
XVIII. ad Leg. I. C. de Sum̃a Trinitate.
XIX. ad L. II. C. de Summa Trinitate.
XX. Meteorologiæ Cokio-Sluterianæ commendatio.

INDEX

Digitized by Google

INDEX RERVM.

A.

ACuminum frigidorum exempla V. 36.37.
Ambroſi9 quo tempore vixerit, XVIII. 5.
Antiquitatum Romanarum ſcriptores ſyſtematici cenſentur. I. 1.
Arcanum duplicatum Chymicorum nomen tam ſplendidum non meretur. X. 20.
Arcanum duplicatum quomodo paretur. X.
Arcani duplicati facultates &c. X. 9. 10. 11.
Ariani cedunt Conſtantinopoli ob nouam legem XVIII. 10.
Ariſtoteles primus non ſapuit. VII. 4.
corrupit ſapientiam veterum. VII, 5. - 8.
conciliatur cum Scriptura S. XIII. 6.
cum Ramo. XIV. 8.
Platone XIV. 3.
Carteſio. XIV. 9.

B.

Barclaji ſtilus culpatur. V. 29.
Baroſcopii motus an in futurum prædici posſint XX, 12.
Belli ius cui competat. VIII. 5.
Belli ius competit ſtatibus imperii VIII.
Bernhardus affectator ſtili acuti. V, 21, 22.
Bochartus negat Æneam aduentaſſe in Italiam III. 6.
Bonifacii VIII. Papæ familia, ſtudia &c. IV. 2.

Digitized by Google

electio IV. 4, 5.
res geſtæ memorabiles IV. 10, 11, 12.
diſſidium cum Gallo IV, 15. ſq.
odium iniuſtum IV. 25. ſq.
mors. IV. 31, 32.
panegyriſta impudens. IV. 33.
Bouhours liber dictus: Penſées Ingenieuſes &c. notatur. V. 23.

C.

Calendariographi monentur de diligenti aſpectuum conſignatione XX. 19.
Carteſius Scripturæ S. conciliatur XIII. 10, 11.
Catholici vox quid notet in Lege l. Cod. XVIII. 32.
Chryſoſtomus labefactauit Troiani excidii hiſtoriam. II. 5.
Chymici cum Hippocrate, Galeno, Ariſtotele conciliantur. XIV. 1.
Chymicorum medicamentorum multorum vani ſunt tituli. X. 1.
Ciceronis ſtilus commendatur in primis V, 5, 26, 27, 30.
parcus acuminum æſtimator. V. 39, 40
Clericalis ratio ſtatus per iuſſam legem l. Codicis XVIII. 9, 12.
Contractus priuatorum & principis cum ſubditis differt. XVI, 17, 18.
Conuiuia celebrabantur olim inter plauſus poëtarum. I. 15.

Digitized by Google

D.

Damaſus epiſcopus tempore Gratiani fuit. XVIII. 5.
cur in lege I. Codicis nominetur XVIII, 29.
Daretis Phrygii liber quem auctorem habeat. I. 5.
Dictys ſcripſit de rebus Troianis. I. 56.
Dogmatum conciliatio, XII. 8, 9.

E.

Eloquentia Græca ſub Phalereo conſenuit. V. 15.
Epicureæ philoſophiæ conciliatio cum Scriptura Sacra. XIII. 8,
Epiſcopi qui fuerint tempore Gratiani. XVIII. 4.
Eſſentia XIV. 4.

F.

Ferrarii Octav. liber de origine Romana cenſetur III. 5.

G.

Germaniæ principes ius belli & pacis habent. VIII, 6. 7. 10.

Digitized by Google

Gregorii Nazianzeni vita XVIII. 11.

H.

De hæretici requiſitis nota papizans. XVIII. 20.
pœna, nota alia papizans. XVIII. 35.
Hermeticorum conciliatio cum Moſaica phyſiologia. XIII. 1.
Homerus auctor fabulæ Troianæ. I. 8.
an poëmate arcanos ſenſus tegat. I. 10. 11.
Homœoptoton & Homœoteleuton vſus. V. 46.
Hugo Iac. de Traiano excidio II. 6.

I.

Ieſuitarum ſtilus notatur. V. 19.
Imperii diuiſio inter Gratianum, Valentem & Theodoſium XVIII. 3.
Inſcriptiones hodiernæ a veteribus diſcrepant. V. 1.
culpantur V. 43.
Iulianus Imp. an Chriſtianus fuerit IX.
apoſtaſiæ quo iure accuſatus. IX. 2, 3, ſeqq.
Iuramentum non producit obligationem. XVII. 4.
an iuri principis obſtet. XVII. 1.
Iuramentorum tacitæ exceptiones. XVII. 8.
Iureconſultorum proteſtantium papizantes doctrinæ. XVIII, 16, 17.

non-

Digitized by Google

nonnullorum ineptæ gloſſæ ad legem I. Codicis. XVIII. 27, 28, 31.
Ius belli & pacis ſtatuum Germaniæ VIII. duplex VIII. 3.

L.

Legis I. Codicis euentus XVIII. 20.
Legis II. Codicis circumſtantiæ XIX. 1, 6. correctio quoad verba XIX, 2. papizatio. XIX. 8.
Lex cum prologo inepta eſt. XVI. 8.
Lingua latina variis temporibus varia fata experta. V. 3. corrupta maxime per Gothos. V. 12. pura admodum ſuperiori ſeculo fuit. V. 16.
Linguæ latinæ puritas nunc amiſſa eſt. V. 17.
Lunæ effectus XX. 13.

M.

Metaphorarum vſus rectus. V. 45.
Meteorologia vulgaris fallit. XX. 1. noua Sluteri nititur planetarum aſpectibus XIX. 8.
Methodus phyſicæ quæ ſit optima. VII.

Digitized by Google

N.

Naturæ definitio antiqua & bona ab Ariſtotele corrumpitur. VII. 6, 14, 15, 17, 18.
Nazianzeni Greg. aduentus in vrbem Conſtinopolin XVIII, 9.
vita deſcribitur XVIII, 11,

P.

Pacis ius eſt penes principes Germaniæ. VIII.
Papizant ICti nonnulli proteſtantes. XVIII. 16. 17.
Patres eccleſiæ quærunt res Chriſtianas in Homero. I. 11.
Petri Alexandrini mentio fit in lege I. Codicis XVIII. 29.
Philoſophia in vſu rationis poſita eſt. VII. 1.
Viguit ſemper VII. 2. 3.
Philoſophorum conciliatio cum Scriptura S. XVIII, 3. 5. 6.
inter ſe. XIV.
Pindarus II. 1.
Poëtarum proprium eſt mentiri vel fabulari I. 12, 13.
Poëſis in proſa contradictio eſt. V. 43.
Poeta eſt vox æquiuoca. I. 13, 14.
Poetæ quando olim ſua carmina cecinerint. I. 55.
Poeticus ſtilus damna parit. V. 44.
Populi ſalus ſuprema lex XVII, 4, 5.

iu-

Digitized by Google

iudicio ſolius principis ſubiecta eſt XVI, 8, 9. 10.
Princeps in dubio omne habet ius quod ſubditi ſibi non reſeruarunt XVII. 11.
Principum ius reuocandi priuilegia XV. 24. XVI. 12, 22, 23. XVII. 15.
Hoc ius vindicatur contra obiectiones. XVIII. 16. ſeq.
Principum obligatio oritur ex iure diuino XV. c. 5. XVI. 1.
Priuilegia quatenus referenda ſint inter odioſa. XV. 8.
quem finem habeant. XV. 10.
circa quas res verſentur. XV. 11.
differunt a beneficiis Principis. XV. 15. ab aliis rebus. XV. 17.
ortum ſuum vnde trahant. XVI. 14. 15. 16.

R.

Religionis libertas indulta lege Gratiani XVIII. 2.
Romanarum antiquitatum ſcriptores ſyſtematici cenſentur I. 1.
Romanæ antiquitates a pluribus ſcriptæ III. 2. 3. 4.

Digitized by Google

Romanorum origo an ex Troiæ ruinis petenda? I. 2.
Th. Ryckii argumenta pro Troiani excidii veritate refelluntur. II. 10.
Eiusd. reſponſio ad epiſtolam Bocharti III. 4.

S.

Sacrarum rerum tractatio ad ICtos pertinet. XVIII. 1.
Scriptorum latinorum dictio diuerſa V. 5.-11. 30. 33. 34. 35.
Sermo figuratus cur gratior. V. 14.
Sluterus collaudatur. XX. 4. 5.
Stili perſpicuitas laudatur V. 26. 27.
arguti damna. V. 44.
Stilus optimus qualis ſit. V. 26-28, 45-50.
Simplex difficilior elato. V. 28.
Subſtantia XIX. 4.
Syncretiſmi nomen vnde ortum ſit. XII. 1.
ad theologicas res translatum XII. 2.
Syncretiſmus dogmaticus XII. 10.
Criticus XII. 11.
Iuridicus XII. 12.
Medicus XII. 13.
Theologicus XII. 11.
Philoſophicus XIII. 3.-6. 14.
proſcribitur XIV. 10. 13.

Digitized by Google

T.

Theodoſii intentio in ferenda lege I. Codicis XVIII, 7, 8.
Theodoſius clero fauet legibus edendis XVIII, 13.
Tribonianus ineptit XVIII. 9.
Troiæ ruina an ſit origo Romæ. I. 2.
Troianæ fabulæ mentio fit in nummis &c. II. 7.
Troiano de excidio iudicium. II, 8, 9, 10.
Troianarum rerum ſcriptor quis ſit primus. I. 3, 4.
Scriptores ante Homerum I.
poſt Homerum II.

Digitized by Google

Digitized by Google